

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE
ALLAH'A İMAN PENCERESİNDEN DEĞERLER EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKLİMA BETÜL ERTÜRK

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE
ALLAH'A İMAN PENCERESİNDEN DEĞERLER EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKLİMA BETÜL ERTÜRK

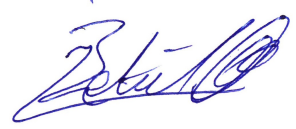
DANIŞMAN

DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

MAYIS 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

İklİma Betül ERTÜRK

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitimi' başlıklı bu yüksek lisans tezi Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Değerler Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın (İmza)

Üye Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin (İmza)

Üye Doç. Dr. Yusuf Keskin (İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

30/05/2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bir konunun gündeme gelmesi ihtiyaç neticesinde olur. Değerler eğitimi konusunun da bu kadar tartışılması ve önemsenmesi güncel problemlerden doğan ihtiyaçtır. Bu ihtiyaca cevap verilmesi için en büyük görevi ise eğitimciler üstlenmektedir. Eğitimciler çocukların değerler sistemini geliştirerek geleceği için doğru kararlar vermesinde aktif rol almaktadırlar. İman hayatla bağlantısı kopuk bir inanış biçimi değildir. O insanı davranışlar açısından pozitif yönde harekete geçirmeye çalışan bir güçtür. Çünkü Allah'ın varlığını kabul edilmesi demek O'nun emirlerinin de kabul edilmesini gerekli kılar. Bu noktada Allah'a inanma değerlerin yaşatılması ve uygulamaya geçirilebilmesi için teşvik eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Değer eğitimi verirken en önemli noktalardan biri de bireylerin vicdan ve inançlarına dokunmaktır. Bu araştırma Hz. İbrahim ateşe atıldığında ağzında su taşıyan karınca misali, bireylerin vicdanlarına ve inançlarına dokunarak, duyulan bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla yazılmış bir çabanın ürünüdür.

Bu hayatta hakkı ödenemeyecek üç insan vardır. Bunlar anne, baba ve öğretmenlerdir. Araştırma da tüm yoğunluğuna rağmen bilgisi, tecrübesi ve sabrı ile çalışmamı titizlikle inceleyen, bana destek olan değerler eğitimine bakış açımı değiştiren, yol ve yöntem öğreten sevgili hocam ve değerli danışmanım Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN'e en içten duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca çalışma esnasında fikirlerini esirgemeyen Arş. Gör. Ayşegül KIRTEL ve Arş Gör. Uğur YASSIBAŞ hocalarıma ve burada adını saymadığım eğitim hayatımda bana yol gösterip ışık tutan bütün hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaptığın işin hakkını ver düsturuyla yetiştiren, her daim beni destekleyen, buralara gelmemde büyük emeği olan, haklarını asla ödeyemeyeceğim annem ve babama, kardeşlerime sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Tez çalışmasını yürüttüğüm Allah'ın emaneti olarak kabul ettiğim sevgili öğrencilerime, çalışma süresince yardımcı olan okul idarecilerime ve bu yolda beni cesaretlendiren, hep yanımda olan sevgili arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

ÖZET

**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE
ALLAH'A İMAN PENCERESİNDEN DEĞERLER EĞİTİMİ**

Ertürk, İklima Betül

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin

Mayıs, 2019. xx+210 Sayfa.

Bu araştırma ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde “*Allah’a İman*” ünitesi kazanımları çerçevesinde, Allah’a iman penceresinden değerler eğitiminin nasıl ve hangi etkinliklerle yapılabileceği, konuların öğretimi sırasında hangi değer ve becerilerin destekleneceğine dair etkinliklerden elde edilen bulgular ışığında, alana yönelik bir uygulama örneği sunmak ve öneriler getirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla, “*Ortaokul 5. Sınıf DKAB derslerinde Allah’a iman ünitesi kazanımları kapsamında hangi etkinlikler yapılabilir? Bu etkinlikler sonucunda öğrenciler hangi becerileri sergiler? Ve hangi değerler hakkında farkındalık kazanabilirler?*” problemlerine cevap aranmıştır. Araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, 9 hafta boyunca, 17 ana etkinlik ile 5. Sınıfta eğitim görmekte olan 8 kız, 8 erkek toplamda 16 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada çalışma grubu belirlenirken *kolay ulaşılabılır örneklem* kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması deseniyle yürütülen çalışmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme, doküman, el yapımı ürünler ve araştırmacının katılımcı gözlemleriyle elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda yapılan etkinlikler ile öğrencilerin “*inanma, iman, Allah’a iman, Allah’ın varlığı, Allah’a inanmanın gerekçesi, dua, Kuran-ı Kerim’de bahsedilen konular, Allah’a iman eden kişinin özellikleri*” konularına dair algılarında pozitif yönde değişiklikler olduğu ve öğrencilerin değerlere dair farkındalık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca uygulanan etkinlikler ile öğrencilerin büyük bir kısmının, hedeflenen kazanım ve becerilere ulaştığı görülmüştür. Araştırmanın bulguları bağlamında, ailelere inanç yapısının temelde ailede olduğu bilinciyle hareket ederek çocuklarının sorularına yaşlarına uygun cevaplar vermeleri gerektiği, din eğitimcilerine değerler eğitimi etkinlik temelli yürütmeleri, Milli Eğitim Bakanlığına ise etkinlik temelli ders

işlenebilmesi için öğretmen yeterlilik eğitimlerinin verilmesi, gerekli ortam ve şartların sağlanması önerileri verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Allah'a iman, DKAB Dersi, Din Eğitimi

ABSTRACT

VALUES EDUCATION IN SCRIPTURE CLASS WITH A PERSPECTIVE OF FAITH IN “ALLAH”

Ertürk, İklima Betül

Master Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Supervisor: Assoc. Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

May, 2019. xx+210 Sayfa.

It is aimed to bring forward a proposal, offer an example of practice in the light of information derived from the activities on how the values education can be done with the perspective of faith in Allah in the unit of faith in Allah in scripture class with the frame of achievements of this unit and which activities can be used, which values will the children be aware while learning the subjects of faith and which abilities they will display. It is studied to find answers to the questions “which activities can be done on the acquisitions of unit “Faith in Allah” in fifth grade in primary schools?” , “which skills will the students display as a result of these activities?” and “which values will they gain awareness about?”. The study is done during nine weeks in the education year of 2018-2019 with 8 girls and 8 boys in fifth grade by 17 main activities. *Easily reachable samples* are used in the study while determining the study group. The data is gained by structured meeting, instruments, handmade crafts and observations of the researcher. The gained data is investigated with descriptive and context analysis. At the end of the research it is established that there are positive changes in the perceptions of the students on “belief, faith, faith in Allah, the existence of Allah, the reason of to believe in Allah, blessing, the subject in Quran, characteristics of the one believes in Allah” with the help of the activities done and the level of awareness to the values is increased. Additionally, it is seen that the most of the students reached the desired level of achievement with the activities done.

The suggestions which the family should answer the children’s questions proper to their age with conscience of sense of faith occurs in family at first, the educators of scripture class run their class in a activity based system and it is needed to give a course to the teachers to get their proficiency by the ministry of

education and to provide essential atmosphere and conditions can be given in the context of the data gained with this research.

Key Words: value, values education, faith in Allah, scripture class, religious education.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xvi
Şekiller Listesi.....	xviii
Diyaloglar Listesi	xx
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Amaç	3
1.2 Önem.....	4
1.3 Sınırlılıklar	5
1.4 Tanımlar	5
1.6 Kısaltmalar	6
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	7
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	7
2.1.1 Değer Kavramı	7
2.1.2 Değerler Eğitimi.....	9
2.1.2.1. Değerler Eğitiminin Gerekliliği	11
2.1.2.2 Nasıl Bir Değerler Eğitimi?	12
2.1.3 DKAB Dersinin Yapısı ve Değerler Eğitimi	14
2.1.4 İman ve Allah'a İman Kavramı.....	19
2.1.4.1 Gelişim Dönemlerine Göre Allah İnancı Algısı.....	21
2.1.4.2 Allah'a İman ve Değer İlişkisi	25

2.1.4.3 Dua Kavramı ve İnsan Üzerindeki Etkileri.....	26
2.2 İlgili Araştırmalar.....	29
2.2.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	29
2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırma	31
3. Bölüm, Yöntem.....	32
3.1 Araştırma Modeli	32
3.1.1 Eylem Araştırmasında Araştırmacının Rolü	34
3.1.2 Araştırma Ortamı	35
3.2 Çalışma Grubu	36
3.3 Veri Toplama Araçları	36
3.4 Veri Toplama Süreci	38
3.4.1 Gözlem.....	38
3.4.2 Alanyazın Taraması	39
3.4.3 Durumun Betimlenmesi	39
3.4.4 Eylem Planı ve Etkinliklerin Hazırlanması.....	39
3.4.5 Eylem Planının Uygulanması.....	41
3.4.6 Son Uygulama.....	48
3.4.7 Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları	48
3.4.8 Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar.....	50
3.4.9 Araştırmacının Kendine Yönelik Eleştirileri	50
3.5 Verilerin İşlenmeye Hazırlanması.....	51
3.6 Verilerin Analizi.....	51
3.6.2.1 Gözlemlerin Analizi	53
3.6.2.2 Doküman (Öğrenci Yazıları/Ödevlerinin) Analizi.....	54
3.6.2.3 Görüşmelerin Analizi	55
3.6.2.4 El Yapımı Ürünlerin Analizi.....	56

3.6.2.5 Değerlendirme Kriterleri/ Esasları	57
4. Bölüm, Bulgular	58
4.1 Ön Uygulama ve Son Uygulama Görüşme Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular.....	58
4.1.1 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “İnanma” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular	59
4.1.2 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “İman” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular	61
4.1.3 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular	64
4.1.4 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah (c.c)” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular	66
4.1.4.1 Allah’ın (c.c) Sıfatları ve İsimleri Teması	67
4.1.4.2 Allah (c.c) İle İlişkilendirilen İslam’a Ait Şart ve Semboller Teması	70
4.1.4.3 Allah (c.c) İle İlişkilendirilen Değerler Teması	72
4.1.4.4 Allah’ın (c.c) Yarattıkları İle İlişkisi Teması.....	74
4.1.5 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’ın Tek Olması” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular	75
4.1.6 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman Etmenin Gerekçesi” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular	78
4.1.7 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah Tasavvuru” Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular.....	80
4.1.8 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Dua” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular.....	82
4.1.8.1 Dua Kavramı Algı Teması	82
4.1.8.2 Dua Etme Hissiyatı Algısı Teması.....	85

4.1.9 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Kuran-I Kerim’de Bahsedilen Konular” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular	87
4.1.10 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman Eden Kişinin Sahip Olması Gereken Özellikler” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular	89
4.1.10.1 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu Değerler Teması	89
4.1.10.2 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu Karakter Özellikleri Teması	91
4.1.10.3 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu İman Esasları Teması	93
4.1.10.4 Allah’a İman Edenin Yaptığı İbadetler Teması	94
4.1.10.5 Allah’a İman Eden Kişi İle İlişkilendirilen Diğer Kavramlar.....	96
4.2 Etkinliklerden Elde Edilen Bulgular	97
4.2.1 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular.....	97
4.2.1.1 Beyin Fırtınası Etkinliğine Dair Bulgular	98
4.2.1.2 Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliğine Dair Bulgular.....	99
4.2.1.3 Kıssa Örnek Olay Etkinliğine Dair Bulgular	101
4.2.2 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Evrendeki Düzenin Keşfedilmesi Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular.....	106
4.2.2.1 Kavram Kartı Etkinliğine Dair Bulgular.....	106
4.2.2.2 Minik Kâşifler Etkinliğine Dair Bulgular	110
4.2.2.3 Evrende Bunlar Olmasaydı Etkinliğine Dair Bulgular	113
4.2.2.4 Ayetini Bul Resmini Çiz Etkinliğine Dair Bulgular	116
4.2.3 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Allah Tasavvuru Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular	123

4.2.3.1 Puzzle Resim Yapma Etkinliğine Dair Bulgular	123
4.2.3.2 Poster Etkinliğine Dair Bulgular.....	127
4.2.3.3 Elma Yedirme Etkinliğine Dair Bulgular	128
4.2.3.4 İhlâs Suresi Etkinliklerine Dair Bulgular.....	130
4.2.4 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Allah'a İman Ve Değer İlişkisi Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular.....	133
4.2.4.1 Ahlaki Muhakeme Etkinliklerine Dair Bulgular.....	133
4.2.4.2 İman Gösteri Yöntemi Etkinliğine Dair Bulgular.....	139
4.2.4.3 Ayet Yorumlama Etkinliğine Dair Bulgular	143
4.2.4.4 Duamı İletiyorum Etkinliğine Dair Bulgular	145
4.2.5 Uygulanan Etkinlikler Bağlamında Sergilenen Beceriler.....	146
5. Bölüm, Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	151
5.1 Sonuç.....	151
5.2 Tartışma.....	153
5.2.1 Ön Uygulama ve Son Uygulama Görüşme Sonuçlarına Dair Tartışma	153
5.2.1.1 İnanma, İman ve Allah'a İman Kavramları Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma	154
5.2.1.2 Allah Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma.....	156
5.2.1.3 Allah'ın Tek Olması ve Allah Tasavvuru Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma	158
5.2.1.4 Allah'a İman Etme Gerekçeleri Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma.....	159
5.2.1.5 Dua Kavramı ve Kuran-I Kerim'in Konuları Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma	160
5.2.1.7 Allah'a İman Eden Kişinin Sahip Olması Gereken Özellikler Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma	161

5.2.2 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitiminin Nasıl ve Hangi Etkinlikler İle Yapılabileceğine Dair Tartışma	163
5.2.2.1 Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma.....	163
5.2.2.2 Evrendeki Düzen Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma	165
5.2.2.3 Allah Tasavvuru Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma	166
5.2.2.4 Allah'a İman-Değer İlişkisi Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma.....	167
5.2.2.5 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Yapılırken Sergilenen Becerilere Dair Tartışma.....	169
5.3 Öneriler	170
5.3.1 Milli Eğitim Bakanlığına Öneriler	170
5.3.2 Akademisyenlere Öneriler	170
5.3.3 Öğretmenlere Öneriler	171
5.3.4 Ailelere Öneriler.....	171
Kaynakça.....	172
Ekler	180
Özgeçmiş ve İletişim Bilgileri.....	209

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2010 DKAB Öğretim Programında YerAlan Değerler	18
Tablo 2. Etkinlik, Amaç ve Tarih Tablosu.....	42
Tablo 3. İman Kavramına İlişkin Öğrenci Söylemleri.....	63
Tablo 4. Allah'ın Sıfatları ve İsimleri Teması.....	67
Tablo 5. Öğrencilerin Allah'ın İsimleri ve Sıfatları Temasına İlişkin Söylemleri	69
Tablo 6. öğrencilerin Allah ile İlişkilendirdikleri İslam'a Ait Şart ve Sembolleri	70
Tablo 7. Öğrencilerin Allah ile İlişkilendirdikleri Değerler Teması.....	72
Tablo 8. Allah'ın Yarattıkları ile İlişkisi Teması.....	74
Tablo 9. Öğrencilerin Dua Etme Hissiyatı Algısına Dair Söylem Örnekleri.....	86
Tablo 10. Öğrencilerin Kuran-ı Kerimde Bahsedilen Konulara Dair Söylemleri	88
Tablo 11. Öğrencilerin Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliğine Dair Söylemleri ...	100
Tablo 12. Ahlaki Muhakeme Etkinliği Örnek Olayları	134
Tablo 13. Uygulanan Etkinliklere Ait Beceri Değerlendirme Tablosu.....	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dua'nın Türleri ve Yapılış Amaçları.....	27
Şekil 2. Bassey'e Göre Eylem Araştırması Basamakları.....	34
Şekil 3. Eylem Planı.....	40
Şekil 4. Engel ve Schutt'a Göre Nitel Araştırmada Veri Analizi Aşamaları.....	52
Şekil 5. İçerik Analizinin Aşamaları.....	53
Şekil 6. Diyalog+ Analizi.....	54
Şekil 7. Öğrenci Resimlerinin Analizi.....	56
Şekil 8. Öğrencilerin İnanma Kavramına Dair Algıları.....	59
Şekil 9. İman Algısı.....	61
Şekil 10. Öğrencilerin Allah'a İman Kavramına Dair Algıları.....	64
Şekil 11. Allah'ın Tek Olmasına Yönelik Algılar.....	76
Şekil 12. Allah'a İmanın Gerekçesi Algıları.....	78
Şekil 13. Allah Tasavvuru Algıları.....	80
Şekil 14. Dua Kavramı Algısı.....	83
Şekil 15. Dua Etme Hissiyatı Algısı.....	85
Şekil 16. Kuran-ı Kerimin Konuları Algısı.....	87
Şekil 17. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu Değerler.....	90
Şekil 18. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu Karakter Özellikleri.....	92
Şekil 19. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu İman Esasları.....	93
Şekil 20. Allah'a İman Edenin Yaptığı İbadetler.....	95
Şekil 21. Allah'a İman Eden Kişi İle İlişkilendirilen Diğer Kavramlar.....	96
Şekil 22. İnsanın Akıyla Yapabildikleri.....	99
Şekil 23. Nemrut'u Allah'a İman Etmekten Alıkoyan Şeye Dair.....	102
Şekil 24. Hz. İbrahim'in Sahip Olduğu Özellikler.....	103
Şekil 25. Nemrut'un Sorumluluğuna Dair.....	104

Şekil 26. Allah'ın Yaratmasına Dair	112
Şekil 27. Allah'ın Tek Olmasına Dair	126
Şekil 28. Elma Yedirme Etkinliğine Dair	129
Şekil 29. Hikâye Tamamlamaya Dair	135
Şekil 30. Yerinde Olsan Ne Yapardın?	137
Şekil 31. Allah'a İnanan İnsanın Yaklaşımına Dair	138
Şekil 32. Teyzenin Sahip Olduğu Özelliklere Dair.....	140
Şekil 33. Teyzenin Güçlü Olmasına Dair	142
Şekil 34. Dua Etkinliğine Dair	145

DİYALOGLAR LİSTESİ

Diyalog 1. İnsanın Akıllı Bir Varlık olmasına Dair	98
Diyalog 2. Hz. İbrahim'in Allah'ın Tek Olmasını Bulmasına Dair	101
Diyalog 3. Kıssada Etkilenen Bölüme Dair	105
Diyalog 4. Kavram Kartı Etkinliği Kavramlarına Dair.....	107
Diyalog 5. Kavram Kartı Etkinliği Sloganlarına Dair	109
Diyalog 6. Minik Kaşifler Etkinliğine Dair	110
Diyalog 7. Resimlerin Estetik Olmasına Dair.....	123
Diyalog 8. Bir Sınıfta İki Başkan Olsa	124
Diyalog 9. Allah Bana Ne Anlatıyor?	131
Diyalog 10. Allah Nerede?.....	143

BÖLÜM I

GİRİŞ

Son yüzyılda insanoğlu, özellikle bilim ve teknolojide çok yüksek başarılarla imza atmıştır. Bu gelişmeler ile insanlar daha rahat ve konforlu bir yaşam standardına sahip olmuşlardır. Yaşam kalitesi, sağlık düzeyleri, iletişim ve ulaşım gibi pek çok alanda insanlığın refah düzeyini artıran bu başarılar, geleceğe yönelik ümit aşılayacağına; bireysel, toplumsal, küresel nitelikli sorunları da beraberinde getirerek insanların güven içinde yaşamasının önünde engel teşkil edecek unsurlara dönüşmüştür. Pozitif yönde gelişim gösteren teknoloji, ahlaki yapı üzerinde negatif etkiler bırakmıştır (Köylü, 2006). Bilim sayesinde yaşanan ilerlemeler, geleneksel davranış ve yaşam şekillerini modası geçmiş göstererek, geleneksel davranışların dayanağı olan kavramlar ve değerler konusunda bireylere şüphe aşılamıştır (Şentürk, 2008: 12). Tüm bu şüpheler sonucunda değerlere dönüş ve değerleri yaşatma gibi söylemlerle değer kavramına yapılan vurgu her geçen gün artmaktadır. Siyasetçiler, politikalarını değerler üzerine geliştirmekte, akademisyenler değerler üzerine çalışmalar yapmakta yani her çalışma alanı değerleri ölçüt kabul etmektedir (Arslan ve Yaşar, 2014: 8).

Bu bağlamda eğitimciler de değerlerin bireylere öğretilmesi ve kazandırılmasına yönelmektedir. Nitekim devletler ulaşmak istedikleri ideal insan modeline eğitim politikaları ile yön vermektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan programlara da değerler eğitimi ile ilgili etkinlikler ve kazanımlar yerleştirilmiştir (MEB, 2018). Türk milli eğitiminin temel amacı Milli Eğitim Bakanlığı 4-8. Sınıflar DKAB Öğretim Programında yer alan “...değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü

kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir.” maddesi ile kesin bir şekilde ifade edilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB),2018: 1). Bu madde bizlere yaşanan sıkıntıların çözümünün eğitim ile aşılabileceğini ve değerler eğitiminin devlet eliyle desteklendiğini göstermektedir.

Değerler eğitiminin okulun tüm paydaşları tarafından planlı, sistemli bir şekilde yürütülmesi gerekir. Ancak DKAB dersleri içeriğindeki kazanımlar nedeniyle bu alanda daha somut işlev görmektedir (Kaya, 2006). Millî eğitimimizin temel amaçlarına bakıldığında zaman, yetiştirilmek istenilen birey tipine ulaşmada DKAB dersinin büyük bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Tetik, 2018: 67). DKAB dersinin değer eğitiminde önemli bir yere sahip olması nedeniyle araştırma, DKAB dersinde yer alan değer eğitiminin temelini oluşturacak Allah’a iman ünitesi çerçevesinde yapılandırılmıştır.

Allah’a iman sadece bilişsel düzeyde pratikten yoksun bir inanış biçimi değildir. Allah’ı gerçekten anlayarak, tahkik ederek inanan bir mümin kibir, haset, büyülenme gibi kötü hasletlerden uzaklaşarak, Allah’ın var olduğu ve kendisine yakın olduğunu kabul etmiş demektir (Acar,2017). Bu kabul bireye yapmış olduğu tüm eylemlerinin Allah tarafından görüldüğü, bilindiği, duyulduğu bilinciyle daha kontrollü davranışlar sergilemesi noktasında teşvik edici bir güç olur. Çünkü Allah’ın varlığının kabul edilmesi emir ve yasaklarının da kabul edilmesini gerekli kılar. Değer eğitimi verirken en önemli noktalardan biri de bireylerin vicdan ve inançlarına dokunmaktır. Özellikle Allah’a iman noktasında yeterliliklerin sağlanmasıyla sabır, yardımlaşma, paylaşma, şükretme, onurlu olma, kanaatkâr olma gibi pek çok değeri bireyler sergileyebilirler. Bu çerçevede araştırmada DKAB derslerinde “*Allah’a iman penceresinden değerler eğitiminin nasıl ve hangi etkinliklerle yapılabileceği, ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin Allah’a iman ve bu bağlamdaki kavramlarla ilgili algıları ve etkinliklerin bu algıları nasıl etkileyeceği, bu kapsamda yapılan etkinliklerle hangi becerilerin sergileneceği*” ana probleminden hareketle bir Müslüman’ın sahip olması gereken değerlere yönelik farkındalık ve bilinç oluşturmak amaçlanmıştır.

1.1 AMAÇ

Bu araştırmada DKAB derslerinde “Allah’a İman” ünitesi kazanımları çerçevesinde Allah’a iman penceresinden değerler eğitiminin nasıl ve hangi etkinliklerle yapılabileceği, çocukların iman konularını öğrenirken hangi değerlerin farkına varacağı ve hangi becerileri sergileyeceğine dair etkinliklerden elde edilen bulgular ışığında alana yönelik bir uygulama örneği sunmak ve öneriler getirmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki problemlere çözüm bulmaya çalışılmıştır.

1. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Allah’a iman ve bu bağlamdaki kavramlar hakkındaki algıları nelerdir? Yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.1. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*inanma ve iman*” kavramı hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.2. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Allah’a iman*” kavramı hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.3. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Allah ve Allah tasavvuru*” hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.4. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Allah’ın tek olması*” hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.5. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Allah’a iman etme gerekçeleri*” nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.6 İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*dua*” kavramı hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.7. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Kuran-ı Kerim’in konuları*” hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

1.8. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “*Allah’a iman eden kişinin sahip olması gereken özellikler*” hakkındaki algıları nelerdir ve yapılan etkinlikler bu algıları nasıl etkilemektedir?

2. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman konusunda değerlerin merkeze alınmasını sağlayan etkinlikler neler olabilir? Bu etkinlikler nasıl yapılabilir?

2.1. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken "*insanın akıllı bir varlık*" olduğu konusu nasıl ve hangi etkinliklerle kazandırılabilir?

2.2. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken "*evrendeki düzen*" konusu nasıl ve hangi etkinliklerle kazandırılabilir?

2.3. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken "*Allah tasavvuru*" konusu nasıl ve hangi etkinliklerle kazandırılabilir?

2.4. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken öğrencilerin "*Allah'a iman ve değer*" ilişkisini kurmaları nasıl ve hangi etkinliklerle kazandırılabilir?

3. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken uygulanan etkinliklerle öğrenciler hangi becerileri sergilerler?

1.2 ÖNEM

6-12 yaş bireyin bebeklikten itibaren getirdiği dini gelişiminin şekillenmesi açısından önemli bir dönemdir. Bireyin bu dönemde formal ortamlarda doğru bir inanç yapısı oluşturarak dini gelişimini şekillendirmesi; karakterini ve değerler sistemini pozitif yönde etkileyecektir. Bu nedenle DKAB derslerinde genelde iman özelde Allah'a iman konularının uygulamalı bir biçimde işlenmesinin çocuğun dini ve değer gelişimi için önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma alana yönelik bir uygulama örneği koyarak öğreticilere katkı sağlaması bakımından da önemli görülmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırma;

- DKAB derslerinde Allah'a iman ve değer eğitimiyle ilgili uygulamaya dönük bir çalışma yapılmamış olması bakımından *özgün*,

- Öğrencilerin inancın gereği olan değerleri fark etmeleri ve programın hedeflediği beceriler gibi bireyin karakterini etkileyecek konuları işleme bakımından *gerekli*,
- Son yıllarda önem kazanan Allah'a imanın bireyin karakterini etkilemesi konusuna yönelik uygulama örneği sunduğu için *güncel* bir çalışmadır.

1.3 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- İlköğretim 5. sınıf DKAB dersi Allah'a iman ünitesi ve değerlerle ilgili hazırlanmış etkinliklerle,
- Milli eğitim bakanlığının DKAB öğretim programında belirttiği Allah'a iman ünitesi kazanımları ile (MEB,2018),
- Sakarya-Hendekte bir ortaokulda eğitim görmekte olan 8 erkek, 8 kız toplam 16, 5. sınıf öğrencisiyle,
- 14 ders saati uygulama süresiyle,
- Araştırma boyunca elde edilen kaynaklar ve bulgularla sınırlıdır.

1.4 TANIMLAR

Değer; Sosyal bir yapının varlık, birlik ve devamının sağlanması için kabul gören inanışlardır (Tural, 1988:5).

Değerler eğitimi; Ülkenin önem verdiği değerlerin eğitim sistemi içerisinde geliştirilmesi için yer bulmasıdır (Doğan, 1997).

İman; İslami gelenekte iman "*tasdik etmek, boyun eğmek, güvenmek*" anlamına gelmektedir (Hökelekli, 2011: 156).

Allah'a iman; Allah'ın varlığını ve birliğini, emir ve yasaklarını kabul edip O'na güvenmek demektir (Acar, 2017).

1.6 KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

DKAB: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi

Bkz.: Bakınız

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda araştırmanın kuramsal çerçevesi, yurt dışında ve yurt içinde yapılmış ilgili araştırmalara dair açıklamalara yer verilmiştir.

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Araştırmanın kuramsal çerçevesi 4 başlık altında açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar; değer kavramı, değerler eğitimi, DKAB dersi yapısı ve değerler eğitimi, iman ve Allah'a iman kavramıdır. Değer kavramı başlığında değerlerin özelliği ve yapısı açıklanmaya çalışılırken, değerler eğitimi başlığında niçin yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Üçüncü başlıkta ise DKAB dersi yapısı ve DKAB dersinde değerler eğitimi hakkında bilgi verilmiştir. Son başlıkta iman ve Allah'a iman kavramları hakkında açıklamalara yer verilirken, ardından gelişim dönemlerine göre Allah inancı, Allah'a iman-değer ilişkisi, dua kavramı ve insan üzerindeki etkileri konuları açıklanmıştır.

2.1.1 Değer Kavramı

Değer kavramı birçok bilim dalı ile ilişki içerisinde olan bir çatıdır. Kavramın eğitim bilimleri, psikoloji, felsefe, sosyoloji, dini bilimler gibi farklı çalışma alanlarında farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bu durumda genel olarak kabul edilmiş bir değer tanımına ulaşmak güçleşmektedir (Bacanlı, 2002; Bilis, 2011).

Bireylerin hayatlarına rehberlik eden, arzu edilen, yaşantımızda önemli olan amaçlarımıza değer diyoruz. Değerler soyut kavramlar olmaları nedeniyle bireylerin ortaya koymuş olduğu davranışlarla kendilerini göstermektedirler. Davranışlar ile kendini gösteren değerler, bireyler arası bir bağ kurar ve ilişkileri düzenlemeye yardımcı olur (Aydın ve Akyol Gürler, 2014). Değerler bireylerin davranışlarını yönlendiren standartlardır. Toplum tarafından onaylanmayan davranışları engelleme görevi görürken onaylanan iyi davranışlar içinde kişileri yöreklendirir. Değerler, sosyal dayanışmayı ortaya çıkaran ve devamlılığını sağlayan en önemli etkidir (Silah, 2000).

Değer kavramı Türk Dil Kurumu sözlüğünde (URL1) *"bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet", "bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha", "üstün nitelik, meziyet, kıymet", "üstün, yararlı nitelikleri olan kimse", "kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey", "bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı", "bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü"* olarak tanımlanmaktadır.

Hökekleli (2013)'ye göre değerler, insanın sağlam bir karaktere sahip olmasını sağlayan yapı taşlarıdır. Çünkü aklın, dini geleneklerin ve toplumun onayladığı değerlere uygun bir yaşam sürmek tüm insanların görevidir. İnsanın değerlerine bağlı, sağlam bir karaktere sahip olması bireysel mutluluğu ve toplumsal huzuru getirir. Tarhan (2016) ise değerleri toplumun tamamı tarafından kabul görmüş ortak öğeler ve mutluluğun standartlar kümesi olarak tanımlamıştır. Biyolojik çıkarlar ile örtüşen değerlerin, bireyin kendi içinde bir çatışmaya neden olmadan mutluluk getireceğini belirtmiştir.

Kaymakcan (2008)'a göre değerlerin bireysel yönü olduğu kadar toplumsal yönü de mevcuttur. Bireyler çevreleri ile kurdukları iletişim sonucunda değerleri içselleştirirler. Kabullenilen bu değerler eylemlerini yönlendiren yargı ve standartlara dönüşür. Toplumsal anlamda değerler, bir topluluk da yaşayan bireyler tarafından üzerinde uzlaşmaya varılmış, onaylanmış ve genelleştirilmiş davranış kurallarıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 2).

Alan yazın incelendiğinde değerler ile ilgili özetle söylenebilecek bilgiler şunlardır:

- Farklı bilim dalları kendilerine göre tanımlamıştır.
- Ulusların tarihi ve kültürel birikimleri sonucu oluşur.
- Toplumda yaşayan bireyler tarafından onaylanmış ve geliştirilmiştir.
- Bireyleri ve toplumları iyi insan olma noktasında kontrol eden unsurlardır.
- Bireyleri ve toplumları olumsuz davranışlardan uzaklaştıran unsurlardır.
- Soyut kavramlardır. Bireylerin sergilemiş oldukları davranışlarla kendilerini gösterirler.
- Bireylerin yaşam amaçlarını bulmaları ve daha mutlu insan olmaları noktasında kolaylık sağlar.
- Değerler öğrenilebilirler ve öğretilirler.

İnsan-ı kâmil seviyesine ulaşabilmek için insanların davranışlarını yönlendiren bir otorite değil, değerler olmalıdır. Çünkü otoriteden doğan korku ortadan kalktığı zaman sergilenen davranışlar yön değiştirebilir. Değerlerin kabullenilmesi ile oluşmuş, bireyin sağladığı otokontrol ile değer, bir değişime uğramadığı sürece varlığını devam ettirir. Sonuç olarak; içselleştirilen değer herhangi bir otorite yaptırımına gerek kalmadan davranış olarak kendini göstermeye devam eder (Kaymakcan ve Meydan, 2014).

Bireyin değerleri uygulamaya dökebilmesi için öncelikle kendini tanıması şarttır. Kendini bilmeyen kişi hangi değeri nasıl anlamlandıracağını da bilemez. Bunun için bireylere yeterliliklerini, becerilerini, eksik ve fazla yönlerini bilecekleri, bunlarla başa çıkmayı öğrenebilecekleri bir değerler eğitimi verilmelidir.

2.1.2 Değerler Eğitimi

İnsanlığın varoluşundan itibaren her an ahlaki olarak olgunluğa erişmesi istenmiştir. İlk peygamber ve insan Hz. Âdem'den (a.s) son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v) kadar bütün peygamberler insanların ahlaki olarak olgunluğa erişmesi, bireysel mutluluğu ve toplumsal huzuru ikame etmeleri için yol gösterici olarak gönderilmiştir (Bakara Suresi 2/151, Maide Suresi 5/15-16, 19). Değerler eğitiminin tarihi düşünüldüğünde ilk insandan itibaren var olduğu ve insanlık devam ettiği sürece de var olacağı söylenebilir.

Değerler eğitimi manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişim; karakter eğitimi, erdem eğitimi, tutumların ve davranışların geliştirilmesi gibi çok bir geniş terimi kapsar ve pratikte ise sıklıkla yurttaşlık ve ahlaki değerler eğitimi üzerinde yoğunlaştığı görülür (Halstead ve Taylor, 2000: 169).

Toplumun ferdi olan öğrencilerin okulda öğrendikleri veya öğrenemedikleri her şey toplumun varlığını, sürekliliğini ve niteliğini etkilediği için toplumlar açısından eğitim sisteminin önemli bir yeri vardır. Eğitim sisteminin toplumsal açıdan öncelikli ve önemli görevleri toplumun kültürel dokusunu korumak ve bu dokuyu gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesi için eğitim sistemi aracılığıyla gelecek nesillere bir bütün halinde bilgi, beceri ve ahlaki değerlerin kazandırılması gerekmektedir (Cihan, 2014: 431).

Eğitim bireyde istenilen davranışları oluşturma sürecidir (Selçuk, 2003). Bireyde istenilen davranışların oluşması süreci ise öncelikle ailede anne ve babayla başlar, ardından sosyalleştikleri ilk alan olması nedeniyle okullarda devam eder. İçinde yaşadıkları toplumsal çevre ile var olan kurumlarda da şekillenir. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitimin amacı bireyleri sadece bilgiyle donatmak değildir. Bilgi aktarımı sağlanan kişiler, ahlaki ve kültürel değerlerle bilgilerini harmanlarsa tam olarak olgunluğa erişir. Aksi halde değerden uzak salt bilgi kişileri mutsuzluğa sürükleyebilir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014; Köylü, 2013).

Eğitimin gayelerinden biri toplumun geneli tarafından kabul görmüş değerleri gelecek kuşaklara aktarmak ve onların bu değerlerini içselleştirmelerini sağlamaktır. Aynı zaman da değişen değerlerin yerine geçen değerleri, onlara uygun bir şekilde öğretmektir (Hökelekli, 2013). Buradan da anlaşılacağı üzere değerler öğretilir ve öğrenilebilir bir yapıya sahiptir. Gömleksiz (2007)'e göre değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması geçmişe kıyasla daha da zorlaşmıştır. Geçmişte bir değer aktarılmasında, yaşantıda gözlemlenebilir olması yeterken, günümüzde tek başına bu durum insanları amaca ulaştıramamaktadır. Çünkü eskiye göre çocukların değerler sistemini etkileyen değişkenler artmıştır. Tüm bu değişkenler göz önünde bulundurularak okulun ve ailelerin sistemli bir değer eğitimi vermesi gerekmektedir.

2.1.2.1. Değerler Eğitiminin Gerekliliği

Değerler eğitimi konusu her daim tartışılmış ve incelenme gereği duyulmuştur. Bir konunun tartışılmaya değer bulunması ihtiyaçlar neticesinde olmaktadır. Değerler eğitiminin gündemde olmasının nedeni ise içinde yaşadığımız toplumda, ülkede, hatta dünya da yaşanan sorunların farkına varıldığını ve bu sorunlara çözüm bulma ihtiyacının artmasıdır.

Köylü'ye (2013) göre her ne kadar küreselleşme sürecinin başlangıcı çok eskilere dayansa da yirmi asrın yarısından itibaren etkisini her alanda hissettirmiş, özellikle ahlaki alandaki etkileri büyük ölçüde negatif yönde olmuştur. Geleneksel aile yapısının bozulması, sosyo-ekonomik adaletsizlik, bilginin doğru olup olmadığına bakılmaksızın ona kolay ulaşılması gibi etkenler ahlaki yapıyı negatif yönde etkilemiştir. İnsanlığın pek çok alanda gelişmeyi yakalamasına rağmen, değerler noktasında sınıfta kaldığını, bu sebeple bir an evvel köklü bir değerler eğitimine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Hökekleli (2013)'ye göre insan sırf iyilik fitratı üzere yaratılmamıştır. İyilik ve kötülüğü bir arada bünyesinde barındıran insanın kendi başına iyi davranışlara yönelmesi oldukça zordur. İrade sahibi olarak yaratılan insan "başıboş bırakılmamış" iyi seçimler yapabilmesi için peygamberler ve ilahi kitaplar ile yol gösterilmiştir (Kıyame Suresi, 75/36). Aydın ve Akyol Gürler (2014)' e göre değerler eğitiminin amacı, kişide ki iyi yöne olan eğilimi ortaya çıkarmaktır. Böylelikle kişi ve toplum ahlaki olmayan davranışlardan kurtarılır ve değerleri sergiledikleri ahlaki olan davranışların devamlı hale gelmesi sağlanır.

Değerler eğitiminin amacı yaşam amacına ulaşmış, düşünen, bilgisini ahlaki davranışlarıyla bütünleştirmiş(Kaymakcan ve Meydan, 2014). Değerleriyle kendi değerini ve kıymetini ortaya çıkaran bir nesil yetiştirmektir diyebiliriz. Çocuklar değerlerle öncelikle ailede tanışırlar. Toplum tarafından kabul görmüş değerleri aktaran ve yaşantısında sergileyen yetişkinlerin eğitiminden geçen çocuklar da değeri uygulama noktasında daha aktif olabilecektir(Büyükbingöl Yağcı, 2012: 41). Ailede başlayan değerler eğitimi sorumluluğu çocukların gelişim dönemlerine göre okul ve öğretmenlere de sirayet etmektedir. Değerler eğitiminde "çocukların bizlere Allah'ın emaneti ve bir imtihan vesilesi" olduğu unutulmaması gereken bir kuraldır (Enfal Suresi, 28). Aile, okul ve toplumsal çevre üçgeninde verilen

emanetin ahlaki anlamda gelişimini sağlaması için işbirliği içinde bir değerler eğitimi verilmesi zorunludur.

2.1.2.2 Nasıl Bir Değerler Eğitimi?

Değerler eğitimi konusu gündeme geldiğinde "Nerede ve kimler tarafından yapılmalı?" ve "Nasıl bir değerler eğitimi olmalı?" soruları da ortaya çıkmaktadır. Bu soruların doğru cevaplanması nitelikli bir değerler eğitimi yapılması açısından önem arz etmektedir.

Değerler eğitiminin ilk olarak ailede başladığı ve çocuğun değer yargılarının küçük yaşlarda oluştuğu bilinmektedir. Günümüzde bayanların da çalışma hayatında aktif bir şekilde bulunmasıyla çocuklar erken yaşta okulla tanışmak durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla değer eğitiminde okul önemli bir yere sahiptir. Hatta aileler tüm sorumluluğu okullara yüklemiş durumdadırlar (Aslan, 2010: 48). Okulun değerleri kazandırma ve devam ettirme gibi konulardaki katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak aileler okulla işbirliği içinde değerler eğitimi yürütmezlerse, okulda bu konuda başarı sağlayamayacaktır (Coşkun Keskin, 2013: 62). 18. Milli eğitim şura kararlarında başarılı bir karakter oluşumunun sağlanması için değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine dair kararlar alınmıştır. Değer eğitimiyle ilgili değinilen noktalar şunlardır:

- Hazırlanan öğretim programlarında milli ve evrensel değerler hakkında bütüncül bir yaklaşımla farkındalık kazandırmak ön planda tutulmalıdır.
- Görev yapan tüm öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Gerekli eğitimler hizmet içi eğitim programlarında yer almalıdır.
- Öğretmen yetiştirmekle sorumlu programların içeriğine, değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalıdır.
- Eğitim- öğretim tüm kademelerinde yapılacak değerler eğitimi için sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim halinde olunmalıdır.
- Alan öğretmenlerinin kullanabileceği program ve materyaller geliştirilmelidir.

- Değerler eğitimi okuldaki tüm paydaşlar tarafından her kademedede verilmelidir.
- Kitle iletişim araçlarının da değerler eğitiminde kullanılması gerekmektedir.
- Değerli davranışlarıyla örnek olan öğrencilere de ödüllendirme sisteminde yer verilmelidir.
- Değerler eğitiminde etkili olunabilmesi için medya konusunda gereken yasal düzenlemeler de yapılmalıdır (URL2).

Hökelekli (2013)'ye göre karakterli çocuklar yetiştirmek için ilk temel ailede atılsa da, "okullar, gönüllü kuruluşlar, dini kurumlar, gençliğe hizmet veren kişi, grup ve kurumlarında" bu süreçte üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekir. Bu durum da değerler eğitiminin, bireyin içinde bulunduğu her yerde ve etkileşim içinde olduğu herkes tarafından örtük ya da açık bir şekilde yapılması gereklidir.

Hökelekli (2013: 280-283) değer eğitimi yapılırken dikkat edilecek hususlarla ilgili ilkeleri şu şekilde sıralamıştır:

- Değerler eğitimi ayrı bir ders olarak değil tüm dersler içinde ve okul kültürü içinde bir müfredat çerçevesinde yapılmalıdır.
- Ders programlarında yer alan derslerin hepsi amaca ulaşmak için bütüncül bir şekilde değerlere değinmelidir.
- Değerlerin yaşandığı bir okul ortamı oluşturulmalıdır.
- Değerler eğitiminde işbirliği önemlidir. Okullar, aile ve çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre ile iletişim halinde olmalıdır.
- "Yaşam boyu eğitim" ilkesinden hareketle değerler eğitimi okul öncesi eğitimden başlanarak bireyin hayatının okulla kesiştiği her kademedede teşvik edilerek, sistemli bir şekilde yürütülmelidir.
- Ebeveynlere çocuklarına kazandıracakları değerlerle ilgili eğitimler verilmelidir.
- Bireyin ahlaki olarak olgunluğa erişmesi akademik başarıdan önce gelmelidir. İçselleştirilen değerlerin akademik başarıyı da artırması muhtemeldir.

- Değerler eğitimi yapılırken olumlu değerler teşvik edilirken, olumsuz olan davranışları da etkisiz hale getirecek bir yol izlenmelidir. Bunun için ise popüler kültürün olumsuz etkilerini azaltmak için bireylerin elde ettiği bilgiyi sorgulayacak bir fikir yapısıyla donatılması gerekmektedir.
- Değerler eğitiminde en önemli nokta çocukların ve gençlerin tecrübe kazanmalarınıdır. Yaşantılarında değerleri sergileyecekleri durumlarla karşı karşıya kalmaları değerleri "yaparak ve yaşayarak" öğrenmelerini sağlayacaktır.
- Değerler eğitimi toplumun geneli tarafından kabul edilen ortak değerlere göre düzenlenmelidir.
- Değerler eğitimi yapılırken toplumun ihtiyaçları ve talepleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Bireylere değerlerine sahip çıkabilen aynı zamanda farklı kültürel değerlere "saygı ve hoşgörü" ile yaklaşmayı bilen bir şuur verilmelidir.

2.1.3 DKAB Dersinin Yapısı ve Değerler Eğitimi

Bireyin her yönüyle gelişimini destekleyen okul eğitimi ve öğretmenler, onu hayata hazırlayarak hayatta karşılaşacağı çeşitli durumlarla ilgili bilgilendirir ve yeteneklerini geliştirir. Okul ve öğretmen, bir yandan bireye, yaşadığı toplumun kültürünü, bilgi birikimini, değer yargılarını öğretmeye çalışmak, yani bireye *kültür kazandırmak*, bir yandan da, bireyin *kişisel yeteneklerini keşfedip geliştirmesi için ona imkân hazırlamakla* görevlidir. Bireyin toplumun değer yargılarına ve inançlarına saygı göstererek ahlak kurallarına uyması için okulun önemli bir yeri vardır. Okullarda öğretmenlerce sistemli bir şekilde yapılan din eğitimi batıl inanç, hurafeler ve din istismarcılığını engeller (Aşıkoğlu, 2011: 7).

Din dersinin okullarda yer alması durumu her daim tartışılmıştır. Tartışılma noktası ise genellikle niçin okullarda yer aldığı, öğretime ne gibi katkı sunacağı ve bu katkının gerekli olup olmadığı yönündedir. Okulların toplumun ahlak ve değer yargılarından bağımsız bir eğitim yapmaları mümkün değildir. Toplumda yerleşmiş değerleri öğretmekle sorumludur. Din ise toplumda yer alan başlı başına önemli bir değerdir. Din öğretimi ilk insan ile başlamış, yöntem ve mekânlarda farklılıklar olsa da her daim devam etmiştir. Din Dersi Osmanlıdan günümüze kadar kısa bir süre hariç, değişik isimlerle okul programlarında yer almıştır

(Önder, 2013: 24). 1982’de okullardaki din bilgisi ve ahlak dersleri DKAB adı altında kültür ve bilgi temelli bir ders olarak birleştirilerek 4-8 sınıflar arasında haftada iki saat zorunlu bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Meydan, 2013: 221).

Din eğitimi, din kültürünün verilmesi, din kişiliğinin kazandırılması demektir. Din eğitimi görevi temelde anne-babanın veya onların yerini tutan yakınların, okullarda din dersi öğretmenlerinin, camilerde ise din görevlilerindedir. Gelişim aşamasında olan bireyin olgunluğunun sağlanması yolundaki her uğraşa katılma, din eğitiminin hakkıdır ve görevidir. Genel eğitimin bütün insanlara karşı sorumluluğu olduğu gibi, din eğitiminin de bütün insanlara karşı sorumluluğu vardır. Bu yönü ile "Din Eğitimi", genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır (Bilgin, 1981: 474).

Eğitim sistemlerinin hepsinin yetiştirmeyi amaçladığı bir “*insan tipi*” vardır. Bu amaç eğitim sisteminin şekillenmesi ve içeriğinin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Buna millî eğitim politikası da denilebilir. Bir milletin ve devletin sahip olduğu değerlerin eğitim politikaları üzerinde etkisi büyüktür. Çünkü eğitim bugün dünyayı değiştiren en önemli güçler arasındadır. Bu gücü elde etmenin yolu ise düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan ve sorun çözen bireyler yetiştirmekten geçmektedir. Millî eğitimimizin temel amaçlarına bakıldığı zaman, yetiştirilmek istenilen birey tipine ulaşmada DKAB dersinin büyük bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Tetik, 2018: 67). Aslında, amacı, tüm eğitim etkinliklerini tamamlamak ve yüceltmek olan ahlak eğitimi, tüm okulun görevidir; tüm görevlilerin sorumluluğu ve etkisi altındadır. Bu konuda, tüm derslerin ve okul birimlerinin dayanışma içerisinde ortaklaşa çabası önemlidir. Ancak, amaç ve konuları dinin inanç, ibadet ve ahlak esaslarına göre şekillenen din öğretiminin, ahlak eğitimine katkısı diğerlerine göre daha somuttur (Kaya, 2006: 26).

DKAB programı 2018 yılında güncellenerek uygulamaya konulmuştur. Eski programda (MEB, 2010:14-18) 4-8’ e kadar her sınıf düzeyinde 6 öğrenme alanı kullanılırken yeni programda bu durum kaldırılarak beş üniteye ayrılmış ve ünite kazanımlarında ciddi anlamda değişiklik yapılmıştır (MEB, 2018:11). Yeni programda ilk kısımda DKAB dersinin temel felsefesi, genel amaçları, vizyonu, program aracılığıyla geliştirilmesi hedeflenen beceri, değer, öğretmenlere yol gösterici bilgilere ve örnek etkinliklere yer verilmiştir. İkinci kısımda ise 4-8. sınıf

DKAB dersi üniteleri ve kazanımlarının yer aldığı Öğretim Programı verilmiştir (MEB, 2018).

DKAB öğretim programı beceri temelli yapılandırılmıştır. Bu kapsamda hedeflenen kazanımlarda, programda belirtilen becerileri gerçekleştirmeye, dini ve ahlaki kavramları kazandırmaya yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Programın uygulanmasında öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar şunlardır:

- “Gerek farklı din ve inançların öğretiminde gerekse İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorumların öğretiminde olgusal bir yaklaşım benimsenir; bu bağlamda dinler, inançlar ve İslam düşüncesinde yer alan yorumlar, kendi metinleri, kaynakları ve kabulleri esas alınarak öğretime konu edilir.
- İslam dininde yer alan ibadetlerin öğretiminde (abdest, gusül, teyemmüm, namaz, vb.) mezheplerin farklı anlayış ve uygulamalarıyla ilgili bilgiler ihtiyaç duyulması hâlinde öğretmenler tarafından açıklanır.
- Ünite ve konuların özelliğine göre hedeflenen kazanımların gerçekleşmesi için çevre şartları ve imkânları elverdiği ölçüde öğrencilerin dinî, tarihî ve kültürel mekânları yerinde tanımaları sağlanır.
- Ünite sonlarında yer alan sure ve dualar işlenirken öğrencilerin sure ve duaların içeriğini ve verdiği mesajı kavramaları esas alınır; bu bağlamda sure ve dualarla ilgili kısa açıklamalara ve bunların içeriğini tanıtan metinlere yer verilir.
- Öğrenciler; konularda geçen ayet ve hadisler ile ünite sonlarında yer alan sure ve duaları ezberlemeye zorlanmaz.
- Din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü zedeleyici yaklaşım, tutum ve davranışlardan uzak durulur. Bu bağlamda öğrenciler dinî duygu ve düşüncelerini açıklamaya, bilgi ve kültür sahibi oldukları dinî pratikleri yerine getirmeye zorlanmaz.
- Ünite konularının özelliğine göre ayet ve hadislerden, yazılı ve sözlü edebiyatımızdan (hikâye, şiir, beyit, vecize, deyiş, nefes vb.) örnek okuma metinlerine yer verilir.” (MEB, 2018:8)

DKAB dersi öğretim programıyla; “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri”ne uygun olarak öğrencilerin;

- “Dinî ve ahlaki kavramları tanımaları,
- Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları,
- Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları,
- Çevresindeki dinî davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları,
- Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri,
- İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları,
- Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hayatını ve örnek ahlakını tanımaları,
- İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları,
- Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları,

- *İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları*” amaçlanmaktadır (MEB, 2018: 7).

Öğretim programında yer alan amaçlardan hareketle program; öncelikle bireyin içsel denetimine yönelmekte, inanç ve ibadetlerle bu ahlakiliği insanda içselleştirmeyi amaçlamakta, daha sonra da, çevresine saygılı, toplumla barışık insanlar yetiştirebilmek için dış dünyayla uyumunu sağlamaya çalışmaktadır (Er, 2002: 265)

Çocuğun ahlaki kişiliğinin gelişiminde ailenin rolü temel oluşturur. Çocuğun belli bir yaş aralığında vaktinin çoğunu içinde geçirdiği planlı ve formal bir eğitim kurumu olan okul da ahlaki gelişim de etkili olmaktadır. Yaşamla doğrudan ilgili olan ve insanca yaşama çabasına katkıda bulunan ahlak, her zaman eğitimin hem amacı hem de konusu olmuştur (Gündüz, 2003: 195). Çünkü ahlakın göz ardı edilerek yapılan öğretimlerin yıkıcı boyutları ortaya çıkaracağı günümüzde somut şekilde görülmektedir.

2010 DKAB öğretim programında yer alan değerler alanı, ders bazında özel olarak belirlenirken; 2018 yılında genel olarak bütün öğretim programlarında yer alan değerler için “*değerlerimiz*” başlığı altında yer verilmiştir (MEB, 2018).

2010 Öğretim programında din öğretiminde değer öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ile ilgili bilgiler verilmiştir. Programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. 2010 DKAB Öğretim Programında Yer Alan Değerler

<i>Adalet</i>	<i>Aile kurumuna ve birliğine önem verme</i>	<i>Demokrasi bilinci</i>
<i>Dürüstlük</i>	<i>Alçak gönüllülük</i>	<i>Bağımsızlık</i>
<i>Bağışlama</i>	<i>Barış</i>	<i>Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı</i>
<i>Bilimsellik</i>	<i>Cesaret</i>	<i>Cömertlik</i>
<i>Çalışkanlık</i>	<i>Dayanışma</i>	<i>Doğa sevgisi</i>
<i>Doğal çevreye duyarlılık</i>	<i>Doğruluk</i>	<i>Dostluk</i>
<i>Duyarlılık</i>	<i>Emaneti korumak</i>	<i>Estetik</i>
<i>Fedakârlık</i>	<i>Gazilik</i>	<i>Görgülü olmak</i>
<i>Güvenirlilik</i>	<i>Hakseverlik</i>	<i>Hakikat sevgisi</i>
<i>Hayâ</i>	<i>Hoşgörü</i>	<i>İbadet yerlerine saygı</i>
<i>İffet</i>	<i>İyi niyet</i>	<i>Kadirşinaslık</i>
<i>Kanaat</i>	<i>Kardeşlik</i>	<i>Merhamet</i>
<i>Millet sevgisi</i>	<i>Millî birlik şuuru</i>	<i>Misafirperverlik</i>
<i>Mürüvvet</i>	<i>Namuslu olmak</i>	<i>Nezaket</i>
<i>Ölçülülük</i>	<i>Paylaşımçı olmak</i>	<i>Sabır</i>
<i>Sadelik</i>	<i>Sağlıklı olmaya önem verme</i>	<i>Samimiyet</i>
<i>Saygı</i>	<i>Sevgi</i>	<i>Sorumluluk</i>
<i>Sözünde durmak</i>	<i>Şehitlik</i>	<i>Şükür</i>
<i>Tarihsel mirasa duyarlılık</i>	<i>Temizlik</i>	<i>Tutumluluk</i>
<i>Türk büyüklerine saygı</i>	<i>Vatanseverlik</i>	<i>Vefa</i>
<i>Yardımseverlik</i>		

Tablo 1 incelendiğinde 2010 öğretim programında 61 değer öğrencilere kazandırılması öngörülmüştür. Programda değerler bir bütün halinde ele alınmış alt değer olarak sınıflamaya gidilmemiştir. 2018 DKAB Öğretim Programında ise programda verilecek değerler özel olarak belirtilmemiştir. Bu durumun özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin derslerini ve kazanımlarını hangi değerlerle ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda sıkıntı yaşamalarına neden olacağı öngörülmektedir.

2.1.4 İman ve Allah'a İman Kavramı

Toplumsal bir varlık olarak insanın en temel varlık şartlarından biride inanmadır. Hökelekli (2011) inanmayı insanın düşünme ve duygulanma gibi temel ruhi faaliyetleri olarak açıklamaktadır (Hökelekli, 2011: 155). Birey içinde bulunduğu dünyadaki yeri ve dünyanın anlamının ne olduğuna inanarak yaşar. İnanma, bir arzunun, yanlış veya doğru bir bilgilenmenin yarattığı bir olanağın belirli bir durumda gerçekleşme ya da gerçek olmasını kabul etmektir (Kuçuradi, 2003: 47-48).

İmanın kelime anlamı; “bilmek”, “inanmak”, “şüphe götürmez şekilde ikna olmak” tır. İman körü körüne bir taklitle değil bilinçle gerçekleşmelidir. Bilerek inanma, müminlerin imanını sağlam temeller üzerinde ve kısa sürede son bulmayacak şekilde güçlü hale getirir. İmanın kör bir taklit olmaması onun bir şeye değil de, bir varlığa iman olmasından kaynaklanır. İnanmanın karşılığında Allah'ın va'dleri ve Tanrı kavramının insana telkin ettiği güven, insanın inanmasının düşünmeden ve kendiliğinden ortaya çıkmadığını bilinçli bir inanma sözü olduğunu gösterir (Düzgün, 2013:19). Sorgulamadan ve araştırılmadan gerçek anlamda sahih bir imana ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle Hz. İbrahim, çevresinde var olan olaylar üzerine düşünen, akıl yürüten, akıl yürütme yoluyla gerçeğin bilgisine ulaşma yöntemini kullanan akıllı biri olarak, bilgiden güç alarak sağlam bir imana ulaşmıştır. İslam dininde iman düşünmeyi ve sorgulamayı yani tefekkürü görmezden gelen, telkin ve taklide dayalı temeli boş bir inanç değil; aksine o, temelini akla, akli tefekküre dayandıran tahkiki bir imandır. Bu şekilde aklın bir fiili olan iman, akla dayanmayan bir imanına göre daha değerli ve sahih bir imandır (Esen, 2011: 117).

Bir kişinin Müslüman olması için gerekli olan asgari şartlar “inanç esasları” kavramıyla ifade edilir. Bunlar Allah'a, peygamberlere, meleklere, kutsal kitaplara, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmak ya da bunların varlığını kabul ve tasdik etmektir. Bu kabul veya onay, İslam düşünce geleneğinde genel olarak dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve pratikle bütünleştirme gibi boyutlar etrafında tartışılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır (Osmanoğlu, 2014: 179).

Dini iman şekil olarak, Allah tarafından bildirilen ilahi tebliğlerin içeriğinin doğruluğunu tasdik etmedir. Dini imanın asıl konusu ise, zati, sıfatları ve

tecellileri dâhilinde Allah'tır. Mümin için Allah, hem yüce varlık, hem de derin özlemlerinin son sınırı ve varoluşunun tamamlanması için müminin kendisine güvenip bağlandığı zattır. Bu bakımdan dini iman, daimi ve değişmez “*zihni kesin bir kanaat*”, bir “*itaat ve teslimiyet*” ve bir “*güven ve sevgi*” bağıdır (Hökelekli, 2011:158-159) .

Varlıklar somut ve soyut varlıklar olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut varlıklar denilince zihnimizde imajı canlanan varlıklar aklımıza gelir. Ancak soyut varlıklar da zihnimizde bir imaj oluşmaz. Allah, melekler, ahret gibi kavramlar soyut kavramlara örnektir. Varlık tarzları farklı olduğu için bu varlıkları idrak etme ve bilme yolları da farklılaşmaktadır. Allah yaratma ve vahiy yoluyla yarattıklarıyla ilişki kurar. Âlem, O'nun her zaman her yerde oluşuna şahitlik eden simge, işaret ve ayetlerle donatılmıştır. Bu simgeler, sürekli olarak Allah hakkındaki farkındalığımızı ve bilgimizi geliştirir (Düzgün, 2013: 63). İnsan Allah'ın birliğini de yine akli sayesinde bu sembol ve işaretlerle kendine ispatlamaya çalışır. Allah'ın birliğini temellendirmek için kullanılan delil ıstılahta “*temanu delili*” olarak isimlendirilir. Allah'ın bir olması durumu çelişki- çatışma teorisi, evrendeki düzen teorisi ve insanın tercih problemi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Aşağıda bu teorilere ait kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Çelişki çatışma teorisi; İki Tanrının olduğu varsayımından hareket edilirse biri kendi isteğinin olması için diğerini engeller. Bu durumda çelişik iki durum bir arada bulunamayacağı için ikisinden birinin isteği yerine gelmeyecektir. İsteği yerine gelmeyen ise kudret vasfını taşımadığı için Tanrı olamaz. Kuran-ı Kerimde bu durum “*Allah çocuk edinmemiştir. Onunla beraber hiçbir İlah da yoktur. Eğer olsaydı, her İlah kendi yarattığı ile gider ve mutlaka biri diğerine galip gelmeye çalışırdı.*” (Müminun, 23/91) ayetiyle Allah tarafından bildirilmiştir.

Evrendeki düzenin bozulacağı teorisi; evrende birden fazla yaratıcının bulunduğu düşüncesi her birinin kendi isteğini yerine getirme isteğiyle evrendeki düzenin bozulacağı ile açıklanmıştır. Kuran-ı Kerim'de bu durum “*Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, kaos içinde mahvolurdu: işte bu nedenle O her şeyden yüce olan Allah O mutlak otorite sahibi, onların yakıştırdığı her şeyin ötesindedir*” (Enbiya Suresi, 21/22) ayetiyle belirtilmiştir.

İnsanın tercih problemi; insan birden fazla yaratıcıyla karşı karşıya bulunduğu anda hangisini tercih edeceği noktasında sıkıntıya düşecektir. Bu sıkıntının oluşmaması için Allah tarafından ayetlerle birliği noktası insana ispatlanmıştır (Düzgün, 2013; 91-99).

İnsan Allah'a olan inancını somut şekilde ispat edemez, fakat iman eder. Allah'ın varlığından, gerçekliğinden ve doğruluğuna dair zihninde şüphe barındırmaz. İmanın tabiatında akli ve duyuları aşan, fakat benliği harekete geçiren bir taraf vardır. Allah'ın varlığının ve gerçekliğinin ispat edilememesi bireyin imanının kuvvetini azaltmaz. Tersine, güçlü bir güven duygusu ile aklının ve duygularının ötesinde dünyayı aşan Zat'a razı olarak, O'nu açık ve kesin bir şekilde kabul eder. Her durumda inanan kişi Allah hakkındaki düşüncelerini, kendini tatmin edecek şekilde ispat ettiği kanaatine sahip olabilir (Hökelekli, 2011: 156).

2.1.4.1 Gelişim Dönemlerine Göre Allah İnancı Algısı

Selçuk (2003) gelişimi, öğrenme, yaşantı ve olgunlaşma sonucunda bireyde meydana gelen düzenli ve sürekli değişiklikler olarak açıklamıştır (Selçuk, 2003: 13-14).

Dini gelişim safhalarının bilinmesi, din eğitiminin teori ve pratiğinde yol gösterici olması ve özellikle din eğitimi uygulamalarının gelişimsel bir zemine oturmasıyla daha sağlıklı bir işleyişe kavuşmasını sağlaması bakımından önemlidir. Yaşlara göre Tanrı kavramının nasıl algılandığını bilen bir din eğitimcisi, okul öncesi ya da ilköğretim dönemi için vermesi gereken eğitimi gelişim dönemlerine göre düzenleyebilecektir. Çünkü eğitim bireylerin yaşlarına uygun ve anlayabilecekleri şekilde planlandığında verim alınacaktır. Bu bağlamda dini gelişimin, insanın diğer gelişim alanlarına bağlı olarak nasıl bir değişim veya dönüşüm geçirdiği, genel psikolojik veya manevi gelişim olgusuyla nasıl bir ilişki kurduğu, temel gelişimsel düzeylerde nasıl bir şekil aldığı ve ne tür belirtilerle ortaya çıktığı, bu belirtilerin din eğitiminde ne tür imkân ve sınırlıklar ortaya koyduğu önem kazanmaktadır (Atik, 2015:739).

Dindarlık bireylerin gelişim safhalarına göre değişiklik gösteren dinamik bir yapıdır. Dindarlığın önemli unsuru ise Allah'a imandır. Köse ve Ayten (2012) dindarlığı "*bebeklik (0-3 yaş) , ilk çocukluk (3-6 yaş), ikinci çocukluk (6-12 yaş),*

ergenlik (13-20 yaş), ilk yetişkinlik (21-35 yaş), orta yetişkinlik (36-60 yaş), yaşlılık (61 yaş ve üzeri)” olarak yedi dönemde ele almışlardır (Köse ve Ayten, 2015: 116-121). Bu konuyla ilgili araştırmamızla ilgili olduğunu düşündüğümüz ilk üç dönemi (bebeklik (0-3 yaş), ilk çocukluk (3-6 yaş), ikinci çocukluk (6-12 yaş)) inceleyeceğiz.

Bebeklik dönemi (0-3 yaş). Bu yaş aralığında bebeklerde bilinçli bir dini tutum ve davranış gözlenmez. Fakat bu durum dönemin önemsiz olduğu anlamına gelmemelidir. Bebeklik dönemi dini yaşantının temellerinin atıldığı süreç olduğu için önemlidir. Erik Erikson (1984) ve Lee Kirkpatrick (2005) gibi psikologlarında değindiği üzere bebeklik dönemi, hem bireyin ilerde Allah ile olan ilişkisini hem de dini yaşantısını şekillendirmesi bakımından önemlidir. Çocuk bu dönemde ilerde yaşantısının her anını etkileyecek olan güven duygusunu kazanır. Kendisini yaratan varlığa olan inanç da bu güven duygusu ile ilişkilidir. Bebekler anneyle ya da kendisinin bakımından sorumlu olan kişilerle olan ilişkilerinden hareketle, gelecekte Allah ile olan ilişkilerine dair fikirler edinirler (Köse ve Ayten, 2015: 116-117).

İslâm düşüncesinde Allah’ın insanlara daima çok yakın ve şefkatli olduğuna inanılır. İslâm tasavvufunda Sevgi ve Nur-Rahmet Allah’ın en önemli iki ismini oluşturur. Sevgi ve Rahmet kavramları İslâm’ın derunî öğretisinin en belirgin ayırıcı özellikleridir. Kuran’da Allah’a atfedilen el-Hubb (sevgi) kavramı insanla Allah arasındaki ilişkiyi belirleyen temel kavramdır. Müslümanların kutsal kitabı Allah’ı el-Vedûd, en çok seven olarak tanımlar. Diğer önemli isimler olan er-Rahman ve er-Rahim isimleri çoğu zaman Allah’a bağlanma yaklaşımının annelik özelliklerine vurgu yapar (Hayta, 2006: 29). Tüm bu bilgiler ışığında bebeklik döneminde kurulan güven duygusunun bireyin yaratıcıyla ilişkisi arasında oluşan bağda etkili olduğu söylenilebilir.

İlk Çocukluk Dönemi (3-6 yaş). Bu dönemde, çocuğun sürekli etkileşim halinde bulunduğu anne babası ve yakın çevresi dini gelişimi ve eğitimi üzerinde etkili olan ilk faktörlerdir. Çocuk bu kişilerle iletişimi sonucunda görsel, sözel ve davranışa ilişkin zihinsel, duygusal ve manevi olarak bilgiler ve deneyimler elde eder. Bu bilgiler ve deneyimler çocuğun dini gelişimine olumlu ya da olumsuz şekilde etki eder. Buradan ilk çocukluk döneminin çocuğun dini gelişiminde önemli bir dönem olduğu ve bütün hayatını etkileyebilecek bir potansiyele sahip

olduğu anlaşılmaktadır. Korkuya dayalı çocuk eğitiminin, manevi tahribatı en çok bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Çocuğun sadece korkarak olumlu bir inanç yapısı oluşturması beklenemez. Bu nedenle, bu dönemdeki din eğitiminin, çocuğun manevi hayatını zenginleştirecek, sevgi içerikli olumlu tabloları bünyesinde barındırması, çocuğu koruyan manevi bir atmosfer oluşumuna katkı sağlayacaktır (Bilici, 2014: 1) .

Ayten ve Köse (2015)'e göre bu dönemde meydana gelen dini gelişimin özellikleri şunlardır:

- *“Dil yeteneğinin gelişmesiyle çevrelerinden ve ailelerinden duydukları dini terimleri kelime dağarcıklarına eklerler.*
- *Allah, peygamber, cennet, dua gibi dinlerine özgü temel kavramları öğrenirler.*
- *Kavramları gerçek anlamlarıyla kavrayamazlar da ezberleyip tekrar edebilirler.*
- *5-6 yaşlarında öğrendiklerini uygularlar.*
- *Kendilerine öğretilenlerine itiraz etmezler ve içtenlikle inanırlar.*
- *“Filozofik dönem” olarak adlandırılan bu dönem çocukların dini anlamda da çokça soru sordukları ve cevap aradıkları bir dönemdir.*
- *Büyüklerinin yaptıklarını taklit ederler.*
- *Çocukların soyut düşünme becerileri gelişmediği için Allah'ı insan biçimci (Antropomorfist) olarak somut düşünürler. Allah'ı insana benzeterek anlamaya çalışırlar” (Köse ve Ayten, 2015: 117; Çağlayan,2013: 63-72).*

İkinci Çocukluk (6-12 yaş). Bu dönemin başlarında çocuklarda Allah'ı somut olarak düşünerek insana veya herhangi bir varlığa benzeterek o şekilde tasavvur etme anlayışı devam etmektedir. Fakat bu durum dönem içinde değişecektir. Çünkü çocuklar, bu yaşlardan itibaren zihinlerinde tasavvur ettikleri Allah'ı zamanla insanlardan ayırt etmeye başlayacaklardır. Müslüman çocukları 9yaşlarına geldiklerinde Allah'ın mevcudiyeti konusunda daha sağlıklı ve aslına uygun bir fikir ve inanç sahibi olabilmektedirler. (Öcal, 2004: 67-74).

Bu döneme özgü dini gelişim safhaları şunlardır:

- *“Üç dört yaşlarından itibaren öğrendikleri dini ilkeleri uygulamaya devam ederler ve süreklilik kazandırırılar.*

- *Bu dönemin sonlarına kadar taklit etme devam etmektedir. Ailenin dini yaşantısı çocuğunda dini algısını etkileyecektir.*
- *Bu dönemde çocuk kendine özgü bir ahlak yargısı geliştirmez. Ailenin ve çevrenin yönlendirmesine açıktır.*
- *Bu dönemin sonlarına doğru insan biçimci Allah düşüncesi, yerini sıfatlarıyla anlaşılabilir soyut bir varlık olarak Allah düşüncesine bırakır”* (Köse ve Ayten, 2015: 119).

Nitekim Öcal (2004) 4-10 yaş aralığı çocuklarla yaptığı çalışma ile okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının Allah tasavvurlarının, yaşlarına, cinsiyetlerine ve yetiştikleri sosyo-kültürel ortam ve dinî çevre şartlarına göre değişiklik gösterdiğini ve şekillendiğini tespit etmiştir. Bu dönem çocuklarının Allah’ı; besleyen, büyüten ve özlemine duyduğu isteklerini yerine getiren, dileklerini kabul eden, zorluklardan ve tehlikelerden kurtaran güvenilir bir sığınak ve dayanak olarak kabul ettiklerini de belirterek, dua edilip, namaz kılınıp, oruç tutulduğu takdirde, isteklerinin daha çok yerine getirileceğine inandıklarını vurgulamıştır (Öcal, 2004: 79).

Din eğitiminde çocuğun gelişimini destekleyici şekilde yapılması en önemli husustur. Çünkü çocuk, Allah’ı; önce süper bir insan gibi, daha sonra sevimli bir hayalet gibi, daha sonra da görülemeyen yüce bir varlık olarak algılar. Çocuğun zihnindeki Allah tasavvurunu yaş etkeni göz ardı edilerek yetişkinler ile aynı hale getirme çabası yanlış bir tutumdur. Yine onu köreltmek ve çocuğun düşünmesini engellemekte bir o kadar yanlıştır. Onun için, çocuklara soyut kavramları anlayacakları yaşa gelinceye kadar, din ile ilgili inançlar, duygu boyutları ile sunulmalıdır. Diğer duygu ve düşüncelerin eğitiminde olduğu gibi, dini duygu ve düşüncelerin eğitiminde de çocukları yetiştirenlerin yaklaşım ve tutumları oldukça önemlidir. Bu noktada diyebiliriz ki yetişkinler, her konuda çocuklara sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmalı, iyi model olmalı ve yaşayışlarıyla çocuklara örnek teşkil etmelidirler. Öncelikle çocukların duygularına hitap edilerek din öğretimi vermeli ve sevgi esas alınmalıdır. Çocukları baskı altına almak için, Allah’tan korkutma yönteminin kullanılması, sağlıklı bireye ve sağlıklı topluma giden yolun önünü kapatmaktadır. Bu yöntemin, dini ve ahlakı gelişime engel olacağı da unutulmamalıdır (Şimşek, 2004: 220).

2.1.4.2 Allah'a İman ve Değer İlişkisi

Allah'a iman soyut olarak hayattan kopuk bir inanış biçimi değildir. O insanı davranışlar açısından dinamik tutan, iyi yönde harekete geçiren önemli bir güçtür. O'nun varlığının kabul edilmesi vahyinin doğruluğunu tasdik ve kabul edilmesini aynı zamanda emir ve yasaklarının da kabul edilmesini gerekli kılar. Bu çerçevede Allah'a iman ahlaki olan iyinin yapılmasında teşvik edici unsur ve ahlakın temeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaran, 2016; Acar, 2017). İslam dini din ve dünya arasında bir bütünlük sağlamıştır. Bu bütünlüklerden biri kişisel istikrarı ve kültürel sürekliliği sağlayan inanç-davranış (iman-amel/ahlak) bütünlüğüdür. Bir değerle bağ kurmak olan inanç, her zaman aktif durumdadır. İnanç; hüküm olması bakımından duygusal, davranış bakımından iradi bir olaydır. Allah'a iman ve dünya ve ahret hayatı için emrettikleri, davranışlarda aktif olarak kendini gösterir. (Acar, 2017: 105).

Sıfatlarıyla ve isimleriyle anlaşılan bir Tanrı'ya verilen doğal insani karşılık ona yakınlık duymak ve onu sevmektir (Hayta, 2006: 51). Birey Allah ile kurduğu bu yakınlık hissi ile ahlaki ilkeleri davranışa dönüştürmeye istekli olur. Çünkü İslam inancına göre ahlak, Allah'a gerçekten inanmanın ve Müslüman olmanın en temel nişanesidir. Ahlaki değerlere saygı göstermeyen, Allah'ın emirlerine uygun davranmayan ve vicdanının sesine kulak tıkayan başıboşluğu hayat felsefesi haline getiren kimseler için gerçek anlamda "insan" demek bile mümkün değildir. Çünkü insan olabilmek yaptığı eylemlerinin sorumluluğunu almayı gerekli kılar (Çağrı, 2015:202; Uysal, 2014)

İman ilkelerinin özünü oluşturan Allah'a imandır. Kuran'da salih amel kavramı başta olmak üzere başka kavramlarla birlikte kullanılmıştır. Örneğin "*Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır*" (Bakara Suresi/277) ayetinde iman kavramı Salih amel ve ibadetlerle birlikte zikredilmiştir. Yine "*İman edip, salih ameller işleyen ve Rablerine gönülden bağlananlara gelince, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır*" (Hud Suresi/23); "*İnanan ve salih amel işleyenler için, mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır*" (Rad Suresi/29) ve "*İnanan ve salih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, ebedi kalacakları ve içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Oradaki esenlik dilekleri 'selam' dır*" (İbrahim

Suresi/23) ayetlerinde de iman kavramı Salih amel ile birlikte kullanılmış ve inanıp Salih amel işleyenler cennetle müjdelenmişlerdir. Bu ayetler imanın pratikteki yansımalarını göstermektedir. Salih amel ise başta ibadet ve ahlak olmak üzere Allah'ın tüm emir ve yasaklarını kapsar (Aydın, 2016:28; Bilali, 2011). Kuran ayetlerinde geçen, iman- Salih amel ilişkisinden hareketle iman, hayatın her alanına yayılmış bir kavramdır. O, insan hayatını bütününe kapsayan külli bir haldir. İnsanın bütün varlığına nüfuz eden ve hayatının her alanında onun düşünce ve fiiline şekil veren güçtür. Bu nedenle sadece ibadet ve ahlaki etkilemez. Aynı zamanda hukuki ve iktisadi hayata da tesir eder (Özcan, 1992: 78).

Ahlaki erdemlerin en büyük destekçisi imandır. Vazifeye bağlılık, doğruluk adalet, şefkat ve merhamet, yardımlaşma gibi ahlaki ilkeler ancak iman ile desteklenirse devamlı olur. Çünkü iman, ahlaki ilkelerin kaynağına kutsiyet sağlar. Kaynaktaki kutsiyet inancı ahlak ilkelerine hem güç, hem de devamlılık kazandırır. Bu inanç kabul edilmedikçe ahlaki prensiplerin kuvveti azalır. İşte bundan dolayı inanç, iman, insan hayatına başka bir şeyle doldurulmayacak şekilde gaye ve anlam kazandırır (Acar, 2017: 137).

2.1.4.3 Dua Kavramı ve İnsan Üzerindeki Etkileri

Dua Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*yakarış*” ve “*Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin*” anlamlarında kullanılmıştır (URL3). Altuntaş (2012)'ye göre dua kavramı Arapçadan dilimize geçmiş “*çağırma, davet etmek ve yardım istemek*” demektir. Din bilimlerindeki karşılığı ise “*kulun dileklerini Allah'a iletmesi, bir konuda Onun yardımını istemesidir*”(Altuntaş, 2012: 13).

Bireylerin istemli olarak gerçekleştirdiği eylemler bir amaca yöneliktir. Dua da bireylerin istemli ve amaca yönelik yaptığı bir eylemdir. Hökelekli (2011) duaları yapılış amaçlarına göre belli bir sınıflamaya tabi tutmuştur. Şekil 1 de dua türleri ve yapılış amaçları gösterilmiştir.

İstek ve dilek duası	• Şahsi istek ve ihtiyaçlar için yapılan dualardır. Örneğin; başarı, güvenlik, maddi avantajlar elde etme vs.
Şükür duası	• Allah'ın cömertliği ile insanlara bahsettiği nimetlere karşı hissettiği duyguların ifade ettiği dualardır.
Şefaath duası	• Diğergamlık ve yardımlaşma duygusu içerisinde başkaları için yapılan dualardır.
Tapınma ve övgü duası	• Allah'ın yüceliğinin farkına varan bireyin O'nun yüceliğinden övgüyle duasında bahsetmesidir.
Günahları itiraf ve bağışlanma duası	• İnsanların işledikleri hatalar nedeniyle kendilerini Allaha uzaklaşmış olarak düşündüklerinde tövbe ederek bağışlanma diledikleri dualardır.

Şekil 1. Dua'nın Türleri ve Yapılış Amaçları

Şekil 1 incelendiğinde bireylerin farklı gerekçelerle dua etme ihtiyacı içinde oldukları görülmektedir. Dua insanın duygularının, tepkilerinin, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda niyetini açığa vurmasıdır (Hökelekli, 2011: 226-227).

İnsanoğlu teknolojik gelişmelerde büyük ilerlemeler kat etmiş olsa da dini inancından vazgeçmemiştir. Çünkü inanan insanlar dini değerlere her daim bağlı kalmışlardır. Özellikle dua ile sıkıntılarını dile getiren ve talepte bulunan birey kendisini güven içinde hissedebilmektedir (Gashi, 2016: 1). Dua ibadetler gibi insanın iç dünyasını düzenler ve güçlendirir. Çünkü dua ibadetin bir bölümüdür. Dua insan zihninin kötülüklerle dolmasını engelleyen bir güce sahiptir. Yüce yaratıya yönelerek O'nun her şeyi duyduğu ve bildiği, gördüğü bilinciyle tam bir teslimiyetle yapılan dua doğal olarak bireyin ahlaki yapısını da etkileyecektir (Pazarlı, 1968:175).

Tecrübî gözlemler ve teorik bilgilerden hareketle duanın insan psikolojisi üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Dua, insanın duygularını, algılarını, davranışlarını, ruhsal ve bedensel sağlığını, hatta maddi olayları değişikliğe uğratan etkiler yapabilmektedir. Ancak, dua eden kimsenin elde edeceği psikolojik değerlerin, bütünüyle o insanın inancına bağlı bulunduğu da bir

gerçektir (Hökelekli, 2011:227).Bu sebeple mahiyetine uygun bir şekilde yerine getirilen dua, bireyde sabır, tevekkül ve kararlılık gibi ahlaki duyguları geliştirerek bireyin moral değerlerine katkı sağlar (Karaman, 2011: 44).

Carrel (1967), alışkanlık haline getirilmiş duanın karakteri etkileyerek, bireyin olgunlaşmasına ve yaşam tarzı olarak benimsemesini sağlayacağını ifade etmiştir (Carrel, 1967: 32). Dua etmenin bireyin iç dünyasına sağladığı yararları Ayas (2013) şu şekilde özetlemiştir:

- “Dua, kişinin kendisiyle ilgili gerçekleri keşfetmesini sağlar.
- Dua şahsiyetin yapılanmasında önemli fonksiyonlar icra eder.
- Dua ferdin yalnızlık hislerini ortadan kaldırır.
- Dua güçlüklerle mücadele azmini artırır.”(Ayas, 2013: 80-82)

Duanın bireyin psikolojisi ve karakter gelişimi üzerindeki etkileri verilen bilgilerden de anlaşılmaktadır. Mahiyetine uygun olarak dua eden kimselerde var olan ya da olabilecek olan kıskançlık, eksiklik, yalnızlık, kibir, bencillik gibi kötü duygular, yerlerini diğer gamlık, imrenme, dayanışma gibi iyi duygulara bırakır (Şeriati, 1993: 35).

Dua etmenin bireyde geliştireceği değerleri Ayas (2013) şu şekilde özetlemiştir:

Duanın yönelmesi gerekli tek muhatabı yaratıcıdır. Birey bu bilinçle dua ettiğinde etrafındaki her şeyin kendisi gibi yaratılmış olduğunu ve Allah’a muhtaç olduğunu fark edecektir. Bu farkındalık hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah’a bağlanarak kendisinin de değer kazanacağı fikrini bireye aşılır. Bireyin kendi değerinin farkına varmasıyla özgüveni gelişir. Ayrıca Allaha başkasıya hiç kimseye bağlı olmama düşüncesi bireye özgürlük değerini de kazandırır.

İnsana ancak çalıştığına karşılığı vardır. İslam dininde duanın özünde, çabalayıp gerekli emeği gösterdikten sonra Allah’a yönelip O’na güvenme ve yönelme vardır.Çalışma azmi, gayretkeş olma gibi değerler edinen birey kendi çabalarının neticelerini elde ettikçe de özgüven değerini sağlamlaştırma imkânına kavuşacaktır. Ayrıca birey bu düşünce ile sorumluluk bilincini de kazanmış olacaktır.

Kendin için istediğini kardeşin için de istemek. Paylaşımında bulunma, yardımlaşma, diğer gamlık, sevgi, merhamet, şefkat, empati kurma değerler bu düşünce ile bireyde içselleşir (Ayas, 2013: 82-88).

Dua, Allah ile doğrudan ilişkidir ve insanın, kendisini aşmasının başlangıcıdır. Olgun yaşa geldiği halde, nasıl dua edeceğini bilemeyen, kendi başına Allah'la ilişki kurmayı ve O'na yönelmeyi öğrenmemiş pek çok insan vardır. (Bilgin, 1981: 481). Dua inanan insanlar için önemli bir ihtiyaçtır. Din eğitimi ise bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmelidir. Dolayısıyla dua edebilme bilgi, duygu ve becerisini öğretmek din öğretiminin önemli görevlerindedir. Özellikle örgün öğretimde dua öğretimi üzerinde yapılacak uygulamalarla ortaya çıkarılacak anlamlar, ilkeler, yöntemler ve araç gereçler, insanın önemli bir dini ihtiyacının karşılamasına büyük katkı sağlayacaktır. Dua konusunda gerekli bilgi, duygu ve becerilere sahip olan insan, dini açıdan daha bilinçli, daha tutarlı ve daha duygulu davranabilecek, bu konuda sıkıntılara düşmekten ve kendisini istismar edebilecek yaklaşımlara kapılmaktan uzak kalabilecektir (Tosun, 200: 22).

2.2 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yapılan alanyazın taraması ile Allah'a imanın değerler üzerine etkisini tespit etmeye çalışan eylem araştırması ile uygulamalı olarak yapılan özel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırma konusu diğer araştırmacılar tarafından genel anlamda kuramsal çerçeve ile araştırılmıştır. Araştırmanın bu kısmında yurt içinde ve yurt dışında yapılmış kuramsal çalışmalara yer verilmiştir. Araştırma ile ilgili olduğunu düşünülen Allah tasavvuru ve duanın değerler üzerindeki etkileri üzerine yapılmış çalışmalara da yer verilmiştir.

2.2.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Acar (2017), doktora tezinde Allah'a imanın ahlaki yönünü, Allah ile kurulan sağlam bağın kişinin ahlak dünyasını nasıl etkilediğini Kuran-ı Kerim ayetleri ve Peygamberimizin hadisleri başta olmak üzere inanç ve ahlak konusu üzerine yazılmış eserlerden de faydalanarak kuramsal olarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmasında ahlak, Allah'a iman ve Allah inancının ahlakın oluşumuna etkisini

irdeleyen araştırmacı Allah inancı ve ahlakın birbirini bütönlöyen, bireyin karakterine ve anlam arayışına katkı sağlayan bir yapıda olduğu sonucuna erişmiştir. Allah'ın dünya ve ahret mutluluğu için insana emrettikleri gönöl ve vicdan işi olan imanın, dışa yansıması olan ahlaki davranışı gerektireceği sonucuna ulaşmıştır.

Güler (2016) çalışmasında iman ve ahlak ilişkisini Kuran-ı Kerim ayetleri, Hz. Muhammed'in hadisleri ve ilgili araştırmalar ışığında kuramsal olarak incelemiştir. İnanmanın sadece taklit yoluyla gerçekteşmeyecek tahkik ederek ahlaki ilkeleri uygulamaya teşvik eden bir durum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Allah ve ahret inancına sahip bireylerin ahlaki davranışları sergileme noktasında avantajlı olduğunu ifade etmiştir.

Özdemir (2015) yüksek lisans tezinde bir grup ortaöğretim öğrencisinin Allah inancının yaşantıları üzerindeki etkilerini ve bunların nedenlerini ortaya koymak üzere bir anket geliştirilmiş ve uygulamıştır. Araştırma sonucunda orta öğretimde okuyan öğrencilerin Allah'ın varlığı, birliği, sıfatları, evren ve insanlarla ilişkisi, bireyin sergilemesi gereken değerle ilgili görüş ve tutumları, öğrencinin cinsiyetine, öğrenim gördüğu sınıfına, yaşadığı yerleşim yerine, dinî öğrenim durumuna, ailesinin gelir durumuna ve kendisini tanımladığı dine bağlılık düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Meltem (2008) yüksek lisans tez çalışmasında DKAB dersindeki müfredat değişikliği sonucunda yenilenen müfredat programına uygulamalar konusunda katkı sağlamak amacıyla uygun ders planları hazırlamıştır. Allah'a iman ünitesi ve kazanımları ile ilgili planların bulunduğu çalışma alanda yer alan etkinlik ve plan eksikliğine çözüm niteliğinde düşünölmüştür.

Öcal (2014) 4-10 yaş grubunda 363 Müslöman aile çocuğu üzerinde yapmış olduğu çalışmasında çocukların gelişim dönemlerine göre Allah tasavvurlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çocukların gelişim dönemlerine göre Allah tasavvurlarında farklılıklar bulunmuştur. Yaş ilerledikçe çocukların Allah'ı da soyut düşünöbildiği sonucuna ulaşan araştırmacı, çocukların sağlam bir karaktere, din algısına, toplum içerisinde dengeli, tutarlı ve saygın bir yere sahip olmaları için ebeveynlerin ve eğitimcilerin gelişim aşamalarına uygun olarak çocukları desteklemeleri gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Ayas (2013) duanın mahiyetini, dua ve değer eğitimi ilişkisini inceleyerek duanın değer eğitimindeki yerini araştırmayı amaçlamıştır. Kuran ayetlerinden, kıssalardan ve ilgili eserlerden faydalanarak oluşturduğu çalışmasında Allah ile iletişim kurarak ettiği duanın insanın karakterinin gelişmesinde ve değerleri içselleştirip hayatında yer vermesinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine duanın, modern çağın en önemli sorunlarından olduğu görölen intihar, depresyon, bencillik, aşırı tüketim, ırkçılık ve ateizm gibi sorunların üstesinden gelinmesinde değerler eğitiminin kullanılabilir bir yöntem olduğunu da tespit etmiştir.

2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırma

Yurt dışında Allah'a imanın değerler üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış özel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kısımda değerlerle ilgili olduğunu dışünölen iman ve Salih amel ekseninde yürütölen yurt dışında yapılmış kuramsal çalışmaya yer verilmiştir.

Bilali (2011) çalışmasında Salih amelin imanın korunmasında ve sürdürölmesinde önemli yere sahip olduğunu belirtmiştir. İman ve Salih amel ilişkisine dair yazılan bu eserde hidayetten ayrılıp, nefislerinin esiri olan bireylere bir devinim kazandırıp hayata döndörmek amaçlanmıştır. İman ve Salih amele ait kısa bilgiler ve dualarla okuyucular bilgilendirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci ve araçları, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Eğitim, sağlık, toplum hizmeti, yönetim ve diğer sosyal etkinlik alanları, uygulamalı sosyal bilimlerin bir parçası olarak görülmektedir. Bu alanda uygulama ve araştırma yapanlar, insanların günlük yaşamlarıyla ilgilenirler. Bir araştırma hakkında daha fazla şey öğrenme hatta onu geliştirme isteği, insanları araştırmacı sorular sormaya yöneltir ve soruların bazıları bir nitel araştırma deseniyle cevap bulur (Merriam, 2015: 1). Bu durumdan hareketle, araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması deseni ile yapılandırılmıştır.

Allah'a iman değerlerden kopuk salt bir inanış biçimi değildir. Allah'ı gerçekten tanıyan, kabul ve tasdik eden, Allah ile sevgi yoluyla bir bağ kuran her birey imanının gereği olan değerleri de yaşantısında sergilemeye istekli olur (Acar, 2017). Değerlerin davranışlarda kendini gösterebilmesi için sistemli bir şekilde verilmesi gerekir. Bireylerin inançlarının gereği olan bu değerlerin farkına varmalarını sağlamak amacıyla çalışmada eylem araştırması deseni tercih edilmiştir. Eylem araştırmaları altında uzman kişilerce yürütülen uygulamanın, eleştirel gözle değerlendirilmesi yapılarak belirlenen problem durumunun daha iyi hale gelmesi amacıyla yapılan araştırmalardır (Karasar, 1999).

Eylem araştırması problemi tespit eden, detaylı şekilde inceleyerek durumun iyileştirilmesi için öneriler sunan ve değişimi bizzat yapan araştırmacının, elde ettiği sonuçlara göre tekrar öneriler geliştirdiği esnek, nitel bir araştırma yöntemidir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Eğitim alanında eylem araştırmaları uygulamaları iyileştirmek için önemli bir yere sahiptir. Eğitimcilerin yaptıkları uygulamalarda problemleri anlamak, incelemeler yapmak ve değişimi gerçekleştirmelerini sağlamak için yapılan araştırmalardır (Köklü, 2001: 36). Eğitim alanında eylem araştırmasının mahiyetine bakıldığında, eğitimin değerlendirmesini yapabilmek ve ileriye taşıyabilmek amacıyla eğitimcilerin uygulamalarının, tespit ettikleri sorunların ve gözlemlerinin; sistemli ve planlı bir şekilde diğer eğitimcilerle paylaşıldığı yöntemdir (Johnson, 2015).

Eğitimde eylem araştırması aynı zamanda öğretmenlerin profesyonel yönelimlerini geliştirmekle de ilgilidir. Bunun anlamı, öğretmenleri sınıflarında ve uygulamalarında sürekli öğrenen bireyler olmaları konusunda teşvik etmektir. Ayrıca eylem araştırması günlük öğretim rutinini kapsayan ve kişiyi düşünmeye sevk eden bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı kişinin kendi eğitim uygulamalarını geliştirmek ve zenginleştirmek için bu uygulamaları eleştirel açıdan inceleme isteğinden oluşur (Derince ve Özgen, 2017: 149).

Eylem araştırmasının sahip olduğu özellikleri Johnson (2015), şöyle sıralamaktadır:

- Eylem araştırması sistemattir.
- Eylem araştırmasına bir yanıtla başlanmaz.
- Bir eylem araştırmasının kesin veya etkili olması için karmaşık veya ayrıntılı olması gerekmez.
- Veri toplamaya başlamadan önce araştırmanızı yeterince planlamalısınız.
- Eylem araştırması projeleri birbirinden farklı olarak çeşitli uzunlukta olabilir.
- Gözlemler düzenli olmalıdır, fakat uzun olmak zorunda değildir.
- Eylem araştırması projeleri basit ve resmi olmayandan, ayrıntılı ve resmi olana kadar bir aralıkta yer alır.
- Eylem araştırması bazen kurama gömüktür.
- Eylem araştırması nicel araştırma değildir.

- Sayısal eylem araştırması projelerinin bulguları sınırlıdır (Johnson, 2015: 20-22).

Eylem araştırması yapılırken hangi basamakların takip edileceği önemli bir husustur. Basse (1998)'e göre eylem araştırması sekiz basamaktan oluşmaktadır (Köklü, 2001: 40). Bu basamaklar şekil 2 de gösterilmiştir.

Şekil 2. Basse'e Göre Eylem Araştırması Basamakları

Şekil 2 de görüldüğü üzere eylem araştırması süreç içerisinde, sistemli, planlı bir şekilde araştırmacıların düzelmiş eyleme ulaşınca kadar adım adım ilerlemesini sağlar.

3.1.1 Eylem Araştırmasında Araştırmacının Rolü

Eğitimsel eylem araştırmalarında öğretmenler ders içerisinde karşılaştıkları problemleri çözmek ve iyileştirmek için yaptıkları çalışmaları sistematik bir şekilde değerlendirmek durumundadırlar. Eylem araştırmasında araştırmacının pek çok rolü bulunabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Eylem araştırmasında araştırmacı problemi mümkün olduğunca iyi belirlemeyi ve bu problemi çözebilmek ya da azaltabilmek için etkin bir eylem planı hazırlamayı amaçlamaktadır. Ama burada araştırmacının amacı kesinlikle genelleme yapmak değil, mümkün olduğunca bu araştırmanın gerçekleştirildiği ortamı ve

katılımcıları açık şekilde tanımlayarak bu çalışmanın transfer edilebilir olmasını sağlamaktır (Uzun, 2016: 26). Yapılan araştırmada araştırmacı öğretmenin veri toplama araçlarını tasarlamak ve uygulamak, verileri toplamak ve analiz etmek, çalışmayı yönetmek, var olan problemlere çözüm aramak ve gözlem yapabilmek için uygulamada aktif şekilde rol alması gerekmiştir.

Bu araştırmada 4 yıllık DKAB öğretmenliği deneyimine sahip olan araştırmacı öğretmen *“Değerler Eğitimi Mentoru Yetiştirme Bağlamında Sakarya Hareketi”* projesi kapsamında değerler eğitiminde materyal geliştirme üzerine 2 haftalık eğitim almıştır. Aynı zamanda *“Değerler Eğitimi Eğitici Eğitimliği Sertifikası”*na sahiptir. Yüksek lisans eğitimi sırasında *“Değerler Eğitiminde Etkinlik ve Materyal Geliştirme”* dersini almış olması da araştırma kapsamında tasarlanan etkinliklerin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Araştırmacı tez sürecinden önce eylem araştırması deseniyle yapılandırılmış bilimsel bir çalışmaya katılmıştır. Araştırmacı eylem planını oluştururken tüm detaylarıyla düşünmüş ve gerekli okumaları yapmıştır. Etkinliklerin oluşturulması, veri toplama süreci ve verilerin analizi aşamalarında danışmanı ile sürekli iletişim halinde olmuş ve verileri paylaşmıştır. Ayrıca çalışma süreci boyunca nitel araştırma yöntemlerinde uzman iki kişiden de görüşleri alınmıştır.

3.1.2 Araştırma Ortamı

Bu araştırma Sakarya ilinin Hendek ilçesinde yer alan bir köy ortaokulunda yapılmıştır. Bu okul 11 derslikli küçük bir okuldur. Araştırmanın yapıldığı sınıf teknolojik olanaklara sahip değildir. Çalışma sırasında araştırmacı öğretmene ait projeksiyon cihazı, bilgisayar ve ses sistemi kullanılmıştır. Öğrenciler “U” düzeni ile oturtulmuş grup çalışmaları sırasında sıralar birleştirilmiş ve grup masaları oluşturulmuştur. Grupların homojen olmasına dikkat edilmiş ve sınıf mevcudu müsait olduğu için 4’er kişilik gruplar belirlenmiştir. Sınıfta resmi duyurular için ayrılmış küçük bir pano bulunmakta fakat yeterli olamamaktadır. Araştırmacı öğretmen tarafından sergilenecek çalışmalar için fon kartonlarıyla panolar oluşturulmuş ve ürünler burada sergilenmiştir. Sınıf dışı etkinliklerde ise okul bahçesi kullanılmıştır. Okul bahçesi öğrencilerin güvenli şekilde hareket edebilecekleri geniş bir alana sahiptir. Sınıf yerleşim planı ekler kısmında verilmiştir.

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmacı öğretmen çalışmanın yapıldığı sınıfın DKAB öğretmeni olduğundan, verilere ve öğrencilere kolay ulaşabildiği için kolay ulaşılabilir örnekleme seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi hedef olarak belirlenen evrenden araştırmacının ulaşabileceği en kolay grupla çalışması demektir (Güler ve diğerleri, 2015). Kolay ulaşılabilir örnekleme genellikle araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma durumu olmadığında tercih edilir. Ancak çalışmada bu örnekleme yöntemi problemin tespit edildiği bilindik bir grup üzerinde araştırmaya hız kazandırdığı için tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Sakarya ilinin Hendek ilçesinde sosyo-ekonomik olarak alt düzeyli bir okulun ortaokul kademesinde 5. sınıfta okuyan 9-10 yaş grubuna dâhil 8 erkek, 8 kızdan oluşan 16 katılımcı öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler kodlanırken her bir öğrenciye sıra numarası verilmiş ve sıra numarasının başında “Ö” ifadesi kullanılmıştır. Örneğin sıra numarası 5 olan öğrenci için “Ö5” şeklinde kodlama yapılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgilerine çalışma yapılan sınıfın rehber öğretmeni ile yapılan görüşmeler sonucunda erişilmiştir. Bu bilgilere ait verilere ekler kısmında yer verilmiştir.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması deseniyle oluşturulan araştırmada; nitel araştırma veri toplama araçlarından olan görüşme, katılımlı gözlem, doküman ve el yapımı ürünler kullanılmıştır. Maxwell (1996)’a göre nitel araştırmalarda “*sistemik hata*” riskini ortadan kaldırmak amacıyla “*triangülasyon*” olarak isimlendirilen birden fazla veri toplama aracının bir arada kullanıldığı bir yaklaşım uygulanır (Özdemir, 2010: 327).

Katılımlı Gözlem. Eylem araştırmasında öğretmenler araştırmacı olarak sistemli bir biçimde gözlemler yaparak eğitimde doğan ihtiyaçlara cevap verebilmek için etkin bir şekilde sürece dâhil olabilmektedirler (Köklü, 2001). Araştırmacı üzerinde çalıştığı konunun bir parçası olmakta, yaşadıklarını ve gözlediklerini veri

olarak kullanılmaktadır. Böylelikle sadece gözlemlediklerini değil, deneyimlerini de analiz etme fırsatı bulabilmektedir (Buran, 2017: 45).

Bu çalışmada araştırmacı gözlemleri sonucu tespit ettiği durum üzerine yapılandığı çalışmayı yürüten ve veri toplayan konumunda olduğundan katılımcı gözlemci olarak aktif rol oynamaktadır. Öğrencilerin söylemleri çalışma boyunca kamera ile kayıt altına alınmıştır. Toplamda 14 ders saati video kaydı elde edilmiştir. Video kayıtları detaylı şekilde incelenmiş ve araştırmacı tarafından yazıya geçirilmiştir.

Görüşme. Nitel araştırma yöntemlerinde veri elde etmek için sıklıkla başvurulan veri toplama araçlarından biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada görüşme türlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı görüşme soruları önceden hazırlamış olsa da görüşme esnasında ya da sonrasında sorular üzerinde değişikliğe gidebilir (Güler ve diğerleri, 2015). Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcının algıladığı dünyayı kendi düşünceleri ile anlatmasını sağlar. Araştırmacıların özel bilgi istediği durumlarda kullanılan bu veri toplama aracında, görüşmenin büyük bir kısmı keşfedilmesi gereken konunun açığa çıkarılması için açık uçlu ve yarı yapılandırılmış soruların yöneltilmesi ile yürümektedir (Glesne, 2011: 65). Durumun betimlenmesi amacıyla öğrencilerle eylem planını uygulamaya geçmeden önce yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yine öğrencilerle etkinliklerden sonra değişimi tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Doküman. Öğrencilerin çalışmalar esnasında tutumlarını ve algılarını yansıtması itibariyle öğrencilerin etkinlikler ile ortaya koydukları ürünlerde nitel araştırmalarda veri kaynağı olarak kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Her ne kadar farklı isimler altında tartışılrsa da dokümanlar yazılı, görsel ve fiziksel her türlü materyali içermektedir. Bu durumda romanlar, gazeteler, aşk şarkıları, mektuplar, intihar notları, spam mesajları, semboller, logolar, araçlar, polis tutanakları, öğretmen-veli görüşme notları, ders planları, basın açıklamaları, radyo-televizyon programları, filmler, finans kayıtları, kamu raporları vb. doküman başlığı altında incelenebilir (Durdu, 2016:109). Bu çalışmada öğrencilerin etkinlik formları ve ödevleri doküman olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda etkinlikler sonucunda elde edilmiş 400'e yakın doküman incelenmiştir.

El Yapımı Ürünler. Öğrencilerin kendilerinin oluşturduğu, resimler, şiirler, dramalar, hikâyeler, defter taslakları, günlükleri ve benzeri yaratıcı ürünler öğrencilerin dünyayı nasıl gördüklerini ve bir konuyu nasıl algıladıklarına dair bilgi vermesi açısından önemlidir (Johnson, 2015: 100). Araştırma çerçevesinde öğrencilerin “*Ayetini bul resmini çiz*” etkinliği sonucu elde edilen resimler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.4 VERİ TOPLAMA SÜRECİ

3.4.1 Gözlem

Bu araştırma araştırmacının 4 yıllık deneyimleri sonucu 5-8. sınıfa kadar DKAB derslerinde yer alan iman ünitelerinde öğrencilerinin hedeflenen kazanımlara ve becerilere ulaşmada güçlük çektiklerini gözlemlemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Problemin temeline inildiğinde araştırmacı 5. sınıf Allah’a iman ünitesinde öğrencilerin somut işlemler döneminde olması nedeniyle tam olarak kavrayamadıkları kazanımların sonraki yıllarda yer alan *Peygamberlere ve ilahi kitaplara iman, meleklerle ve ahrete iman, kaza ve kadere iman* ünitesine ait kazanımların öğrenilmesini güçleştirdiğini düşünmüştür. Genellikle ders kitabına bağlı kalarak düz anlatım ve soru-cevap yöntemi ile işlenen derslerden yeterli verimi alamadığı gözlemleyen araştırmacı konuyla ilgili çeşitli etkinlikler araştırmış ancak yapılan etkinliklerinde öğrencileri aktif kılacak bir yapıya sahip olmadığını ve çok az olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan Allah’a imanın değerleri sergilemede itici bir güç olarak karşısına çıkması da araştırmacıyı bu öğrenme alanındaki ve sonraki öğrenme alanlarında yer alan değerlerin kavranması açısından önemli bir yere sahip olduğu fikrine itmiştir. Özellikle çocukların yaşları itibarıyla somut işlemler döneminde daha somut verilerle soyut olan bu öğrenme alanını kavrayabileceklerini düşünmüştür. Araştırmacı tüm bu gözlemlerini danışmanıya paylaşmış ve bu kapsamda araştırma konusu ortaya çıkmıştır.

3.4.2 Alanyazın Taraması

Araştırma konusu belirlendikten sonra alanyazın taraması yapılmış ve DKAB dersinde 5. Sınıflarla yapılmasına karar verilmiştir. Allah'a iman ünitesinde yer alan kazanımlar, beceriler ve değerler tespit edilmiştir. Öğrenme alanında yer alan 8 kazanım çalışmaya alınmıştır. Yine DKAB dersinde öğrencilerden ulaşılabilecek beklenen “eleştirel düşünme, etkili iletişim ve sunuş, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, sosyal katılım, empati kurma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanma” becerilerinin çalışmada desteklenmesi gerektiği belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilimlerde kullanılan beceriler araştırılmış ve çalışmaya DKAB dersi programında yer almayan “gözlem, iş birliği, kanıt kullanma, karar verme, öz denetim” becerilerinin de dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. Kazanımlar içerisinde verilebilecek değerler belirlenmiş ve “adalet, dürüstlük, bağışlama, bilimsellik, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, doğruluk, duyarlılık, estetik, güvenilirlik, hakseverlik, hoşgörü, iyi niyet, kanaat, onurlu olma, merhamet, ölçülülük, paylaşımcı olmak, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, şükür, temizlik, yardımseverlik” değerlerinin kazanımlarla ilgili oldukları tespit edilmiştir.

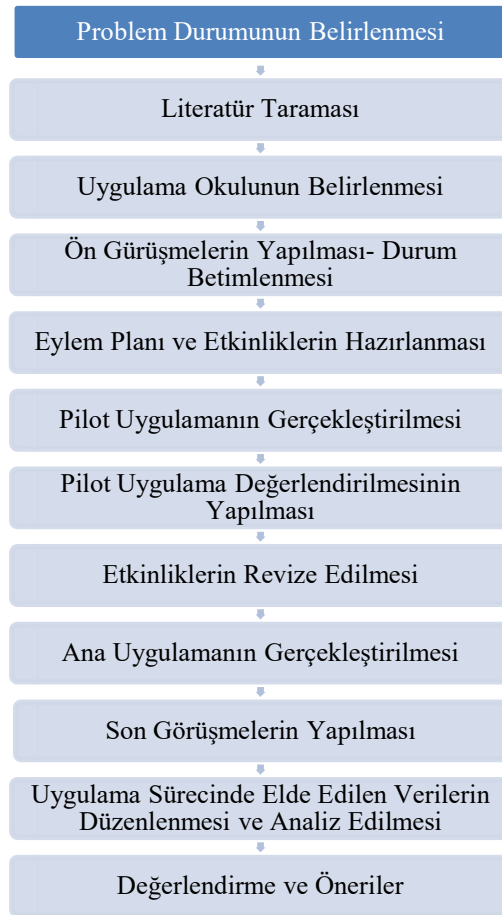
3.4.3 Durumun Betimlenmesi

Çalışma da etkinliklerden önce uygulanan ilk kısımdır. Öğrencilerin “inanma, iman, Allah'a iman, Allah, Allah'ın tek olması hakkında, Allah'a iman etmenin gerekçesi, Allah tasavvuru, dua kavramı, Kuran-ı Kerimde bahsedilen konular ve Allah'a iman eden kişinin özellikleri” konularına dair algılarını tespit etmek için 10 soruluk ön görüşme formu uygulanmıştır. Süreç etkinliklerine başlamadan önce görüşme formu verilmiş ve içerisinde bulunan soruları yönergelerle göre cevaplamaları istenmiştir. Tespit edilen algılar üzerinden eylem planı oluşturulmuştur.

3.4.4 Eylem Planı ve Etkinliklerin Hazırlanması

Durum betimlemesinin yapılması ve sorunların belirlenmesinin ardından tespit edilen iyi durumun devamı ve geliştirilmesi, sorunların çözümü için eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planı 8 kazanım çerçevesinde 14 ders saatini içeren 17

etkinlik ile oluşturulmuştur. Eylem planında uygulanacak olan araştırmacının önceden tasarlamış olduğu etkinlikler çalışma grubunun ihtiyaçları doğrultusunda revize edilmiştir. Ayrıca ihtiyaçlar neticesinde araştırmacı danışmanıyla birlikte yeni etkinlikler hazırlamıştır. Etkinlikler hazırlanırken göz önünde bulundurulan husus kazanımla ve kazanımın hedeflediği değer ve becerilerle uygunluğudur. Yine alışma yapılan grupta tespit edilen sorunların çözümüne yönelik olması da göz önünde bulundurulan diğer husus olmuştur. Etkinlikler öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak şekilde işbirliğine dayalı geliştirilmiştir. Etkinliklere başlamadan önce araştırmacı tarafından ders planları hazırlanmış ve süreç içerisinde bu ders planlarına uyulmuştur. Yapılan veli toplantısı ile ailelere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve okul ortamında ders müfredatı ve kazanımları içerisinde yürütölen çalışma için ailelerden yazılı izinler alınmıştır. Aşağıda eylem planı şekil 3 üzerinde gösterilmiştir.

şekil 3. Eylem Planı

Bu araştırmaya eylem araştırması aşamalarından ilk basamak olan *araştırmanın tanımlanmasıyla* başlanmıştır. Çalışma yapılacak konu, araştırma problemleri, çalışma grubu ve araştırma ortamının belirlenmesinin ardından öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda durum tespit edilmiştir. Öğrencilerin durum hakkındaki bilgileri gözden geçirilmiş ve tespit edilen problemlerden hareketle pilot uygulama yapılmış ve eylem planı oluşturulmuştur. Eylem planının gözden geçirilmesiyle araştırmada değişimi başlatmak amacıyla uygulamaya geçilmiştir. Uygulama süreci boyunca veriler toplanmış ve analizleri yapılmıştır. Eylem araştırmasının son basamağı olan *değişimi gözden geçirmek* amacıyla öğrencilerle tekrar görüşmeler yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öneriler geliştirilmiştir. Araştırmacı süreç boyunca danışmanıyla işbirliği içerisinde olmuştur. Çalışmada izlenen basamaklar eylem araştırmasının özelliklerini yansıtmaktadır.

3.4.5 Eylem Planının Uygulanması

Eylem planı oluşturulduktan sonra uygulamaya yönelik öğrencilere bilgi verilmiştir. Sınıf uygulamanın doğasına uygun olarak düzenlenmiştir. Kazanımlara yönelik geliştirilen etkinliklerin bazıları araştırmacı ğretmen tarafından önceki yıllarda pilot olarak kullanmış ve uygulama kapsamında yaşanabilecek sıkıntılar göz önünde bulundurularak revize edilmiştir. Ayrıca tespit edilen çalışma grubuyla seçilen kazanımlar dışında başka bir kazanımla pilot uygulama yapılmış artı ve eksi yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Etkinliklerin uygulanmasına 25.09.2018 tarihinde başlanmış ve 20.11.2018 tarihinde son bulmuştur. Etkinlikler toplamda 9 hafta sürmüştür. Değer açıklama, telkin yöntemi, eylem ve gözlem yoluyla değerler eğitiminin yapılmaya çalışıldığı araştırmada etkinliklerin tamamı uygulanabilmiştir. 17 ana etkinliğin uygulandığı araştırmaya dair etkinlikler, etkinliklerin amacı ve uygulama tarihleri tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo 2. Etkinlik, Amaç ve Tarih Tablosu

N o	Uygulama Teması	Uygulama nın Adı	Amaç	Uygulanm a Tarihi	Sür e
1	Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan Etkinlikleri	Beyin Fırtınası	Öğrencilerin beyin fırtınası yöntemi ile insanın akıllı bir varlık olduğunu bulmalarını sağlama	25/09/201 8	15 dk
		Ben akıllı bir varlığım etkinliği	Öğrencilerin keşfettikleri “ <i>insan akıllı bir varlıktır</i> ” olgusuna dair yaşamlarından örnekler göstererek bilgilerini somutlaştırmalarını sağlama	25/09/201 8	25 dk
		Kıssa örnek olay etkinliği	Öğrencilerin “akıllı bir varlık olarak” insanın sorumlu olduğu noktaların farkına varmalarını, akıllı bir varlık olan insanın Allah’ı tanımak ve bilmekle yükümlü olduğunun farkına varmasını ve bir olayı değerler penceresinden derinlemesine analiz etmesini sağlama	02/10/201 8	40 dk
2	Evrendeki Düzenin Keşfedilmesi Etkinlikleri	Kavram kartı oyunu	Öğrencilerin evrende var olan düzenin farkına varmalarını sağlama	09/10/201 8	40 dk
		Minik kaşifler etkinliği	Öğrencilerin evrendeki düzen üzerine analitik düşüncelerini, yaşadıkları çevreden örnekler gösterebilmelerini ve yaratıcının varlığı üzerine düşüncelerini sağlama	09/10/201 8	40d k
		Ters beyin fırtınası- poster etkinliği	Öğrencilerin bir konu hakkında araştırma yapabilme ve etkili iletişim-sunuş becerilerini geliştirmeyi sağlama	16/10/201 8	40d k
		Ayetini bul resmini çiz	Öğrencilerin Kuran’ı Kerim’in mealini okuma ve inceleme becerilerini artırma, düşüncelerini ve çıkarımlarını resimlerle ifade etmelerini sağlama	16/10/201 8	40d k

3	Allah Tasavvuru Etkinlikleri	Puzzle resim	Uygulanan etkinliklerle öğrencilerin bir problemi derinlemesine analiz etmeleri, Allah'ın var ve tek olduğunu kavramalarını sağlama	23/10/201 8	40d k
		Poster etkinliği	Etkinlikler kapsamında fark ettikleri noktalarla ayetleri incelemeleri ve ayetleri Allah'ın sıfatları bağlamında sınıflandırmalarını sağlama, etkili iletişim-sunuş ve grup çalışması becerisini artırma	30/10/201 8	40d k
		Top oyunu	“İhlas” suresinin Arapça metninin öğrenilmesini sağlama	13/11/201 8	40d k
		Bardak oyunu	“İhlas” suresinin Türkçe mealinin öğrenilmesini sağlama	13/11/201 8	40d k
		Sure yorumlama	Öğrencilerin etkinlikler sonucunda öğrendikleri sureden yaşlarına uygun ilke ve mesajlar çıkarmalarını sağlama	20/11/201 8	40d k
4	Allah'a İman- Değer İlişkisi Etkinlikleri	Elma yedirme etkinliği	Öğrencilere yapılan her eylemin Allah tarafından görüldüğü, işitildiği, bilindiği bilincinin kazandırılmasını sağlama	30/10/201 8	10d k
		Ahlaki muhakeme etkinliği	Öğrencilerin olayları değerler penceresinden incelemelerini ve değer sınıflaması yapabilmelerini sağlama	30/10/201 8	30d k
		İman gösteri yöntemi	Öğrencilerin örnek olayı iman-değer-davranış ilişkisi içerisinde değerlendirmelerini ve çıkarımlarda bulunmalarını sağlama	06/11/201 8	40d k
		Ayet yorumlama	Etkinlikler kapsamında farkındalık kazandıkları noktalarla ayeti inceleyerek yaşlarına uygun ilke ve mesajlar çıkarmalarını sağlama	06/11/201 8	20d k
		Dua etkinliği	Öğrencilerin “Allah ile iletişim kurmanın yolu” olarak dua kavramının farkına varmalarını sağlama	06/11/201 8	20d k

Tablo 2 de görülen etkinlikler aşağıda detaylı biçimde açıklanmıştır.

“Akıllı bir varlık olarak insan” uygulama temasına yönelik yapılan etkinliklerin uygulama aşamaları şunlardır;

Beyin Fırtınası. İnsanın akıllı bir varlık olarak diğer varlıklardan ayrıldığıнын farkına varmalarını sağlamak ve derse güdülemek amacıyla öğrencilere *“Aynı gökyüzünün altında diğer varlıklarla birlikte yaşamamıza rağmen niçin uçmayı yalnızca biz insanlar düşünürüz?”* sorusu sorulmuş ve bu konudaki düşünceleri kayıt altına alınmıştır.

Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliği. İnsanın akıllı bir varlık olarak diğer varlıklardan ayrıldığıнын farkına varan öğrencilerin yaşantılarından somut örnekler gösterebilmelerini sağlamak amacıyla *“Ben akıllı bir varlığım”* etkinlik kâğıdı verilmiş ve *“Akıllı bir varlık olarak şimdiye kadar ki deneyimlerin sonucunda aklınla neleri yaptığını yazabilir misin?”* sorusuna yaşantılarından örnekler vermeleri istenmiştir.

Kıssa Örnek Olay Etkinliği. Etkinlik kapsamında aklıyla Allah’ı bulan ve bu konuda tüm insanlara örnek gösterilen bir peygamber olarak Hz. İbrahim’in hayatının yer aldığı video örnek olay olarak belirlenmiştir. Kalıcı öğrenmeyi sağlamak için Hz. İbrahim kıssası videosu ile ilgili öğretmen tarafından hazırlanan örnek olay soruları video izletilmeden önce öğrencilere dağıtılmıştır. İzleyecekleri videoyu ellerinde bulunan sorular çerçevesinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ardından video izletilmiş ve soruların üzerinde detaylı düşünmeleri için süre verilmiştir. Soruların cevaplanmasının ardından verilen cevaplar üzerine tartışılmış ve insanın aklıyla yapabilecekleri listesine Allah’ı bulma da eklenmiştir.

“Evrendeki düzen” uygulama temasına yönelik yapılan etkinliklerin uygulama aşamaları şunlardır;

Kavram Kartı Oyunu. Dörderli gruplara ayrılan öğrencilere evrendeki düzen kavramına ait çeşitli resimlerin bulunduğu kartlar verilmiş, bu kavram kartlarına hızlıca bakmaları ve birer kavram çıkarmaları istenmiştir. Öğrencilerin kartlar üzerinden çıkarımda buldukları kavramlar alınmıştır. Ardından saman yolu galaksisi resminin yer aldığı ve kavram kartlarının yapıştırılacağı panoda gruplara verilmiştir. Etkinliğin devamında öğretmen tarafından bilmece okunmuş ve

gruplar cevabını buldukları kartı panodaki numaralı yere yapıştırmışlardır. Bilmecelerin tamamı bittiğinde sırayla resimlerin arkasını çevirmeleri istenmiş ve ortaya çıkan bütün resim hakkında bir slogan bulmaları istenmiştir. Öğretmen tarafından evrendeki düzene vurgu yapılarak etkinlik sonlandırılmıştır.

Minik Kâşifler Etkinliği. Öğrencileri etkinliğe güdülemek ve etkinlik sürecini eğlenceli hale getirmek amacıyla verilen gözlükleri kesmeleri ve iple başlarına bağlamaları istenmiştir. Minik kâşifler çalışma kâğıdı verilen öğrenciler okul bahçesine çıkarılmıştır. Evrendeki düzene dair çevrelerini gözlemlenmeleri ve buldukları örnekleri verilen çalışma kâğıdına not etmeleri istenmiştir. Ardından öğrenciler okul bahçesinde çember tekniği ile oturtulmuş ve buldukları örnekleri sırayla paylaşmaları sağlanmıştır. Son olarak “*Tüm bunlar kendiliğinden olabilir mi?*” sorusu sorularak yaratılan-yaratan ilişkisi üzerinden yaratıcının varlığını bulmaları istenmiştir.

Ters Beyin Fırtınası. Öğrencilere bir ders öncesinden evrenin işleyişinde önemli bir konuma sahip olan varlıkların işlevine yönelik soruların bulunduğu zarflar verilmiştir. Bu sorular hakkında araştırma yapmaları ve araştırma sonuçlarını yazılı bir şekilde bir sonraki derse getirmeleri istenmiştir. Öğretmen tarafından araştırma sonuçlarının asılacağı pano (105/50 cm) ve araştırma konularına yönelik uygun resimler ders için hazırlanmış ve sınıfta uygun bulunan bölüme yapıştırılmıştır. Öğrenciler yapmış oldukları araştırmaları sırayla sunmuşlar ve hazırlanan pano üzerinde ilgili resmin altına yapıştırmışlardır. Evrende yaratılan her varlığın düzenli bir işleyiş için önemli bir görevi olduğu vurgusu yapılarak etkinlik sonlandırılmıştır.

Ayetini bul resmini çiz. Öğrencilerden bir sonraki ders için Kur’an-ı Kerim meali, boya kalem, resim kâğıdı getirmeleri istenmiştir. İstenen malzemelerle derse hazır gelen öğrencilere İslam dininde merak ettikleri bir konuya yönelik Kuran-ı Kerim’de index üzerinden nasıl araştırma yapabilecekleri anlatılmıştır. Ardından öğrencilere surelerden birer sayfa verilmiş ve evrendeki düzene ait ayeti bularak resmini çizmeleri ve boyamaları istenmiştir. Hazırlanan resimler panoda sergilenmiştir.

“*Allah tasavvuru*” uygulama temasına yönelik yapılan etkinliklerin uygulama aşamaları şunlardır;

Puzzle Resim Boyama Etkinliği. Etkinlik kapsamında araştırmacı öğretmen tarafından 4 adet renkli manzara resmi belirlenmiş ve bu resimler öğrencilerin boyayabilmeleri için renksiz hale getirilmiştir. A4 kâğıdına çıktı alınan renksiz resimler dört parçaya bölünmüş ve dört resimden 16 parça elde edilmiştir. Bölünmüş resimlerin her bir parçası öğrencilere dağıtılmış ve bireysel olarak boyamaları istenmiştir. Öğrencilerin resimleri boyamalarının ardından resimler tahta da birleştirilmiş ve estetik olması açasından tartişılmıştır. “*Bir sınıfta iki başkan olsa ne olurdu?*” sorusu ile öğrencilerin fikirleri alınmış ardından renkli olan manzara resimleri ile öğrencilerin bireysel olarak boyamış oldukları puzzle resimler paralel olarak tahtaya yansıtılmıştır. “*Birden çok Allah olsaydı ne olurdu?*” sorusu sorulmuş ve yapılan etkinliklerden hareketle soru üzerine düşünmeleri için süre verilmiştir. Öğrencilerin görüşleri alındıktan sonra Allah’ın var ve tek olduğu vurgusu yapılmıştır.

Poster Etkinliği. İkişerli gruplara ayrılan öğrencilere Allah’ın sıfatları ile ilgili başlıklar ve tanımların bulunduğu fon kartonu ile Allah’ın sıfatlarının yer aldığı ayetler karışık olarak verilmiş ve başlıklarına uygun şekilde sınıflamaları ve verilen posterler (35x25 cm) üzerine yapıştırmaları istenmiştir. Tamamlanan çalışmalar tahtaya asılmış ve her grubun sözcüsü sırayla gelerek ayetlerini niçin bu başlık altında aldıklarını anlatarak posterlerini sunmuşlardır. Araştırmacı öğretmen tarafından zati ve subuti sıfatların özellikleri açıklanmıştır. Öğrencilerin posterleri zati sıfatlar (50x105 cm) ve subuti sıfatlar (50x140 cm) başlıkları altında uygun olan yere sınıflandırarak birbirinin devamı şeklinde yapıştırmaları istenmiştir.

Top Oyunu. İhlâs suresinin Arapça metninin öğrenilmesini sağlamak amacıyla öğrencilere öncelikle sure dinletilmiştir. Ardından sınıftan bir öğrenci sečilmiř ve topu ayağında sektirmesi istenmiş, bu sırada araştırmacı tarafından koro şeklinde sure okunmuştur. Öđrenci topu her düşürdüğünde sure baştan alınmış ve öğrencilerin tamamı sureyi okuyabilecek duruma gelene kadar etkinliğe devam edilmiştir.

Bardak Oyunu. Etkinlik sürecinde öğrencilerin surenin anlamı üzerine düşünmeleri, grup çalışmasını sürdürabilme ve iletişim becerilerini artırmak amaçlanmıştır. İki gruba ayrılan öğrencilerin, araştırmacı öğretmen tarafından ihlâs suresinin mealinin ve Arapçasının ayetlerine ve önemli kavramlarına

ayrılarak bardakların üzerine yapıştırmasıyla hazırlanmış olduğu oyun bardaklarıyla Arapça ve meal eşleşmesi şeklinde kule yapmaları istenmiştir. İki gruptan en kısa zamanda tamamlayan birinci olmuştur.

Sure yorumlama etkinliği. İhlâs suresinin anlamının pekişmesinin ardından öğrencilere sureyle ilgili “Allah tüm bu söylediklerini neden bilmemizi istemiştir?” sorusu yöneltilerek etkinlik süreci sonlandırılmıştır.

“Allah tasavvuru” uygulama temasına yönelik yapılan etkinliklerin uygulama aşamaları şunlardır;

Elma Yedirme Etkinliği. Etkinlik başında öğrencilerin her birine birer elma verilmiştir. Bu elmaları “kimsenin görmediği ve bilmediği bir yerde” herkesten gizli bir şekilde yemeleri ve bir sonraki derse elmaları nerede yediklerini not etmeleri istenmiştir. Notların paylaşılmasının ardından yapılan her eylemin Allah tarafından görüldüğü, işitildiği ve bilindiği vurgusu yapılarak etkinlik sonlandırılmıştır.

Ahlaki muhakeme etkinliği. Etkinliğin uygulanma sürecinde sınıf iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup da bulunan öğrencilere “Ahmet isimli bir öğrencinin yerde bulunduğu cüzdan”, ikinci gruba ise “Ayşe isimli öğrencinin arkadaşlarının dedikodu yapması” konulu ahlaki ikilem içeren hikâyelerin ve soruların bulunduğu etkinlik kâğıtları verilmiştir. Öğrencilerin bireysel olarak verdikleri cevaplar üzerinde tartışılmıştır.

İman Gösteri Yöntemi. Etkinlik kapsamında araştırmacı tarafından hazırlanan iman etkinliği çalışma kâğıdı öğrencilere videodan önce verilmiş ve izleyecekleri videoyu ellerinde bulunan sorular dâhilinde analiz etmeleri istenmiştir. Ardından “Allah’a iman gereği olarak ahlaklı olmayı yaşamında sergileyen Sivash Lütfiye COŞKUN’un hayatını yansıtan” video öğrencilere izletilmiştir. Öğrenciler bireysel olarak yaptıkları çalışmayı tamamlamış ve verdikleri cevaplar tartışılmıştır. Araştırmacı öğretmen tarafından İman, Allah’a iman ve Allah’a inandığını ifade eden bir insanın yaşantısında sergilemesi gereken özellikler konusunda açıklama yapılarak etkinlik sonlandırılmıştır.

Ayet Yorumlama Etkinliği. Öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini artırmak ve ayette geçen “şah damarı” ifadesinin doğru anlaşılmasını sağlamak amacıyla “Sizce şah damarımız nerede?” sorusu sorulmuş cevaplar alındıktan sonra “Şah

damarının yerini gösterip sizce burası bize yakın mı?” diye etkinliğe giriş yapılmıştır. Sonrasın da “*Peki Allah bize ‘Şah damarınızdan daha yakınım’ diyorsanız nerede olabilir?”*(Kaf Suresi/16) ayeti kerimesinin bulunduğu soruyu değerlendirmeleri ve bu ayetten yaşlarına uygun ilke ve mesajlar çıkarmaları istenmiştir.

Dua Etkinliği. Ayet yorumlama etkinliği ile Allah’ın her an bizim yakınımızda olduğunu kavrayan öğrencilere, etkinlikler sürecinde tanımış oldukları Allah ile iletişim kurmanın bir yolu olarak dua kavramı ve niçin dua edilmesi gerektiği noktasında araştırmacı tarafından yapılan açıklamanın ardından öğrencilerden öğrendikleri bilgileri göz önünde bulundurarak “*Bize Şah damarımızdan daha yakın olduğunu bildiğimiz Allah’a dua edelim.*” yönergesi ile dualarını yazmalarını istenmiştir.

3.4.6 Son Uygulama

Çalışmada süreç içi etkinliklerden 2 hafta sonra süreç sonrası görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerin ön görüşme formu ile elde edilen “*inanma, iman, Allah’a iman, Allah, Allah’ın tek olması hakkında, Allah’a iman etmenin gerekçesi, Allah tasavvuru, dua kavramı, Kuran-ı Kerimde bahsedilen konular ve Allah’a iman eden kişinin özellikleri*” algılarında, yapılan etkinliklerin ardından bir değişiklik olup olmadığını tespit etmek amacıyla uygulanmıştır. Ön görüşmede algı tespiti amacıyla uygulanan 10 soruluk görüşme formu son uygulamada da kullanılmıştır.

3.4.7 Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışmaları

Lincoln ve Guba’ya göre nitel araştırmalarda iç geçerlilik yerine inandırıcılık, dış geçerlilik yerine aktarılabilirlik, iç güvenilirlik yerine tutarlık, dış geçerlilik yerine teyit edilebilirlik kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277).

İnandırıcılık (İç Geçerlilik). Maxwell (1992)’e göre iç geçerlilik araştırmada incelenen konunun kuramsal olarak bir bütünlük sağlayıp sağlayamadığının ulaşılan içeriklerin birbirleri ile ilişkilerine odaklanır. Elde edilen içeriklerle bulgular arasında tutarlılığın olup olmadığı da bu kapsamda incelenir (Yıldırım, 2010: 82). Yıldırım ve Şimşek (2016) bir çalışmada inandırıcılığın artırılabilirliği

için uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi, katılımcı teyidi gibi stratejilerin kullanılması gerektiğini öne sürer (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277). Bu araştırmada inandırıcılığı sağlamak için oluşturulan kodlar öğrenci söylemleri üzerinden değerler eğitimi alanında uzman olan danışmanla birlikte oluşturulmuştur. Üzerinde uzlaşmaya varılamayan noktalarda farklı uzmanların görüşleri alınmıştır. Uzmanlar bu kodlardan temalara ulaşmıştır. Temalar oluşturulurken kimi zaman literatüre dayandırılmış kimi zaman ise kodlardan ortaya çıkan noktalara göre temalar belirlenmiştir. Araştırmacı çalışmada inandırıcılığı sağlama unsurlarından bir diğeri olan çeşitlemeyi oluşturmak amacıyla görüşme, katılımlı gözlemci, dokümanlar, el yapımı ürünler ve video kayıtları gibi çeşitli veri toplama araçlarını kullanmıştır. Araştırmacı çalışmaya başlamadan önce 5. sınıf düzeyinde 3 yıl süreyle ders vermiş ve öğrencilerin dönemsel özelliklerini gözlemlemiştir. Çalışma yapılan gruba ise oryantasyon süreci dâhil 3 hafta çalışma öncesi gözlem yapılmış ve araştırmacının önceki gözlemleriyle örtüşen noktalar çıkmıştır. Araştırmanın başlamasıyla çalışma grubuyla 3 ay etkileşim içinde bulunulmuştur. Bu süreçlerle araştırmacı ve öğrencilerin birbirini tanıdığı düşünülmektedir. Böylelikle araştırmacı daha nesnel gözlemler yapabilmıştır.

Aktarılabirlik (Dış Geçerlik). Maxwell'e (1992) göre dış geçerlik araştırmacının sonuçlarını diğer çevrelere genişletilebilmesidir. Ancak nitel araştırmalar doğası gereği sistemli bir genellemeye uygun değildir (Yıldırım, 2010: 83). Erlandson ve diğerleri (1993) nitel araştırmalarda aktarılabirliğin artırılabilmesi için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemlerini önermektedirler. Ayrıntılı betimleme araştırma sonuçlarının okuyucu tarafından anlam kazanması açısından önemlidir. Okuyucu çalışma yapılan ortamı daha yakından tanır ve kendi ortamını değerlendirebilir. Amaçlı örneklemeyle ise okuyucunun olay, durum ve olgulara ait değişkenliği anlayarak kendi uygulamalarını bu değişkenler açısından incelemesine olanak sağlayacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 281). Tüm bunlardan yola çıkılarak bu araştırmada çalışma grubu amaçlı örnekleme ile seçilmiş ve çalışma grubunun demografik özellikleri ile araştırma yapılan ortam detaylı şekilde betimlenmiştir (bkz. Ek-1 ve Ek-2). Ayrıca çalışmada kullanılan etkinliklere ait formlar ve etkinliklerin uygulamasına yönelik planlarda okuyucu ile paylaşılmıştır (bkz. Ek-5, 8, 13, 16).

Tutarlık (İç Güvenlik). Erlandson ve diğerleri (1993) nitel araştırmalarda tutarlılığın sağlanması için tutarlılık incelemesi yapılmasını önermektedirler. Tutarlılık incelemesinde amaç veri toplama araçlarının oluşturulmasından analizi aşamalarına kadar araştırmacının tutarlı davranıp davranmadığını tespit etmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 283). Bu çalışmada iç güvenliğin sağlanması amacıyla öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve etkinliklerdeki sorular açık şekilde sorulmuş ihtiyaç olması halinde açıklayıcı ek sorular danışmanla yapılan istişareler sonucunda çalışmaya eklenmiştir. Verilerin analizi aşamasında kodlar oluşturulurken araştırmacı danışmanıyla sürekli iletişim kurmuş temalar ve kodlar sürekli gözden geçirilmiştir. Ayrıca araştırmacının problem durumu ve alt problemleri açıkça belirtilmiş, araştırma bulgularıyla uyumlu olduğu görülmüştür.

Teyit Edilebilirlik (Dış Güvenlik). Yıldırım ve Şimşek (2016)'e göre nitel araştırmalarda teyit edilebilirliğin sağlanması için çalışmanın ham verilerinin araştırma sonuçlarıyla karşılaştırıldığında test edilebilir olmasıdır. Bu amaçla araştırmacı çalışmada elde ettiği tüm verileri ve kodlamaları saklaması gerekmektedir. Bu araştırmada araştırmacı teyit edilebilirliği artırmak amacıyla öğrenci söylemlerine sık sık yer vermiştir. Ayrıca çalışma esnasında elde edilen ham veriler yani tüm veri toplama araçları, kodlamalar, video kayıtları araştırmacı tarafından saklanmıştır.

3.4.8 Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar

Bu araştırmacının yapılışı sırasında belli zorluklarla karşılaşmıştır. Etkinliklerin oluşturulması aşamasında “Allah’a İman” öğrenme alanına ve değerlere yönelik fikir oluşturacak etkinlik örneğinin az bulunması ve bu tarz bir araştırmacının olmaması, çalışmayı yapabilmeyi ve etkinliklerin oluşturulmasını güçleştirmiştir.

Etkinliklerin uygulanma sürecinde araştırmacının çalışma yapılan sınıfa haftada 2 ders saatinin bulunması çalışma sürecini uzatmıştır.

3.4.9 Araştırmacının Kendine Yönelik Eleştirileri

Araştırmacının etkinlikleri oluşturma ve uygulama sürecinde kendine yönelik eleştirileri olmuştur. Bunlardan ilki hazırlanan etkinlik ve görüşme formlarında konuya dair çok detaylı sorular sorulmuş buda etkinliğin planlanan zaman

içerisinde sürdürülmesini zorlaştırmıştır. Araştırmacı danışmanı ile iletişim kurup bu formlarda sadeleşmeye gitmek durumunda kalmıştır.

Araştırmada ödev olarak verilen “*Bunlar olmasaydı ne olurdu?*” etkinliğinde öğrencilerin kendi bilgileriyle duruma genel bir cevap vereceklerini göz ardı etmiş ve araştırmasını yapmayan öğrencilerin soruları araştırmacı tarafından cevaplanmıştır. Bu durum da etkinliğin işlevini azaltmıştır.

3.5 VERİLERİN İŞLENMEYE HAZIRLANMASI

Nitel araştırma yöntemlerinde çok çeşitli veri toplama araçları kullanıldığı için verilerin işlenmesi, kategorize edilmesi ve yazıya geçirilmesi önemli bir noktadır. Yazıya dökme; uygulamalar süresince video kaydına alınan eylemlerin, yapılan bireysel ve grup görüşmelerinin yazılı forma aktarılmasıdır. Bu yapılan işlem yazıya dökme (transkripsiyon) olarak adlandırılmaktadır. Yazıya dökme çok zahmetli; ancak güçlü bir yorumlama için kaçınılmazdır. Yapılacak olan yorumlama tekniklerinin çoğu yazıya dökmeyle dayanır (Mayring, 2011:93).

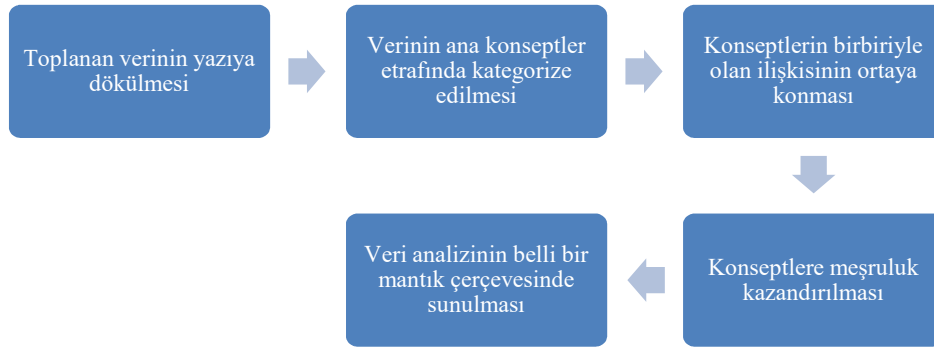
Araştırmada yer alan öğrencilerin her birine numaralar verilmiş ve öğrenci olduğunu belirtmek amacıyla numarasının başına “Ö” ifadesi kullanılmıştır. Örneğin 1 numaralı öğrenci için “Ö1” şeklinde kodlama yapılmıştır. Ayrıca araştırmacı öğretmene ait ifadeler de “AÖ” şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sırasında elde edilen video kayıtları, söylemler, yazılı dokümanlar ve el yapımı ürünler öğrencilere verilen kodlarla birlikte bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Yazıya dökme işleminde “*Times New Roman*” yazı karakteri “12 punto” kullanılmıştır. Bu yazı formu ile görüşmelerle birlikte yaklaşık olarak 500 sayfa transkript elde edilmiştir.

3.6 VERİLERİN ANALİZİ

Bu kısımda çalışmada kullanılan gözlem, görüşme, dokümanlar ve el yapımı ürünlerin nasıl analiz edildiğine dair verilere yer verilmiştir.

Veri analizinin amacı elde edilen verilerin okuyucunun anlayacağı şekilde sunulmasıdır. Nitel araştırmalarda veri toplama araçlarında çeşitlilik olduğu için pek çok analiz yöntemi tercih edilebilmektedir. Veri toplarken eşzamanlı olarak yapılan veri analizi, araştırmanın odağının belirlenmesi ve biçimlenmesini sağlar. Veri analizini veri toplandıktan sonra yapılan ayrı bir aşama olarak gören bir bakış açısıyla çalışmaktansa, verileri sürekli yansıtma yaparak, onları düzenlemek ve onların ne söylediğini keşfetmek için çalışmak araştırmanın daha bağlantılı ve derinlikli olmasını sağlayacaktır (Glesne, 2011:261).

Engel ve Schutt (2005)'a göre nitel araştırma yönteminde veri toplama tekniklerinde ulaştıkları ortak noktalar şekilde 4 de gösterilmiştir (Güler ve diğerleri, 2015: 139).

şekil 4. Engel ve Schutt'a Göre Nitel Araştırmada Veri Analizi Aşamaları

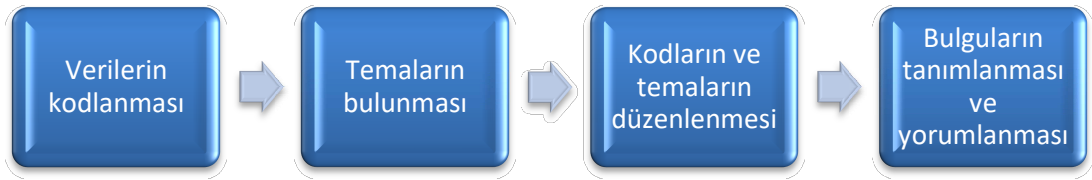
şekil incelendiğinde araştırma verilerinin yazıya geçirilmesiyle başlayan analiz sürecinin verilerin bir mantık çerçevesinde sunulmasıyla son bulduğu görülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde pek çok analiz tekniğinin bulunduğu görülmektedir. Bu araştırmada görüşmeler, gözlem, dokümanlar ve el yapımı ürünler gibi veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler betimsel ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Yıldırım ve şimşek (2016)'a göre betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen verilere göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analizde amaç bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmiş şekilde okuyucuya sunulmasıdır.

Doğrudan alıntılara sık sık yer verilen betimsel analizde yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri incelenir ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240).

İçerik analizinde ise amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve içeriklere ulaşmaktır. Bu nedenle toplanan veriler incelenerek kavramlara ulaşılır ve bu kavramların yerleştirilebileceği temalar ve kategoriler belirlenir. İçerik analizinde uygulanan aşamalar şekil 5 de verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 243).

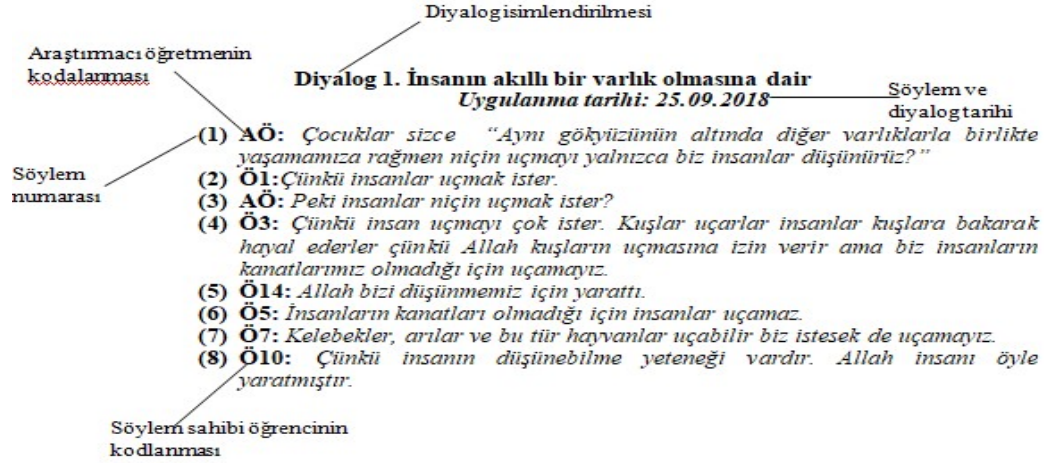
Şekil 5. İçerik Analizinin Aşamaları

Verilerin kodlanması aşamasında araştırmacı araştırmanın kavramsal çerçevesini de dikkate alarak elde ettiği verileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve bu bölümlerin kavramsal olarak ne anlama geldiğini belirlemeye çalışır. Temaların bulunması aşamasında ise elde edilen kodlar bir araya getirilir ve incelenerek ortak yönleri bulunan kodlar daha geniş kapsamlı tema altında toplanmaya çalışılır. Kodların ve temaların düzenlenmesi aşamasında elde edilen kodların ve temaların düzenlenerek okuyucunun kolay anlamasını sağlayacak şekilde düzenlenmesini içerir. Bulguların yorumlanması aşamasında ise okuyucuya sunulmak üzere düzenlenen veri setlerinin yorumlanması ve açıklamasının yapıldığı aşamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 243-252). Aşağıda araştırmada kullanılan her bir veri toplama aracına ilişkin kullanılan veri analizi yöntemleri verilmiştir.

3.6.2.1 Gözlemlerin Analizi

Araştırmada süreç içerisinde toplamda 14 ders saati video kaydı alınmıştır. Alınan bu kayıtlarda ilgili olan kısımlar tekrar izlenmiş ve yazıya aktarılmıştır.

Videolardan elde edilen öğrenci söylemleri tekrar gözden geçirilmiş yazım ve imla açısından gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Videolardan elde edilen verilere diyalog olarak bulgularda yer verilmiştir. Diyaloglarda konuya ilişkin isimlendirmeler yapılmış ve numaralandırılmıştır. Aşağıda diyaloga ait örnek verilmiştir.

Şekil 6. Diyalog Analizi

Diyaloglarda araştırmacının söylemlerinin "AÖ" şeklinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kodlanmasına ilişkin bilgilerden veri işleme kısmında detaylı olarak bahsedilmiştir. Diyaloglarda yer alan öğrenci söylemleri öğrencilerin tutum, algı, değer farkındalığı, kazanım hedeflerine ulaşma, kendisinden beklenen becerileri sergileme, kavram yanılığ durumlarına göre analiz edilmiştir.

3.6.2.2 Doküman (öğrenci yazıları/ödevlerinin) Analizi

Araştırmada kullanılan etkinlik formları ve öğrencilere verilen ödevler dokümanları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında oluşturulan 17 etkinliğe dair 400'e yakın doküman nitel araştırmanın doğasına uygun olarak betimsel ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Etkinliklerde kodlama yapmaya uygun çalışmalar önce kodlanmış ardından bu kodlamalardan kavramsal çerçeveye ulaşılmıştır. Örneğin; "ben akıllı bir varlığım" etkinliğinde öğrencilerin yaşantılarından vermiş oldukları örnekler araştırmacı ve uzmanla beraber tartışılarak kodlanmıştır. "Ö1:

Aklımla bisiklet sürmeyi öğrendim.” ve “*Ö6: Kardan adam yapmayı öğrendim.*” şeklindeki söylemleri insanın aklıyla öğrenmeyi gerçekleştirdiğini düşündükleri için “*öğrenme*” olarak kodlanmıştır. Yine aynı etkinlikte “*Ö10: Yeteneklerimin neler olduğunu buldum.*” şeklindeki söylemiyle insanın aklıyla kendini bildiğini düşündüğü için “*kendini bilme*” olarak kodlanmıştır. Bu kodlamalardan ise öğrencilerin insanın aklıyla yapabildiğini düşündükleri “*oyun, üretim, insan ilişkilerini yönetme, akademik başarı, düşünme, eğlence, alışveriş, araştırma, tercih yapma, kendini bilme*” eylemlerden hareketle kavramsal çerçeveye ulaşılmaya çalışılmıştır. Kodlama yapılmaya uygun olmayan etkinlikler ise betimlenerek ve sık sık öğrenci söylemlerine yer verilerek aktarılmıştır.

3.6.2.3 Görüşmelerin Analizi

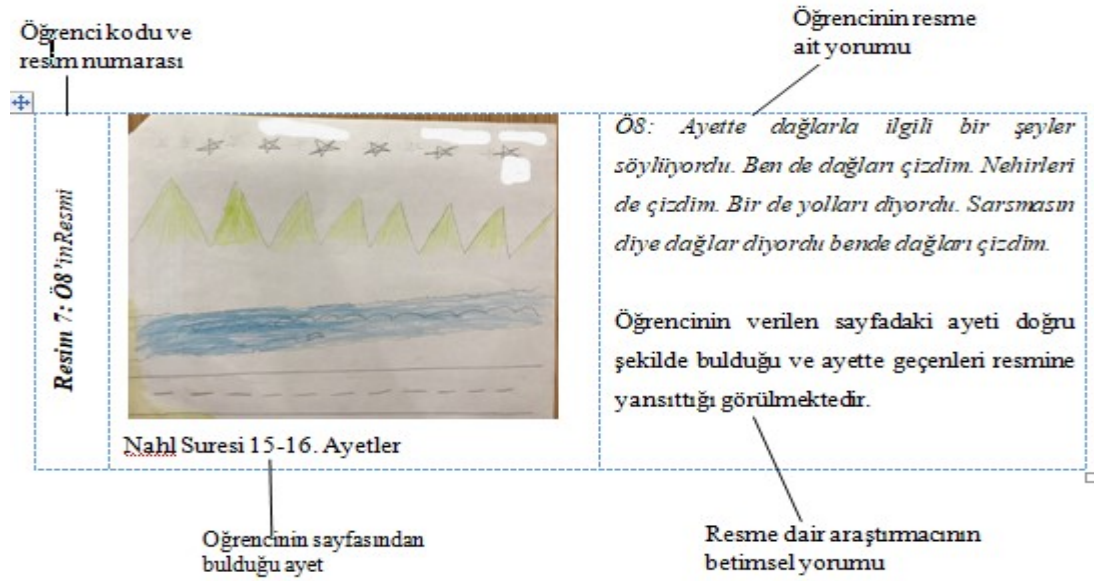
Diyaloglarda ya da söylemlerde yer alan tüm öğeler gerçek anlamları, yan anlamları ile karışık bir yapıdadır. Bu karışık yapıyı açıklamak amacıyla söylem analizi, söylemlerde yer alan dilin semantik ve sentaktik yapısını incelemektedir (Baş ve Akturan, 2017: 28). Öğrencilerin süreç öncesinde var olan durumunu ve etkinlikler sonucu algılarındaki gerçekleşen değişimi tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğrenci söylemleri yazıya aktarıldıktan sonra araştırmacı tarafından detaylı incelenmiş ve ardından belli kodlara ulaşılmıştır. Kodlar belirlendikten sonra vurgulanma sıklıkları bulunmuş ve temalaştırma yapılmıştır. Bu temalar ve kodlar okuyucuya sunulmak üzere şekiller üzerinde ön uygulama ve son uygulama verileri olarak karşılaştırmalı şekilde gösterilmiştir. Ardından elde edilen bulgular araştırmaya uygun olarak yorumlanmıştır. Öğrencilerin söylemlerinden elde edilen kodların okuyucu tarafından anlaşılır olması için söylemlerin altı çizilmiştir. Yorumlama kısmında öğrenci söylemlerine de sık sık yer verilmiştir.

Örneğin; görüşme formunda Allah algısına yönelik öğrencilerin “*Ö3: Bizi yaratan her şeyi yapar veren gibi vb. bir şey.*” şeklindeki söylemi “*yaratan*” olarak; “*Ö8: İçimizden dediklerimizi bile duyuyor.*” söylemi “*duyan*” olarak kodlanmıştır. Yine “*Ö3: Allah'a saygılı olmalıyız. Çünkü Allah bize güzel nimetler veriyor.*” ifadesi saygı olarak; “*Ö1: Sabırlı olursak Allah'ın kurallarına uyarız*” ifadesi ise “*sabırlı*” olarak kodlanmıştır. Kodlardan hareketle “*Allah'ın sıfatları*

ve isimleri, Allah ile ilişkilendirilen İslam'a ait şart ve semboller, Allah ile ilişkilendirilen değerler ve Allah'ın yarattıkları ile ilişkisi” temalarına erişilmiştir. “Yaratan ve duyan” kodları Allah’ın sıfatları ve isimleri temasına dahil edilirken; “saygı ve sabır” kodları Allah ile ilişkilendirilen değerler temasına dahil edilmiştir. Görüşmelerde ölçülmek istenen her algı verilen örnekteki gibi analiz edilmiştir.

3.6.2.4 El Yapımı Ürünlerin Analizi

Çalışmada el yapımı ürün olarak değerlendirilen “Ayetini bul resmini çiz” etkinliği betimsel analiz ile incelenmiştir. Öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin fotoğrafı çekilerek oluşturulan tabloya yerleştirilmiş ve betimsel olarak analizi yapılmıştır. Aşağıda resim analizine dair örnek verilmiştir.

Şekil 7. Öğrenci Resimlerinin Analizi

El yapımı ürün olarak resimlerin analizi öğrencilerin kendilerine verilen sureden evrendeki düzene dair ayeti bulup bulmama ve ayetten çıkarımda bulunma durumlarına göre analiz edilmiştir.

3.6.2.5 Değerlendirme Kriterleri/ Esasları

Çalışmada durumun betimlenmesi problemlerin tespit edilmesi amacıyla uygulanan ön görüşmede tespit edilen öğrenci algıları, etkinlikler sonrası uygulanan son görüşme algıları ile karşılaştırılarak; belirlenen değer ve becerilerdeki farkındalık düzeyindeki artış sağlama durumlarına göre değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada yer alan etkinlikler kazanımlardan yola çıkılarak oluşturulan “Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan”, “Evrendeki Düzen”, “Allah Tasavvuru” ve “Allah’a İman Değer İlişkisi” temaları altında analiz edilerek ve sonuçları paylaşılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme kriterlerinde ise öğrencilerin kazanımın hedeflediği değerlerin farkına varmaları ve becerileri sergilemeleri temel alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu kısımda, araştırmanın problem ve alt problemleri çerçevesinde nitel veri yöntemiyle analizi yapılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1 ÖN UYGULAMA VE SON UYGULAMA GÖRÜŞME SONUÇLARINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu başlık altında İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin DKAB dersi kapsamında “Allah’a İman” ünitesinde yer alan ve aşağıda verilen kazanımlar bağlamında “inanma, iman, Allah’a iman, Allah’ın varlığı, Allah’a inanmanın gerekçesi, dua, Kuran-ı Kerim’de bahsedilen konular, Allah’a iman eden kişinin özellikleri” konularına dair uygulama öncesi ve uygulama sonrası öğrencilerin algılarını yansıtan görüşme sorularının analizi, karşılaştırmalı şekilde yapılmıştır.

“Allah’a İman” ünitesinde yer alan kazanımlar şunlardır:

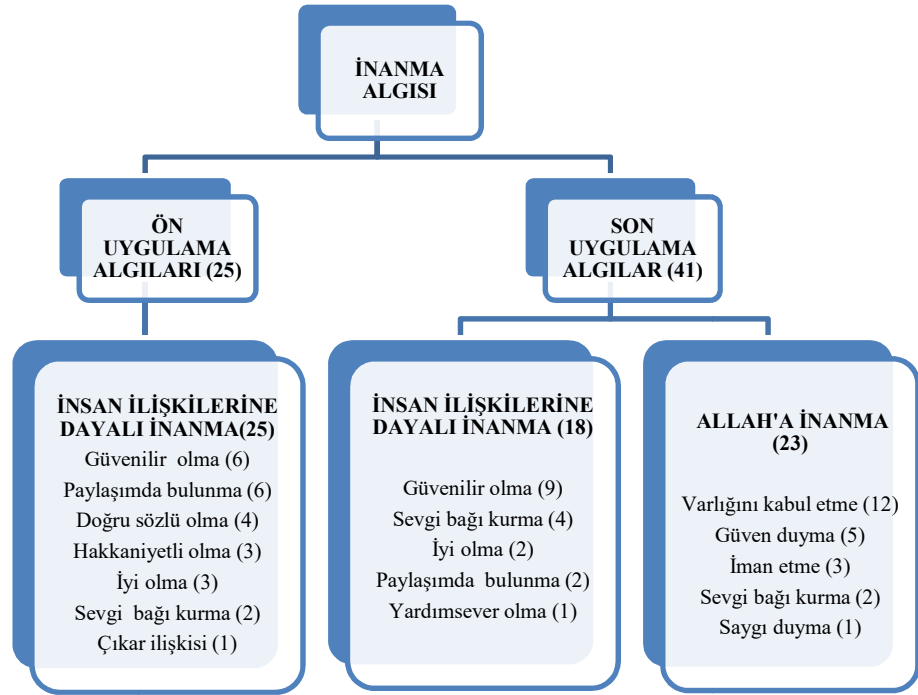
- “Evrendeki mükemmel düzen ile Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.”
- “Allah’ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.”
- “Allah’ın (c.c.) Rahman ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler verir.”
- “Allah’ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.”
- “Allah’a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.”
- “Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.”
- “Hz. İbrahim’in (a.s.) tevhide davetini özetler.”

➤ “İhlâs suresini okur, anlamını söyler.”(MEB, 2018)

4.1.1 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “İnanma” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular

“Birine inanıyorum dediğimizde neyi kastetmiş oluruz?” sorusuyla öğrencilerin inanma kavramı hakkındaki bilgileri, etkinlik öncesi ve sonrasında alınmıştır. Öğrencilerin “inanma” kavramı hakkında ön uygulama ve son uygulama algıları analiz edildiğinde; ön uygulama da “insan ilişkilerine dayalı inanma” temasına, son uygulama da ise “insan ilişkilerine dayalı inanma ile Allah’a inanma” temalarına ulaşılmıştır.

Şekil 8 de öğrencilerin *inanma* kavramına dair uygulama öncesi ve uygulama sonrası algılarının karşılaştırıldığı bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 8. Öğrencilerin İnanma Kavramına Dair Algıları

Şekil 8 incelendiğinde öğrencilerin etkinlikler öncesinde *inanma* kavramını sadece insana inanma ile ilişkilendirdikleri görülmüştür. Uygulama öncesinde “insan ilişkilerine dayalı inanma” temasında 7 farklı içerik (iyi olma, güvenilir olma, doğru sözlü olma, paylaşımında bulunma, hakkaniyetli olma, çıkar ilişkisi, sevgi bağı kurma)

öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Ancak uygulanan etkinliklerden sonra, öğrencilerin *inanma* kavramını hem insana inanma hem de Allah'a inanma olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir. Uygulama sonrasında *insan ilişkilerine dayalı inanma* temasında 5 farklı içeriğe (*iyi olma, güvenilir olma, paylaşımda bulunma, sevgi bağı kurma, yardımsever olma*), "*Allah'a inanma*" temasında da aynı şekilde 5 farklı içeriğe (*varlığını kabul etme, güven duyma, iman etme, sevgi bağı kurma, saygı duyma*) değinmişlerdir.

Ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırıldığında içeriklerin vurgulanma sıklığı ($25/41=1.64$) etkinliklerden sonra ön uygulamaya göre artmıştır. İnsan ilişkilerine dayalı inanma temasında, her iki uygulamada da "*iyi olma, güvenilir olma, paylaşımda bulunma, sevgi bağı kurma*" içerikleri öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Öte yandan her iki uygulama, oransal olarak kıyaslandığında insan ilişkilerine dayalı inanma temasında "*iyi olma (3/2)*" içeriği neredeyse eşit şekilde vurgulanırken; "*paylaşımda bulunma (6/2)*" içeriğinin vurgulanma sıklığı düştüğü, "*güvenilir olma (6/9), sevgi bağı kurma (2/4)*" içeriklerinin ise vurgulanma sıklıklarının arttığı görülmüştür. Bunun yanı sıra "*doğru sözlü olma (4), hakkaniyetli olma (3), çıkar ilişkisi (1)*" içeriklerinin ilk uygulama ifade edilirken, ikinci uygulama da ifade edilmemiştir. Ayrıca "*yardımsever olma (1)*" içeriği ise sadece son uygulama da vurgulanmıştır.

Allah'a inanma temasında ifade edilen "*varlığını kabul etme (12), güven duyma (5)*" içerikleri ilk uygulama da ifade edilmezken; son uygulama da yüksek sıklıkla ifade edilmiştir. Yine "*iman etme (3), sevgi bağı kurma (2), saygı duyma (1)*" içeriklerine de etkinliklerden sonra öğrenciler tarafından değinilmiştir.

Öğrencilerin ön uygulama da inanma kavramına dair ifade ettikleri "*Ö8: Ona sır vermek¹ onla arkadaşlık etmek onla oyun oynamak onla her şeyimi paylaşmak; Ö10: Tanıdığımız güvendiğimiz biri bize bir şey diyor ve onun sözüne inanıyorum; Ö9: O kişinin haklı olduğu onla hep konuşmak onun söylediklerinde haklı olduğuna inanmalıyız; Ö12: Onun doğru söylediğini düşünmüş olurum*" söylemleriyle inanma kavramını sadece insana inanmaya yönelik bir kavram olarak tanımladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra uygulama sonrası alınan algılarda "*Ö2: Onunla sırrımı paylaşırım; Ö3: Onunla arkadaş olurum; Ö10: Ona güvendiğimi söylemiş*

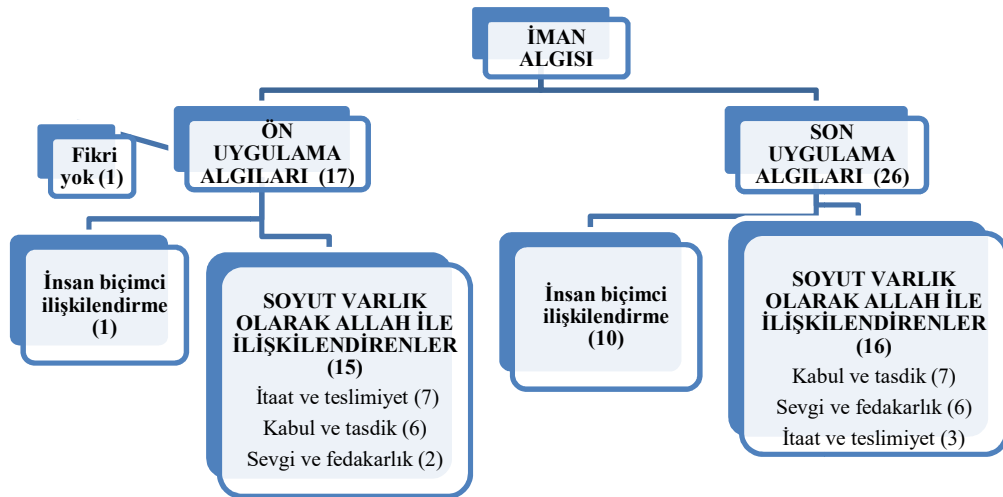
¹ Altı çizili ifadeler öğrencilerin temaya ait vurgu yaptıkları kavramlardır.

olurum; Ö7: *Ona güvendiğimi ve onu sevdiğimi demiş olurum*” ifadeleriyle insana yönelik inanmaya vurgu yaparken aynı zamanda “Ö2: *Onun varlığını kabul etmiş olurum ve ona inanırım; Ö15: İnandığımı, güvendiğimi, saygı gösterdiğimi, sevgi gösterdiğimi; Ö14: Onu seviyorum, onun varlığını kabul etmiş olurum güvenmiş olurum.” söylemleriyle ise Allah’a yönelik inanma kavramına vurgu yaptıkları görüşmüştür.*

4.1.2 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “İman” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“İman ne demektir? Açıklayınız.” sorusuyla öğrencilerin iman kavramı hakkındaki bilgileri etkinlik öncesi ve sonrasında alınmıştır. Öğrencilerin “iman” kavramı hakkında ön uygulama ve son uygulama algıları analiz edildiğinde; “*insan biçimci ilişkilendirenler ve soyut bir varlık olarak Allah ile ilişkilendirenler*” temalarına ulaşılmıştır.

Şekil 9 da öğrencilerin “İman” kavramına dair uygulama öncesi ve uygulama sonrası algılarının karşılaştırıldığı bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 9. İman Algısı

Öğrencilerin söylemleri, araştırmanın kuramsal çerçevesinde değinilen imanın iki şekline göre sınıflandırılmıştır. Tema olarak kabul edilen insan biçimci

(antropomorfist) bakış açısında iman kavramını insana iman ile ilişkilendirenlerin söylemleri yer almaktadır. Öte yandan çocukların somut işlemler döneminden soyut işlemler döneminde geçiş yaptıkları bu dönemde iman kavramını soyut bir varlık olarak Allah ile ilişkilendirdikleri görülmüştür. Soyut bir varlık olarak Allah ile ilişkilendirenler temasında ise yine alan yazında ifade edilen imanın boyutuna dair üç içeriğe vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. *Kabul ve tasdik* içeriğine, öğrencilerin iman kavramına ilişkin Allah'a iman ve iman esaslarıyla ilgili söylem örnekleri dâhil edilmiştir. Yine iman kavramını inanan insanın yapması gereken *ibadet ve davranışlarla* ilişkilendiren öğrencilerin söylemleri itaat ve teslimiyet boyutuna verilmiştir. Son olarak iman kavramını Allah ile kurulan *duygusal bir bağ* olarak ifade eden öğrenciler ise imanın sevgi ve fedakârlık boyuna vurgu yapmışlardır. Öte yandan ön uygulama bir öğrenci kavrama dair fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Son uygulamada ise kavrama ilişkin bütün öğrenciler söylemde bulunmuştur.

Şekil 9 da görüldüğü üzere *iman* kavramını insan biçimci ilişkilendirenler temasında etkinlikler öncesinde bir öğrenci “Ö5: Güven demektir.” şeklindeki söylemiyle vurgu yapmıştır. Etkinliklerden sonra alınan son uygulama algılarında ise öğrenciler bazı kavramları Allah ile ilişkilendirmemiş insani ilişkiler üzerinden kavramı açıklamışlardır. Örneğin; “Ö4: İman güvenmektir imana güvenmekte Ona her şeyi söylerim.” ; “Ö5: Ona güvenmek. Ona iyi davranmak.”; “Ö14: Güvenmek, Onu sevmek, Onun kötü olmaması” şeklindeki söylemleriyle iman kavramını insan biçimci ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bu tema altında ön uygulama ve son uygulama algıları arasında oransal bir karşılaştırma yapıldığında öğrencilerin iman kavramını insan biçimci ilişkilendirme algılarında bir artış (1/10=10) görülmüştür. Bu artışın nedeni olarak öğrencilerin aslında soyut bir kavram olan imanı somutlaştırma istekleri gösterilebilir. Yaş itibarıyla somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçiş noktasında bulunan öğrencilerin iki aşamaya dâhil edilebilecek söylemlerde bulunmaları gelişim dönemleri göz önüne alındığında doğal bir süreçtir.

Soyut varlık olarak Allah ile ilişkilendirme temasında öğrenciler etkinlikler öncesinde 3 içeriğe (*itaat ve teslimiyet, kabul ve tasdik, sevgi ve fedakârlık*) vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. Yine etkinlikler sonrasında aynı 3 içeriğe (*kabul ve tasdik, sevgi ve fedakârlık, itaat ve teslimiyet*) neredeyse eşit şekilde (15/16=1.06) vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra soyut varlık olarak Allah ile ilişkilendirenler

temasına dair ön uygulama ve son uygulama algıları oransal olarak karşılaştırıldığında “Sevgi ve fedakârlık (2/6), kabul ve tasdik (6/7)” içeriklerinin vurgulanma sıklığı artarken; “itaat ve teslimiyet (7/3)” içeriğinin vurgulanma sıklığı düşmüştür.

Aşağıdaki tabloda bu temaya ilişkin ön uygulama ve son uygulama öğrenci söylemlerine yer verilmiştir.

Tablo 3. İman Kavramına İlişkin Öğrenci Söylemleri

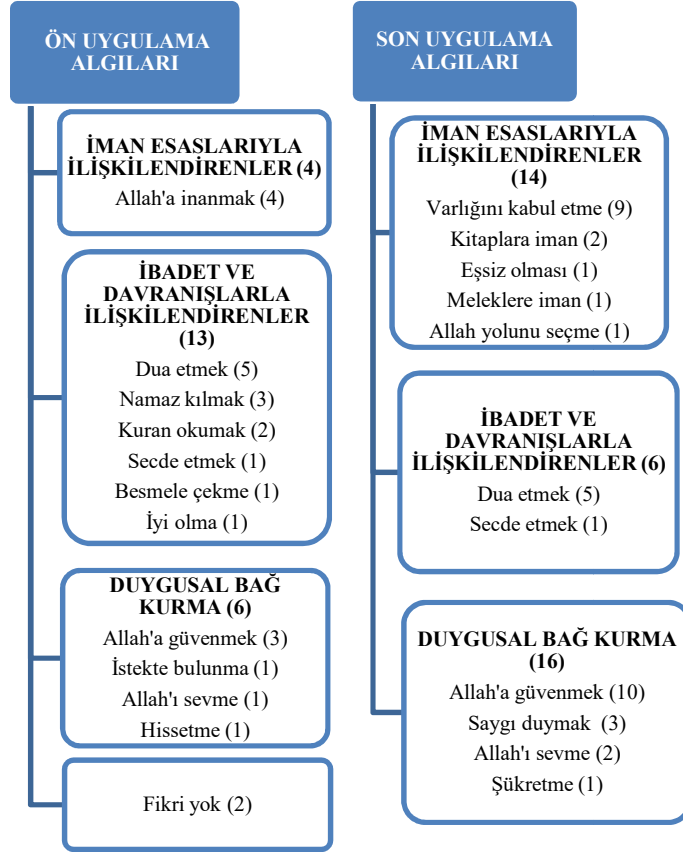
	Ön Uygulama Söylem Örnekleri	Son Uygulama Söylem Örnekleri
Kabul ve tasdik	Ö8: Allah'a inanmak, meleklerine inanmak, peygamberlerine inanmak	Ö1: Allah'ın bize hediye ettiği şey
	Ö6: Allah'a inanmak, meleklerle inanmak, peygamberlere inanmak, Kurana inanmak	Ö2: Allah'a inanmak, Kuran'a inanmak
	Ö13: Allah'ı bir bilmek	Ö10: Allah'ın bizi yarattığına inanmak demektir.
İtaat ve teslimiyet	Ö3: İman yani din dürüst, güzel, hoşgörülü, namazını kılan böyle bir iman	Ö2: Allah'a dua etmek
	Ö9: Ezan okumak, dua okumak, Kuran okumak, namaz kılmak, hacca gitmek	Ö3: Namazını kılan Ona ibadet eder.
	Ö10: Dua etmek, namazlarımızı aksatmadan kılmak, insanlara iyi davranmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, büyüklerimize saygılı davranmak	Ö11: Allah'a dua ve namaz kılmak okumak
Sevgi ve fedakârlık	Ö14: Kuran-ı Kerim'i seven insan, Allah'ın yolundan giden	Ö10: İman güvenmek inanmak demektir. Birisini sevmek demektir. Allah'a inanmak, güvenmek demektir.
	Ö15: İman Allah'a inanmak güvenmek demektir.	Ö11: İman güvenilir paylaşmak gibi
		Ö16: Allah'a güvenmek sığınmak

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin imanın boyutları olan üç aşamaya çeşitli söylemlerle vurgu yaptıkları görülmektedir.

4.1.3 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular

Allah’a iman etmek ne demektir? Açıklayınız.” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve etkinlikler sonrası Allah’a iman kavramı hakkındaki algıları alınmıştır. Öğrencilerin “Allah’a iman” kavramı hakkında ön uygulama ve son uygulama algıları analiz edildiğinde “İman esaslarıyla ilişkilendirenler, ibadet ve davranışlarla ilişkilendirenler ve duygusal bağ kurma” temalarına erişilmiştir.

Şekil 10 da öğrencilerin “Allah’a İman” kavramına dair uygulama öncesi ve uygulama sonrası algılarının karşılaştırıldığı bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 10. Öğrencilerin Allah'a İman Kavramına Dair Algıları

Şekilde de görüldüğü üzere “Allah’a iman” kavramını, iman esaslarıyla ilişkilendirenler temasında ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırıldığında; ön uygulama da öğrenciler yalnızca “Allah’a inanmak (4)” içeriğini ifade etmişlerdir. Aynı temanın son uygulama algıları incelendiğinde “Varlığını kabul etme (9), Kitaplara iman (2), yolunu seçme (1), Meleklerle iman (1), eşsiz olması (1)” içeriklerine erişilmiştir. Örneğin; etkinlikler öncesinde Ö5 adlı öğrencinin “Allah’a inanmaktır.” ve Ö8 adlı öğrencinin “Allah’a iman etmek, Allah’a inanmak” şeklindeki söylemleriyle Allah’a iman kavramını açıklayamadıkları görülmektedir. Etkinliklerden sonra ise Ö2 adlı öğrenci “ Onun kitabına inanmak Allah’ın varlığını kabul etmek demektir ve Onun varlığına inanmak demektir.” şeklindeki söylemiyle imanın gereklerinden olan *varlığı kabul* ve *kitaplara iman* esaslarına vurgu yapmıştır. Aynı şekilde Ö1 adlı öğrencinin de “Onun yolunu seçmek, Kitaplara meleklerle inanmak, Onun varlığını kabul etmek” şeklindeki söylemiyle Allah’a imanun seçim olduğuna, kitaplara ve meleklerle inanma esaslarına değindiği anlaşılmaktadır. Yapılan uygulamalar sonucunda elde edilen verilerin vurgulanma sıklığı ön uygulamaya göre üç buçuk katı artmış (4/14=3.5) ve içerikler çeşitlenmiştir.

“Allah’a iman” kavramını ibadet ve davranışlarla ilişkilendirenler temasında öğrenciler ön uygulama da 6 içeriğe (*dua etmek, namaz kılmak, Kuran okumak, secde etmek, Besmele çekme, iyi olma*) değinirken; son uygulama da ise 2 içeriğe (*dua etmek, secde etmek*) vurgu yapmışlardır. Bunun yanı sıra her iki uygulama oransal olarak kıyaslandığında “*dua etmek (5/5), secde etmek (1/1)*” içerikleri eşit şekilde belirtilirken; ilk uygulama da söylenen “*namaz kılmak (3), Kuran okumak (2), Besmele çekme (1), iyi olma (1)*” içeriklerinin son uygulama da ifade edilmediği görülmüştür. Etkinlikler öncesinde ki söylem örnekleri incelendiğinde; Ö9 adlı öğrencinin “Allah’a iman etmek yani ona secde etmektir.” şeklindeki söylemi; Ö3 adlı öğrencinin “Namaz kılmak gibi dini olacak her şey yani Kur’an-ı Kerim okumak gibi bir şey” ifadesiyle Ö10 adlı öğrencinin “Namaz kılmaktır, Kuran okumaktır. Bir işe başlarken Bismillah denir.” şeklindeki söylemiyle Allah’a iman kavramını inanan insanın sergilemesi gereken ibadet ve davranışlarla doğrudan ilişkilendirdikleri görülmektedir. Etkinlikler sonrasında Ö5 adlı öğrencinin “Ona dua etmek” şeklindeki söylemiyle soyut bir kavram olan Allah’a imanı, eylemle somutlaştırarak açıklamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan *Allah'a iman* kavramını O'nun ile duygusal bağ kurma olarak ifade eden öğrenciler bu tema altında ön uygulama da 4 içeriğe (*Allah'a güvenmek, istekte bulunma, Allah'ı sevmek, hissetme*) ; son uygulama da yine 4 içeriğe (*Allah'a güvenmek, saygı duymak, sevgi duyma, şükretme*) ulaştırılan söylemlerde bulunmuşlardır. İki uygulama verileri karşılaştırıldığında “*Allah'a güvenmek (3/10) ve Allah'ı sevmek (1/2)*” içeriklerinin vurgulanma sıklığı belirgin bir şekilde artmıştır. Fakat ilk uygulama da belirtilen “*istekte bulunma (1), hissetme (1)*” ifadelerine son uygulama da değinilmemiştir. “*Saygı duyma (3), şükretme (1)*” içerikleri ise yalnızca son uygulama da dile getirilmiştir. İncelenen tema altında uygulamalardan sonra ifade edilen içeriklerin vurgulanma sıklığının ($6/16=2.66$) arttığı görülmüştür. Örneğin; ön uygulama da Ö10 adlı öğrencinin “*Allahtan bir şey istemektir. Allah'a güvenmektir.*” şeklindeki söylemi, *Allah'a imanı istekte bulunma ve güven* içerikleriyle; yine Ö14 “*Hissettiğimizi iman ederiz.*” söylemiyle *hissetme* içeriğiyle ilişkilendirdiğini göstermektedir. Öte yandan son uygulama da Ö8 adlı öğrenci “*Allah'a güvenirim, Allah'a saygı duyarım.*” şeklindeki söylemiyle *Allah'a imanın güven ve saygı* değerleriyle iç içe olduğunu ifade ettiği anlaşılmaktadır. Yine Ö10 adlı öğrencinin “*Allah'ın verdiği nimetler için teşekkür etmek demektir*” söylemiyle *şükretme* değerine; Ö14 adlı öğrencinin “*Allah'a güvenmek demektir. Allah'ı sevmek demektir.*” şeklindeki söylemiyle *Allah'a imanı, güven ve sevgi* değerleriyle doğrudan ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir.

Temalar dışında ön uygulama algılarının tespiti sırasında, 2 öğrenci ise konuya dair bir bilgilerin olmadığı yönünde fikir beyan etmiştir. Son uygulama da ise her öğrenci kavram hakkında fikrini ifade etmiştir.

4.1.4 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah (c.c)” Hakkındaki Alguları ve Etkinliklerin Bu Alguları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular

Öğrencilerden etkinlikler öncesinde ve sonrasında Allah denilince akıllarına gelen ilk beş kelimeyi gerekçeleriyle beraber yazmaları istenmiştir. Allah ile ilgili etkinlik öncesi ve sonrası öğrencilerin alguları analiz edildiğinde; “*Allah'ın sıfatları ve isimleri, Allah ile ilişkilendirilen İslam'a ait şart ve semboller, Allah ile ilişkilendirilen değerler ve Allah'ın yarattıkları ile ilişkisi*” temaları elde edilmiştir. Bu temalara etkinlik öncesi ve sonrası algı karşılaştıran tablolarda yer verilmiştir.

4.1.4.1 Allah'ın (c.c) Sıfatları ve İsimleri Teması

Tablo 4 de öğrencilerin Allah ile ilişkilendirdikleri sıfatlar ve isimlere ait ön uygulama ve son uygulama verileri karşılaştırılarak verilmiştir.

Tablo 4.Allah'ın Sıfatları ve İsimleri Teması

Ön Uygulama Algıları				Son Uygulama Algıları			
Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam	Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam
Allah'ın Sıfatları ve İsimleri	Yaratan	11	15		Semi/ İştiten	6	48
	Bizi Duyan	2			Kudret/Güçlü	5	
	Bizi Gören	2			Bir/Vahdaniyet	4	
				Vücut	4		
				Rahman	3		
				Sonsuzluk/Beka	3		
				Basar/ Gören	2		
				Doğmamış	2		
				Doğurmamış	2		
				İlim	2		
				Kelam	2		
				Muhalefet'ünlil-havadis	2		
				Tekvin/ Yaratan	2		
				Düşünen	1		
				Hayat	1		
				İrade	1		
				İsimler	1		
				Kıdem	1		
				Kıyam bi- Nefsihi	1		
				Koruyan	1		
				Rahim	1		
				Yüce Olması	1		

Tablo 4 de görüldüğü üzere ön uygulama da Allah'a ait olan 3 sığata (*yaratan, bizi duyan ve bizi gören*) öğrenciler tarafından vurgu yapılmıştır. Etkinlikler uygulandıktan sonra Allah'a ait olan 22 sıfat ve isime (*Semi/ iştiten, Kudret/güçlü, Bir/Vahdaniyet, Vücut, Rahman, Sonsuzluk/Beka, doğmamış, doğurmamış, Basar,*

İlim, Kelam, Muhalefet'ünlil-havadis, Tekvin/ Yaratan, Hayat, İrade, Rahim, İsimler, Yüce Olması, Kıdem, Kıyam bi-Nefsihi, koruyan, düşünen) sıklıklar artarak yer verilmiştir. Bu sıklık neredeyse ön uygulamanın üç katından (15/48=3.2) fazladır.

Her iki uygulamada da “*Tekvin, Semi, Basar*” sıfatları vurgulanmıştır. Öte yandan her iki uygulamada değinilen sıfatlar oransal olarak karşılaştırıldığında;“*Basar/bizi gören (2/2)*”sıfatına eşit şekilde yer verilmiş fakat“*Tekvin/yaratan(11/2)*” sıfatının etkinlikler sonrasında vurgulanma sıklığının azaldığı görülmüştür. Ancak “*Semi/bizi işitir (2/6)*” sıfatının oranı etkinlikler sonrasında oldukça artmıştır. Bu durum analiz edildiğinde öğrencilerin başlangıçta Allah’ın sadece *yaratma /tekvin* özelliğine sıklıkla vurgu yaparken etkinlikler sonunda diğer özelliklerinin de ön plana çıktığı söylenebilir.

Ayrıca son uygulama da öğrencilerin *yaratan, işiten, her şeyi gören* özelliklerinin yanı sıra alana özgü terimleri (*semi, basar, tekvin gibi*) kullandıkları tespit edilmiştir. Örneğin; ilk uygulamada *yaratan* kavramına; “Ö3: *Bizi yaratan her şeyi yapar veren gibi vb. bir şey.*”; “Ö5: *Bizi yaratan, ağaçları yaratan, meyveleri yaratan, hayvanları yaratan.*”; “Ö7: *Çünkü bizi Allah yaratıyor.*”; “Ö8: *Allah herkesi yaratan.*”; “Ö11: *Bizi yaratan, dünyayı yapan, her şeyi yapan, bizi yapan, doğayı insanı yapan, ağaçları yapan, sebzeleri ve meyveleri yapan, hayvanları yapan, kuş böcek köpek yapan.*” ve “Ö15: *Allah bizi yarattı ve anne babaya sahiplendirdi.*”şeklinde söylemlerle vurgu yaparken; son uygulamada ise “Ö8:*Tekvin: Ol deyince her şeyi yaratır.*”ifadesiyle *Tekvin* kavramıyla alana özgü terimi de kullanmıştır. Yine ilk uygulama da ifade edilen *bizi duyan* kavramı; “Ö8: *İçimizden dediklerimizi bile duyuyor.*” şeklinde bir söylemle ifade edilirken; son uygulamada “Ö3: *Semi; Çünkü Allah bizi duyar bütün ülkelerin sesini duyar.*”;“Ö4: *Semi: Her şeyi duyması ve işitmesi.*”;“Ö10: *Semi: Allah birden fazla şeyi aynı anda duyabilir ve anlayabilir.*” ve “Ö12: *Semi: Çünkü Allah her şeyi işitir.*” şeklinde *semi* kavramı ifade edilmiştir. Aynı şekilde ön uygulamada *bizi gören* kavramını kullanan “Ö8: *Ne yaptığımızı görüyor.*”söylemiyle kavrama vurgu yaparken; son uygulamada alana ait terim olan *basar* kavramını “Ö6:*Basar: Her şeyi görmesidir.*”şeklinde ifade etmiştir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin “*Kudret/güçlü(5), Bir/Vahdaniyet(4), Vücut(4), Sonsuzluk/Beka(3), doğmamış(2), doğurmamış(2), İlim (2), Kelam (2), Muhalefet'ünlil-havadis(2), Hayat(1), İrade(1), Yüce Olması(1), Kıdem(1), Kıyam*

bi-Nefsihi(1), koruyan (1), düşünen(1)” gibi Allah’a ait olan özelliklere öğrenciler tarafından ön uygulamada değinilmezken etkinlikler sonrasında yüksek oranda değinilmiştir. Yalnızca son uygulama da değinilen kavramlara dair söylem örnekleri aşağıdaki verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Allah'ın İsimleri ve Sıfatları Temasına İlişkin Söylemleri

	Ö4: Her şeye gücünün yetmesi.
Kudret	Ö6: Göklerin ve yerin hükümdarı Allah 'tır. Ö8: Allah 'ın sınırsız gücü vardır. Ö2: Allah 'ın bir ve tek olması.
Vahdaniyet	Ö5: İlahımız tek bir ilahdır. Ondan başka ilah yoktur. O Rahman ve Rahimdir.
Vücut	Ö3: Allah 'ın var olmasını onun varlığını kabul ederiz. Ö4: Var olmasıdır. Olmaması ya da yok olması düşünülemez.
Beka	Ö11: O sonsuzdur ve ölmezdir Ö13: Hiç ölmez.
İlim	Ö4: Her şeyden haberi olması.
Kelam	Ö10: Allah insanlara Kuran-ı Kerim de güzel sözler söyler, bir Müslüman 'ın yapması gereken şeyler. Bir insanın bir insana neler yapacağını söyler. Allah bu söylediklerini Müslümanlar için söylemiştir. Kötü olan insanlara da iyi olmaları için söylemiştir.
Doğmamış	Ö2: Allah 'ın kimsenin çocuğu olmaması.
Muhalefet'ünlil-Havadis	Ö7: Allah tektir. O doğmamıştır. Hiç kimsenin babası değildir.
İrade	Ö10: Allah bir şey istediğinde o şey hemen olur. İnsan istediğinde hemen olmaz. Sadece bazıları olur. Ama bunu bir şeyler yapabilir.

Ön uygulama ve son uygulama söylem örnekleri incelendiğinde öğrencilerin Allah'ın sıfatlarını doğru anlamlandırdıkları görülmektedir. Öte yandan etkinlikler öncesinde öğrenciler sadece Allah'ın sıfatlarına değinirken etkinliklerden sonra “**Ö7:** Rahman: Allah çok merhametlidir.” söylemiyle Allah'ın Rahman ismine;“**Ö12:** Rahim: Allah'ın ismi, Allah merhametlidir.” ifadesiyle Allah'ın rahim ismine; “**Ö14:** Allah'ın güzel isimleri.” ifadesiyle Allah'ın isimlerine vurgu yapmışlardır.

Son uygulama söylemleri incelendiğinde öğrencilerin, artan Allah'ın isimleri ve sıfatlarına ilişkin kavramları doğru tanımladıkları görülmektedir. Aynı zamanda Ö5, Ö6, Ö7, Ö8 kodlu öğrencilerin son uygulama söylemlerinde etkinlikler sırasında kullanılan ayetlere de yer verdikleri görülmüştür.

4.1.4.2 Allah (c.c) ile İlişkilendirilen İslam'a Ait Şart ve Semboller Teması

Aşağıda Allah ile ilişkilendirilen İslam'a ait şart ve sembollere dair ön uygulama ve son uygulama da elde edilen veriler karşılaştırılarak yer verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Allah ile İlişkilendirdikleri İslam'a Ait Şart ve Sembolleri

Ön Uygulama Algıları				Son Uygulama Algıları			
Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam	Algı	Özellik	Sıklık	Toplam
İslam'a ait şart ve semboller	Kuran-ı Kerim	11	31	Kuran-ı Kerim		5	40
	Namaz	5		Namaz		4	
	Dua	4		Sevap		4	
	İman	3		Müslüman		4	
	Cami	2		Dua		3	
	Sevap	1		Melekler		3	
	Din	1		Secde		3	
	Melek	1		Cami		2	
	Hacca Gitmek	1		Cennet		2	
	Oruç Tutmak	1		Abdest		2	
	Cennet	1		İman		2	
			Peygamberimiz		2		
			Oruç tutmak		2		
			İbadet		1		
			Helal		1		

Tablo 6 incelendiğinde etkinlikler öncesinde öğrencilerin Allah denilince akıllarına gelen 11 şart ve sembole (*Kuran-ı Kerim, namaz, dua, iman, cami, sevap, din, melek, hacca gitmek, oruç tutmak, cennet*) vurgu yaptıkları görülmüştür. Etkinlikler sonrasında ise toplamda 15 şart ve sembole (*Kuran-ı Kerim, namaz, sevap,*

Müslüman, dua, melekler, secde, cami, cennet, abdest, iman, peygamberimiz, oruç tutmak, ibadet, helal)değindikleri görülmüştür. Ön uygulama ve son uygulama verileri karşılaştırıldığında İslam'a ait şart ve sembollerin vurgulanma sıklığının ($31/40=1.29$) arttığı tespit edilmiştir. “*Kuran-ı Kerim, namaz, dua, iman, cami, sevap, melek, oruç tutmak, cennet*” kavramları ön uygulama ve son uygulama da ifade edilmiştir. Veriler arasında oransal bir değerlendirme yapıldığında “*namaz(5/4), dua(4/3), iman(3/2), cami (2/2), melek(1/3), oruç tutmak(1/2), cennet(1/2)*” kavramlarının vurgulanma sıklığı kısmen eşitken “*sevap(1/4)*” kavramının tekrarlanma sıklığı artış göstermiştir. “*Kuran-ı Kerim(11/5)*” kavramının ifade edilme sıklığının ise ön uygulamaya göre düştüğü görülmüştür. Bunun yanı sıra “*din (1), hacca gitmek (1)*” ön uygulama da yer alırken son uygulama da yer almayan kavramlardandır. Ancak “*Müslüman (4), secde(3), abdest(2), peygamberimiz (2), ibadet (1), helal(1)*” kavramlarına öğrenciler tarafından ön uygulama da yer verilmezken son uygulama da yer aldığı görülmüştür.

Kavramlarla ilgili öğrencilerin söylem örnekleri incelendiğinde ön uygulama da İslam'a ait şart ve sembollerle ilgili olan, Ö3 adlı öğrencinin “*Çünkü Allah bize Kuran-ı Kerim-i indirdi. Kuran-ı Kerim-i okumamızı istedi.*” şeklindeki söylemiyle “*Kuran-ı Kerim*” kavramını; Ö10 “*Namazlarımızı aksatmadan kılmak çünkü eğer namazlarımızı aksatmadan kılsak Allah'ın sevgili kulu oluruz.*” söylemiyle “*namaz*” kavramını; Ö10 “*Allahtan bir şey istiyoruz.*” söylemiyle “*dua*” kavramını; Ö9 “*Çünkü o bizi yarattı ve bize Kuran gönderdiği için inanmalıyız.*” şeklindeki söylemiyle “*iman*” kavramını; Ö3 “*Bizim sevap kazandığımız sevaplar Allah'a da hoşgörülü davranmamızı sağlar.*” şeklindeki söylemiyle “*sevap*” kavramını; Ö3 “*Din demek her şeyi güzel, hoşgörülü Allah bizi böyle sever.*” şeklindeki söylemiyle “*din*” kavramını; Ö7 “*Çünkü meleklerimiz bizi her bir kötülükten koruyor.*” Söylemiyle “*melek*” kavramını; Allah ile doğrudan ilişkilendirdikleri anlaşılmaktadır.

Yine son uygulama söylem örneklerine bakıldığında; “*Ö13: Kuran-ı Kerimi okumalıyız. Bizle Allah konuşuruz.*” söylemiyle “*Kuran-ı Kerim*” kavramını; “*Ö7: İnsanlara iyilik yaptığımızı gösterir.*” şeklindeki ifadesiyle “*sevap*” kavramını; “*Ö3: Allah'a inanan duaları okuyan iyi insan.*” söylemiyle “*Müslüman*” kavramını; “*Ö10: Allah'a dua ederek Allah ile konuşabiliriz.*” söylemiyle “*dua*” kavramını; “*Ö16: Allah'ın emriyle bizim iyiliklerimizi ve kötülüklerimizi yazan*”

sey.”söylemiyle “*melek*” kavramını; “*Ö10:Müslümanların Allah’a dua ederek, ibadet ettikleri yer.*” ifadesiyle “*cami*” kavramını; “*Ö1:İyilik yaparsak cennete gideriz.*” şeklindeki söylemiyle “*cennet*” kavramını; “*Ö9: Çünkü bize doğru yolu gösterirler.*” söylemiyle “*Peygamberimiz*” kavramını; “*Ö16: Allah’ın bize verdiklerini anlamamız için emrettiği şey.*” söylemiyle “*Oruç*” kavramını; “*Ö2: Allah’ın bize kullanmamıza izin verdiği şeyleri yememiz.*” söylemiyle ise “*helal*” kavramını Allah ile ilişkilendirilen İslam’a ait şart ve sembollerle doğru olarak bağdaştırdıkları görülmektedir.

4.1.4.3 Allah (c.c) ile İlişkilendirilen Değerler Teması

Tablo 7 de öğrencilerin Allah ile ilişkisini kurdukları değerlere dair ön uygulama ve son uygulama da elde edilen veriler karşılaştırılarak yer verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Allah ile İlişkilendirdikleri Değerler Teması

Ön Uygulama Algıları				Son Uygulama Algıları			
Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam	Algı	Özellik	Sıklık	Toplam
Değerler	Dürüstlük/Doğruluk	2	8	Değerler	Saygı	10	57
	İyilik	2			Sevgi	9	
	Güvenmek	1			Güvenmek	6	
	Saygı	1			Merhamet	6	
	Sevgi	1			Sabırlı	6	
	Şükür Etmek	1			Şükür	6	
			Affedici		4		
			Adaletli		3		
			Cömert		2		
			Doğru/dürüst		2		
			Yardımlaşma		2		
			İyilik	1			

Tablo 7 de görüldüğü üzere öğrencilerin ön uygulama da Allah ile ilişkilendirdikleri 6 değere (*dürüstlük/doğruluk, iyilik, sevgi, saygı, şükür etmek, güvenmek*) vurgu yaptıkları görülmüştür. Süreç içerisinde uygulanan etkinliklerden sonra Allah ile

ilişkilendirilen 12 değer (*saygı, sevgi, sabırlı, merhamet, güvenmek, şükür, affedici, adaletli, cömert, doğru/dürüst, yardımlaşma, iyilik*) öğrenciler tarafından sıklıklar artarak ifade edilmiştir. Bu sıklık incelendiğinde, ön uygulamanın 7 katından ($8/57=7.125$) fazla olduğu görülmüştür. Ön uygulamada belirtilen “*dürüstlük/doğruluk, iyilik, sevgi, saygı, şükür etmek, güvenmek*” değerlerinin tamamı ikinci uygulama da ifade edilmiştir. Uygulamalar arası oransal değerlendirme yapıldığında; “*doğruluk/dürüstlük (2/2), iyilik (2/1)*” değerlerine neredeyse eşit şekilde yer verilmiştir. Öte yandan “*saygı(1/10), sevgi (1/9), şükür (1/6), güvenmek (1/6)*” değerleri etkinlikler sonrasında yüksek sıklıkla vurgulanmıştır. Allah ile ilişkilendirilen “*sabırlı (6), merhamet (6), affedici (4), adaletli (3)*” değerlerine öğrenciler ilk uygulama da yer vermezken ikinci uygulama da belirgin bir artışla değinmişlerdir. Yine “*cömert (2), yardımlaşma(2)*” değerleri de etkinliklerden sonra ikinci uygulama da belirtilmiştir.

Öğrencilerin ön uygulama söylem örnekleri incelendiğinde; “*Ö7: Çünkü yanlış değil de her bir şeyin doğrusunu söylemektir.*” ifadesiyle “*dürüstlük/doğruluk*” değerini; “*Ö15: Allah’a sonsuza kadar güvenmek.*” ifadesiyle “*güvenmek*” değerini; “*Ö3: Bu hasta iyileşsin böyle Allah’a şükrederim.*” şeklindeki söylemiyle “*şükür*” değerini Allah ile ilişkilendirilen değerler temasında doğru şekilde anlamlandırdıkları tespit edilmiştir.

Son uygulama da ise öğrencilerin söylem örneklerinden hareketle; “*Ö3: Allah’a saygılı olmalıyız. Çünkü Allah bize güzel nimetler veriyor.*” ve “*Ö14: Çünkü Allah’a her Müslüman saygı duyar.*” şeklindeki söylemleriyle “*saygı*” değerini; “*Ö13: Allah bizi sevgiyle karşılar.*” ifadesiyle “*sevgi*” değerini; “*Ö10: Sevdiğimiz ve inandığımız kişiye güveniriz. Allah’a da güveniriz.*” söylemiyle “*güven*” ve “*sevgi*” değerini; “*Ö1: Sabırlı olursak Allah’ın kurallarına uyarız.*” söylemiyle “*sabır*” değerini; “*Ö3: Allah’a şükretmek güzel bir davranıştır.*” söylemiyle “*şükür*” değerini; “*Ö5: Allah adaletlidir. Allah’a karşı adaletli olmalıyız.*” söylemiyle “*adalet*” değerini; “*Ö6: Allah bize her şey verdi cömerttir.*” söylemiyle “*cömert*” değerini; “*Ö8: Doğruyu söylemek ve dürüst olmak gerekir.*” söylemiyle “*doğru/dürüst*” değerini; “*Ö1: Yardımlaşmak güzel bir şeydir.*” söylemiyle “*yardımlaşma*” değerini; “*Ö1: Allah’ın çok sevdiği şey.*” şeklindeki söylemiyle “*iyilik*” değerini Allah ile ilişkilendirilen değerler temasında doğru anlamlandırdıkları görülmektedir. Ancak Ö7 adlı öğrencinin “*İnsanların yardıma*

ihtiyacı olduğu için onlara merhamet etmeliyiz.” söylemiyle “merhamet” değerini “yardımseverlik” değerinin yerine koyduğu ve Ö9 adlı öğrencinin “Merhamet Allah’ın bize iyiliği demektir.” şeklindeki söylemiyle “merhamet” değerini “iyi olma” değerinin yerine koyduğu anlaşılmaktadır.

4.1.4.4 Allah’ın (c.c) Yarattıkları ile İlişkisi Teması

Aşağıda Allah’ın yarattıkları ile ilişkisine dair ön uygulama ve son uygulamada elde edilen veriler karşılaştırılarak tablo 8 de gösterilmiştir.

Tablo 8. Allah'ın Yarattıkları ile İlişkisi Teması

Ön Uygulama Algıları				Son Uygulama Algıları			
Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam	Algı	Özellikler	Sıklık	Toplam
Yaratılmış Olanlar	Bitkiler	2	8	Yaratılmış Olanlar	Düzen	7	23
	Hayvanlar	2			Evren	6	
	Aklı veren	1			Hayvanlar	4	
	Bizi yaşatan	1			Rızık	3	
	Duymamızı sağlayan	1			Nimet	2	
	Nimet	1			Kul	1	

Tablo 8 incelendiğinde öğrenciler Allah’ın yarattıkları ile ilişkisi temasında 6 içeriği (*bitkiler, hayvanlar, akli veren, bizi yaşatan, duymamızı sağlayan, nimet*) belirtirken, son uygulamada yine 6 içeriğe (*düzen, evren, hayvanlar, rızık, nimet, kul*) sıklıklar artarak vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Bu sıklık incelendiğinde ön uygulamanın neredeyse üç katıdır ($8/23=2.87$). Uygulamalar karşılaştırıldığında; her iki uygulamada da ifade edilen “*hayvanlar (2/4), nimet (1/2)*” içeriklerinin vurgulanma sıklığı artmıştır. Ancak “*bitkiler (2), akli veren (1), bizi yaşatan (1), duymamızı sağlayan (1)*” içerikleri sadece ön uygulama ifade edilirken; “*düzen(7), evren (6), rızık (3), kul (1)*” içerikleri yalnızca son uygulama yüksek bir sıklıkla vurgulanmıştır.

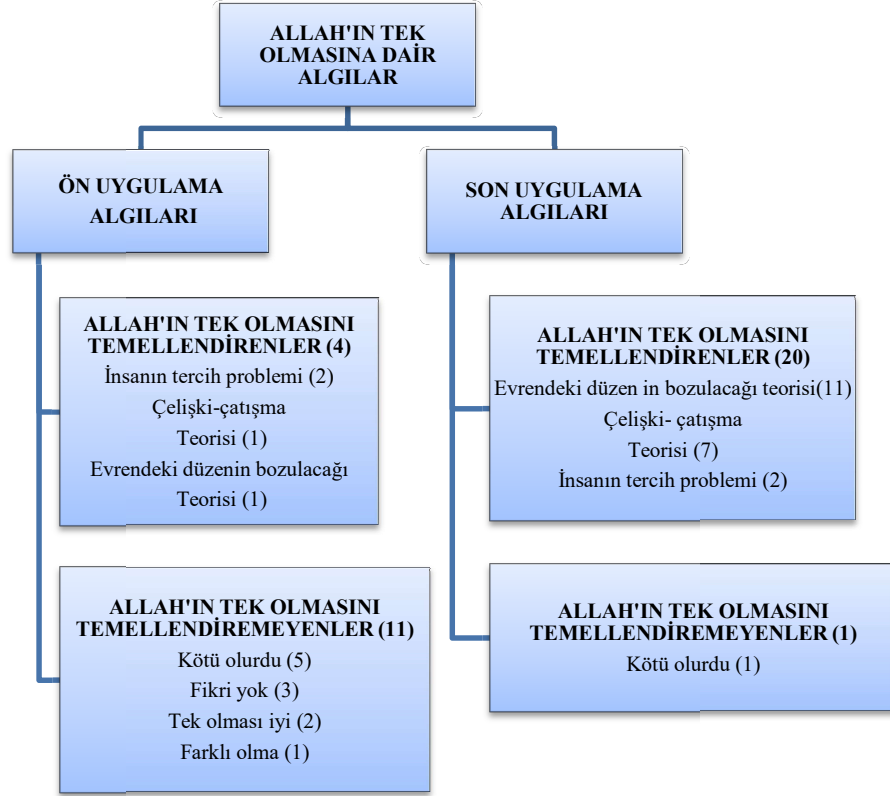
Öğrencilerin ön uygulama söylem örnekleri analiz edildiğinde; Ö8 adlı öğrenci “Allah herkese aklını veriyor.” söylemiyle “aklı veren” içeriğine; Ö15 adlı öğrenci “Allah kedi köpek ve birçok hayvanı yarattı.” Söylemiyle “hayvanlar” içeriğine ve “Allah ağaçları yarattı.” söylemiyle “bitkiler” içeriğine; Ö13 adlı öğrenci “Bize nimeti bağışlayan” söylemiyle “nimet” içeriğine vurgu yapmıştır.

Son uygulama söylem örneklerine bakıldığında öğrencilerin; “Ö2: Allah evreni bir düzen içinde yaratmıştır.” Ve “Ö7: Allah evren içinde güzel bir düzen yapmıştır.” söylemleriyle “düzen” içeriğini; “Ö3: Allah bize evreni vermiştir ve bu güzel evreni korumamızı istemiştir.” “Ö16: Allah’ın bizim için yaratmış olduğu şey” şeklindeki söylemleriyle “evren” içeriğine; “Ö15: Bize rızık verdi.” söylemiyle “rızık” kavramına; “Ö9: Allah’ın verdiği şeylere denir.” söylemiyle “nimet” kavramına ve “Ö14: Sevgili kulu olmak” söylemiyle “kul” kavramını Allah’ın yarattıkları ile doğrudan ilişkilendirdikleri anlaşılmaktadır.

4.1.5 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’ın Tek Olması” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular

“Evrende birden fazla yaratıcı olsaydı nasıl bir sonuçla karşılaşırız?” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrası Allah’ın tek olması kavramı hakkındaki alınmıştır. Allah’ın tek olması ile ilgili etkinlikler öncesi ve sonrası algılar incelendiğinde literatüre dayandırılarak “Allah’ın tek olmasını temellendirenler ve Allah’ın tek olmasını temellendiremeyenler” temalarına erişilmiştir.

Etkinlikler öncesi ve sonrası algıların karşılaştırıldığı bulgulara şekil 11 de yer verilmiştir.

Şekil 11. Allah'ın Tek Olmasına Yönelik Algılar

Şekil 11 incelendiğinde “Allah’ın tek olması” kavramını, temellendirenler temasında her iki uygulama da öğrenciler 3 koda (*insanın tercih problemi, çelişki-çatışma teorisi, evrendeki düzenin bozulacağı teorisi*) vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. Ön uygulama ve son uygulama algıları oransal olarak karşılaştırıldığında; “*insanın tercih problemi (2/2)*” kodu eşit şekilde vurgulanırken; “*çelişki-çatışma teorisi (1/7)* , *evrendeki düzenin bozulacağı teorisi (1/11)*” kodlarının vurgulanma oranı yüksek oranda artmıştır. Bu oran $(4/20=5)$ ön uygulamanın 5 katıdır.

Örneğin; etkinlikler öncesinde “Allah’ın tek olmasını” öğrencilerin; “Ö2: *Mesela iki Cumhurbaşkanı olsa kötü olur neden? Çünkü insanların kafası karışabilirdi.*” ve “Ö7: *Karmaşık bir hayatımız olurdu insanlar ne yapacaklarını şaşırırlardı.*” şeklindeki söylemlerle “*insanın tercih problemi*”; “Ö12: *Her yaratıcı farklı bir şey isterdi.*” söylemiyle “*çelişki-çatışma teorisi*”; “Ö9: *Evren çok renkli olurdu, karmakarışık her yerde evler olurdu.*” şeklindeki söylemiyle “*evrendeki düzenin bozulacağı teorisi*” ile kısmen temellendirdikleri görülmektedir.

Ancak son uygulama söylem örnekleri incelendiğinde öğrencilerin; “Ö2: Mesela bir Allah’a dua etsek diğeri bana dua ettin mi derdi ve dünya ve evren çok karıştırdı.”; “Ö11: Biri yağmur yağdırmak isterken diğeri de rüzgârlı hava böylece dünyanın sonu olurdu.”; “Ö12: İkisinin de düzeni bozulur, evrende düzen olmazdı.” şeklindeki söylemleriyle her iki teoriye değinerek (*çelişki-çatışma teorisi* ve *evrendeki düzenin bozulacağı teorisi*) Allah’ın tek olmasını net bir şekilde temellendirdikleri anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra öğrencilerin; “Ö4: Bozuk olurdu. Karışıklık olurdu.”; “Ö6: Her yer dağınık dünya geçinemezdi kavga olurdu.”; “Ö10: Evrende birden fazla yaratıcı olsaydı evren karışabilirdi. Bu yüzden bir tane Allah daha iyi olurdu.” söylemleriyle yalnızca “*evrendeki düzenin bozulacağı teorisi*” ile Allah’ın tek olmasını doğru şekilde temellendirdikleri görülmüştür. Aynı şekilde; “Ö3: Bence olmazdı. Çünkü bir ilah ben bu kişiye günah yazacağım derken öbür ilah ise ben bu kişiye sevap yazacağım deyip kargaşa çıkardı.”; “Ö13: Evrende birden fazla Allah olsaydı birisi su kaynaklarını azaltırdı.”; “Ö9: Birbirleriyle şurada ağaç olsun şurada çiçek olsun diye kapıştırlardı.” şeklindeki söylemleriyle ise sadece “*çelişki-çatışma teorisine*” vurgu yapmışlardır.

Öte yandan “Ö7: Bizim için çok zor olurdu mesela birden çok ilah olsaydı her şey karmakarışık olurdu, hangi Allah’a dua edeceğimizi ya da hangisinden bir şey isteyecektik.”; “Ö14: Evrendeki düzen bozulur, insanlar seçme karışıklığı yaşardı.” ifadeleriyle Allah’ın tek oluşunu “*evrendeki düzenin bozulacağı teorisi*” ve “*insanın tercih problemi*” ile temellendirdikleri tespit edilmiştir.

Allah’ın tek oluşunu temellendiremeyenler temasında ise öğrenciler ön uygulamada 4 içeriğe (*kötü olurdu, fikri yok, tek olması iyi, farklı olma*) vurgu yapmışlardır. Son uygulamada ise 1 içerik (*kötü olurdu*) ifade edilmiştir. Her iki uygulama oransal olarak karşılaştırıldığında “*kötü olurdu (5/1)*” içeriğinin vurgulanma sıklığı düşmüştür. “*Tek olması iyi (2), farklı olma (1)*” içeriklerine ise sadece ön uygulamada değinilmiştir. Ön uygulama ve son uygulama verileri karşılaştırıldığında Allah’ın tek olmasını temellendiremeyenler temasının ifade edilme sıklığı (1/11) düşmüştür. Bu düşünüş etkinlikler sonrasında öğrencilerin nerdeyse tamamının Allah’ın tek olmasını temellendirdiklerini göstermektedir. Yine ön uygulamada 3 öğrenci ise konuya ilişkin fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Bu temaya ilişkin öğrencilerin söylem örnekleri incelendiğinde; “Ö6: *Kötü hep bizi hırsızlık yanlış yola sokar iyilik olmazdı kötülük olurdu hep herkese kavga olurdu.*”; “Ö8: *Kötü bir sonuç yaşanır. Her yer çok kötü olur. Tek bir tane olmalı bence*” söylemleriyle ön uygulamada; “Ö5: *Kötü sonuçla karşılaştık.*” şeklindeki söylemiyle ise son uygulamada tek bir ilah olmama durumunu herhangi bir teoriye dayandırmadan “*kötü olurdu*” diyerek temellendiremedikleri görülmektedir. Yine ön uygulamada “Ö3: *Tek bir daha güzel yani tek birisi daha iyi çünkü yani tek biri fazla yaratıcı olsaydı olmazdı. Tek biri tek dünyayı yönetse daha iyi olurdu.*” şeklindeki söylemiyle *tek olması iyi* içeriğini vurgularken; “Ö16: *Çok değişik olurdu.*” söylemiyle durumun *farklı olacağını* ifade etmiştir.

4.1.6 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman Etmenin Gerekçesi” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“Allaha neden iman etme gereği duyuyorsun?” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve etkinlikler sonrası Allah’a imanın gerekçesi hakkındaki algıları alınmıştır. “Allah’a imanın gerekçesi” üzerine ön uygulama ve son uygulama verilerinin analizi karşılaştırılarak şekil 12 de gösterilmiştir.

Şekil 12. Allah'a İmanın Gerekçesi Algıları

Şekil 12 de görüldüğü üzere öğrencilerin Allah’a inanmanın gerekçesi olarak ön uygulama da 5 içeriğe (*fikri yok, şükran duygusu, çıkar ilişkisi, cezalandırılma korkusu, görev bilinci*) vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Etkinliklerden sonrasında

ise 4 içeriğe (*sığınma duygusu, şükran duygusu, çıkar ilişkisi, ilgisiz kavram*) vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. İki uygulama arasında oransal bir karşılaştırma yapıldığında; “*şükran duygusu (4/5), çıkar ilişkisi (3/3)*” içerikleri neredeyse eşit şekilde ifade edilmiştir.

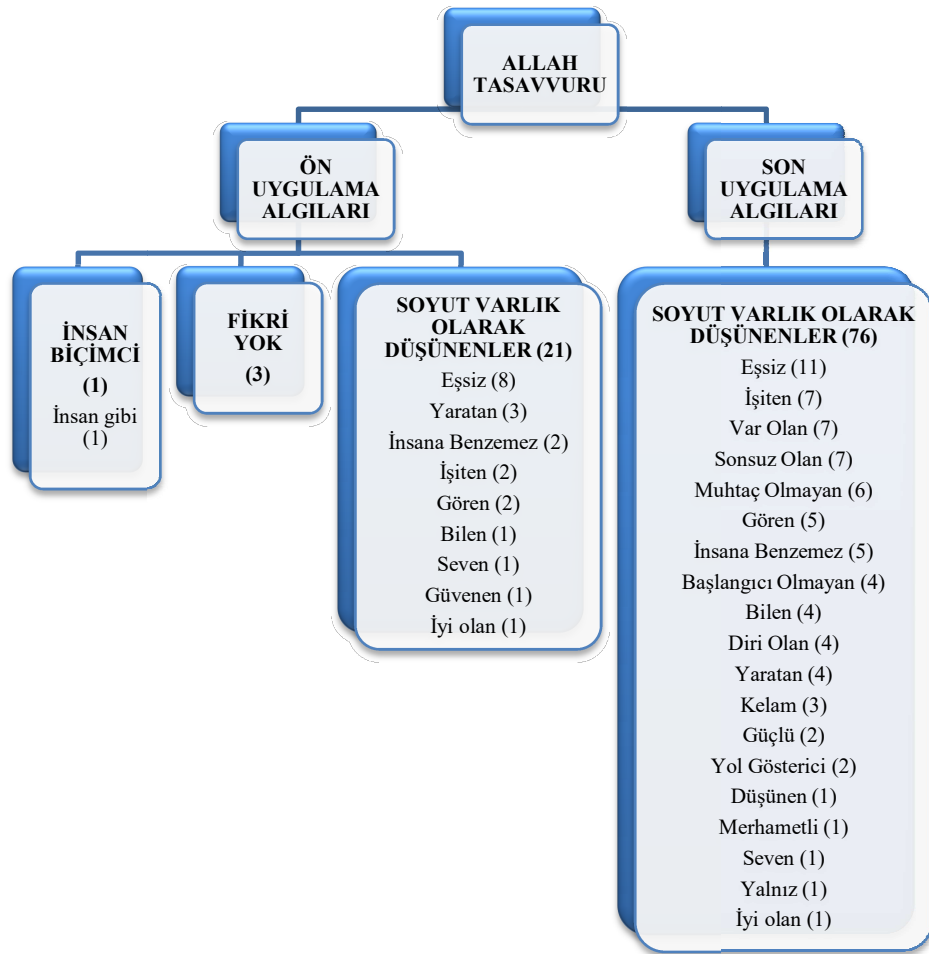
Ön uygulama söylem örnekleri incelendiğinde; “Ö1: *Bilmiyorum.*”; “Ö4: *Bilmiyorum*”; “Ö6: *Kararsız kaldım.*”; “Ö16: *Bilmiyorum.*”; “Ö7: *Bilmiyorum.*” şeklindeki söylemleriyle öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Allah’a neden iman etme gereği duyduklarını açıklayamadıkları görülmektedir. Öğrenciler “Ö8: *Çünkü o bizi yaratan o bizi düşündüren.*”; “Ö9: *Çünkü o bizi yarattı. Bize Kuran gönderdi.*” söylemleriyle Allah’a *şükretme duygusu* nedeniyle iman ettiklerini ifade etmişlerdir. Yine “Ö12: *Cehenneme giderim orda boşu boşuna yanarım.*” Söylemiyle *cezalandırılma korkusu* nedeniyle; “Ö3: *Allah yani bize namaz kılmayı Kurani Kerim okumayı verdi. Onun verdiklerini bizde yaparız.*” şeklindeki söylemiyle *görev bilinci* nedeniyle iman ettiklerini belirtmişlerdir. Öte yandan Ö14 adlı öğrencinin “*Güzel şey olması için. İstedığımızı almak için.*” şeklindeki söylemiyle iman etme gerekçesi olarak *çıkart ilişkisi* kurduğu anlaşılmaktadır.

Son uygulamada tüm öğrenciler Allah’a neden iman etme gereği duyduklarını açıklamışlardır. Örneğin öğrencilerin; “Ö2: *İnsan yalnız yaşayamaz ve Allah da yalnız yaşatmaz.*”; “Ö3: *Allah’ın biz üzüldüğümüzde Allah’a dua ederiz bir şeye sıkıştığımızda Allahtan yardım isteriz.*”; “Ö4: *İnsan yalnız yaşayamaz üzüldüğünde sevindiğinde paylaşmak ister.*”; “Ö10: *Çünkü insan yalnız yaşayamaz. Sevindiğinde üzüldüğünde yanında biri olmalı ve Allah bizim her zaman yanımızdadır. Mesela bir işimiz aksadığında Allahtan yardım isteriz.*” şeklindeki söylemleriyle, kendinden yüce bir varlığa sığınma ihtiyacı hissettikleri için Allah’a iman etme gereği duyduklarını belirtmişlerdir.

Ancak öğrencilerin; “Ö11: *Çünkü Allah’a iman edersek Allah bizi cennete götürür.*”; “Ö16: *Bize nimetlerini versin ve yaşatsın diye.*” şeklindeki söylemleriyle *çıkart ilişkisi* nedeniyle; “Ö15: *Allah bizi yarattı, büyüttü. Rızık verdi bizde Allah’a dua ederiz iman ederiz.*” söylemiyle ise kendine yaratan varlığa karşı duyduğu *şükran duygusu* nedeniyle iman ettikleri görülmüştür. Ayrıca Ö5 adlı öğrenci “*İnsan tektir.*” söylemiyle imanın gerekçesi olarak belirtilemeyecek ilişkisiz bir kavram ifade etmiştir.

4.1.7 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah Tasavvuru” Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“Sizce Allah nasıl bir varlıktır?” sorusu ile öğrencilerin etkinlik öncesi ve sonrası Allah tasavvuru algıları alınmıştır. Öğrencilerin Allah tasavvuru ile ilgili ön uygulama ve son uygulama algıları incelendiğinde “*insan biçimci düşünenler ve soyut varlık olarak düşünenler*” olarak iki temaya erişilmiştir. Ön uygulama ve son uygulama verileri şekil 13 de karşılaştırılmıştır.

Şekil 13. Allah Tasavvuru Algıları

Şekil 13 incelendiğinde Allah’ın nasıl bir varlık olduğuna dair öğrenciler ön uygulamada her iki temaya da “*insan biçimci (1) ve soyut varlık olarak düşünme (21)*” vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. Ancak etkinlikler sonrasında sadece Allah’ı “*soyut varlık olarak düşünenler (76)*” temasına yüksek sıklıkla vurgu

yaptıkları görülmektedir. Her iki uygulama oransal olarak karşılaştırıldığında öğrencilerin Allah tasavvuruna dair söylemlerinin çeşitlendiği ve vurgulanma sıklığının arttığı (25/76=3.04) görülmektedir.

Ön uygulamada Allah'ın nasıl bir varlık olduğuna dair insan biçimci düşünenler temasında Ö1 adlı öğrenci "İnsan gibi bizim gibi biri²" şeklindeki söylemiyle 1 içeriğe (*İnsan gibi*) vurgu yapmıştır. Öte yandan 3 öğrenci ise Allah tasavvuru ile ilgili "Ö4: *Bilmiyorum.*"; "Ö12: *Aklıma hiç bir şey gelmiyor.*"; "Ö13: *Allah'ı hiç kimse görmemiştir. Bilmiyorum.*" şeklindeki söylemleriyle konuya dair bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Allah'ı soyut bir varlık olarak düşünenler temasında ön uygulama da öğrenciler 9 içeriğe (*eşsiz, yaratan, insana benzemez, işiten, gören, bilen, seven, güvenen, iyi olan*) vurgu yaparken; etkinliklerden sonra 19 içeriği(*eşsiz, işiten, var olan, sonsuz olan, muhtaç olmayan, gören, insana benzemez, başlangıcı olmayan, bilen, diri olan, yaratan, kelam, güçlü, yol gösterici, düşünen, merhametli, seven, yalnız, iyi olan*)sıklıklar artarak ifade etmişlerdir. Bu sıklık ön uygulamanın (21/76=3.61) neredeyse 4 katıdır. Ön uygulama da değinilen "*eşsiz, yaratan, insana benzemez, işiten, gören, bilen, seven, iyi olma*" içeriklerine son uygulamada da değinilmiştir. Her iki uygulama oransal olarak karşılaştırıldığında "*Eşsiz (8/11), yaratan (3/4), insana benzemez (2/5), işiten (2/7), gören (2/5), bilen (1/4)*" içeriklerinin yapılan etkinlikler sonrasında, yüksek sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. "*Seven(1/1)*" içeriği ise her iki uygulama da eşit şekilde ifade edilmiştir. Soyut bir varlık olarak Allah'ın "*var olan (7), sonsuz olan (7), muhtaç olmayan (6), başlangıcı olmayan (4),diri olan (4),kelam(3), güçlü (2), yol gösterici (2)*" özelliklerine öğrenciler ilk uygulamada yer vermezken ikinci uygulamada belirgin bir artışla değinmişlerdir. Yine "*düşünen (1), merhametli (1),yalnız (1)*" ön uygulamada ifade edilmeyip yalnızca son uygulamada değinilen içeriklerdendir. "*Güvenen (1)*" içeriği ise ön uygulamada belirtilmiş ancak etkinlikler sonrasında vurgulanmamıştır.

Örneğin ilk uygulamada; "Ö2; *Her insanı ve her şeyi yarattı.*" söylemiyle *yaratan* kavramına; "Ö3: *Allah hiç kimseye benzemez biz neye benzetssek de o hiç kimseye benzemez.*" söylemiyle *eşsiz* kavramına; "Ö6: *Gözü yoktur, kulağı, bacağı yoktur, biz Onu göremeyiz ama o bizi duyar içimizden geçenleri görür.*" söylemiyle *insana*

---

² Ö1 adlı öğrenci 9 yaşındadır.

benzemez, duyan ve gören kavramlarına; “Ö5: İyi bir varlıktır.” söylemiyle iyi olma kavramına; “Ö15: Allah bizi seven, bize güvenen, bize inanan, bizi yaratan bir varlıktır.” şeklindeki söylemiyle seven, güvenen ve yaratan kavramına vurgu yaptıkları anlaşılmaktadır.

Yine son uygulama söylem örnekleri incelendiğinde; “Ö1: Allah’ın eli, kolu, bacakları yoktur. Ama o her şeyi duyar, işitir ve görür. Onun konuşması Kuran’dır.” söylemiyle insana benzemez, duyan, gören, konuşan kavramlarına; “Ö7: Allah vardır, başlangıcı yoktur, sonsuzdur, muhtaç olmayan, yaratılmışlara benzemeyen, eşi ve benzeri yoktur. Allah diridir, işitir, doğru ve güzel söz söyler, bilir, dilediğinde yaratması, gücü yeter ve görendir.” söylemiyle var olması, sonsuz olması, insana benzemez, yaratan, güçlü ve gören özelliklerine; “Ö8: Allah vardır, sonsuzdur, yaratılmışlara benzemez, başlangıcı yoktur, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, benzeri ve eşi yoktur, diridir, her şeyi duyar.” şeklindeki söylemiyle var olması, sonsuz olması, insana benzememesi, başlangıcının olmaması, muhtaç olmaması, eşsiz olması, diri olması, duyması özelliklerini ifade ettikleri görülmektedir. Etkinlikler sonrasında belirtilen söylem örnekleri öğrencilerin Allah’ı sıfatlarıyla tanımladıklarını göstermektedir.

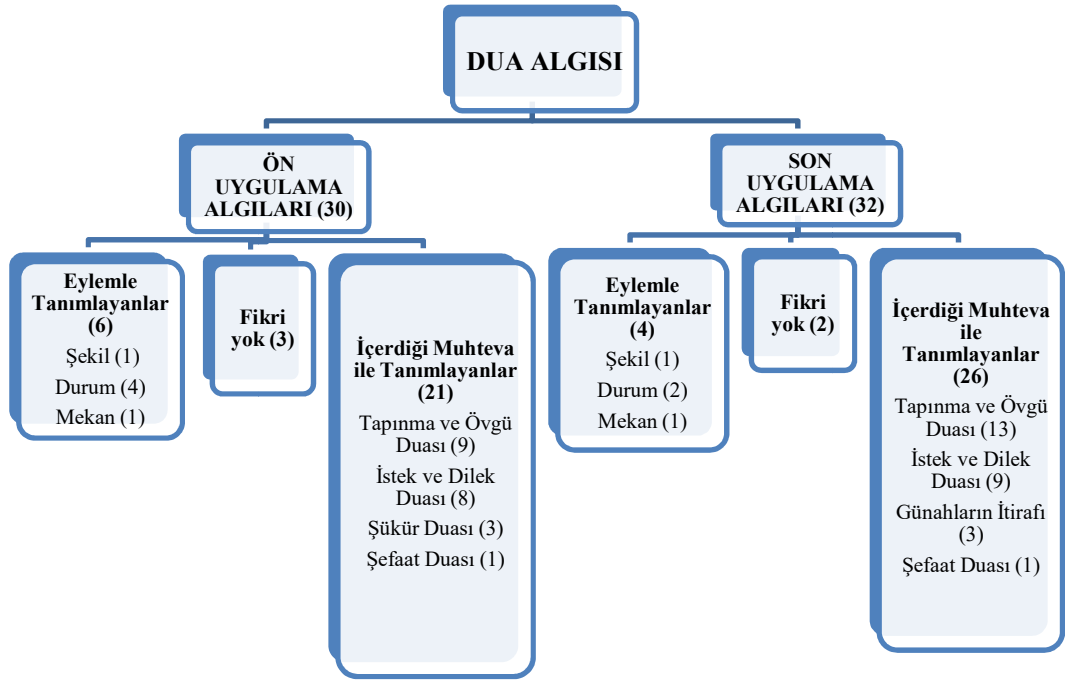
4.1.8 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Dua” Kavramı Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“Dua ne demektir? Neden dua edersin? Dua ettiğinde neler hissedersin?” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrası dua algıları tespit edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında “Dua kavramı algısı ve dua etme hissiyatı algısı” olmak üzere iki temaya ulaşılmıştır. Temalara ait ön uygulama ve son uygulama algıları şekiller üzerinde karşılaştırılarak verilmiştir.

4.1.8.1 Dua Kavramı Algı Teması

Dua kavramı algı temasında dua kavramını *eylemle tanımlayanlar ve içerdiği muhteva ile tanımlayanlar* olmak üzere iki alt temaya ulaşılmıştır.

Şekil 14 de dua kavramını eylemle tanımlayanlar ve içerdiği muhteva ile tanımlayan öğrencilerin ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırılarak verilmiştir.

Şekil 14. Dua Kavramı Algısı

Şekil 14 de görüldüğü üzere, dua kavramını içerdiği muhteva ile tanımlayanlar alt temasında öğrenciler ön uygulama da 4 içeriğe (*tapınma ve övgü duası, istek ve dilek duası, şükür duası, şefaât duası*) değinirken; son uygulamada yine 4 içeriğe (*tapınma ve övgü duası, istek ve dilek duası, günahların itirafı, şefaât duası*) artan sıklıkla vurgu yapmışlardır. Bu sıklık ($21/26=1.23$) ön uygulamanın neredeyse bir buçuk katıdır.

“*Tapınma ve övgü duası, istek ve dilek duası, şefaât duası*” içeriklerine her iki uygulamada da değinilmiştir. Örneğin; “Ö9: Allaha iman etmek ve Allah’a olan sevgimizden.”, “Ö12: Dua Allah’a okunur çünkü Allah’a inanıyorum.” söylemleriyle ön uygulamada; “Ö13: Allah ile konuşma demektir. Allah ile konuşmak için dua ederim”, “Ö15: Allah’a inancımızı göstermek için her şeye gücü yetmesi.” şeklindeki söylemleriyle ise son uygulamada *tapınma ve övgü duası* içeriğini belirtmişlerdir. Yine öğrencilerin “Ö6: Allah’a ettiğimiz duayı ve istediklerimizi yapar.”, “Ö2: Allah’tan bir şey istemek” söylemleriyle ön uygulamada; “Ö3: Dua şudur ki Allaktan istek de bulunmak demektir. Bizim isteklerimizi kabul etmesi için dua ederiz.”, “Ö4: İstek de bulunmak demektir. Üzüntülü zamanlarda dua ederiz.”

şeklindeki söylemleriyle ise son uygulamada *istek ve dilek duası* içeriğine; “Ö16: *Eğer birisi şifa istiyorsa ya da hastalandığımda Allahtan şifa isterim.*” şeklindeki söylemiyle ön uygulamada; “Ö6: *Allah’a ve sevdiğimizimize dua ederiz.*” şeklindeki söylemiyle ise son uygulamada *şefaath duası* içeriğine değindikleri görülmektedir.

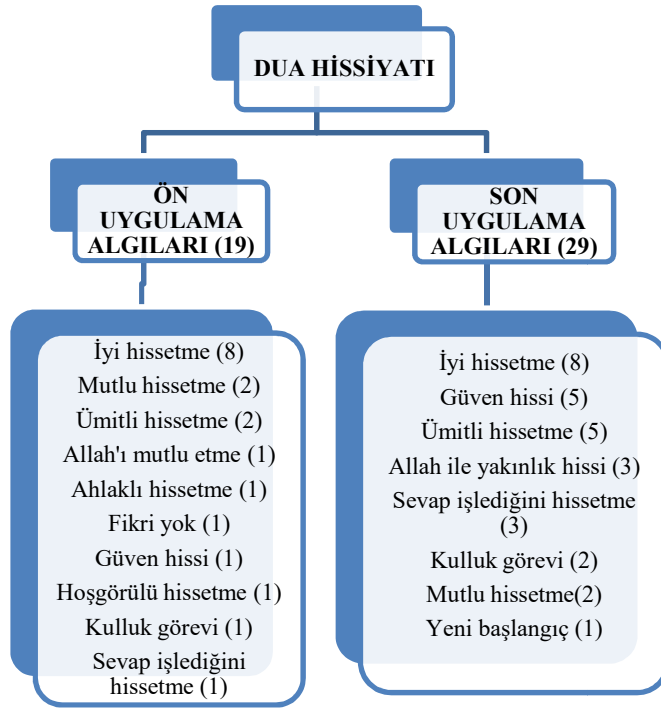
Ön uygulama ve son uygulama verileri oransal olarak karşılaştırıldığında “*tapınma ve övgü duası (9/13), istek ve dilek duası (8/9)*” içeriklerinin vurgulanma sıklığı artmıştır. Bunun yanı sıra “*şefaath duası (1/1)*” içeriği ise ilk uygulama ile eşit şekilde ifade edilmiştir. Ancak “*şükür duası (3)*” içeriği ise “Ö10: *Duayı Allah’a teşekkür etmek için yaparız.*”; “Ö3: *Allah’a şükür edilir ve dua edilir.*” şeklindeki söylemlerle ilk uygulamada belirtilirken son uygulamada dile getirilmemiştir. Yine “*günahların itirafı (3)*” içeriği “Ö7: *Günahlarımızın affedilmesi için ve sevap kazanmak için dua ederiz.*” şeklindeki söylemle sadece son uygulamada ifade edilmiştir.

Dua kavramını eylemle tanımlayanlar temasında her iki uygulamada da 3 içeriğe (*şekil, durum, mekân*) vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır. Bu temaya yönelik uygulamalar arası oransal karşılaştırılma yapıldığında “*şekil (1/1), mekân (1/1)*” içerikleri eşit şekilde vurgulanırken “*durum (4/2)*” içeriğinin vurgulanma sıklığının düştüğü görülmektedir. Bu düşüşün nedeni olarak ise öğrencilerin ilk uygulamada dua kavramını somut eylemlerle açıklarken; etkinlikler sonrasında içerdiği muhteva ile tanımlamaları gösterilebilir. Örneğin öğrencilerin; “Ö10: *Dua ellerimizi gökyüzüne kaldırıp Allahtan ne istediğimizi söylememizdir.*” şeklindeki söylemiyle ön uygulamada; “Ö1: *Allahtan bir şeyler isterken camiye gidip elimizi açıp sure okurken ona denir.*” söylemiyle ise son uygulamada *şekil* olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır. Ö7 adlı öğrencinin ön uygulamada ifade ettiği “*Dua çok güzel bir şeydir. Biz genellikle duayı mezarlıklarda ederiz ya da namaz kılarken çok sevap olduğu için.*” söylemi ve Ö1 adlı öğrencinin son uygulamada “*Allahtan bir şeyler isterken camiye gidip elimizi açıp sure okurken ona denir.*” şeklindeki söylemi ise bu öğrencilerin, dua kavramını *mekânla* ilişkilendirerek açıkladıklarını göstermektedir. Yine öğrencilerin; “Ö3: *Dua etmek yani namaz kılarken edilir. Yemek yerken edilir*”; “Ö8: *Vefat etmiş akrabalarımıza dua ederiz.*” şeklindeki söylemleriyle ön uygulamada; “Ö9: *Ölmüşlerimiz için dua edilir.*” şeklindeki söylemiyle ise son uygulamada dua kavramını *durumla* ilişkilendirdikleri

görülmektedir. Bunun yanı sıra ön uygulamada 3 öğrenci, son uygulamada ise 2 iki öğrenci dua kavramı hakkında fikir beyan etmemiştir.

4.1.8.2 Dua Etme Hissiyatı Algısı Teması

Şekil 15 de öğrencilerin her iki uygulamada da belirttikleri dua hissiyatı algısına dair veriler karşılaştırılmıştır.

Şekil 15. Dua Etme Hissiyatı Algısı

Şekil 15 incelendiğinde öğrencilerin dua etme hislerine yönelik ilk uygulamada 10 içeriği (*iyi hissetme, mutlu hissetme, ümitli hissetme, Allah'ı mutlu etme, ahlaklı hissetme, bilmiyorum, güven hissi, hoşgörülü hissetme, kulluk görevi, sevap işlediğini hissetme*) ifade ettikleri tespit edilmiştir. Uygulanan etkinliklerden sonra ise 8 içeriğe (*iyi hissetme, güven hissi, ümitli hissetme, Allah ile yakınlık hissi, sevap işlediğini hissetme, kulluk görevi, mutluluk hissetme, yeni başlangıç*) vurgu yapmışlardır.

Ön uygulama ve son uygulama algıları oransal olarak kıyaslandığında içeriklerin vurgulanma sıklığının etkinlikler sonrasında arttığı görülmektedir. Bu sıklık ($19/29=1.52$) ön uygulamanın neredeyse 2 katıdır. “İyi hissetme (8/8), mutlu hissetme (2/2)” içerikleri her iki uygulamada da eşit şekilde ifade edilmiştir. Ancak “ümitli hissetme (2/5), güven hissi (1/5), sevap işlediğini hissetme (1/3), kulluk görevi (1/2)” içeriklerinin vurgulanma sıklığı yapılan etkinlikler sonucunda artmıştır. “Allah’ı mutlu etme (1), ahlaklı hissetme (1), hoşgörülü hissetme (1)” içeriklerine ise yalnızca ön uygulamada değinilmiştir. Yine ön uygulamada bir öğrenci konuya ilişkin fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra “Allah ile yakınlık hissi (3), yeni başlangıç (1)” içeriklerine ise yapılan etkinlikler sonucunda son uygulamada değinilmiştir. Aşağıda öğrencilerin dua hissiyatına dair ön uygulama ve son uygulama söylem örnekleri verilmiştir.

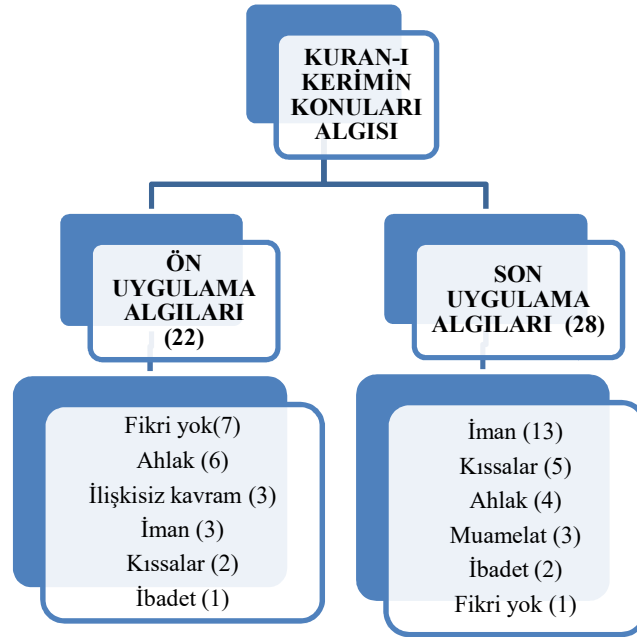
Tablo 9. Öğrencilerin Dua Etme Hissiyatı Algısına Dair Söylem Örnekleri

Süreç Öncesi Söylemler	Süreç Sonrası Söylemler
Ö2: İyi hissederim (İyi hissetme).	Ö3: Güzel, iyi, güvenilir (İyi hissetme).
Ö5: Dua ettim ve kendimi çok iyi hissettim (İyi hissetme).	Ö5: Kendimizi çok iyi hissederiz (İyi hissetme).
Ö13: İyi hissederim (İyi hissetme).	Ö16: İyi ve güvende hissederim (İyi hissetme).
Ö8: Kendimi iyi hissederim iyi bir şey istediğimde kendimi mutlu hissederim (İyi hissetme, Mutlu hissetme).	Ö1: Kötülüklerimiz affediliyormuş, isteklerimizin hepsi geliyormuş (Ümitli hissetme).
Ö10: Mutlu olurum sevinirim. Çünkü Allah bizim istediğimiz bir şeyi gerçekleştirecek (Mutlu hissetme).	Ö8: Allah bana yardım edecek (Ümitli Hissetme).
Ö9: İyilik dostluk ahlak (Ahlaklı hissetme).	Ö4: Daha iyi ve güvenilir birisi (İyi hissetme, Güven hissi).
Ö6: Daha çok etmek isterim. Allah’ı mutlu ederim (Allah’ı mutlu etme).	Ö15: Allah’a inandığımızı, güvendiğimizi hissederiz (Güven hissi).
Ö7: Sevap işlediğimi hissederim (Sevap işlediğini hissetme).	Ö9: Allah’ın bana sevap yazdığını düşünürüm (Sevap işlediğini hissetme).
Ö11: İyilik kazalardan korunur (Güven hissi).	Ö12: İyi hissederim çünkü sevap kazanırım dua ederken Allah’a yakınlaştığımı hissederim (Sevap işlediğini hissetme, yakınlık hissi).
Ö3: Güzel hoşgörülü Allah’ın bir kulu olmak için Allah’a şükür ederiz (Kulluk görevi).	Ö11: Allah bizim yanımızda gibi hissederiz. Hep melekler bizi korur ve iyilik eder (Yakınlık hissi).
Ö14: Büyümeyi ve güzel bir hayatım olması (Ümitli hissetme).	Ö10: Mutlu olurum. Derdimden kurtulacağım için sevinirim (Mutlu hissetme).
	Ö2: Allah’a inanmamızı hissederim. (Kulluk görevi).
	Ö6: İyi güzel şeyler, içimizde yeni bir sayfa açılır (Yeni başlangıç).

Son uygulama söylem örnekleri incelendiğinde öğrencilerin “*iyi hissetme, güven hissi, ümitli hissetme, Allah ile yakınlık hissi, sevap işlediğini hissetme, kulluk görevi, mutluluk hissetme, yeni başlangıç*” ifadeleriyle duanın psikolojik anlamda kendilerine olan etkilerine değindikleri görülmektedir.

4.1.9 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “*Kuran-ı Kerim’de Bahsedilen Konular*” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“*Kur’an-ı Kerim açıklayıcı ve yol gösterici bir kitaptır. Sizce Kur’an-ı Kerimde hangi konulardan bahsedilmektedir?*” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrası algıları tespit edilmiştir. Temaya ait ön uygulama ve son uygulama algıları şekil 16 da karşılaştırılarak verilmiştir.

Şekil 16. Kuran-ı Kerimin Konuları Algısı

Şekil 16 da görüldüğü üzere öğrenciler Kuranı Kerim’in konularına dair ön uygulamada 6 içeriği (*fikri yok, ahlak, ilişkısiz kavram, iman, kıssalar, ibadet*) vurgulamışlardır. Etkinliklerden sonra ise yine 6 içeriğe (*iman, kıssalar, ahlak, muamelat, ibadet, fikri yok*) vurgu yapan söylemlerde bulunmuşlardır.

Her iki uygulama oransal olarak karşılaştırıldığında içeriklerin vurgulanma sıklığının etkinlikler sonrasında arttığı tespit edilmiştir. Bu sıklık ($22/28=1.27$) ön uygulamanın neredeyse bir buçuk katıdır. “İman, kıssalar, ahlak, ibadet, fikri yok” içerikleri her iki uygulamada da ifade edilmiştir. Öte yandan “kıssalar (2/5), ibadet (1/2)” içeriklerinin vurgulanma sıklığı ön uygulamaya göre artmıştır. Yine “İman (3/13)” içeriği ise yine uygulanan etkinliklerden sonra yüksek sıklıkla ifade edilmiştir. Ancak “ahlak (6/4)” içeriğinin vurgulanma sıklığı etkinliklerden sonra düşmüştür.

Aşağıda öğrencilerin konuya ilişkin ön uygulama ve son uygulama söylem örnekleri verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Kuran-ı Kerimde Bahsedilen Konulara Dair Söylemleri

	Ön Uygulama Söylemleri	Son Uygulama Söylemleri
İman	Ö12: Allah ile ilgili bilgiler	Ö1: Allah'ın hayatından, Allah'ın güzelliğinden Allah'ı çok sevmemiz ve Onun yolunu tutmamız.
	Ö10: Allah'ın sözleri yazıyor.	Ö3: Allah'ın kim olduğunu anlatır. Ö2: Allah'ın yazdığı kitaptaki şeylere bizim inanmamız.
Kıssalar	Ö14: Peygamberimizin ismi yazar.	Ö12: Peygamberlerden
	Ö16: Peygamberleri	Ö4: Peygamberleri anlatıyor. Ö5: Peygamberlerimizden bahsediyor.
İbadet	Ö16: Dua	Ö3: Bize duaları öğretir.

“Muamelat (3)” içeriğine ise öğrenciler “Ö4: Emir ve yasaklar anlatıyor.”Ve “Ö16: Yapılacak şeyler.” söylemleriyle sadece son uygulamada değinmişlerdir. Yine ön uygulamada öğrenciler; “Ö6: Arapçayı”; “Ö12: Peygamberimizin sözleri”; “Ö10: Peygamberimizin güzel sözleri yazıyor.” şeklindeki söylemleriyle konuyla *ilişkisiz kavramlara (3)* değinmişlerdir. Bunun yanı sıra ön uygulama da 7 öğrenci son uygulamada ise 1 öğrenci konuya ilişkin fikirlerinin olmadığını söylemiştir. Bu durum uygulanan etkinliklerden sonra

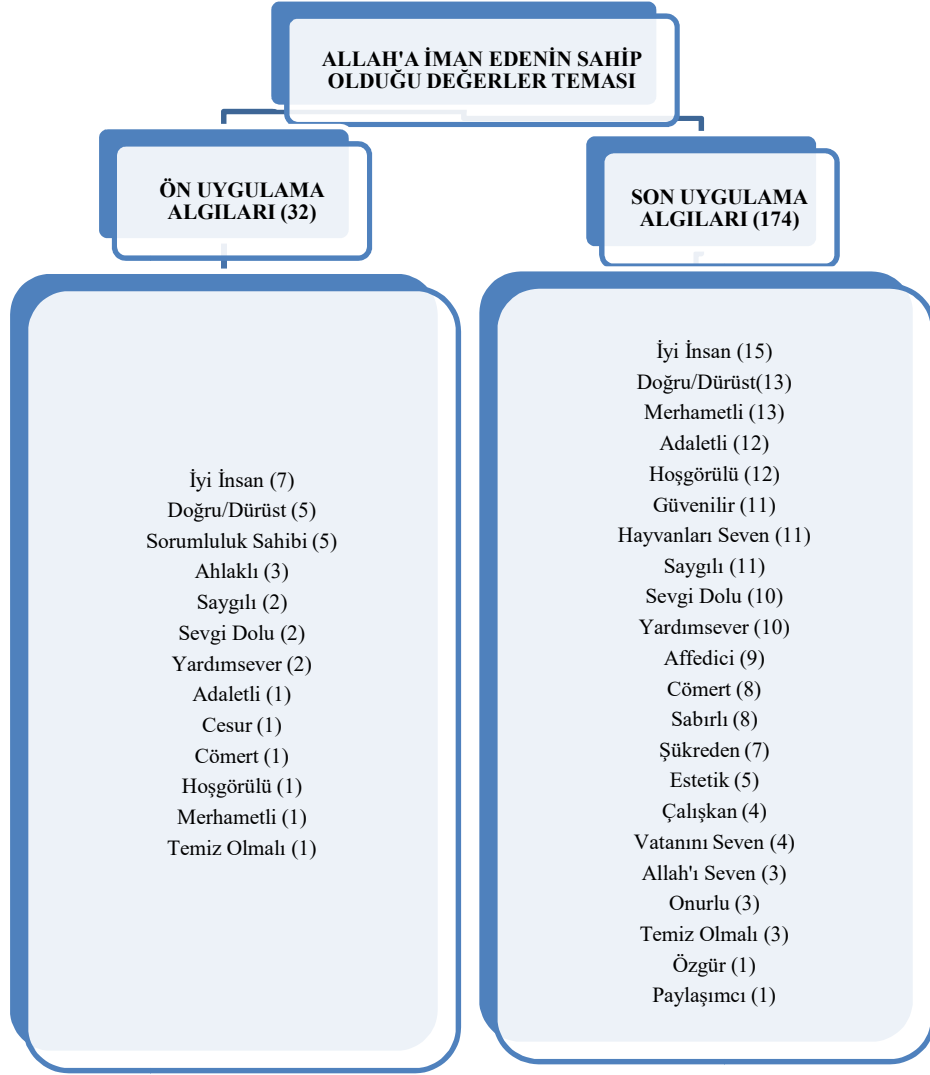
öğrencilerin neredeyse tamamının Kuran-ı Kerim'in konularına dair bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

4.1.10 İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin “Allah’a İman Eden Kişinin Sahip Olması Gereken Özellikler” Hakkındaki Algıları ve Etkinliklerin Bu Algıları Nasıl Etkilediğine Dair Elde Edilen Bulgular

“Allah’a inandığını söyleyen bir insan, sizce nasıl bir insan olmalıdır?” sorusuyla öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrası algıları tespit edilmiştir. Bu algılar analiz edildiğinde; “Allah’a iman edenin sahip olduğu değerler, Allah’a iman edenin sahip olduğu karakter özellikleri, Allah’a iman edenin sahip olduğu iman esasları, Allah’a iman edenin yaptığı ibadetler” temalarına ulaşılmıştır. Aşağıda öğrencilerin ön uygulama ve son uygulama algıları şekillerde karşılaştırılarak verilmiştir.

4.1.10.1 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu Değerler Teması

Şekil 17 de *Allah’a iman edenin sahip olduğu değerler temasına* dair ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırılarak yer verilmiştir.

Şekil 17. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu Değerler

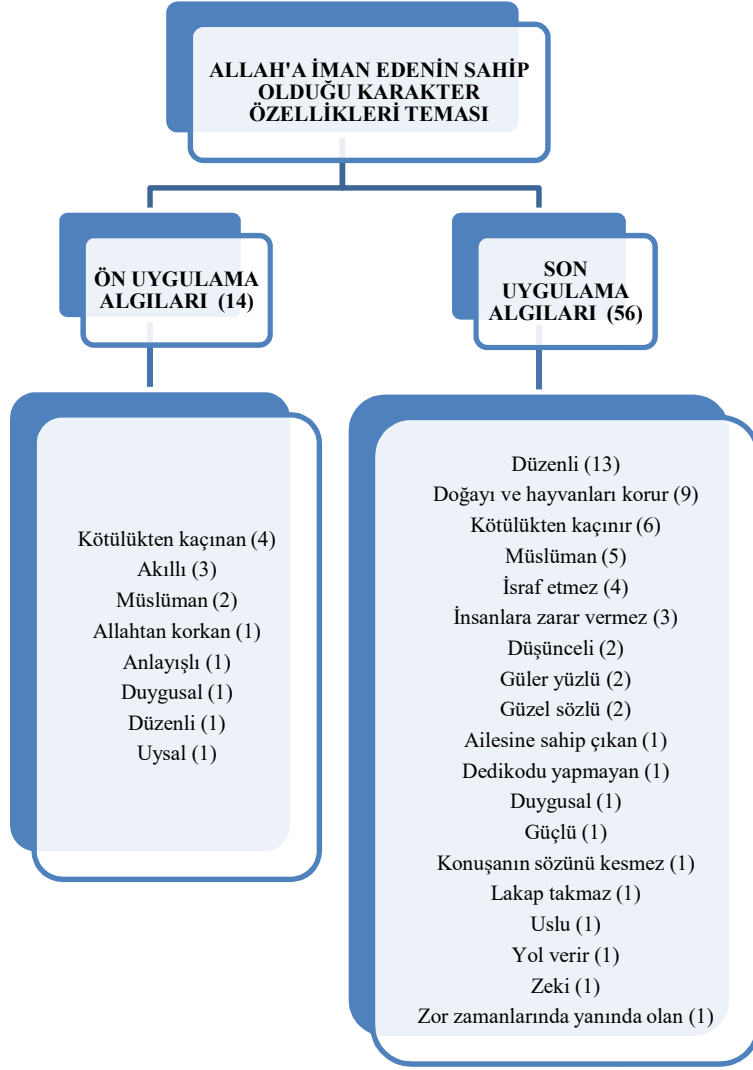
Şekil 17 incelendiğinde öğrenciler ilk uygulamada 13 değere (*iyi insan, doğru/dürüst, sorumluluk sahibi, ahlaklı, saygılı, sevgi dolu, yardımsaver, adaletli, cesur, cömert, hoşgörülü, merhametli, temiz olmalı*) vurgu yapmışlardır. Uygulanan etkinlikler sonrasında ise 22 değer (*iyi insan, doğru/dürüst, merhametli, adaletli, hoşgörülü, güvenilir, hayvanları seven, saygılı, sevgi dolu, yardımsaver, affedici, cömert, sabırlı, şükreden, estetik, çalışkan, vatanını seven, Allah'ı seven, onurlu, temiz olmalı, özgür, paylaşımçı*) çeşitlenerek ve artan bir sıklıkla vurgulanmıştır. Bu sıklık incelendiğinde, ön uygulamanın ($32/174=5.43$) 5 katından fazla olduğu görülmüştür.

“İyi insan, doğru/dürüst, merhametli, saygılı, sevgi dolu, yardımsever, adaletli, cömert, hoşgörülü, temiz olmalı” değerleri her iki uygulamada da belirtilmiştir.

Uygulamalar arası oransal karşılaştırma yapıldığında “iyi insan (7/15), doğru/dürüst (5/13),merhametli (1/13),adaletli (1/12),hoşgörülü (1/12),saygılı (2/11),sevgi dolu (2/10), yardımsever (2/10), cömert (1/8), temiz olmalı (1/3)” değerlerinin etkinlikler sonrasında yüksek bir sıklıkla ifade edildiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler sadece son uygulamada “güvenilir (11), hayvanları seven (11), affedici (9), sabırlı (8), şükreden (7), estetik (5), çalışkan (4), vatanını seven (4), Allah’ı seven (3), onurlu (3)” değerlerine belirgin bir artışla vurgu yapmışlardır. Yine “özgür (1)”ve “paylaşımçı (1)” değerleri ön uygulamada ifade edilmeyip son uygulamada değinilen değerlerdendir. Öte yandan “sorumluluk sahibi (5), ahlaklı (3),cesur (1)” değerlerini öğrenciler ön uygulamada belirtilirken son uygulamada yer vermemişlerdir.

4.1.10.2 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu Karakter Özellikleri Teması

Şekil 18 de Allah’a iman edenin sahip olduğu karakter özellikleri temasına dair ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırılarak yer verilmiştir.

Şekil 18. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu Karakter Özellikleri

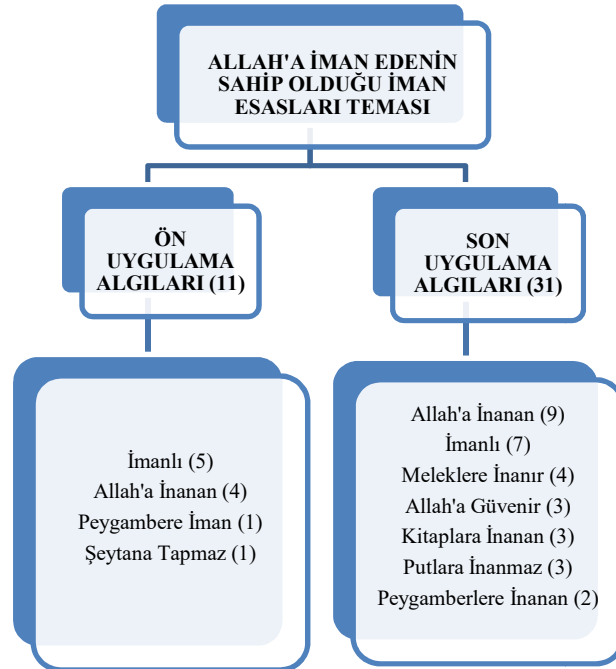
Şekil 18 de görüldüğü üzere öğrenciler Allah'a iman edenin karakter özellikleri temasında ilk uygulamada 7 karakter özelliğini (*kötülükten kaçınan, akıllı, Müslüman, Allahtan korkan, anlayışlı, duygusal, düzenli, uysal*) belirtmişlerdir. Uygulanan etkinliklerden sonra ise 18 karakter özelliği (*düzenli, doğayı ve hayvanları korur, kötülükten kaçınır, Müslüman, israf etmez, insanlara zarar vermez, düşünceli, güler yüzlü, güzel sözlü, ailesine sahip çıkan, dedikodu yapmayan, duygulu, güçlü, konuşanın sözünü kesmez, lakap takmaz, uslu, yol verir, zeki, zor zamanlarında yanında olan*) artan bir sıklıkla ifade edilmiştir.

Uygulamalar sonucunda elde edilen ikinci verilerin vurgulanma sıklığının ($14/56=4$), ön uygulamanın 4 katı fazla olduğu görülmektedir. Ön uygulama ve son uygulamada ortak olarak değinilen karakter özellikleri; "*kötülükten kaçınan, Müslüman, duygusal,*

düzenli” olmasıdır. Bunun yanı sıra her iki uygulamada *duygusal (1/1)* karakter özelliği oransal olarak değerlendirildiğinde eşit şekilde ifade edilmiştir. Yine “*düzenli (1/13), kötülükten kaçınan (4/6), Müslüman (2/5)*” karakter özellikleri ise uygulanan etkinliklerden sonra yüksek bir sıklıkla belirtilmiştir. Ancak ön uygulamada değinilen “*akıllı (3), Allaha korkan (1), anlayışlı (1), uysal (1)*” özellikleri son uygulamada değinilmemiştir. Öte yandan “*doğayı ve hayvanları korur (9), israf etmez (4), insanlara zarar vermez (3)*” özellikleri sadece son uygulama da belirgin bir sıklıkla ifade edilmiştir. Yine ön uygulamada ifade edilmeyen; “*düşünceli (2), güler yüzlü (2), güzel sözlü (2), ailesine sahip çıkan (1), dedikodu yapmayan (1), güçlü (1), konuşanın sözünü kesmez (1), lakap takmaz (1), uslu (1), yol verir (1), zeki (1), zor zamanlarında yanında olan (1)*” karakter özellikleri de etkinlikler sonrasında değinilen kavramlardır.

4.1.10.3 Allah’a İman Edenin Sahip Olduğu İman Esasları Teması

Temaya dair öğrencilerin ön uygulama ve son uygulama algıları şekil 19 da karşılaştırılarak verilmiştir.

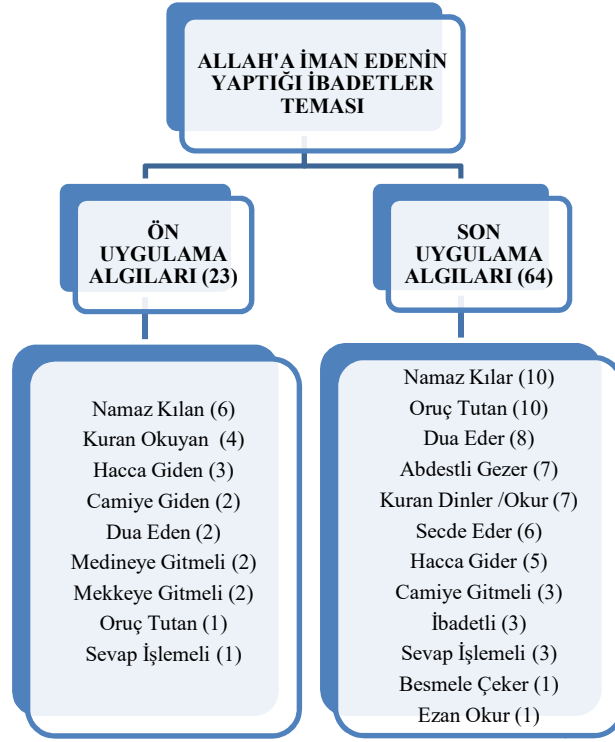
Şekil 19. Allah'a İman Edenin Sahip Olduğu İman Esasları

Şekil 19 incelendiğinde Allah'a iman edenin sahip olduğu iman esasları temasında ilk uygulamada 4 iman esası (*imanlı, Allah'a inanan, peygambere iman, şeytana tapmaz*) belirtilirken; uygulanan etkinlikler sonrasında 7 iman esası (*Allah'a inanan, imanlı, meleklerle inanır, Allah'a güvenir, kitaplara inanan, putlara inanmaz, peygamberlere inanan*) çeşitlenerek artan bir sıklıkla ifade edilmiştir. Bu sıklık ($11/31=2.81$) ön uygulamanın neredeyse 3 katıdır.

“*İmanlı, Allah'a inanan, peygambere iman*” içerikleri her iki uygulamada da ifade edilmiştir. Uygulamalar arası oransal karşılaştırma yapıldığında “*imanlı (5/7), Allah'a İnanan (4/9)*” içerikleri yüksek bir sıklıkla belirtilmiştir. Yine “*Peygambere iman (1/2)*” içeriğinin vurgulanma sıklığının da ön uygulamaya göre arttığı görülmektedir. Öte yandan ön uygulamada ifade edilmeyen; “*Meleklerle inanır (4), Allah'a güvenir (3), Kitaplara inanan (3), putlara inanmaz (3)*” içerikleri de uygulanan etkinliklerden sonra belirgin bir şekilde ifade edilmiştir. Ancak “*şeytana tapmaz (1)*” içeriği yalnızca ilk uygulamada ifade edilen içeriklerdendir.

4.1.10.4 Allah'a İman Edenin Yaptığı İbadetler Teması

Şekil 20 de Allah'a iman edenin yaptığı ibadetlere ilişkin ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırılarak verilmiştir.

Şekil 20. Allah'a İman Edenin Yaptığı İbadetler

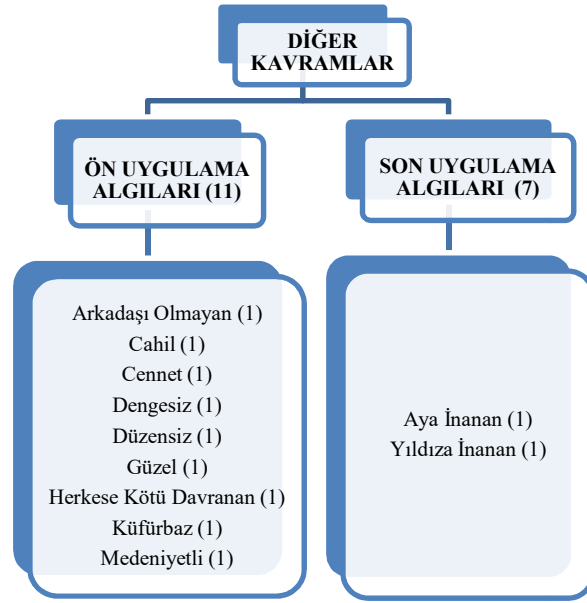
Allah'a iman edenin yaptığı ibadetler temasına ait şekil 20 de görüldüğü üzere öğrenciler ön uygulamada 9 ibadeti (*namaz kılan, Kuran okuyan, hacca giden, camiye giden, dua eden, Medine'ye gitmeli, Mekke'ye gitmeli, oruç tutan, sevap işlemeli*) belirtmişlerdir. Uygulanan etkinliklerden sonra ise 12 ibadet (*namaz kılar, oruç tutan, dua eder, abdestli gezer, Kuran dinler /okur, secde eder, hacca gider, camiye gitmeli, ibadetli, sevap işlemeli, besmele çeker, ezan okur*) artan bir sıklıkla ifade edilmiştir. Bu sıklık ($23/64=2.78$) ön uygulamanın neredeyse 3 katıdır.

“*Namaz kılan, Kuran okuyan, hacca gider, camiye giden, dua eden, oruç tutan, sevap işleyen*” ibadetleri her iki uygulamada da değinilmiştir. Ön uygulama ve son uygulama verileri karşılaştırıldığında; “*oruç tutan (1/10), dua eden (2/8), namaz kılan (6/10), Kuran okuyan (4/7)*” ibadetlerinin vurgulanma sıklığının ön uygulamaya göre belirgin bir farkla arttığı görülmektedir. Yine “*hacca gitmeli (3/5), camiye giden (2/3), sevap işlemeli (1/3)*” ibadetlerinin de ön uygulamaya göre vurgulanma sıklığı artmıştır. Bunun yanı sıra ön uygulamada vurgulanmayan “*abdestli gezer (7), secde eder (6), ibadetli (3)*” içerikleri son uygulamada yüksek sıklıkla ifade edilmiştir. “*Besmele çeker (1), ezan okur (1)*” ibadetlerine de yine sadece son uygulama

değnilmiştir. Ancak ön uygulamada vurgulanan “*Medine’ye gitmeli (2), Mekke’ye gitmeli (2)*” şeklindeki ifadeleri son uygulamada vurgulamadıkları görülmektedir.

4.1.10.5 Allah’a İman Eden Kişi ile İlişkilendirilen Diğer Kavramlar

Şekil 21 de öğrencilerin iman eden insanın sahip olması gereken özelliklerle ilgili ilişkilendirdikleri diğer kavramlara dair ön uygulama ve son uygulama algıları karşılaştırılarak verilmiştir.

Şekil 21. Allah'a İman Eden Kişi İle İlişkilendirilen Diğer Kavramlar

Öğrencilerin Allah’a iman eden kişinin özellikleriyle ilgili ilişkilendirdikleri diğer kavramların yer aldığı şekil 21 incelendiğinde ön uygulamada 9 içeriğe (*arkadaşı olmayan, cahil, cennet, dengesiz, düzensiz, güzel, herkese kötü davranan, küfürbaz, medeniyetli*) vurgu yaparken; son uygulamada 2 içeriğe (*aya inanan, yıldıza inanan*) vurgu yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin ön uygulamaya göre etkinliklerden sonra kavramların vurgulanma sıklıklarının düşürmelerinin nedeni; yapılan etkinliklerle Allah’a iman eden insanın özelliklerine dair daha anlamlı bağ kurmalarıdır.

Öte yandan her iki uygulamada da ortak olarak değinilen bir içerik bulunmamıştır. Bu tema altında vurgulanan içeriklerin ise çok düşük bir sıklıkla vurgulandığı

görülmektedir. Örneğin ön uygulamada “*arkadaşı olmayan (1), cahil (1), cennet (1), dengesiz (1), düzensiz (1), güzel (1), herkese kötü davranan (1), küfürbaz (1), medeniyetli (1)*” içeriklerine; son uygulamada ise “*aya inanan (1), yıldıza inanan (1)*” içeriklerine tek sefer değinilmiştir.

4.2 ETKİNLİKLERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında; ana problemler ve alt problemler çerçevesinde, tasarlanan etkinliklerin uygulama süreçleri ve yapılan uygulamalardan elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Uygulanan etkinliklerden elde edilen veriler analiz edilirken araştırmaya dair; “*DKAB Derslerinde Allah’a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken konular nasıl ve hangi etkinliklerle kazandırabilir?*” ve “*DKAB Derslerinde Allah’a iman penceresinden değerler eğitimi bağlamında uygulanan etkinliklerle öğrenciler hangi becerileri sergiler?*” problemleri bu başlık altında incelenmiştir. Etkinliklere dair bulguların analizi sonucu DKAB Derslerinde Allah’a iman penceresinden değerler eğitimi bağlamında; “*akıllı bir varlık olarak insan etkinlikleri, evrendeki düzenin keşfedilmesi etkinlikleri, Allah tasavvuru etkinlikleri, Allah’a iman ve değer ilişkisi etkinlikleri*” temalarına ulaşılmış ve bu temaların değerlendirilmesine ilişkin verilere aşağıda yer verilmiştir.

4.2.1 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular

Bu başlık altında “*akıllı bir varlık olarak insan*” etkinliklerinin analizine yer verilmiştir. Bu kapsamda; “*Hz. İbrahim’in (a.s.) tevhide davetini özetler.*” kazanımından yola çıkılarak “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, gözlem, mekân, zaman ve kronolojiyi anlama, karar verme*” becerilerini desteklemek ve “*sorumluluk, cesaretli olma, sabır, saygı, sevgi, iyi olma, güvenilirlik, yardımseverlik*” değerleri hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla “*beyin fırtınası, ben akıllı bir varlığım, kıssa örnek olay*” isimli 3 etkinlik uygulanmıştır.

4.2.1.1 Beyin Fırtınası Etkinliğine Dair Bulgular

“Aynı gökyüzünün altında diğer varlıklarla birlikte yaşamamıza rağmen niçin uçmayı yalnızca biz insanlar düşünürüz?” sorusuyla öğrencilerin insanı diğer varlıklardan ayıran özellikleri hakkında beyin fırtınası yapmaları istenmiştir. Etkinlik ile insanın “akıllı” bir varlık olmasına dair bilgi sahibi olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 1. İnsanın Akıllı Bir Varlık Olmasına Dair

Uygulanma tarihi: 25.09.2018

- (1) AÖ: Çocuklar sizce “Aynı gökyüzünün altında diğer varlıklarla birlikte yaşamamıza rağmen niçin uçmayı yalnızca biz insanlar düşünürüz?”
- (2) Ö1:Çünkü insanlar uçmak ister.
- (3) AÖ: Peki insanlar niçin uçmak ister?
- (4) Ö3:Çünkü insan uçmayı çok ister. Kuşlar uçarlar insanlar kuşlara bakarak hayal ederler çünkü Allah kuşların uçmasına izin verir ama biz insanların kanatlarımız olmadığı için uçamayız.
- (5) Ö14:Allah bizi düşünmemiz için yarattı.
- (6) Ö5:İnsanların kanatları olmadığı için insanlar uçamaz.
- (7) Ö7:Kelebekler, arılar ve bu tür hayvanlar uçabilir biz istesek de uçamayız.
- (8) Ö10:Çünkü insanın düşünebilme yeteneği vardır. Allah insanı öyle yaratmıştır.
- (9) Ö12:Çünkü sadece insanların düşünebilme özelliği vardır.
- (10) Ö15: İnsanların kanatları olmadığı için.
- (11) Ö8:Çünkü insanların akli vardır.
- (12) AÖ: Evet çocuklar insanı diğer varlıklardan ayıran en temel özellik akli olmasıdır. İnsan akli ile doğru ve yanlış ayırt eder. Yine insan akli sayesinde düşünebilir ve bu düşünceleri sonucunda üretebilir.

Yukarıda verilen diyalog incelendiğinde; fikrini söyleyen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu insanın akıllı bir varlık olduğuna vurgu yapmamışlardır. Öğrenciler genel anlamda neden uçamayacaklarını açıklamışlardır. Ö3 adlı öğrencinin s-4:“Çünkü insan uçmayı çok ister. Kuşlar uçarlar insanlar kuşlara bakarak hayal ederler çünkü Allah kuşların uçmasına izin verir ama biz insanların kanatlarımız olmadığı için uçamayız.” şeklindeki söylemi bu duruma örnektir. Bu söylemler insanın akıllı bir varlık olması ile ilişkili değildir.

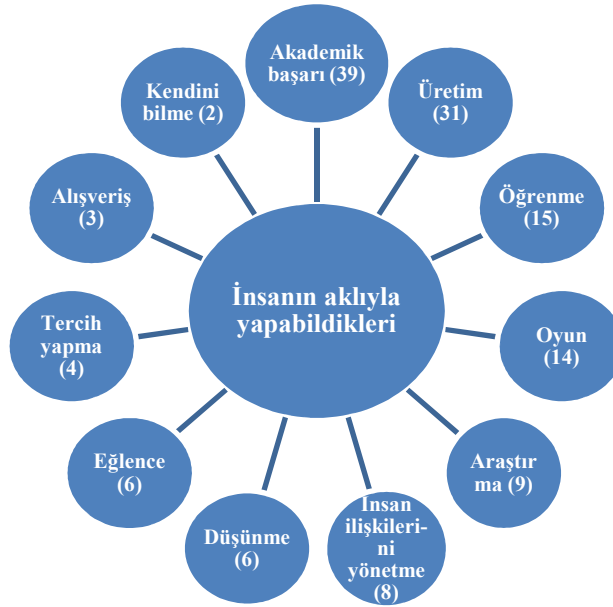
Ancak Ö14, Ö10, Ö12 adlı öğrencilerin söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, insanın akli ile sergilemiş olduğu düşünebilme özelliği ile problemi açıkladıkları

görülmektedir. Ayrıca Ö8 adlı öğrencinin s-11: “Çünkü insanların aklı vardır.” söylemiyle insanın akıllı bir varlık olduğunun farkında olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin hemen hepsinin diyaloga katılması “sosyal katılım” becerisini sergilediğini göstermektedir. DKAB dersi programında belirtilen “problem çözme ve eleştirel düşünme” becerilerini ise öğrenciler sergilemişlerdir (bkz. diyalog1).

4.2.1.2 Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliğine Dair Bulgular

İnsanın akıllı bir varlık olmasına dair diyalogun ardından öğrencilere “Sevgili öğrenciler; Allah’ın insana doğru ve yanlış ayırt edebilecek bir yetenek verdiğini ve bu yeteneğin akıl olduğunu bir önceki dersimizde öğrendik. Akıllı bir varlık olarak şimdiye kadar ki deneyimlerin sonucunda aklınla neleri yaptığını yazabilir misin?” sorusuyla öğrencilerin eylemlerini sorgulamaları ve akıllarıyla yaptıklarını keşfetmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilerin söylemlerinden hareketle oluşturulan kodlara dair bilgi şekil 22 de verilmiştir.

Şekil 22. İnsanın Akılla Yapabildikleri

Şekil incelendiğinde; etkinlik kapsamında öğrencilerin “akılla yapabildiklerine” örnekler vererek 11 kavrama (oyun, üretim, insan ilişkilerini yönetme, akademik başarı, düşünme, eğlence, alışveriş, araştırma, tercih yapma, kendini bilme) vurgu yaptıkları görülmüştür. Öğrenciler tarafından en fazla vurgulanan kavram akademik

başarı (39) olmuştur. Örneğin; “Ö2: *Aklımla ilkokulu geçtim.*”; “Ö6: *Soruları çözeriz.*”; “Ö7: *Derslerde başarılı oldum.*”; “Ö8: *Takdir aldım.*” şeklindeki söylemleriyle insanın akıllı bir varlık olarak akademik başarı elde etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yine yüksek sıklıkla vurgulanan bir diğer kavram ise *üretim (31)* yapma olmuştur. İnsanın akıllı bir varlık olarak çeşitli şeyler üretebileceğine vurgu yapan öğrenciler; “Ö3: *Hikâyeyi aklımdan uydurur, resmini çizerim.*”; “Ö7: *Çiçek büyüttüm.*”; “Ö11: *Şarkı yapabilirim.*” “Ö14: *Devreleri yaptım.*” şeklindeki söylem örneklerinde bu içeriği belirtmişlerdir.

Öte yandan öğrenciler, insanın aklıyla pek çok şeyi *öğrenebileceğini (15)*, *oyunlar (14)* oynayabileceğini, *araştırma (9)* yapabileceğini, *insan ilişkilerini (8)* düzenleyebileceğini, *düşünebildiği (6)*, *eğlenebildiğini (6)*, *tercih yapabildiğini (4)*, *alışveriş yapabildiğini (3)* ve *kendini bildiğini (2)* vurgulamışlardır. Öğrencilerin bu kavramalara ait yaşantılarından verdikleri örneklere dair söylem örnekleri tablo 11 de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliğine Dair Söylemleri

Öğrenme	Ö1: <i>Aklımla bisiklet sürmeyi öğrendim.</i>
	Ö6: <i>Kardan adam yapmayı öğrendim.</i>
	Ö6: <i>Aklımla yüzmeyi öğrendim.</i>
	Ö10: <i>Nasıl hareket edebileceğimi öğrendim.</i>
Oyun	Ö8: <i>Futbol oynadım.</i>
	Ö12: <i>Oyunlar oynarız.</i>
	Ö8: <i>Ebelemece oynadım.</i>
Düşünme	Ö3: <i>Plan kurarım.</i>
	Ö11: <i>Her şeyi düşünebilirim.</i>
Eğlence	Ö15: <i>Gezmeye gittim.</i>
	Ö5: <i>Denize giderim.</i>
Araştırma	Ö6: <i>Deneyler yaptım.</i>
	Ö7: <i>Araştırmalar yaptım.</i>
	Ö10: <i>İyiliği mi yoksa kötülüğümü seçeceğimi buldum.</i>
Tercih yapma	Ö11: <i>Doğru yanlışı ayırt edebildim.</i>
	Ö5: <i>Araba aldım. Çanta aldım.</i>
Kendini bilme	Ö10: <i>Yeteneklerimin neler olduğunu buldum.</i>
	Ö10: <i>İnsan fiziksel ve kişisel özelliklerinin ne olduğunu bilebilir.</i>

Yukarıdaki tablo incelendiğinde; öğrencilerin istemli davranışlarını insanın aklıyla yapabilecekleri kapsamında değerlendirdikleri ve doğru olarak ifade ettikleri görülmektedir. İstemsiz olarak yapılan hiçbir davranış örneğin; nefes alma, doğma,

gelişim safhaları vb. etkinlik kapsamında dile getirilmemiştir. Bu durum öğrencilerin aklın mahiyeti hakkında fikir sahibi olduklarını göstermektedir.

Bu etkinlik ile öğrenciler kendi eylemlerini sorgulayarak ve keşfederek “*eleştirel düşünme ve gözlem*” becerilerini sergilemişlerdir.

4.2.1.3 Kıssa Örnek Olay Etkinliğine Dair Bulgular

Etkinliğe başlamadan önce öğrencilere kıssalar hakkında “*Kuran-ı Kerimde yer alan bazı ayetler vardır çocuklar ve bu ayetler bizlere Peygamberlerin hayatını anlatır. Allah onların peygamber olarak gönderildikleri toplumların yaşantıları hakkında düşünmemizi ve onların düştükleri hatalara düşmemiz için Kuran-ı Kerimde kıssalara yer vermiştir.*” şeklinde kısaca bilgi verilmiştir. Ardından öğrencilerin izleyecekleri videoyu daha net incelemeleri için etkinlik formları dağıtılmış ve videoyu bu sorular çerçevesinde değerlendirmeleri istenmiştir. Öğrencilerle beraber “*Kısas-ı Enbiya: Hz. İbrahim (1.Bölüm)*” (URL4) ve “*Kısas-ı Enbiya: Hz. İbrahim (2.Bölüm)*” (URL5) videoları birbirinin peşi sıra izlenmiştir. Bu etkinlik ile öğrencilerin akıllı bir varlık olan insanın inanma sorumluluğunun farkına varması amaçlanmaktadır. Öğrencilere verilen sürenin ardından kıssada bulunan örnek olayın analizini yapmaya başlamadan gerçekleşen diyaloga aşağıda yer verilmiştir.

Diyalog 2. Hz. İbrahim'in Allah'ın Tek Olmasını Bulmasına Dair

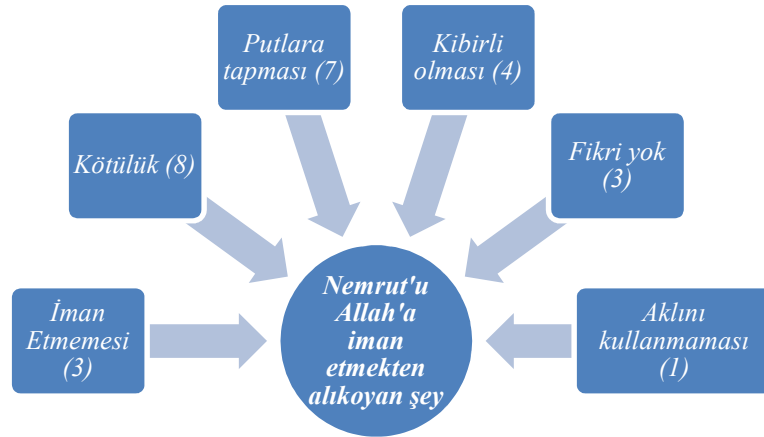
Uygulanma tarihi: 02.10.2018

- (1) **AÖ:** *Çocuklar izlediğimiz videodan hareketle sizce Hz. İbrahim'in Allah'ın tek olduğunu bulması olayı nasıl gerçekleşmiştir?*
- (2) **Ö12:** *Çünkü her şey geçiciydi.*
- (3) **Ö13:** *Birli yıldıza bakmıştır sonra güneşe bakmıştır ve ona benim olamaz yaratıcım.*
- (4) **Ö1:** *Yıldızlara bakmıştı.*
- (5) **Ö2:** *Önce yıldıza baktı, aya baktı, güneşe baktı uzaklığıyla.*
- (6) **Ö5:** *Yıldıza baktı, aya baktı, güneşe baktı bunlar benim yaratıcım olamaz demiş.*
- (7) **Ö11:** *Yıldıza bakarak onu yaratıcısı zannetti sabah olunca gittiğini fark etti ve aynı şekil güneş ve ayda da aynı oldu.*
- (8) **Ö3:** *Her şeyin kaybolduğunu anlayınca “Bu demiş hiç kaybolmayacak bir şeydir. Eminim” demiştir.*
- (9) **Ö6:** *Geceleri gördüğü şeyleri sabahları göremiyordur. Anlamış Allah.*
- (10) **Ö9:** *Hız. İbrahim putların taş olduğunu biliyordu Rabbini bulmaya çalışıyordu.*

- (11) **Ö14:***İlk yıldızlara bakmış ama onu yaratan olmadığını anlamış.*
 (12) **Ö10:***Aya güneşe yıldızlara bakmış onların sürekli batıp çıktığı için bunların bir yaratıcısı olduğunu düşünmüş ve benim yol gösterenim bu demiş.*
 (13) **Ö16:***Aklıyla buldu.*

Diyalog 2 de görüldüğü üzere öğrencilerin videodan hareketle Hz. İbrahim'in Allah'ın tek olmasını bulma durumunu doğru şekilde açıklayabildikleri görülmektedir. "s-8: Ö3, s-9: Ö6, s-11: Ö10, s-7: Ö11, s-2: Ö12" adlı öğrenciler Allah'ın varlığının sürekliliği ile durumu açıklamışlardır. Yine s-4: Ö1, s-5: Ö2, s-6: Ö5, s-10: Ö9, s-3: Ö13, s-11: Ö14 adlı öğrencilerin ise bu durumu Hz. İbrahim'in sorgulama biçimi; Ö16 adlı öğrenci ise Hz. İbrahim'in Allah'ın tek olduğunu s-13: "Ö16:Aklıyla buldu." şeklindeki söylemiyle *aklıyla bulması* olarak farklı bakış açılarıyla ifade etmişlerdir.

Diyalog çalışmasından sonra öğrencilerin etkinlik kapsamında "Nemrut'u Allah'a iman etmekten alıkoyan şey nedir?", "Dinlediğiniz kıssadan hareketle Hz. İbrahim'in hangi özelliklere sahip olduğunu söyleyebilirsiniz?", "Sizce Nemrut yaptıklarından sorumlu mudur? Niçin?" sorularına dair verdikleri cevaplar şekiller ile aşağıda gösterilmiştir.

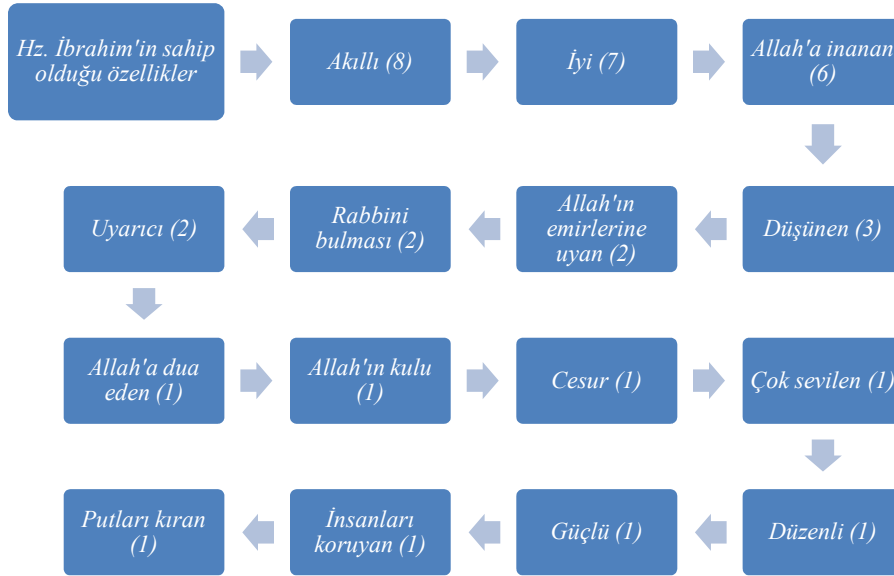

Şekil 23. Nemrut'u Allah'a İman Etmekten Alıkoyan Şeye Dair

Şekil 23 incelendiğinde Nemrut'u Allah'a iman etmekten alıkoyan şeye dair öğrenciler 6 içerik (*kötülük, putlara tapması, kibirli olması, iman etmemesi, fikri yok, aklını kullanmaması*) belirtmişlerdir. Öğrencilerin değindikleri içeriklerin vurgulanma sıklıklarına bakıldığında; "*kötülük (8), putlara tapması (7), kibirli olması (4)*" içerikleri yüksek sıklıkla vurgulanırken; "*iman etmemesi (3), aklını*

kullanmaması (1)” içeriklerine de etkinlik kapsamında değindikleri görülmektedir. 3 öğrenci ise araştırmanın bu sorusuna cevap vermemişlerdir.

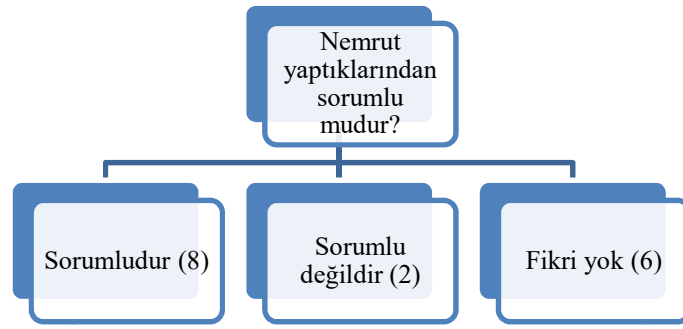
Öğrencilerin ifadeleri genel anlamda değerlendirildiğinde; Nemrut’un kötü ve kibirli biri olduğu için Allah’a iman etmediği ve putlara taptığı yönündedir. Örneğin; Ö14 adlı öğrenci “*Kötü biri.*” söylemiyle Nemrut’un *kötü* olduğuna değinirken; Ö13 adlı öğrenci “*Kötü biri ve kibirli biri aklını kullanmayan kişi*” söylemiyle Nemrut’un *kötü, kibirli ve aklını kullanmadığı* için iman etmeyen biri olduğunu ifade etmektedir. Ö16 adlı öğrencinin “*Putlardır. Allah’a inanmayan onlara inanır. Kötü biri kendini üstün gören şaşşalın biri.*” şeklindeki söylemi ise *putları, Allah’a inanmamasını, kötü ve kibirli olmasını* iman etmeme gerekçesi olarak gördüğünü göstermektedir. Öğrencilerin söylemlerinden de anlaşılacağı üzere imanın önünde engel teşkil edecek aklını kullanmama, kibirli olma, Allah’a şirk koşma gibi durumların farkına vardıkları görülmektedir.

Şekil 24. Hz. İbrahim'in Sahip Olduğu Özellikler

Şekil 24 de görüldüğü üzere öğrencilerin Hz. İbrahim'in sahip olduğu özellikler sorusu kapsamında 15 özelliğine (*akıllı, iyi, Allah'a inanan, düşünen, Allah'ın emirlerine uyan, Rabbini bulması, uyarıcı, Allah'a dua eden, Allah'ın kulu, cesur, çok sevilen, düzenli, güçlü, İnsanları koruyan, putları kıran*) vurgu yapmışlardır. Değinilen özelliklerin vurgulanma sıklıkları incelendiğinde; “*akıllı(8), iyi (7), Allah'a*

inanan (6), düşünen (3)” özelliklerinin yüksek sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Yine “*Allah’ın emirlerine uyan (2), Rabbini bulması (2), uyarıcı (2), Allah’a dua eden (1), Allah’ın kulu (1), cesur (1), çok sevilen (1), düzenli (1), güçlü (1), insanları koruyan (1), putları kıran (1)*” şeklindeki özelliklerinde vurgulandığı görülmektedir. Öğrencilerin soruya verdikleri cevaplar genel anlamda değerlendirildiğinde, Hz. İbrahim’in sahip olduğu ve kıssada değinilen özellikleri ifade ettikleri görülmektedir. Öğrenciler soruyu cevaplarken maddeler şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Değinilen maddeler ise kod isimleri olarak alınmıştır.

Şekil 25. Nemrut'un Sorumluluğuna Dair

Şekil 25 incelendiğinde; öğrencilerin Nemrut’un yaptıklarının sorumluluğuna dair söylemlerinden hareketle 3 içeriğe (*sorumludur, sorumlu değildir, fikri yok*) ulaşılmıştır.

Öğrencilerin çoğunluğu, Nemrut’un yaptıklarından *sorumlu (8)* olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin; “Ö3: *Sorumludur. Çünkü Hz. İbrahim’i ateşe attığı için*” ve “*Çünkü insanları ateşe atan ve çocuklar doğunca öldürür*” şeklindeki söylemleriyle yaptığı eylemin ona sorumluluk yüklediğini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Yine Ö12 adlı öğrencinin “*Sorumludur. Putlar yüzünden Allah’a inanmıyordu putlara inanmaması gerekti.*” söylemiyle doğru olanı bildiği halde yanı sıra ısrar etmesinin ona sorumluluk yüklediğini belirttiği görülmektedir.

Öte yandan bu soruya 6 öğrenci cevap vermemiştir. Öğrencilerin fikir beyan etmelerinin nedeni ise sorumluluk değerini anlayamamış olmaları olabilir. Etkinlik esnasında durum fark edilmiş ve değer açıklanmıştır. Ancak değeri anlamayan öğrenci sayısı yinede yüksek çıkmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin az bir kısmı Nemrut’un yaptıklarında *sorumlu olmadığını (2)* ifade etmişlerdir. Fakat söylem

örneklerine bakıldığında öğrencilerin “Ö10: Sorumlu değildir. Çünkü her şeyi yapabileceğini, emredebileceğini sanıyor.” Ve “Ö11: Kötü birisi insanları kandıran” ifadeleriyle Nemrut’un kötü biri olduğunu vurguladıkları ancak sorumluluk değerini, sorumluluk sahibi birey kavramı ile karıştırarak yanlış anlamlandıkları görülmektedir.

Kıssa örnek olay etkinlik formu ders sonunda öğrencilerle birlikte değerlendirilmiş ve öğrencilere sorulan soruların bilgisi verilmiştir. Sonrasında izlenen kıssada kendilerini en çok etkileyen bölüm sorulmuş ve aşağıdaki diyalog gerçekleşmiştir.

Diyalog 3. Kıssada Etkilenen Bölüme Dair

Uygulanma tarihi:02.10.2018

- (1) **AÖ:** Çocuklar izlediğiniz kıssada sizi en çok etkileyen bölüm neresidir?
- (2) **Ö3:** Çocukları ve yani erkekleri öldürüyordu.
- (3) **Ö16:** Hz. İbrahim’in mağarada dünyaya gelişi.
- (4) **Ö5:** Hz. İbrahim’in bu durumda bile bana tek Allah yeter demesi.
- (5) **Ö12:** Hz. İbrahim’in ateşe atılıp yanmaması
- (6) **Ö6:** Ateşe atılması
- (7) **Ö13:** Hz. İbrahim’in yaptıklarını beğendim. Akıyla her şeyi başarmıştır.
- (8) **Ö7:** Hz. İbrahim’in ateşte yanmasıdır. Çünkü Firavunun yanlış yaptığını düşünüyorum.
- (9) **Ö9:** Hz. İbrahim’i ateşe atması
- (10) **Ö11:** Hz. İbrahim’i ateşe atınca ona yardım eden Allah’a
- (11) **Ö14:** Hz. İbrahim’in ateşe atılması.

Diyalog 3 incelendiğinde Ö3 adlı öğrencinin çocukların öldürülmesi, Ö16 adlı öğrencinin Hz. İbrahim’in mağarada doğması, Ö12, Ö6, Ö9, Ö14, Ö7 adlı öğrencilerin ise ateşe atılması olayının dikkatlerini çektikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin durumu direkt olarak Hz. İbrahim’in başına gelen olaylar çerçevesinden inceledikleri ve söylemlerinde olaylar karşısında sergilenen davranışlara değinmedikleri görülmektedir.

Öte yandan Hz. İbrahim’in yaşadığı olumsuz olaylara rağmen Allah’a güvenmesi konusunun öğrencilerin dikkatlerini çektikleri görülmektedir. Bu duruma örnek olarak s-4: “Ö5: Hz. İbrahim’in bu durumda bile bana tek Allah yeter demesi.” şeklindeki söylemi gösterilebilir. Yine s-7: “Ö13: Hz. İbrahim’in yaptıklarını beğendim. Akıyla her şeyi başarmıştır.” söylemiyle Hz. İbrahim’in akıyla başarıya

ulaşmasının dikkatini çektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Ö11 adlı öğrenci ise s-10: “Hz. İbrahim’i ateşe atınca ona yardım eden Allah’a” söyleminden hareketle Allah’ın Hz. İbrahim’e yardım etmesinin öğrencide yer ettiği görülmektedir. Bu söylemlerden hareketle öğrencilerin olayları irdeleyerek asıl anlatılmak istenen şeye odaklandıkları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin kıssa örnek olay etkinliği ile DKAB dersinin hedeflediği “Hz. İbrahim’in (a.s.) tevhide davetini özetler.” kazanımına ulaştıkları tespit edilmiştir. Kazanımın hedeflediği becerilerinden “eleştirel düşünme (bkz. diyalog2 ve diyalog3), problem çözme (bkz. şekil 23 ve şekil 25), mekân, zaman ve kronolojiyi anlama, karar verme (bkz. şekil 25)” becerilerini sergilemişlerdir. Yine öğrenciler bu etkinlik ile “sorumluluk, cesaret, sabır, saygı, sevgi, iyi olma, güven, yardımseverlik” değerlerini etkinlik sürecinde ifade etmişler ve farkındalık kazanmışlardır.

4.2.2 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Evrendeki Düzenin Keşfedilmesi Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular

Bu başlık altında *evrendeki düzenin keşfedilmesi* etkinliklerinin analizi yapılmıştır. Bu çerçevede “Evrendeki mükemmel düzen ile Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.” ve “Allah’ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.” kazanımlarından yola çıkılarak “eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, işbirliği, araştırma, gözlem, kanıt kullanma, iletişim ve sunuş, bilgi ve teknolojilerini kullanma, Kuran-ı Kerim mealini kullanma” becerilerini desteklemek ve “bilimsellik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçülülük, şükür” değerleri hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla “kavram kartı, minik kâşifler, evrende bunlar olmasaydı?, ayetini bul resmini çiz” isimli 4 etkinlik uygulanmıştır.

4.2.2.1 Kavram Kartı Etkinliğine Dair Bulgular

Evrendeki düzen etkinlikleri kapsamında ilk uygulanan etkinliktir. Bu etkinlik ile öğrencilere DKAB dersi programında yer alan “eleştirel düşünme, problem çözme ve sosyal katılım” becerilerini sergileyerek evrendeki düzeni keşfetmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilere etkinlik için hazırlanmış kavram kartları verilmiş, hızlıca

bakmaları ve birer kavram söylemeleri istenmiştir. Öğrencilerin belirttiği kavramlara ait diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 4. Kavram Kartı Etkinliği Kavramlarına Dair

Uygulanma tarihi: 09.10.2018

- (1) **AÖ:** *Çocuklar elinizde bulunan kartlara bakarak bana bir kavram söylemenizi istiyorum. Parmak kaldırarak söyleyebilirsiniz.*
- (2) **Ö13:***Balık denizde yaşar deniz olmazsa balık yaşayamaz. Önemini anlatıyorsunuz. hayvanlar ve bitkiler. Verilen nimetlerin önemini anlatıyorsunuz.*
- (3) **Ö1:***Hayvanlar doğa bitkilerle ilgili bir şey*
- (4) **Ö3:***Hayvanlar ve bitkiler, mevsimleri tanıttınız.*
- (5) **Ö9:***Hayvanları, bitkileri mevsimleri bize tanımlatmak. Onlara belki kötü davrandığımız için önemini anlamamız için bize tanımlatıyorsunuz.*
- (6) **Ö6:***Balık denizde yaşar(hayvanların yaşadıkları yerler falan)*
- (7) **Ö2:***Hayvanlar ve bitkiler*
- (8) **Ö7:***Hayvanları ve insanları anlatmaya çalışıyorsunuz.*
- (9) **Ö15:***Hayvanları tanıtmak.*
- (10) **Ö5:***Bitkiler ve hayvanları tanıtmak*
- (11) **Ö8:***Arı çiçekten bal alıyor. Aralarındaki ilişki ve düzeni anlatıyorsunuz.*
- (12) **Ö10:***Hayvanları, bitkileri bize tanıtmak, görevlerini tanıtmak ve ayrı özellikleri olduğunu anlamamızı sağlamak.*
- (13) **Ö14:***Deniz. Hayvanların bitkilerle bağlantısını anlatıyorsunuz.*
- (14) **Ö11:***Hayvanlar, canlılar doğa anlatıyorsunuz daha iyi tanımamız için.*
- (15) **Ö16:***Hayvanlar ve bitkiler*
- (16) **Ö12:***Karınca ve arı ikisi de küçük ve çalışkan, çalışkanlığı anlatıyorsunuz.*

Diyalog incelendiğinde öğrenciler tarafından 10 kavramın(hayvanlar, bitkiler, doğa, mevsimler, doğanın önemini anlamak, hayvanların yaşadıkları yerler, insanlar, canlılar, çalışkanlık, evrendeki düzen) vurgulandığı tespit edilmiştir. Kavramların vurgulanma sıklıklarına bakıldığında “hayvanlar (12) ve bitkiler (9)” kavramlarına öğrenciler yüksek bir sıklıkla değinmişlerdir. Yine “doğa (2), mevsimler (2), doğanın önemini anlamak (2), hayvanların yaşadıkları yerler (1), insanlar (1), canlılar (1), çalışkanlık (1), evrendeki düzen (1)” kavramları da öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Öğrencilerin ifade ettikleri kavramlar genel olarak değerlendirildiğinde ulaşılmak istenen kavrama s-11: “... Aralarındaki ilişki ve düzeni anlatıyorsunuz.” söylemiyle Ö8 adlı öğrencinin etkinlik başında değindiği görülmektedir.

Öğrencilerin kavramlarının alınmasının ardından önceden oluşturulmuş 4'erli gruplar ile bilmece etkinliğine geçilmiş ve öğrencilere sorulan her bilmecenin cevabı olabilecek kavram kartlarını sırayla dizmesi istenmiştir. Bilmeceler bitince dizilen kavram kartlarını ters çevirmeleri istenmiştir. Etkinlik görsellerine aşağıda yer verilmiştir.

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resimlerin arkasına çevrilmesinden sonra öğrencilerden arka yüzde bulunan resmin bütününe (bkz. resim 4) bakarak bir slogan bulmaları istenmiş ve düşünceleri için kısa bir süre verilmiştir. Sloganların yer aldığı diyalog 5 aşağıda verilmiştir.

Diyalog 5. Kavram Kartı Etkinliği Sloganlarına Dair

Uygulanma tarihi:09.10.2018

- (1) AÖ: *Çocuklar önünüzde bulunan resimlere bakarak bir slogan söyley misiniz?*
- (2) Ö13: *Dünya olmazsa evrendeki yaşam olmaz.*
- (3) Ö2: *Evrensiz yaşam olmaz.*
- (4) Ö7: *Evrendeki olaylar dünyadaki yaşamlar.*
- (5) Ö9: *Evren olmazsa dünya bir hiçtir.*
- (6) Ö6: *Yok olursa bir gezegen yok olur tüm düzen.*
- (7) Ö3: *Evrendeki dünya ve gezegenler.*
- (8) Ö10: *Dünyanın düzeni bozulsaydı canlıların yaşamı çok zor olurdu.*
- (9) Ö5: *Evrensiz yaşam olmaz.*
- (10) Ö12: *Göktaşı aya çarpar dünyayı korur ay her zaman.*
- (11) Ö14: *Tüm gezegenler önemlidir, hepsi farklı bir değerdir.*
- (12) Ö11: *Evrensiz hayat olmaz.*
- (13) Ö15: *Güneş olmazsa dünyamız aydınlanamaz.*
- (14) Ö1: *Dünya bizim yaşamamız için en iyi yerdir.*
- (15) Ö8: *Dünya güneşe yaklaşırsa yanıp kül olur.*
- (16) Ö16: *Evrendeki düzensiz dünya öğrencisiz okula benzer.*

Diyalog 5 de görüldüğü üzere öğrenciler etkinlikler sonucunda evrende var olan düzenin farkına varmışlardır. Ö1, Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, öğrencilerinin söylemlerinden görüldüğü üzere evrendeki düzenin yaşamın devam etmesi için gerekli olduğu yönünde sloganlar üretmişlerdir. Yine Ö3, Ö6, Ö14 adlı öğrencilerin resmin bütününde gördükleri gezegenleri evrenin düzenine örnek olarak gösterdikleri görülmektedir.

Ayrıca “Ö8: *Dünya güneşe yaklaşırsa yanıp kül olur.*” ve “Ö15: *Güneş olmazsa dünyamız aydınlanamaz.*” ifadeleriyle güneşin dünyanın işleyişinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan “Ö12: *Göktaşı aya çarpar dünyayı korur ay her zaman.*” şeklindeki söylemiyle dünyanın işleyişinde ayın önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek istemiş ancak ayın dünyayı göktaşından koruduğu gibi yanlış bir bilgiyle bunu ifade etmiştir. “Ö16: *Evrendeki düzensiz dünya öğrencisiz okula benzer.*” söylemiyle ise evrende düzenin olmaması durumunu okulda öğrenci olmamasına benzetmiş ve düzenin olmaması durumunda dünyanın eksik olacağını belirtmiştir.

Sloganlar genel anlamda değerlendirildiğinde; etkinlik sonucunda öğrenciler tarafından evrende bir düzenin var olduğu ve bu düzenin olmaması ya da bozulması durumunda karışıklık çıkacağı bilgisine ulaştıkları görülmektedir. Kavram kartı etkinliğinin hemen ardından öğrencilerle beraber evrendeki düzen hakkında bilgi

verilerek etkinlik sonlandırılmıştır. Ayrıca öğrenciler oyunu tekrar oynamak istemişler ve sınıfta bırakılan oyun öğrenciler tarafından ders aralarında sık sık oynanmıştır.

Kavram kartı etkinliğinde gruplar “işbirliği, problem çözme becerilerini” sergileyerek etkinliği tamamlamışlardır. Yine etkinliğin slogan üretme kısmında “eleştirel düşünme ve sosyal katılım becerilerini” sergilemişlerdir (bkz. diyalog4 ve diyalog5). Yine öğrenciler “doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçülük” değerleri hakkında bir farkındalık geliştirmişlerdir.

4.2.2.2 Minik Kâşifler Etkinliğine Dair Bulgular

Kavram kartı etkinliğinin ardından, evrendeki düzen bilgisini öğrencilerin yaparak ve yaşayarak kalıcı bir biçimde öğrenmelerini sağlamak amacıyla tasarlanmış etkinliktir. Etkinlik kapsamında öğrencilere “araştırma becerisi, eleştirel düşünme ve sosyal katılım, gözlem, becerileri” kazandırılmak amaçlanmıştır. Ders içerisinde öğrencilere etkinlik formu verilmiş ve öğrencilerle okul bahçesine çıkılmıştır. Evrendeki düzene dair çevrelerinde gözlemledikleri durumları, etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Ardından öğrenciler bahçede çember tekniği ile oturtulmuş ve evrendeki düzene dair buldukları örneklerden üçer tane söylemeleri istenmiştir. Etkinliğe ait diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 6. Minik Kâşifler Etkinliğine Dair

Uygulanma tarihi: 09.10.2018

- (1) **AÖ:** Çocuklar şimdi dedektiflik tecrübeleriniz sonucu evrendeki düzene ait keşfettiğimiz durumlardan üçer örnek paylaşacağız.
- (2) **Ö1:** Rüzgâr esmiyor. Kuşların ötmesi, evlerin sobalarından çıkan dumanlar.
- (3) **AÖ:** Evlerin sobasından çıkan dumanlarda düzenin göstergesi midir?
- (4) **Ö1:** Düzeni bozuyor ya.
- (5) **Ö3:** Bulutlar bir Allah'ın bir olacağı bulunabilir çünkü bulut yok olsaydı düşünün nasıl bir şey olabilirdi. Yer çekimi olmasaydı ayağınız yere basamazdı her sanki uçardık. Ağaçlar olmasaydı kuşlar, hayvanlar hiçbir yere yuva yapamazdılar.
- (6) **Ö11:** Dağlar çayırlar var. Köpekler hayvanlar ne ararsan var. Ormanlar bize oksijen veriyor.
- (7) **Ö16:** Dikenli dikensiz yapması, evlerin yapımında kullanılması gereken eşyaları doğadan bulmak. Doğa da hayvanları beş, altı kollu yapması.
- (8) **Ö6:** Karıncaların evine yemek taşınması, taşıma araçlarının egzoz dumanı çıkarması, kuşların yavrularını beslemesi

- (9) **Ö2:** *Çocukların voleybol oynaması, etrafta hocaların olması, maç oynamaları*
- (10) **Ö5:** *Otobüslerin sesleri, voleybol oynayan insanların sesi, arabaların sesi*
- (11) **Ö9:** *Bitkilerin ve hayvanların güzelliği ve bir uyum içinde olması. Domates çekirdeğinden domates olması, bitkilerin sararıp solması ve yaprak dökmesi.*
- (12) **Ö7:** *Karıncaların yuvalarına gitmesi, suyun akması, kuşların uçuşması*
- (13) **Ö15:** *Hava bulutlu, ağaçlar esiyor sallanıyor. Çocuklar mutlu koşuyor.*
- (14) **Ö8:** *Havaya pis dumanlar yayılıyor. Bulutlar bir hareket halinde, ağaçların yaprakları dökülüyor.*
- (15) **Ö13:** *Rüzgârın esmesi. Kelebeklerin uçuşması. Arıların bal yapması*
- (16) **Ö10:** *Rüzgâr çok güzel esiyor. Hava olayları, bugün hava kapalı. Herkes farklı yaratılmış, herkes birbirinden farklı.*
- (17) **Ö14:** *Ağaçlar hava verir. Bulutlar kuraklığı önler. Çimenler hayvanların yemeğini sağlar.*

Diyalog 6 da görüldüğü üzere etkinliğe 14 öğrenci katılmıştır. Bazı öğrenciler söylemlerinde evrendeki düzene vurgu yaparken, bazıları ise evrendeki düzeni bozan durumlara ve evrendeki düzenle ilişkisi olmayan durumlara değinmişlerdir.

12 öğrenci (Ö1, Ö3, Ö11, Ö16, Ö6, Ö9, Ö7, Ö15, Ö8, Ö13, Ö10, Ö14) etkinlik kapsamında evrendeki düzene vurgu yapan örnekleri incelemeleri sonucunda bulmuş ve bunları ifade etmiştir. Örneğin: “Ö9: *Bitkilerin ve hayvanların güzelliği ve bir uyum içinde olması. Domates çekirdeğinden domates olması ve bitkilerin sararıp solması ve yaprak dökmesi.*” söylemi gözlemleri sonucunda evrendeki düzene dair bilgiler elde ettiğini göstermektedir.

Ayrıca evrendeki düzene vurgu yapan Ö1, Ö6, Ö8 adlı öğrenciler aynı zamanda evrendeki düzeni bozan durumlara da örnek göstermişlerdir. Ö1 adlı öğrencinin “...evlerin sobalarından çıkan dumanlar.” söylemine araştırmacı öğretmenin yönelttiği “*Evlerin sobasından çıkan dumanlarda düzenin göstergesi midir?*” şeklindeki soruya “*Düzeni bozuyor ya.*” şeklinde cevap vermesi duruma örnek gösterilebilir. Yine “Ö6 : *...taşımaya araçlarının egzoz dumanı çıkarması*” ve “Ö8: *...Havaya pis dumanlar yayılıyor.*” söylemleri de duruma örnektir.

Evrendeki düzenle ilişkili olmayan örnekler veren 2 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin “Ö2: *Çocukların voleybol oynaması, etrafta hocaların olması, maç oynamaları*”, “Ö5: *Otobüslerin sesleri, voleybol oynayan insanların sesi, arabaların sesi*” şeklindeki söylemlerine bakıldığında okul bahçesinde gözlemledikleri ancak evrendeki düzenle ilişkisi olmayan durumları ifade ettikleri görülmüştür.

Öğrencilerin buldukları örnekler alındıktan sonra çember düzeni hiç bozulmadan etkinlik formu verilmiştir. “*Sevgili öğrenciler önceki derslerimizle beraber bu*

dersimizde evrende her şeyin bir uyum ve düzen içerisinde bulunduğunu öğrendik ve gözlemledik. Peki, sizce Tüm bunlar kendiliğinden var olabilir mi? Açıklayınız.” sorusunun yer aldığı etkinlik formuna ait öğrencilerin söylemleri sonucunda “sav ileri sürenler ve kanıt ileri sürenler” olarak iki temaya ulaşılmıştır. Temalara ait verilere şekil 26 da yer verilmiştir.

Şekil 26. Allah'ın Yaratmasına Dair

Etkinlik genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin evrendeki düzenin kendiliğinden var olamayacağı ve Allah tarafından yaratıldığını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler evrendeki düzeni Allah'ın yarattığını ifade ederken kanıt ileri sürme ve sav ileri sürme olarak iki tür yol izlemişlerdir. Şekil 26 incelendiğinde kanıt ileri sürenler temasında 5 içeriğe (*canlıların varlığı, evrenin varlığı, doğa olayları, yeryüzü şekilleri, insan eylemleri*) erişilmiştir. Sav ileri sürenler temasında ise 1 içeriğe (*kendiliğinden var olamama*) erişilmiştir. Temalar arası oransal değerlendirme yapıldığında (28/6) öğrencilerin ifadelerinde genel itibariyle kanıt ileri sürdükleri görülmektedir.

Kanıt ileri sürenler temasında “*canlıların varlığı (15)*” yüksek sıklıkla ifade edilirken; “*evrenin varlığı (5)* , *doğa olayları (3)* , *yeryüzü şekilleri (3)* , *insan eylemleri (2)*” içerikleri de vurgulanmıştır. Örneğin; “*Ö7:Olamaz çünkü bu evreni Allah yaratmıştır, evreni Allah yaratmasaydı dünyada hiçbir canlı ya da eşya kalmazdı ama Allah'ımız bu evreni bizler için yaratmıştır. Gökyüzünde balonun*

uçmasını sağlayan rüzgârdır, rüzgârı da Allah sağlıyor. Mesela ağaçların ya da bitkilerin büyümesini sağlayan şey sudur, suyu da Allah'ımız göndermiştir.” şeklindeki söylemiyle “doğa olaylarını, canlıların varlığını ve evrenin yaratılışını” kanıt olarak göstermiştir. Yine “Ö2: Dışarıda top oynayanlar,voleybol oynayanlar,rüzgâr esmesi, çiçeklerin olması, güzel şeylerin olması tüm bunlar tek başına nasıl olsun olamazlar ki...” şeklindeki söylemiyle “insan eylemlerini, doğa olaylarını, canlıların varlığını” kanıt olarak göstermiştir. Öğrencilerin bu etkinlik ile sosyal bilimlerde kullanılan kanıt kullanma becerisini sergiledikleri görülmektedir.

Öte yandan sav ileri sürenler temasında 6 öğrenci kendiliğinden var olamama savına vurgu yapmışlardır. Örneğin;“Ö3: Hayır çünkü ışık Thomas Edison yapmıştır bunun bir yapıcısı sanatçısı vardır. Ve her şeyin bir sanatçısı vardır. Her şey kendiliğinden oluşamaz bunları yaratan Allah'tır...”; “Ö14: Bazı çiftçiler yiyecek üretir. Ağaçları diken öğrenciler, evi yapan inşaatçılar. Futbol sahasını boyayan inşaatçılar peki bunların hepsini insanlar yapıyorsa bizi kim yarattı? Allah yaratmıştır tabi ki.”; “Ö16: Olamaz. Nasıl bir resmin ressamı varsa bu Dünyayı da Allah yaratır.” şeklindeki söylemleriyle “Her şeyi yapan biri var o zaman evreni de biri yaratmıştır. Oda Allah'tır.”savını ileri sürmüşlerdir.

Minik kâşifler etkinliği kapsamında öğrencilerin “araştırma, eleştirel düşünme ve gözlem becerilerini” sergileyerek çevrelerindeki evrendeki düzene dair durumları tespit ettikleri görülmüştür (bkz.diyalog6). Yine öğrenciler evrendeki düzenin kendiliğinden olamayacağını açıklarken “kanıt gösterme” becerisini sergilemişlerdir (bkz. şekil 26). Bu etkinlikle öğrenciler “doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçülülük, şükür” değerleri hakkında farkındalık kazanmışlardır.

4.2.2.3 Evrende Bunlar Olmasaydı Etkinliğine Dair Bulgular

Bir durumun olmaması halinde ne olacağı sorusu o durumun önemini anlamak için etkin bir çalışmadır. Etkinlik ile öğrencilerin DKAB dersi programında yer alan “iletişim ve sunuş becerileri, araştırma becerisi, bilgi ve teknolojilerini kullanma becerisi ve sosyal katılım” becerilerini sergilemeleri desteklenmiştir. Bu etkinlik araştırma ödevi olarak planlanmıştır. Öğrencilere araştırma soruları (Ek-11) ödev olarak verilmiş ve bir sonraki derse getirmeleri istenmiştir. Öğrenciler tahtada

araştırma sonuçlarını sunmuşlar ve posterde uygun resmin altına yapıştırmışlardır. Etkinliğe dair resme aşağıda yer verilmiştir.

Resim 5

Öğrencilerin araştırma sonuçları değerlendirildiğinde görevini yerine getiren öğrenci sayısı 12'dir. 4 öğrenci ise araştırmasını yapmadığı için çalışmaya katılmamıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerden Ö5, Ö7, Ö8, Ö10, Ö14, Ö16 adlı öğrenciler kendilerine verilen problem durumu hakkında detaylı bir araştırma yaparak sunumlarını gerçekleştirmişleridir. Örneğin; Ö5 adlı öğrencinin “*Sizce bitkiler fotosentez yapmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?*” problemine dair “*Canlıların yaşayabilmesi için mutlaka enerji gerekmektedir. Vücudumuzda kasların ve kalbin çalışmasını ve vücuttaki kimyasal tepkimelerin gerçekleşmesini sağlayan bu enerji hayvansal ve bitkisel besinlerden alınır. Bütün besinlerdeki enerjinin ilk kaynağı ise güneştir. Geceleri Dünya’da bulunduğumuz noktada güneş ışıklarını alamaz. Sabah vakti bu ışıkların alınmaya başladığı zamandır. Üzerine güneş ışıkları düşen bitki fotosentez ile bu ışık enerjisini kimyasal enerjiye dönüştürür. Bitkinin dokularını yenilemesi ve büyümesi bu enerjiye bağlıdır. Bitki bu enerjiden yararlanarak büyümesini sürdürürken bir bölümünü de kimyasal enerji biçiminde hücrelerinde depolar. Bir insan veya hayvan bu bitkiyi yediğinde, bitkinin içinde depolanan bu enerjiyi de almış olur. Böylece kendi vücudundaki kimyasal tepkimeleri sürdürür ve bu enerjiyi dokularında saklar. Dolayısıyla hayvansal ve bitkisel yiyeceklerle aldığımız enerji beslenme zincirinin ilk basamaklarında yer alan*

bitkiler aracılığıyla ve fotosentez yoluyla güneşten gelmiş olan enerjidir.” şeklindeki araştırma sonucu bilgi ve iletişim teknolojilerini kullandığını göstermektedir.

Yine Ö16 adlı öğrencinin *“Atmosferdeki gazların oranı değişseydi dünyadaki düzen nasıl olurdu?”* problemine dair *“Dünya atmosferi %78 azot, %21 oksijen ve %1 oranında karbondioksit ve helyum gibi diğer gazların karışımından oluşur. Bu gazlar değişseydi mesela oksijen %25 olsaydı yangınlar çoğalıp ülkemiz kurak bir yer olabilirdi. Çünkü oksijen yanıcı bir gazdır.”* şeklinde sunduğu araştırma sonucu ile bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanarak araştırma hakkında doğru ve detaylı bilgi verdiği görülmüştür.

Öte yandan Ö4, Ö15, Ö2, Ö1, Ö3, Ö9 adlı öğrencilerin araştırma problemlerine dair detaylı bir araştırma yapmadıkları, kendi gözlemleri ve bilgileri ile problemi inceledikleri tespit edilmiştir. Örneğin; Ö3 adlı öğrencinin *“Besin zinciri olmasaydı yılan fareyi yemeseydi evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?”* sorusuna dair *“Evrendeki düzen olmasaydı hiçbir şey yolunda gitmezdi. Her şeyde yanlışlık eksiklik olurdu. İnsanlar rahat huzurlu olmazlardı. Yani kısacası dünyanın düzeni bozulurdu.”* şeklindeki söylemi konu hakkında araştırma yapmadığını gözlemleri ve bilgilerine dayanarak açıkladığı görülmektedir. Yine *“İlkbaharda ağaçlar çiçek açmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?”* problemine Ö2'nin *“Etraf güzel gözükmezdi ve etraftaki insanlar çiçek açmadığını fark edince üzülürlerdi.”* şeklindeki cevabı; *“Dünyanın etrafını saran atmosfer tabakası biraz daha ince ya da biraz daha kalın olsaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?”* problemine Ö9 adlı öğrencinin verdiği *“Kalınlığı daha değişik bir düzen ve şekilde olurdu ve düzenimiz değişerek daha başka bir gezegende gibi olurduk. İnceliği daha ince ve daha değişik bir dünya olurdu düzen çok değişirdi.”* şeklindeki ifadesi konuya dair araştırma yapmadıklarını göstermektedir. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının sonuçları evrende düzeni sağlayan şeylerin yokluğu durumunda düzenin bozulacağı yönündedir.

Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak araştırma yapan öğrencilerin sunumlarını daha rahat ve doyurucu bilgi vererek tamamladıkları, araştırma yapmayanların ise sunumlarının kısa sürdüğü ve daha gergin sunum yaptıkları araştırmacı öğretmen tarafından gözlenmiştir.

Etkinlik sonunda araştırmacı öğretmen tarafından evrende bulunan her şeyin bir amacı olduğu ve hepsinin düzenli işleyişte önemli bir yere sahip olduğu vurgusu yapılmıştır.

Yapılan etkinlik ile öğrencilerin bir kısmının “*etkili iletişim ve sunuş, araştırma, bilgi ve teknolojilerini kullanma becerilerini*” sergiledikleri tespit edilmiştir. Kendi bilgilerine dayanarak sunum yapan öğrencilerde dâhil tüm öğrencilerin “*sosyal katılım*” becerisini sergiledikleri görülmüştür. Etkinlik ile öğrencilerin “*bilimsellik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçünlülük*” değerlerin hakkında farkındalık oluşturdukları tespit edilmiştir.

4.2.2.4 Ayetini Bul Resmini Çiz Etkinliğine Dair Bulgular

Evrendeki düzen etkinlikleri kapsamında uygulanan son etkinliktir. Öğrencilerin “*Kuran-ı Kerim mealini kullanabilme, etkili iletişim ve sunuş, eleştirel düşünme*” becerilerini geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Öğrencilere Kuran-ı Kerimde yer alan surelerden birer sayfa verilmiş ve evrendeki düzeni anlatan ayeti bulup bu ayetten anladığını resmetmesi istenmiştir. Aşağıda öğrencilerin çizmiş oldukları resimlerin analizi yapılmıştır. Öğrencilerin bulmuş oldukları ayetler ek-12 da verilmiştir.

Resim 6: Ö1'in Resmi

Ö1: *Ayette meyvelerden bahsediyor. Bu zeytin, bu hurma, bu üzüm, bunlarda çeşitli meyveler (öğrenci resimdekileri gösteriyor). Bu su buda topluluk. Topluluk da düşünen insanlar var. Yıldızlar ve gündüzü de ayette bahsettiği için çizdim.*

Öğrenci verilen sayfadaki evrendeki düzene dair ayeti bulmuş ve ayette bulunanları resmine yansıtmiştır.

Nahl Suresi 11-14. ayetler

Ö2: Bereketli sular, hurma ağaçları, tohumcuklar bunlar, buda orda yeşillik diyor ya (başığı gösterir) o, bu da belde diyor beldeyi çizdim köy gibi.

Öğrenci sayfadaki evrendeki düzene dair ayeti bulmuş ve resmetmiştir. Ayette bahsedilen konuları gözlemleriyle yansıtmıştır. Ancak hurma ağacını görmediği için gerçeğiyle örtüşmeyen hurma ağacı resmi çizmiştir.

Resim 7: Ö2'nin Resmi

Kaf Suresi 9. ayet

Resim 8: Ö3'ün Resmi

Ö3: Ayetimde Allah'ın yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır dediği için yedi katlı gökyüzü çizip boyadım. Onlara ayı, güneşi de bir kandil yapmıştık dediği için böyle güneş, ay çizdim. Burada da ortaya kandili yaptım. Kandil gibi aydınlatıyor bunların hepsi diye.

Verilen sayfadaki evrendeki düzene dair ayeti bulmuştur. Öğrenci ayette geçen kandil ifadesini gaz lambası olarak düşünmüş ve o şekilde resmetmiştir.

Nuh Suresi 15-16. ayetler

Ö4: Meyveler yaptım, kelebekler yaptım, ırmak yaptım, güneş yaptım. Ayette bunları anlatıyordu o yüzden yaptım.

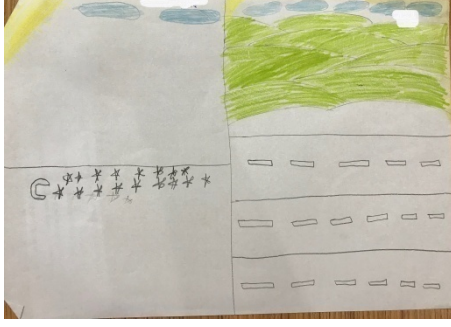
Öğrencinin verilen sayfadaki ayeti bulduğu ve ayette bahsedilen konuların resmini çizdiği görülmektedir.

Resim 9: Ö4'ün Resmi

Rad Suresi 2-4. ayetler

Resim 10: Ö5'in Resmi

Ö5: İlk başta diyor ki sabit dağlar yerleştirdik. Bende böyle dağlar ve yolları çizdim. Bide gece gündüz diyordu onları çizdim.

Öğrenci sayfasında bulunan ayeti bulmuş ancak resmi çizerken bahsedilen her konu için ayrı bir bölümde çizim yapmıştır.

Enbiya Suresi 31-33

Ö7: Rüzgâr esiyor, yaprak dökülüyor. Gündüzü de şenlik gibi çizdim. Gündüzü gecenin içine sokar diyor ya onun için öyle çizdim. Her biri bir vakte kadar akıp gider dediği için yaprakların dökülüştünü çizdim.

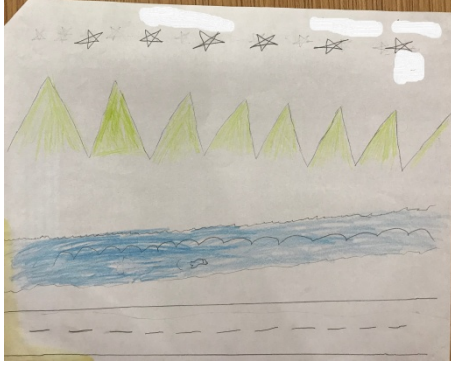
Öğrenci verilen sayfadaki ayeti bulmuş ve ayette ifade edilenleri resmine yansıtmıştır. Ayette bahsedilen “her biri bir vakte kadar akıp gider” ifadesini yaprakların dökülüştüyle doğru şekilde somutlaştırdığı görülmektedir.

Resim 11: Ö7'nin Resmi

Fatır Suresi 13. ayet

Resim 12: Ö8'in Resmi

Ö8: Ayette dağlarla ilgili bir şeyler söylüyordu. Ben de dağları çizdim. Nehirleri de çizdim. Bir de yolları diyordu. Sarsmasın diye dağlar diyordu bende dağları çizdim.

Öğrencinin verilen sayfadaki ayeti doğru şekilde bulduğu ve ayette geçenleri resmine yansıttığı görülmektedir.

Nahl Suresi 15-16. Ayetler

Ö9: Surede Allah gündüzü ve geceyi yarattığı için bende gündüzü ve geceyi yaptım. Sular dediği için suları kullanan insanlar yaptım (soldaki evi gösterir). Burada da uykuyu bize verdiği için uyuyor çocuk (sağdaki evi gösterir). Burada da gündüz oyun oynuyorlar.

verilen sayfadaki evrendeki düzene dair ayeti doğru şekilde bulmuştur. Ayette geçen ifadeleri (örneğin; suyun kullanımı) günlük hayatta kullanımına yönelik resmetmiştir.

Resim 13: Ö9'un Resmi

Furkan Suresi 47-49. Ayetler

Ö10: Denizde akıp giden dağlar gibi yüksek gemilerde O'nundur diye ayet geçiyordu, o yüzden gemileri yaptım. Allah'ın yarattığı her şeyi belli bir amaç için ve bir düzen olduğu için burada da gökleri falan çizdim, çiçekleri çizdim, suyun içindeki hayvanları çizdim.

Öğrenci verilen sayfadaki ayetleri doğru şekilde bulmuştur. Ayette bahsedilen kavramları doğadan gözlemleri sonucu resmine yansıtmıştır.

Resim 14: Ö10'un Resmi

Rahman Suresi 18-25. ayetler

Ö11: Allah'ın yarattığı dağları yaptım. Hayvanları falan. Allah'ın yaptığı düzeni çizdim.

Öğrenci ayeti bulmuş ve genel anlamda ayette bahsedilen kavramları resmetmiştir. Evrendeki düzeni Allah'ın koyduğuna vurgu yapmıştır.

Resim 5: Ö11'in Resmi

Enam Suresi 1. ayet

Bakara Suresi 22. ayet

Ö12: "O Rab ki yeri sizin için bir döşek" dedi bende burada yeri çizdim, toprak çizdim. "Göğü de kubbemsi bir tavan yaptım" dedi. Bende gökyüzünü kubbe gibi yaptım. Su yaptım bide ekin ekmek için malzemeler yaptım.

Öğrenci evrendeki düzene ait ayeti bulmuştur. "Ekin ekmek için yapılan malzemeler" ifadesi öğrencinin Allah'ın verdiği nimetlerden faydalanmak için çalışmanın önemini farkına vardığını gösteriyor.

Ö13: Yeri uzattık dediği için buraya çimenlerle yeri yaptım. Geçim fırsatları vardır dediği için ev yaptım. Hazine kutusu yaptım. Buraya da rüzgâr yaptım. Çiçeklerin tozlarını alıyor, içiyor. Gökten su indirdik dediği için yağmur bulutları yaptım, yağmur yağıyor. Depo çizecektim, depolayamazdınız dediği için ama yer yetmediği için çizemedim.

Kendisine verilen sayfadaki evrendeki düzene ait olan ayeti bulmuştur. Öğrencinin "çiçeklerin tozlarını rüzgâr alıyor" söylemiyle ayetinde geçen ifadeyi öğrendiği bilgiler ile harmanlayarak yorumladığı görülmektedir.

Hicr Suresi 19-22. ayetler

Resim 18: Ö15'in resmi

Ö15: Üzüm ağaçlarını anlatıyor, hurma ağaçlarını anlatıyor, çeşitli meyveler anlatıyor. Burada da insanlar onlara bakıp evrendeki düzen hakkında düşünüyorlar. Ağaçları sulayıp da onlara bakıyorlar. Meyve olmasını istiyorlar. Onlardan düşünüp Allah'ı buluyorlar.

Öğrenci evrendeki düzene dair ayeti doğru şekilde bulmuştur. Ayette geçen ifadeleri resmine yansıtmıştır. Evrendeki düzenin Allah'ın varlığına kanıt olduğunu ifade etmiştir.

Rad Suresi 4. ayet

Ö16: Ayette hayvanları anlattığı için bir tane çoban yaptım. Hayvanlar falan yaptım. Ağaç güneş falan yaptım. Çoban gülüyor çünkü hem hayvanlardan geçinebildiği için hem de barınabildiği mutlu.

Öğrenci ayetini doğru şekilde bulmuş ve ayette bahsedilen konuyu resmine yansıtmıştır. Çobanın gülüyor olması ise Allah'ın verdiği nimetlerin insanların yaşamında önemli yere sahip olduğunun farkında olduğunu göstermektedir.

Resim 19: Ö16'nın Resmi

Nahl Suresi 5-6. ayetler

Öğrencilerin evrendeki düzene dair ayetler ile ilgili çizdikleri resimler incelendiğinde; çalışmaya katılan 14 öğrencinin kendilerine verilen sayfalardaki evrendeki düzene ait ayeti buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin tamamının ayette bahsedilen kavramları resimlerine yansıttıkları görülmektedir. 6 çocuk resimlerinde sadece ayette yer alan öğeleri çizmiştir. (bkz. resim: 6, 7, 8, 9, 10, 12). 8 çocuk ise ayetlerinde yer alan öğeleri resmine yansıtırken aynı zamanda ayetten çıkardığı mesajları da resmine yansıtmıştır (bkz. resim: 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19). Ayetinden çıkarımda bulunan öğrencilerin resimleri değerlendirildiğinde; Ö7 adlı

öğrenci ayetinde bahsedilen “*her biri bir vakte kadar akıp gider*” ifadesini yaprakların dökülüşiyle doğru şekilde somutlaştırmış ve ayetinden eleştirel düşünmenin alt basamaklarından olan çıkarımda bulunmuştur. Yine Ö12 adlı öğrencinin “*...ekin ekmek için yapılan malzemeler yaptım*” ifadesiyle Allah’ın verdiği nimetlerden faydalanmak için çalışmanın önemi; Ö16 adlı öğrencinin “*.....çoban gülüyor çünkü hem hayvanlardan geçinebildiği için hem de barınabildiği mutlu.*” söylemiyle evrende var olan düzenin insanın mutlu ve güvenli bir yaşam sürmesi için gerekli olduğu yönünde çıkarımda buldukları görülmektedir (bkz. resim: 16, 19). Ayrıca Ö15 adlı öğrencinin “*...Onlardan düşünüp Allah’ı buluyorlar.*” ifadesiyle evrendeki düzenin Allah’ın varlığının delili olduğunu kavradığını gösterir (bkz. resim: 18).

Öğrenciler genel anlamda ayetlerin resmini çizerken; ayette bahsedilen öğeleri, doğadaki ve yaşantısındaki gözlemleriyle resimlerine yansıtmışlardır. Ancak Ö2 adlı öğrencinin ayetinde geçen hurma ağacını görmediği için hayal gücü ile bir hurma ağacı çizdiği görülmektedir (bkz. resim: 7). Yine Ö3 adlı öğrencinin de ayetinde geçen kandil ifadesini gaz lambası olarak çizdiği görülmektedir (bkz. resim: 8).

Ayetini bul resmini çiz etkinliği kapsamında öğrencilerin tamamının kendilerine verilen sayfadaki ilgili ayeti bularak “*Kuran-ı Kerim mealini kullanma*” becerisini sergiledikleri görülmüştür. Yine buldukları ayetlerin resmini çizerek ve sunumlarını yaparak “*etkili iletişim ve sunuş, eleştirel düşünme becerilerini*” de sergiledikleri tespit edilmiştir. Yine bu etkinlik ile öğrenciler “*bilimsellik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçülülük, şükür*” değerleri hakkında farkındalık kazanmışlardır. Ayrıca bu etkinlikler ile ulaşılması hedeflenen “*Evrendeki mükemmel düzen ile Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.*” ve “*Allah’ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.*” kazanımlarına eriştikleri tespit edilmiştir.

4.2.3 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Allah Tasavvuru Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular

Çalışmanın bu başlığı altında *Allah tasavvuru* etkinliklerinin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda “*Allah’ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler verir.*”, “*Allah’ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.*”ve “*İhlâs suresini okur, anlamını söyler.*” kazanımlarından yola çıkılarak “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, kanıt kullanma, işbirliği, etkili iletişim ve sunuş, Kuran-ı Kerim meailini kullanma*” becerilerini desteklemek ve “*estetik, ölçülülük*” değerleri hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla “*puzzle resim yapma, poster, elma yedirme, İhlâs suresi*” isimli 4 etkinlik uygulanmıştır.

4.2.3.1 Puzzle Resim Yapma Etkinliğine Dair Bulgular

“*Allah’ın eşsiz ve tek bir varlık*” olduğunu kavramaları amacıyla “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, kanıt kullanma*” becerilerinin desteklendiği ve “*estetik ve ölçülülük*” değerlerinin öne çıkarıldığı çalışma ile öğrencilere puzzle resimlerin birer parçası verilmiş ve resimleri boyayıp birleştirmeleri istenmiştir. Ardından birleştirilen resimler estetik olması açısından tartışılmıştır. Aşağıda etkinlik sırasında gerçekleşen diyaloga yer verilmiştir.

Diyalog 7. Resimlerin Estetik Olmasına Dair

Uygulanma tarihi: 23.10.2018

- (1) AÖ: *Çocuklar ayrı boyayıp birleştirdiğimiz bu resimler sizce güzel oldu mu?*
- (2) Ö4: *Çok renkli oldu.*
- (3) AÖ: *Böyle renkli olması güzel mi sence?*
- (4) Ö4: *Hayır öğretmenim. Çok karışık görünüyor. Resmin ne olduğu anlaşılmıyor.*
- (5) Ö13: *Çirkin oldular.*
- (6) Ö11: *Kötü oldu.*
- (7) Ö9: *Hiç güzel olmadı bunlar. Keşke tek boyasaydık.*
- (8) AÖ: *Çocuklar resimlerin güzel olduğunu düşünen var mı?*
- (9) S: *Hayır. (Öğrenciler birlikte söylemiştir.)*

Diyaloga incelendiğinde öğrencilerin tamamı resimlerin estetik görünmediği yönünde fikir birliğine varmışlardır. “Ö11: kötü...” ve “Ö13: Çirkin...” ifadeleriyle

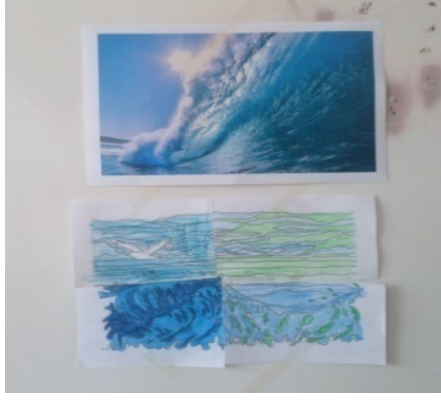
güzel olmadığını belirtmişlerdir. Öte yandan “Ö4: ... Çok karışık görünüyor. Resmin ne olduğu anlaşılıyor.” şeklindeki söylemiyle puzzle resimlerde bir bütünlük olmadığını ifade etmiştir. Yine “Ö9: ... Keşke tek boyasaydık.” ifadesiyle resimlerin tek olarak boyandığında daha güzel olacağını düşündüğünü göstermektedir. Diyalogun ardından öğrencilerin konuyu daha detaylı analiz edebilmesi amacıyla “Bir sınıfta iki başkan olsa ne olurdu?” sorusu yönlendirilmiştir. Aşağıda konuya ait diyalog verilmiştir.

Diyalog 8. Bir Sınıfta İki Başkan Olsa

Uygulanma tarihi: 23.10.2018

- (1) **AÖ:**Çocuklar bir sınıfta iki başkan olsa sizce nasıl olur?
- (2) **Ö1:**Yazılanlar oluyor ya herkes birini yazar. Güzel olmaz ama biri susturur diğeri yazarsa bu iyi bir şeydir.
- (3) **Ö4:**O zaman başkan yardımcısı olmuş olur biri.
- (4) **Ö7:**Olmaz, hep tartışırlar.
- (5) **Ö8:**Güzel olmaz ikisi de ayrı şeyler yapar. Bazılarına benim yerime geç der kavga ederler.
- (6) **Ö10:**Karışır her şey. Onu ben yazacağım, onu ben yazacağım der.
- (7) **Ö12:**İkisi de farklı kişileri yazmak ister. Öbür başkan onun arkadaşını yazmak ister.
- (8) **Ö15:**Birbiriyle kavga ederler.

Diyalog da görüldüğü üzere öğrenciler genel anlamda bir sınıfta iki başkan bulunmasının kargaşaya neden olacağını belirtmişlerdir. Ancak Ö1 adlı öğrencinin “Yazılanlar oluyor ya herkes birini yazar. Güzel olmaz ama biri susturur diğeri yazarsa bu iyi bir şeydir.” şeklindeki söylemi, iki başkanın varlığının kargaşaya neden olacağını fakat aralarında görev paylaşımı yaparlarsa anlaşabileceklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra Ö4 adlı öğrenci Ö1 adlı öğrencinin söylediğine karşılık “Ö4: O zaman başkan yardımcısı olmuş olur biri.” şeklindeki söylemiyle aynı statüde iki insanın bir ortamda lider olamayacaklarını birinin yardımcı konumunda kalacağını ifade etmiştir. Diyalogun ardından öğrencilerin boyamış oldukları resimlerin üzerine orijinaline yakın manzara resimleri yapıştırılmıştır. Etkinliğe ait görsellere aşağıda yer verilmiştir.

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

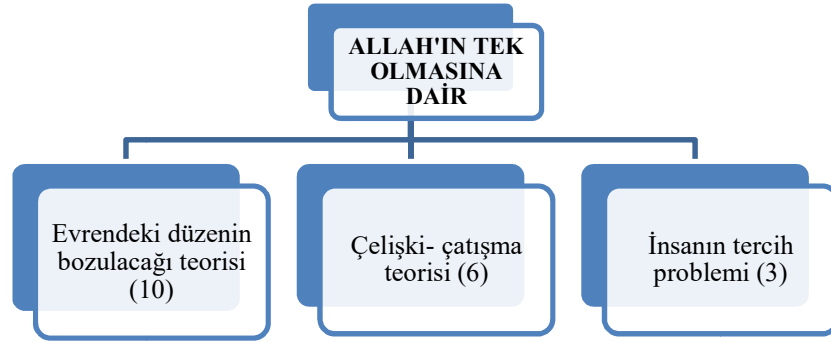

Resim 24

Ardından araştırmacı öğretmen tarafından “Çocuklar bunlar bizim boyadığımız resimler (puzzle resimleri göstererek). Bu resimler ise Allah’ın bizim için yaratmış olduğu güzel evrenden çekilmiş fotoğraflar. Gördüğünüz gibi bizim boyadığımız resimler karışık ve hiç güzel görünmüyor. Çünkü biz o resimleri 4’er kişi kendi

zevkimize göre boyayıp birleştirdik. Diğer resimler ise çok güzel görünüyor. Bunun nedeni o güzellikleri Allah'ın tek başına yaratmış olmasıdır.” bilgisi verilmiştir.

Etkinliğin son aşamasında yer alan “Sevgili öğrenciler evrende bir düzenin bulunduğunu ve tüm bunların tek başına olamayacağını bir yaratıcının (Allah'ın) var olduğunu önceki derslerimizdeki deneyimleriniz sonucu öğrenmişsiniz. Peki, Birden çok Allah olsaydı ne olurdu? Düşüncelerinizi benimle paylaşır mısınız?” yönergesinin bulunduğu etkinlik formuna ilişkin tüm öğrenciler birden çok Allah'ın olamayacağını “evrendeki düzenin bozulacağı, çelişki çatışma, insanın tercih problemi” teorileri ile temellendirmişlerdir. Temaya ait veriler şekil 27 de gösterilmiştir.

Şekil 27. Allah'ın Tek Olmasına Dair

Şekil 27 ye göre öğrencilerin tamamı Allah'ın tek olmasını temellendirmişlerdir. Temellendirme şekline göre 3 teoriye (evrendeki düzenin bozulacağı teorisi, çelişki- çatışma teorisi, insanın tercih problemi) ulaşılmıştır. Teorilerin vurgulanma sıklıklarına bakıldığında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu durumu “evrendeki düzenin bozulacağı teorisi (9) ve çelişki-çatışma teorisi (6)” ile açıkladıkları görülmektedir.

Örneğin; “Ö2: ...iki tane Allah olsaydı biri cennete yollamak isterdi biri cehenneme yollamak isterdi.” ifadesiyle Allah'ın birden fazla olamayacağını çelişki- çatışma teorisi ile açıklamıştır. Yine “Ö14: Allah'tan çok kişi olsaydı belki farklı isteklerde bulunmak isterlerdi. Mesela birisi ben yaratacağım bu gezegeni ben yaratacağım diye kavga olurdu ve dünyada düzensizlik olurdu. Ve çok büyük bir facia olurdu.” şeklindeki söylemiyle durumu çelişki çatışma teorisi ve evrendeki düzenin

bozulacağı teorisi ile açıklamıştır. Ancak “Ö1: Allah tektir ve birdir. Allahtan başka ilah yoktur. Allah’ın yaratıcısı yoktur. Allah tepeye bizi sarsmasını diye dağlar koymuş orası üstümüze düşebilirdi...” şeklindeki söylemiyle evrendeki düzenin bozulacağı teorisine değinirken “*ayetini bul resmini yap*” etkinliği sırasında başka bir öğrenci tarafından resmi çizilen ve sınıfta sunulan ayetle vurgu yaptığı görülmüştür (bkz. resim: 12).

Ayrıca öğrencilerin bir kısmı *insanın tercih problemi (3)* yaşayacağı için evrende birden fazla Allah olamayacağını ifade etmişlerdir. “Ö3: Hangisine dua ederdik yani bir tanesine dua edebilirdik...” ve “Ö7: *O zaman Allahların evrende istediklerini yapması insanları şaşırtırdı...*” söylemleri duruma örnektir.

Puzzle resim yapma etkinliği kapsamında öğrenciler “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım*” becerilerini sergilemişlerdir (bkz. diyalog7 ve diyalog8). Yine öğrencilerin “*Birden fazla Allah olsaydı nasıl olurdu?*” etkinlik formuna verdikleri cevaplarda “*kanıt kullanma*” becerisini sergiledikleri görülmüştür (bkz. şekil 27). Bunun yanı sıra “*estetik ve ölçülülük*” değerleri hakkında farkındalık kazandıkları da görülmektedir. Ayrıca etkinlik ile hedeflenen “*Allah’ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler verir.*” kazanımına öğrenciler ulaşmışlardır.

4.2.3.2 Poster Etkinliğine Dair Bulgular

Öğrencilerin *Allah’ın var olan, başlangıcı olmayan, sonsuz olan, tek olan, yarattıklarından farklı olan, muhtaç olmayan, diri, bilen, duyan, gören, dilediğini gerçekleştiren, güçlü, konuşan, yaratan* bir varlık olduğu hakkında derinlemesine inceleme yaparak bilgi sahibi olması ve öğrencilerin *analitik düşünme, sınıflama yapabilme, grup çalışması yapabilme, etkili iletişim ve sunuş* becerilerini geliştirmek amacıyla gruplara Allah’ın tanımlarıyla beraber yer alan sıfatlarının bulunduğu posterler ve ayetler verilmiş gruplardan ayetlerin analizlerini yaparak başlıklarına uygun olanları seçmeleri ve yapıştırmaları istenmiştir. Etkinliğe ait görsele aşağıda yer verilmiştir.

Resim 25

Öğrenciler ellerinde bulunan ayetleri sınıflandırırken grup arkadaşlarıyla beraber derinlemesine inceleme yapmış ve birbirleriyle iletişim halinde olmuşlardır. Ayrıca ayetlerin sınıflanmasının yapıldığı sırada sıkıntı yaşayan gruplar diğer grup arkadaşlarından ve araştırmacı öğretmenden yardım istemişlerdir.

Sınıflama işleminin tamamlanmasının ardından grup sözcüleri sırayla poster sunumlarını gerçekleştirmişlerdir.

Etkinlik kapsamında öğrenciler grup arkadaşlarıyla “işbirliği becerilerini” kullanarak çalışmalarını tamamlamışlardır (bkz. resim 25). Öğrenciler posterlerinin sunumu sırasında etkili iletişim ve sunuş becerisini sergilemişlerdir. Yine etkinliğe aktif katılarak sosyal katılım becerilerini de gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca etkinlik ile hedeflenen “Allah’ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.” kazanımına öğrenciler erişmişlerdir.

4.2.3.3 Elma Yedirme Etkinliğine Dair Bulgular

“Allah’ın insanın yaptığı ve yapacağı tüm işleri görüyor, duyuyor, biliyor olmasının bilincini kazandırmak ve eylemlerini bu duruma göre düzenlemelerini sağlamak” amacıyla oluşturulmuş etkinliktir. Etkinlik kapsamında öğrencilere birer elma

verilmiş ve bu elmaları kimsenin görmeyeceği, duymayacağı ve bilmeyeceği bir yerde yemeleri istenmiştir. Etkinliğe ilişkin veriler şekil 28 de gösterilmiştir.

Şekil 28. Elma Yedirme Etkinliğine Dair

Şekil incelendiğinde öğrencilerin elmayı yerim (7) ve yiyemem (8) şeklinde iki durum belirttikleri görülmektedir.

Elmayı yiyemeyeceğini ifade eden öğrencilerin söylemleri incelendiğinde; “Ö3: *Ben bu elmayı yiyemem çünkü Allah her tarafta her yerde görüyor yani yiyemem.*” ; “Ö4: *Ben bulamadım her yerde Allah görür.*”; “Ö8: *Hiçbir yerde çünkü Allah görür.*”; “Ö9: *Hiçbir yerde çünkü Allah bizi görür. Onun için hiçbir yerde yiyemeyiz.*”; “Ö10: *Ben kimsenin görmeyeceği, duymayacağı yerde bile o elmayı yesem Allah beni görüyor.*” ; “Ö12: *Hiçbir yerde yiyemem Allah bizi her zaman görür.*”; “Ö13: *Hiçbir yerde Allah görür.*” şeklindeki ifadeleriyle Allah göreceği için hiçbir yerde bu elmayı yiyemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Ancak “Ö1: *Yiyemem çünkü görenlerin gözü kalır göz hakkı olur.*” söylemiyle göz hakkı olacağını düşündüğü için elmayı yiyemeyeceğini belirtmiştir.

Ayrıca “Ö2: *Evin arkası veya bahçede*”; “Ö6: *Durağın orda hiç kimsenin görmediği yerde*”; “Ö7: *Akşamüstü yatarken çünkü herkes uyuklu olduğu için karanlıkta görünmediğim için.*”; “Ö11: *Evin arkası kapının arkası*”; “Ö14: *Bir dolapta*”; “Ö15: *Arkada ki bankta çünkü en gizli yer orda.*”; Ö16: *Yeni climoncodoevilmatili (gizli yerim) çünkü orası ıssız bir yer ve çöl gibi kurak.*” söylemleriyle Allah’ın göreceğini düşünmeden elmayı yemek için sadece insanların görmeyeceği gizli yerler bulmaya çalıştıkları görülmektedir.

Elma yedirme etkinliği kapsamında elmayı yiyemeyeceğini ifade eden öğrenciler Allah'ın göreceği kanıtını göstererek “*kanıt gösterme*” becerisini sergilemişlerdir (bkz. şekil 28). Yine öğrenciler “*eleştirel düşünme ve sosyal katılım becerilerini*” de etkinlik kapsamında sergilemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin etkinlik kapsamında hedeflenen “*Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.*” kazanımına ulaştıkları tespit edilmiştir.

4.2.3.4 İhlâs Suresi Etkinliklerine Dair Bulgular

Bu etkinlik “*İhlâs suresini ezbere okur ve anlamını söyler.*” kazanımından yola çıkılarak “*Kuran-ı Kerim mealini kullanma, eleştirel düşünme, sosyal katılım*” becerileri desteklenmiştir. Etkinlik çerçevesinde öncelikle öğrencilerin surenin Arapçasını ezberleme ve mealini kavraması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Surenin Arapçasının öğretimi için top oyunu kullanılmış tüm öğrenciler kora şeklinde sureyi ezbere okuma becerisini kazanmışlardır. Ardından bardak oyunu ile hem ezberlenen surenin pekişmesi hem de mealinin anlaşılması amaçlanmıştır. Etkinliğe ait görseller aşağıda verilmiştir.

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Gruplara ayrılan öğrenciler kendilerine verilen sürede surenin Arapçasının yer aldığı bardaklardan kuleyi yapmak için grup arkadaşlarıyla dayanışma içerisinde çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacı öğretmen tarafından gerçekleştirilen meal öğretiminden sonra kızlar ve erkekler olarak ayrılan gruplar Arapça metinler ve mealleri en kısa sürede bardaklar üzerinden eşleştirmek için yarışmışlar ve yarışma esnasında çok heyecanlanmışlardır. Erkekler grubu en kısa sürede yarışmayı tamamlamıştır. Yarışma bitiminde oyunu tekrar oynamak istemişler ve ikinci kez meal eşleştirme oyunu oynanmıştır. Öğrenciler grup olarak güzel bir iş ortaya çıkardıkları için mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. “Ö2: Biz çok güzel bir ekip olduk.” söylemiyle durumu yansıtmaktadır.

Surenin Arapça ve meal öğretimine dair etkinlikler uygulandıktan sonra öğrencilerin “De ki: O, Allah birdir. Allah samed’dir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.” (İhlâs Suresi/1-4) anlamındaki ihlâs suresinden yaşlarına uygun mesajlar çıkarmaları istenmiştir. Etkinliğe ait diyaloga aşağıda yer verilmiştir.

Diyalog 9. Allah Bana Ne Anlatıyor?

Uygulanma tarihi: 30.10.2018

(1) AÖ: Çocuklar dersimizde ihlâs suresini ve anlamını öğrendik. Sizce Allah bize bu sure ile ne anlatmak istiyor olabilir?

(2) Ö5: Bunları öğrenip büyüklüğünü anlamamız için.

- (3) **Ö3:** Çünkü kendisinin nasıl bir varlık olduğunu anlatmış olabilir. Onun kimseye ihtiyacı olmadığı için olabilir Allah birdir ve tektir kimseye muhtaç değildir kimsenin doğmasına vesile olmamıştır.
- (4) **Ö9:** İyi ve terbiyeli bir insan olmamız için ve güzel ahlaklı biri olmamız için söylemiştir. Ve onun bir tek olduğunu bilmemiz için.
- (5) **Ö1:** Allah'ın tek olduğunu bilmemiz Kuranı Kerim'i iyi öğrenip sular seller gibi okuyup ilerde iyi insan olmamız için söylemiştir.
- (6) **Ö6:** Çünkü Allah bize arkadaşlarımızla iyi davranmamız için söylemiştir.
- (7) **Ö2:** Çünkü Allah öyle olduğu için bize kendini anlatmıştır.
- (8) **Ö10:** Allah bize kendini tanıtmak istemiştir. Allah kendisinin tek olduğunu bize söylemek istemiştir. Allah kimseden yardım istemez bizim ondan yardım alabileceğimizi söylemiştir. Kendisini kimse doğurmamıştır. Ve kimseyi doğurmamıştır. Onun benzeri yoktur.
- (9) **Ö15:** Öğrenelim diye bizim öğrenmemiz için Allah'a inanmamız için Allah'a güvenmemiz için. Peygamberimize, Kuranı Kerime ve meleklerimize inanmamız için.
- (10) **Ö16:** Kendisini bize tanıtmak için söylemiştir. Ve sorularımıza cevap vermek için.
- (11) **Ö13:** Allah tektir çünkü birden fazla olsaydı kargaşa olurdu.
- (12) **Ö4:** Evet Allah tektir ve her şeyi yoktur evet.
- (13) **Ö8:** Allah kendini bize anlatmak için bize söylemiştir.
- (14) **Ö11:** Çünkü Allah tektir ve Onun yolundan gitmemizi ister.
- (15) **Ö12:** Onu tanıyalım diye ve Onun varlığına inanalım diye.
- (16) **Ö14:** Onun bizi yarattığını söylüyor. Kendisini anlatmak için. Bir ve tek olmasını anlatıyor.

Diyalog 9 incelendiğinde öğrencilerin hemen hemen hepsi ihlâs suresinde Allah'ın kendi sıfatlarını anlattığına değinmişlerdir. 14 öğrenci(Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16) Allah'ın bu sure ile kendisini tanıtmak istediğini dile getirirken, 4 öğrenci(Ö1, Ö6, Ö9, Ö11) Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu öğrenip iyi davranışlar sergilememiz için anlattığını vurgulamıştır. Ayrıca 2 öğrenci (Ö12, Ö15) Allah'a inanmamız için anlattığını ifade etmiştir. Yine Ö16 adlı öğrenci "...Ve sorularımıza cevap vermek için." söylemiyle sureden, insanların Allah'ın varlığına dair sorularına cevap verdiği çıkarımında bulunmuştur. Ö10 adlı öğrenci ise "...Allah kimseden yardım istemez bizim ondan yardım alabileceğimizi söylemiştir..." şeklindeki söylemiyle Allah'ın muhtaç olmama özelliğine vurgu yaparken insanların Allah'a muhtaç olduğu çıkarımında bulunduğu söylenebilir.

İhlâs suresi etkinlikleri bağlamında öğrenciler ihlâs suresinin anlattıklarını yorumlarken “*Kuran-ı Kerim kullanma ve eleştirel düşünme*” becerilerini sergilemişlerdir (bkz. diyalog9). Yine etkinliğe aktif katılarak “*sosyal katılım becerisini*” de sergilemişlerdir. Öte yandan öğrencilerin “*İhlâs suresini okur, anlamını söyler.*” kazanımına eriştikleri görülmüştür.

4.2.4 DKAB Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Bağlamında Allah’a İman Ve Değer İlişkisi Etkinliklerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular

Bu başlık altında Allah’a iman ve değer ilişkisi etkinliklerinin analizi yapılmıştır. “*Allah’a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.*” ve “*Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.*” kazanımlarından yola çıkılarak “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, empati kurma, karar verme, öz denetim, etkili iletişim ve sunuş, Kuran-ı Kerim’i kullanma, mekân, zaman ve kronolojiyi anlama*” becerilerinin desteklendiği ve “*bağışlama, cesaret, duyarlılık, Allah sevgisi, şükür, sorumluluk, onurlu olma, yardımseverlik, iyi niyet, hoşgörü, saygı, adaletli, doğruluk, dürüstlük, merhamet, sabır, kanaatkârlık, cömertlik, dayanışma, çalışkanlık, güvenirlilik, hakseverlik*” değerleri hakkında farkındalık kazandırmak amaçlandığı “*ahlaki muhakeme, iman gösteri yöntemi, ayet yorumlama, duamı iletıyorum*” isimli 4 etkinlik uygulanmıştır.

4.2.4.1 Ahlaki Muhakeme Etkinliklerine Dair Bulgular

Allah’a inanan bir insanın karşılaştığı kritik durumlarda doğru ve yanlış ayırt ederek doğru olanı seçmesi ve inancının gereğini yerine getirmesi gerektiği bilincinin oluşturulması amacıyla yapılandırılmış etkinliktir. Bu etkinlik ile öğrencilerin “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, empati kurma, karar verme, özdenetim*” becerilerini desteklemek ve “*adalet, dürüstlük, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, duyarlılık, güvenirlilik, hakseverlik, yardımseverlik, iyi niyet, kanaatkârlık, sorumluluk*” değerleri hakkında farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Öğrencilere karışık şekilde araştırmacı öğretmen tarafından oluşturulmuş “*Ahmet’in harçlık almadığı bir gün yolda bulduğu cüzdan*” ve “*Ayşe’nin arkadaşları arasında başka bir arkadaşı hakkında gerçekleşen konuşmaya şahit olması*” konulu yarım bırakılmış iki örnek olay metninin yer aldığı etkinlik

formları verilmiştir. Etkinlik kapsamında yarım bırakılan hikâyeyi tamamlamaları istenmiştir. Ayrıca olayın kahramanı ile empati kurup “*onun yerinde olmaları halinde ne yapacakları ve Allah’a iman eden bir kişinin durum karşısında nasıl davranış sergilemesi gerektiği*” sorulmuştur. Aşağıda şekilde her iki örnek olay metnine dair öğrencilerin vermiş olduğu cevapların analizine şekiller üzerinde yer verilmiştir. Öğrencilerin hikâye tamamlama etkinliğine dair örnek olaylar tablo 12 de gösterilmiştir.

Tablo 12. Ahlaki Muhakeme Etkinliği Örnek Olayları

Ahmet’in Kararı	Ayşe’nin Kararı
<i>Ahmet sabah okula giderken babasından harçlık istemiştir. Babası ise maaşını alamadığı için bugün harçlık veremeyeceğini söylemiştir. Annesinden beslenmesini alıp okula gitmek için yola çıkan Ahmet yürürken içi para dolu bir cüzdan bulur. Etrafına bakar ve kimseye göremez. Bir an gün içinde kendisine bu parayla bir sürü yiyecek ve eşya alabileceğini düşünmüştür...</i>	<i>Ayşe sınıftaki arkadaşlarıyla sohbet ediyordu. O sırada arkadaşlarının orada olmayan başka bir arkadaşları hakkında o kişinin hoşuna gitmeyecek şeyler konuşmaya başladıklarını fark etti. Aslında o kişi hakkında konuştukları onun gerçekten yaptığı şeylerdi. Ayşe bu durumda...</i>

Şekil 29. Hikâye Tamamlamaya Dair

Şekil 29'a göre öğrencilerin Ahmet'in ve Ayşe'nin gözüyle hikâyeleri tamamladığı görülmüştür.

Ahmet'in kararı hikâyesinde öğrenciler; Ahmet'in bakış açısıyla cüzdanı alıp camiye vereceği (4), alıp sahibini bulmaya çalıştığı (4), alıp kendisi harcayacağı (1) şeklinde hikâyelerini tamamlamışlardır. Genel anlamda öğrencilerin Ahmet'in o cüzdandaki para üzerinde hakkı olmadığı bilincini taşıdıkları söylenebilir. Ancak öğrencilerden bazıları Ahmet'in cüzdanın sahibini bulmaya çalışmadan camiye verip cami yararına kullanılması gerektiğini düşünmüşlerdir. “Ö1: *Ahmet camiye verir. İmam da der ki sağ ol evlat caminin kaloriferi bozulmuştu. Allah ne muradın varsa versin der.*”ve“Ö6: *...Ahmet bir düşünmüş yerde buldum demiş o parayı camiyeye götürmüş.*” şeklindeki söylemleri duruma örnektir. Bu düşünceye sahip öğrencilerin problem çözme becerilerinin beklenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Öğrenciler problem durumunu çözmemişler sadece hakları olmadığını düşünmüşlerdir.

Ayrıca Ahmet'in cüzdanın sahibini bulacağı yönünde hikâyesini tamamlayan; Ö2 adlı öğrenci “*...cüzdanı belediyeye götürüp ilan ettirmiştir.*” söylemiyle belediyeye

ilan ettirerek; Ö11 adlı öğrenci “*Ve bunun günah ve haram olduğunu düşünür ve camide hoparlörde söyler. Duyan insanlar hemen araştırır.*” söylemiyle camiden anons ettirerek; Ö14 adlı öğrenci; “...*Evde kimin olduğunu düşünmeye başladı. Sonra arkadaşının annesini düşünür haklı çıkar götürür ve verir...*” söylemiyle kime ait olduğunu düşünerek; Ö15 adlı öğrenci “*Hemen karakola götürmüş ya da babasıyla birlikte karakola gitmişler ve polis amcaya olan biteni baştan aşağı anlatmışlar.*” şeklindeki söylemiyle karakola götürerek sahibini bulmaya çalışacağını ifade etmişlerdir. Bu düşünceye sahip öğrencilerin problem çözme becerilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Fakat “Ö4: *Ve eşyaları ve yiyecekleri alırdı. Eve gidip yiyecekleri annesi görmüş ve sorar bunlar ne diye ve cevaplar ve cüzdanı alıp eşyaları yiyecekleri aldık der.*” şeklinde tamamladığı hikâyeye ile bulduğu parayı kullanabileceğini düşünmüştür.

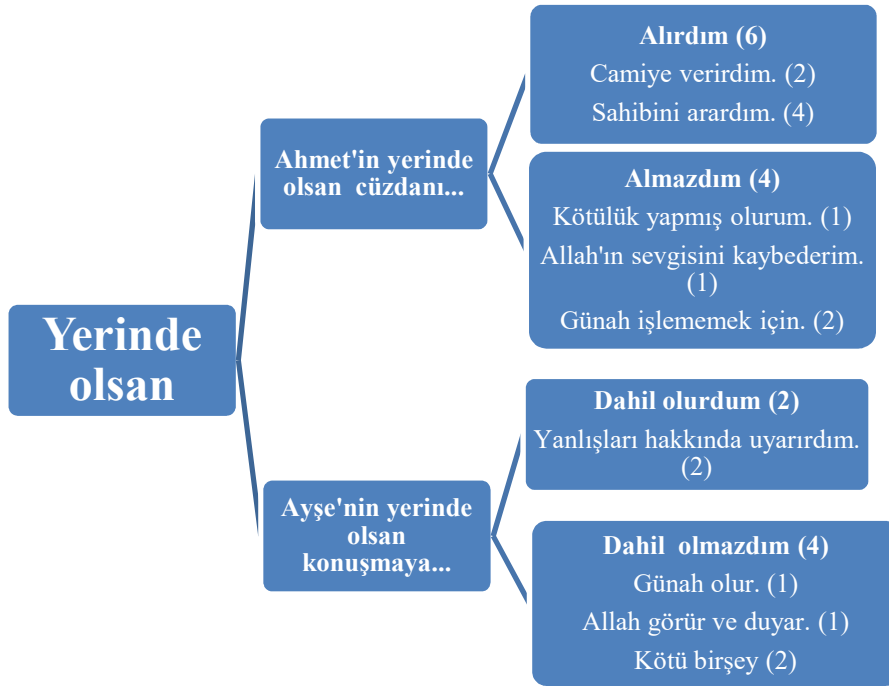
Ayşe'nin kararı hikâyesinde öğrenciler; Ayşe'nin bakış açısıyla konuşmaması gerektiği hakkında onları uyaracağı (4), ortamı terk edip iletişimi keseceği (1), hakkında konuşulan arkadaşından özür dileyeceği (1) şeklinde hikâyelerini tamamladıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin tamamının ortamda olmayan kişi hakkında konuşulmasının yanlış olduğunu düşündükleri görülmektedir. Ancak Ö9 adlı öğrencinin “*O arkadaşlarının yanından ayrılır ve bir daha onlarla konuşmazdı.*” şeklinde tamamladığı hikâyede karşılaştığı bir problemi çözmediği sadece problem olan durumdan uzaklaştığı görülmektedir.

Öte yandan öğrencilerin “Ö3: *Hemen gitti onların yanına ne yapıyorsunuz diye oradaki bir kız o kişiyi parmağıyla gösterip bu işte çok cimri gıcık dedi. Ayşe hayır ona öyle konuşamazsınız çünkü ahirette bunları Allah size bir soracak o zaman da mı cimri olacak.*”; “Ö16: *Bu yaptığınız çok yanlış, onları yapsa da hakkında konuşamazsınız dedi.*” şeklinde tamamladıkları hikâyede durumun yanlış olduğunu arkadaşlarına ifade ettiği ve onları uyardığı anlaşılmaktadır. Ayrıca “Ö10: *Yaptığı şeyler hakkında da olsa onun hakkında konuşmaması gerektiğini güzel bir dille söylemiş ve arkadaşlarını bu yaptıkları şeyler için uyarmıştır.*” ifadesiyle uyarmada ki üsluba da değindiği tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştiği ve problemin çözüm esnasındaki iletişim dilinin öneminin de farkında oldukları görülmektedir. Yine 1 öğrencinin “Ö12: *Arkadaşının yanına gitti. Özür dileycekti ama kızıp öğretmene söyler diye korktu ve bir şey demeden geri döndü. Arkadaşlarının yanına gidip hep birlikte özür dileyceğiz dedi. Gittiler ve özür*

dilediler.” şeklinde tamamladığı hikâyeyle kendisi konuşmasa dahi dinlediği için sorumlu olduğunu bildiği için özür dileyerek hatasını telafi etmesi gerektiğini düşündüğü söylenebilir.

Öğrencilerin Ahmet ve Ayşe ile empati kurmalarını sağlamak amacıyla “*Ahmet’in yerinde olsan cüzdanı ...*” ve “*Ayşe’nin yerinde olsan konuşmaya ...*” şeklinde yarım bırakılmış cümlelerin verildiği çalışmanın bu kısmına ait verilere şekil 30 da yer verilmiştir.

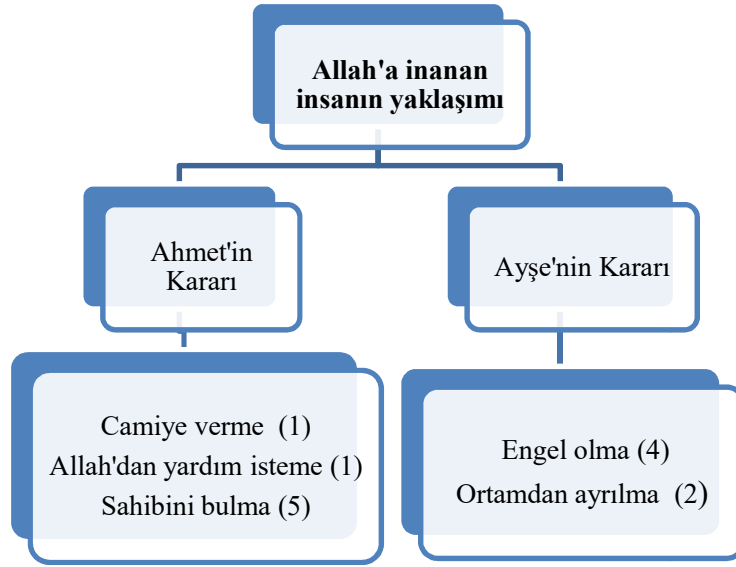

Şekil 30. Yerinde Olsan Ne Yapardın?

Şekil 30 incelendiğinde Ahmet'in kararı hikâyesinde Ahmet ile empati kurması istenen öğrencilerin cüzdanı *alırdım (6)* ve *almazdım (4)* şeklinde yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Alırdım söyleminde bulunan öğrencilerin “*camiyeye verirdim (2)* ve *sahibini bulurdum (4)*” ifadeleriyle parayı kullanmayacaklarını ancak problemi çözmek için alacaklarını ifade ettikleri görülmektedir. Almazdım söyleminde bulunan öğrencilerin ise “*kötülük yapmış olacağını (1)*, *Allah'ın sevgisini kaybedeceğini (1)*, *günah olduğunu (2)*” düşündükleri için cüzdanı almayacaklarını vurguladıkları görülmektedir. Bu gruptaki öğrencilerin değerlerine ve inançlarına uygun yaşam becerileri sergiledikleri söylenebilir.

Ayşe'nin kararı hikâyesinde Ayşe ile empati kurması istenen öğrencilerin ise konuşmaya *dâhil olurdum (2)* ve *dâhil olmazdım (4)* şeklinde yaklaşım sergiledikleri tespit edilmiştir. Dâhil olurdum söyleminde bulunan öğrenciler “*yanlışları hakkında uyarmak için (2)*” konuşmaya dâhil olacaklarını belirtmişlerdir. Dâhil olmayacağını söyleyen öğrenciler ise “*günah olduğu (1), Allah'ın gördüğünü ve duyduğunu bildiği (1), kötü olduğu (2)*” gerekçeleriyle konuşmaya dâhil olmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Empati bölümünün ardından öğrencilere her iki muhakeme etkinliğinde de “*Allah'a iman eden bir kişi böyle bir durumda nasıl davranır? Nedenini açıklayınız*” sorusuyla değerlerine ve inançlarına bağlı yaşam sürme becerisinin kazandırılmasının amaçlandığı çalışmanın bu kısmına ait veriler şekil 31 de gösterilmiştir.

Şekil 31. Allah'a İnanan İnsanın Yaklaşımına Dair

Şekil 31 de görüldüğü üzere öğrencilerin Allah'a inanan bir insanın; Ahmet'in kararı hikâyesinde “*camiiye verme (1), Allahtan yardım isteme (1), sahibini bulma (2)*” şeklinde; Ayşe'nin kararı hikâyesinde ise “*engel olma (4), ortamdan ayrılma (2)*” şeklinde yaklaşım sergilemesi gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir.

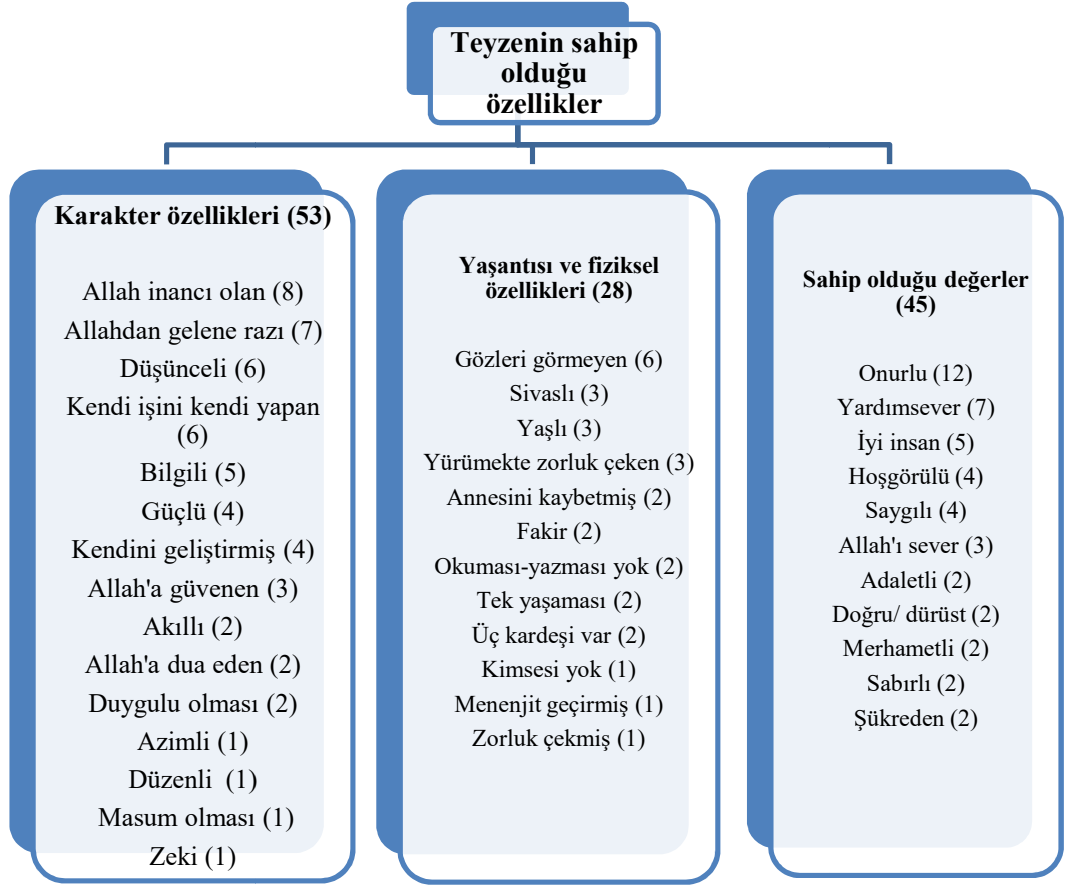
Öğrencilerin Ahmet'in kararı hikâyesinde, “*Ö1: Alıp camiiye verir imam da ona ne muradın varsa versin der.*” söylemiyle camiye vermesi; “*Ö8: Allahtan yardım ister.*

Allah onlara yardım eder...” şeklindeki söylemiyle Allah’tan yardım isteme; “*Ö6: Gidip sahibini bulurdu.*”ve“*Ö15: Parayı polise götürürdü.*” söylemleriyle ise sahibini bulması gerektiğini belirmişlerdir. Öğrencilerin söylemlerinden de anlaşılacağı üzere Allah’a inanan bir insanın duruma yaklaşımına dair herhangi bir gerekçe göstermedikleri görülmektedir. Ancak Ayşe’nin kararı hikayesinde öğrenciler; “*Ö3: ...Allah’ın her şeyi duyduğu ve bildiği için konuşmaya engel olur.*”; “*Ö10: Allah’a iman eden kişi de aynı şeyleri söyler Allah’ın onları duyduğunu söyler ve sert sözler söylemez bu durumu güzelce anlatmaya çalışır.*” söylemlerinde Allah’a inanan insanın, Allah’ın gördüğü ve duyduğu gerekçesiyle engel olması gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Yine “*Ö9: Oradan ayrılır çünkü biriyle ilgili konuşmak günahdır.*” ifadesiyle Allah’a inanan insanın günah olması gerekçesiyle ortamdaki ayrılması gerektiğini vurgulamıştır.

Ahlaki muhakeme etkinlikleri kapsamında öğrencilerin “*eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım*” becerilerini sergiledikleri görülmüştür. Öğrencilerin etkinlikte yer alan “*yerinde olsan ne yapardın?*” sorusuna verdikleri cevaplar ile “*empati kurma, karar verme, özdenetim, etkili iletişim*” becerilerini sergiledikleri de tespit edilmiştir (bkz. şekil 30). Öte yandan öğrenciler hikâyeleri değerleri ve inançları çerçevesinde değerlendirmiş ve “*adalet, dürüstlük, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, duyarlılık, güvenirlilik, hakseverlik, yardımseverlik, iyi niyet, kanaatkârlık, sorumluluk*” değerleri hakkında farkındalık kazanmışlardır.

4.2.4.2 İman Gösteri Yöntemi Etkinliğine Dair Bulgular

Öğrencilerin Allah’a inanan insanın özelliklerinin farkına varmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş etkinliktir. Etkinlik çerçevesinde “*Allah’a iman gereği olarak ahlaklı olmayı yaşamında sergileyen Sivasslı ve doğuştan görme engeli bulunan Lütfiye COŞKUN’un hayatını yansıtan*” video (URL6) öğrencilere izletilmiş ve “*teyzenin sahip olduğu özellikler, güçlü olmasının nedenleri*” durumlarını ölçmek amacıyla etkinlik formu verilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevapların analiz edildiği şekiller aşağıda yer almaktadır.

Şekil 32. Teyzenin Sahip Olduğu Özelliklere Dair

Şekil 32'ye göre öğrenciler videoda yer alan teyzenin sahip olduğu 15 karakter özelliğine (*Allah inancı olan, Allahtan gelene razı, düşünceli, kendi işini kendi yapan, bilgili, güçlü, kendini geliştirmiş, Allah'a güvenen, akıllı, Allah'a dua eden, duygulu olması, azimli, düzenli, masum olması, zeki*, 12 yaşantısı ve fiziksel özelliğine(*gözleri görmeyen, Sivashlı, yaşlı, yürümekte zorluk çeken, annesini kaybetmiş, fakir, okuması-yazması yok, tek yaşaması, üç kardeşi var, kimsesi yok, menenjit geçirmiş, zorluk çekmiş*)ve11 değere(*onurlu, yardımsöver, iyi insan, hoşgörölü, saygılı, Allah'ı sever, adaletli, doğru/ dürüst, merhametli, sabırlı, şükreden*)değınmişlerdir. Öğrencilerin temaları vurgulama sıklıkları değerlendirildiğinde en yüksek sıklıkla ifade edilen *karakter özellikleri (53)*, ardından *sahip olduğu değerler (45)* ve en son *yaşantısı ve fiziksel özellikleri (28)* teması olmuştur.

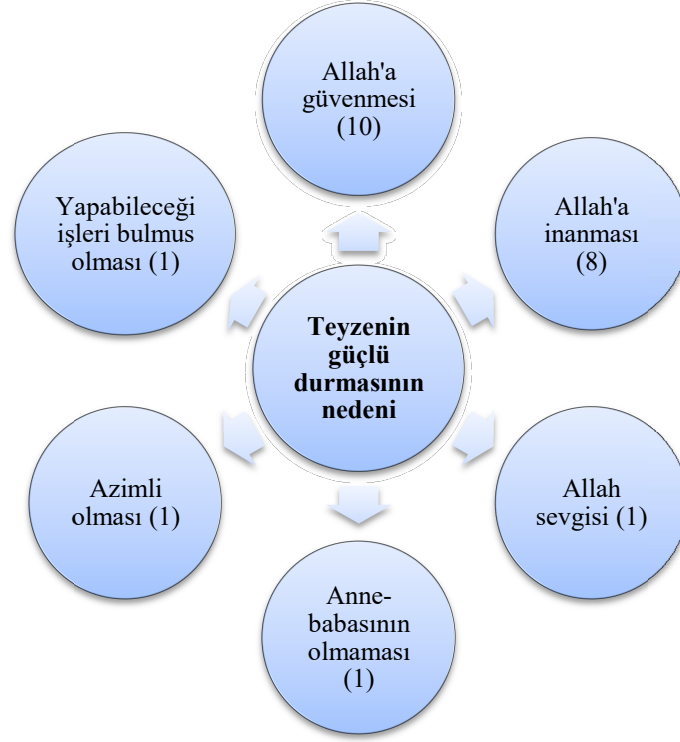
Karakter özellikleri temasında belirtilen içeriklerin vurgulanma sıklıkları incelendiğinde “Allah inancı olan (8), Allahtan gelene razı (7), düşünceli (6), kendi işini kendi yapan (6), bilgili (5), güçlü (4), kendini geliştirmiş (4), Allah'a güvenen (3)” içeriklerinin yüksek sıklıkla ifade edildiği görülmektedir. Yine “akıllı (2), Allah'a dua eden (2), duygulu olması (2), azimli (1), düzenli (1), masum olması (1), zeki (1)” içerikleri de bu tema altında vurgulanmıştır.

Sahip olduğu değerler temasında yer alan içeriklerin vurgulanma sıklıkları değerlendirildiğinde “onurlu (12), yardımsever (7), iyi insan (5), hoşgörülü (4), saygılı (4), Allah'ı sever (3)” değerlerinin yüksek sıklıkla vurgulandığı tespit edilmiştir. Öte yandan “adaletli (2), doğru/ dürüst (2), merhametli (2), sabırlı (2), şükreden (2)” değerlerinin de ifade edildiği görülmektedir.

Öğrencilerin videoyu analiz ederek karakter özellikleri ve değerler temasında ifade ettikleri içerikler Allah'a inanan bir insanda bulunması gereken özelliklerin farkında olduklarını göstermektedir.

Yaşantısı ve fiziksel özellikleri temasında ifade edilen içerikler incelendiğinde öğrencilerin “gözleri görmeyen (6), Sivaslı (3), yaşlı (3), yürümekte zorluk çeken (3)” içeriklerini yüksek sıklıkla vurgularken; “annesini kaybetmiş (2), fakir (2), okuması-yazması yok (2), tek yaşaması (2), üç kardeşi var (2), kimsesi yok (1), menenjit geçirmiş (1), zorluk çekmiş (1)” içeriklerine de değindikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin teyzenin bu durum karşısında güçlü olmasının nedenlerine dair belirttikleri gerekçeler şekil 33 de yer verilmiştir.

Şekil 33. Teyzenin Güçlü Olmasına Dair

Öğrenciler doğuştan görme engeli bulunan ve çeşitli sıkıntılar çeken teyzenin güçlü durmasının nedenine dair 6 içeriğe (*Allah'a güvenmesi, Allah'a inanması, Allah sevgisi, anne- babasının olmaması, azimli olması, yapabileceği işleri bulmuş olması*) değinmişlerdir. İçeriklerin vurgulanma sıklığı değerlendirildiğinde “*Allah'a güvenmesi (10) ve Allah'a inanması (8)*” içeriklerinin yüksek sıklıkla ifade edildiği görülmektedir. Yine öğrenciler “*Allah sevgisi (1), anne- babasının olmaması (1), azimli olması (1), yapabileceği işleri bulmuş olması (1)*” içeriklerine de güçlü duruşunun arkasında yatan etkenler olarak değinmişlerdir.

Öğrencilerin vurguladıkları içerikler genel olarak değerlendirildiğinde Allah ile güven temelinde kurulan bağın kişinin psikolojisi üzerinde etkili olduğunun farkında olduğunu göstermektedir.

Allah’a iman gösteri etkinliği bağlamında öğrencilerin videoda yer alan konuyu derinlemesine analiz ederek “*eleştirel düşünme, sosyal katılım ve özdenetim becerilerini*” sergiledikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler videodaki teyzenin sergilemiş olduğu “*onurlu olma, yardımseverlik, iyi niyet, hoşgörü, saygı, Allah sevgisi, adaletli, doğruluk, dürüstlük, merhamet, sabır, şükür, kanaatkârlık,*

cömertlik, dayanışma” gibi değerleri gözlemlerinde belirterek farkındalık kazanmışlardır.

4.2.4.3 Ayet Yorumlama Etkinliğine Dair Bulgular

Allah’ın her an her yerde bizimle beraber olduğunu fark ettirmek ve davranışları bu çizgide sergilemek amacıyla “...biz, ona şah damarından daha yakınız.”(Kaf suresi/16) mealindeki ayeti yorumlamaları istenmiştir. Bu kapsamda gerçekleşen diyaloglara aşağıda yer verilmiştir.

Diyalog 10. Allah Nerede?

Uygulanma tarihi: 06.11.2018

- (1) AÖ: Çocuklar sizce şah damarımız nerede?
- (2) S: Burada (Öğrenciler birlikte boyunlarını göstermişlerdir.)
- (3) AÖ: Peki çocuklar şah damarımız bize yakın mı?
- (4) Ö1: Evet.
- (5) Ö14: İçimizde.
- (6) Ö4: Evet.
- (7) Ö10: Evet.
- (8) Ö5: Evet.
- (9) Ö8: Hayır. Allah bize daha yakın.

(10) AÖ: Evet çocuklar arkadaşımız benim asıl soruma değindi. Allah bize “şah damarınızdan daha yakınım” diyor sizce nerede olabilir?

(11) Ö1: Allah her yerde gökte, kanımızda, her yerimizde hatta Allah’ın melekleri bile bizim her yerimizde Allah her yerde camide, her yerde ama en çok Allah dua edenlerin yanında kötü birilerinin yanında değil camiye gidip bir avuç açıp bir sübhaneke okuyanların yanında.

(12) Ö2: Her yerde olabilir. Ne zaman el açsak yanımıza gelir. Her zaman yanımıza gelir.

(13) Ö4: Allah yanımızdadır. Allah’tan bir şey istediğimizde yerine gelir.

(14) Ö5: Allah her yerde olabilir. Allah her zaman bizim yanımızda.

(15) Ö12: Allah her yerdedir, herkesin etrafındadır. Her zaman bizim yanımızda bizim her yaptığımızı görüp duyuyor.

(16) Ö6: Her yerde olabilir güvenimiz ona tam olduğu için.

(17) Ö8: Allah her yerdedir. Allah yani bizi çok sever, Allah bizi yarattı ve çok sever.

(18) Ö11: Allah bizim yanımızdadır ve her yerdedir. Çünkü Allah bizim düşüncemizi biliyor ve o sonsuzdur.

(19) Ö7: Her yerde olabilir. Yani hep yanımızda olduğunu söylenmiştir. Mesela çok üzgünüz ve bir arkadaşımız bile yok yanımızda o zaman dua ederiz Allah’ımız bizim hep yanımızda olur. Bizim yanımızda arkadaş gibi olur.

(20) Ö14: Yanımızda.

(21) Ö9: Allah her yerde olabilir ve Allah bize hep çok yakındır. Ve Allah biz ona dua edince isteğimizi yerine getirir ve bizim için en iyisini düşünür.

(22)Ö16:*Allah en yukarda görmediğimiz duymadığımız bir yerde. O bize daha yakın ama daha yakın olduğu için*

(23)Ö10:*Allah bizim içimizde, her zaman yanımızda Allah her zaman her yerde olabilir. Allah her yerde olabilir her şeyin içinde olabilir.*

(24)Ö13:*Her yerde. Bize çok yakın olduğunu söylemek istemiş.*

(25)Ö15:*Allah her yerde. Ben sizin şah damarınızdan daha yakınım diyor.*

Diyalog incelendiğinde öğrencilerin ayet verilmeden önce şah damarının nerede bulunduğunu bildikleri görülüyor. Fikrini ifade eden öğrencilerin hepsi şah damarının yakın olduğu görüşündedir. 1 öğrenci ise şah damarını “Ö14: İçimizde.” diyerek yakınlık derecesine değinmiştir. Ayrıca Ö8 adlı öğrencinin “Hayır Allah bize daha yakın.” söylemi ayete dair bilgisinin olduğunu göstermektedir.

Ayete dair araştırmacı öğretmenin sorduğu sorunun ardından öğrencilerin söylemleri incelendiğinde neredeyse hepsi *Allah’ın her yerde (15)* olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Ö16 adlı öğrenci “*Allah en yukarda görmediğimiz duymadığımız bir yerde.*” şeklindeki söylemiyle Allah’ın bilmediğimiz bir mekânda bulunduğunu ifade etmiştir. Öte yandan 12 öğrenci “*Allah bizim yanımızdadır*” diyerek yakınlık derecesine değinmişlerdir.

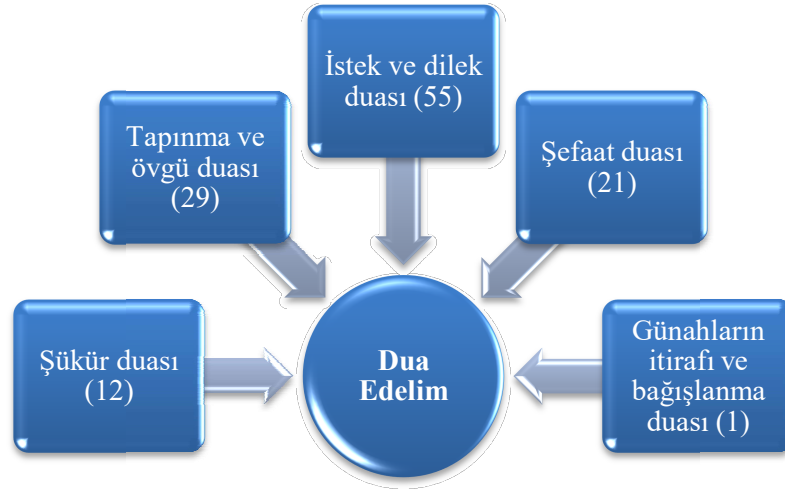
Ayrıca Ö1 adlı öğrenci “*...en çok Allah dua edenlerin yanında kötü birilerinin yanında değil...*” söylemiyle Allah’ın iyi davranış sergileyen kişilerin yanında olduğunu ve dua yoluyla Allah ile yakınlık kurulacağını ifade etmiştir. Yine “Ö2: *Ne zaman el açsak yanımıza gelir.*”; “Ö4: *Allah’tan bir şey istediğimizde yerine gelir.*”; “Ö7: *Mesela çok üzgünüz ve bir arkadaşımız bile yok yanımızda o zaman dua ederiz Allah’ımız bizim hep yanımızda olur.*” söylemleriyle Allah ile dua yoluyla yakınlık kurabileceklerini belirtmişlerdir.

Ayet yorumlama etkinliği kapsamında öğrencilerin çoğunluğunun Allah’ın bulunduğu yer hakkında “*mekân, zaman ve kronolojiyi anlama*” becerisini sergiledikleri görülmüştür. Öğrenciler Allah’ın her an yanımızda olduğu düşüncesine sahip olduğu düşünüldüğünde “*özdenetim*” becerisini de sergiledikleri görülmektedir. Yine öğrenciler ayetin yorumlanması aşamasında “*eleştirel düşünme, Kuran-ı Kerim mealini kullanma*” becerilerini de sergilemişlerdir.

4.2.4.4 Duamı İletiyorum Etkinliğine Dair Bulgular

Öğrencilerin dua kavramının mahiyetini anlaması amacıyla uygulamalı olarak yaptırılan etkinliktir. Araştırmacı öğretmen tarafından duanın mahiyeti ve nasıl yapıldığıyla ilgili bilgi verildikten sonra “*O zaman bize şah damarımızdan daha yakın olan Allah’a dua edelim.*” söylemiyle öğrencilerden dualarını yazmalarını istenmiştir. Etkinliğe ait verilere şekil 34 de yer verilmiştir.

Şekil 34. Dua Etkinliğine Dair

Şekil 34 de görüldüğü üzere öğrenciler dua edelim etkinliğinde literatürde yer alan 5 tür dua şekline ait dua söylemlerinde bulunmuşlardır. Öğrenciler etkinlik esnasında tek bir şey için dua etmemiş, yaklaşık her öğrenci 10 durum için dua etmiştir. Dua şekillerinin vurgulanma sıklığına bakıldığında *istek ve dilek duası (55)* çok yüksek bir sıklıkla dile getirilmiştir. Yine “*tapınma ve övgü duası (29)*, *şefaaf duaları (21)*, *şükür duası (12)*”nın da vurgulanma sıklığı yüksektir. Öte yandan *günahların itirafı ve bağışlanma duası (1)* bir öğrenci tarafından ifade edilmiştir.

Öğrencilerin dua örnekleri incelendiğinde Ö3 adlı öğrenci “*Allah’ım lütfen ben sınavlardan hep yüksek alayım lütfen.*” duasıyla Allahtan *istekte bulunmuş* ve Allah’a yalvararak *tapınma duasını* yapmıştır. “*Ö5: Allah’ım senden oyuncaklar istiyorum.*”; “*Ö7: Bizlere nimetler vermesini*” ifadeleriyle yine Allahtan *istekte bulunmuşlardır*. Ancak “*Ö10: Allah’ım sen bana ağabeylerimi sağ salim kavuştur. Onların işleri iyi gitsin. Ablam üniversiteyi yüksek puanlarla bitirsin. Annemle babam kavga etmesin.*”

Evimizin düzeni bereketi bol olsun. Bize hayırlı günler yarat Allah'ım. Sana şükürler olsun." duasında ağabeyleri ve ablası için dua ederek *şefaat duasında*, anne-babasının kavga etmemesi için *istek ve dilek duasında* ve Allah'a şükrederek *şükür duasında* bulunmuştur. Yine "Ö7: Annemin babamın arasındaki tartışmaların bitmesini istiyorum. Kavgalarda küfürler etmek istemiyorum yada oyunlarda, sohbetlerde başkalarına karşı güzel davranmak istiyorum bunlar için kendimi tutabilmek istiyorum." duasıyla Allahtan anne-babası arasındaki tartışmaların bitmesini istemiş ve sergilediği kötü davranışları Allah'a *itiraf ederek* bu durum için yardım istemiştir.

Dua içerikleri genel olarak incelendiğinde öğrenciler Allahtan sağlık, oyuncak, bisiklet, tablet, telefon, başarılı olmak, bilgisayar vb. eşyalar istemişlerdir. Aynı zamanda şefaat duasında sadece aile bireyleri için dua etmişlerdir. Dua ederken "yarabbi, Allah'ım" gibi tapınma ifadelerini de kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin isteklerini detaylı şekilde dile getirirken "*Allah'ım verdiğin her şey için şükürler olsun*" diyerek Allah'a şükürünü genel itibariyle ifade ettikleri görülmüştür.

Duamı iletiyorum etkinliği bağlamında öğrenciler Allah ile iletişim kurarken "*etkili iletişim, sosyal katılım*" becerilerini sergilemişlerdir (bkz. şekil 34). Ayrıca Allah'ı soyut bir varlık olarak düşünerek "*mekân, zaman ve kronolojiyi anlama*" becerisini de sergiledikleri görülmüştür. Öte yandan öğrenciler bu etkinlik ile "*bağışlama, cesaret, duyarlılık, Allah sevgisi, şükür, sorumluluk*" değerleri hakkında farkındalık kazanmışlardır.

4.2.5 Uygulanan Etkinlikler Bağlamında Sergilenen Beceriler

Araştırmanın bu kısmında uygulanan etkinlikler aşamasında elde edilen verilerden hareketle öğrencilerin sergilemiş oldukları beceriler değerlendirilmiştir

Tablo 13. Uygulanan Etkinliklere Ait Beceri Değerlendirme Tablosu

	Beyin Fırtınası	Ben Akıllı Bir Varlığım	Kıssa Örnek Olay	Kavram Kartı	Minik Kaşifler	Evrende Bunlar Olmasaydı	Ayetini Bul Resmini Çiz	Puzzle Resim Yapma	Poster	Elma Yedirme Etkinliği	Top Oyunu	Bardak Oyunu	Sure Yorumlama	Ahlaki Muhakeme Etkinlikleri	İman Gösteri Yöntemi	Ayet Yorumlama Etkinliği	Duamı İletiyorum
Eleştirel düşünme	-	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	
Problem çözme	-		X	X				X						X			
Etkili İletişim ve sunuş						X	X		X					X			X
Araştırma					X	X											
Bilgi teknolojilerini kullanma						X											
Sosyal katılım	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Empati kurma														X			
Kuran-ı Kerim mealini kullanma							X					X	X			X	
Gözlem		X			X	X	X										X
İşbirliği				X					X		X	X					
Kanıt kullanma					X			X		X							
Karar verme			X											X			
Özdenetim														X	X	X	
Mekân, zaman ve kronolojiyi anlama			X													X	X

Tablo 13 de öğrencilerin Allah'a iman ünitesinin hedeflediği kazanımlara ulaşırken amaçlanan becerilere ulaşma durumları değerlendirilmiştir. Çocukların hedeflenen becerileri sergileme oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Eleştirel Düşünme Becerisi. Öğrenciler“Kıssa örnek olay” etkinliği sırasında videonun analizini ve örnek olay sorularını incelerken eleştirel bir gözle değerlendirme yaparak “*eleştirel düşünme becerisini*” sergilemişleridir. Yine “*kavram kartı*” etkinliğinde resimlerden kavram çıkarırken, “*minik kâşifler*” etkinliğinde çevrelerini gözlemlerken, evrende bunlar olmasaydı etkinliğinde araştırma sorularını incelerken, “*Ayetini Bul Resmini Çiz*” etkinliğinde ayetleri üzerine düşünürken, “*Puzzle Resim Yapma*” etkinliğinde Allah'ın tek olması yargısına ulaşırken, “*Elma Yedirme*” etkinliğinde tercih yaparken, “*Bardak Oyunu, Sure Yorumlama*” etkinliklerinde ihlâs suresinin meali üzerine düşünürken, “*Ahlaki Muhakeme*” etkinliklerinde hikâyeler üzerinde düşünürken, “*İman Gösteri yönteminde*” yer alan videonun ve örnek olay sorularının analizini yaparken, “*Ayet yorumlama*” etkinliğinde ayet üzerine düşünüp mesajını anlamaya çalışırken eleştirel düşünme becerilerini sergilemişlerdir.

Problem Çözme Becerisi. Öğrenciler “*Kıssa Örnek Olay, Kavram Kartı, Puzzle Resim Yapma, Ahlaki Muhakeme*” etkinlikleri sırasında kendilerine sunulan problemlere cevap vererek “*problem çözme becerilerini*” sergiledikleri görülmüştür.

Etkili İletişim ve Sunuş Becerisi. Öğrenciler“*Evrende Bunlar Olmasaydı*” etkinliğinde araştırma sonuçlarını sınıf ortamında sunarken, “*Ayetini Bul Resmini Çiz*” çizdikleri resimlerin sunumu yaparken,“*Poster*” etkinliğinde gruplar oluşturdukları posterlerin sunumunu yaparken,“*Ahlaki Muhakeme*” etkinliklerinde problemlere çözüm önerisi getirirken uyarı üslubunda dikkat edilmesi gereken noktaları belirtirken, “*Duamı iletıyorum*” etkinliğinde Allah ile iletişim kurma yolu olarak dua da kullandıkları ifadelerle etkili iletişim ve sunuş becerilerini sergiledikleri tespit edilmiştir.

Araştırma Becerisi. Öğrenciler “*Minik Kâşifler*” ve “*Evrende Bunlar Olmasaydı*” etkinliklerinde kendilerine verilen konuyla ilgili araştırmalarını yaparken araştırma becerisini sergilemişlerdir.

Bilgi teknolojilerini Kullanma Becerisi. Öğrencilerin bir kısmı “*Evrende Bunlar Olmasaydı*” etkinliği sırasında bilgi ve teknolojilerini kullanarak araştırma konularını incelemişlerdir. Bu durum bize bilgi teknolojilerini kullanma becerisini sergilediklerini göstermektedir.

Sosyal Katılım Becerisi. Öğrenciler araştırma süresince uygulanan her etkinliğe aktif katılım göstererek *sosyal katılım becerilerini* sergilemişlerdir. Öğrenciler etkinlikler sırasında eğlendikleri için bıkkınlık göstermemiş ve her etkinliğe istekli bir şekilde katılmışlardır.

Empati Kurma Becerisi.“*Ahlaki Muhakeme*” etkinliklerinde öğrenciler kendilerini Ahmet ve Ayşe'nin yerine koyarak empati kurma becerilerini sergiledikleri görülmüştür.

Gözlem Becerisi.“*Minik Kâşifler*” etkinliği sırasında öğrenciler çevrelerindeki düzeni gözlemlerken, “*Evrende Bunlar Olmasaydı*” etkinliğinde ise bazı öğrenciler araştırma konularını gözlem becerileriyle yansıtmışlardır. Yine “*Ayetini Bul Resmini Çiz*” etkinliğinde buldukları ayetlere ilişkin resimleri çizerken yaşantılarında gözlemledikleri motifleri kullanmışlardır. “*Duamı iletiyorum*” etkinliğinde ise öğrenciler çevrelerinde dua eden büyüklerinin ifadelerini taklit ederek dualarına bu gözlemlerini yansıtmışlardır.

İşbirliği Becerisi. Öğrenciler grup çalışması olarak yaptıkları “*Kavram Kartı*” etkinliğinde parça resimlerden resmin bütününe ulaşarak, “*Poster*” etkinliğinde ayetlerin sınıflandırılarak posterlerinin oluşturulması aşamasında, *ihlâs suresi etkinliklerinden* “*Top Oyunu*” ve “*Bardak Oyunu*”nda grup arkadaşlarıyla işbirliği içinde etkinliklerini tamamlayarak işbirliği becerisini sergiledikleri görülmüştür.

Kanıt Kullanma Becerisi. Öğrenciler “*Minik Kâşifler*” etkinliğinde çevrelerinden örnekler bulurken evrendeki düzeni anlatan kanıtları ve evrendeki düzeni bozan durumları yansıtan kanıtları kullanmışlardır. “*Puzzle Resim Yapma*” resim yapma etkinliğinde Allah'ın tek oluşunu açıklarken evrendeki düzenden kanıtlar göstermişlerdir. “*Elma Yedirme*” etkinliğinde ise

Karar Verme Becerisi. Öğrenciler “*Kıssa örnek olay*” etkinliğinde “*Nemrut'un yaptıklarından sorumlu olup olmadığı*” sorusunda öğrenciler bir karar vererek bu beceriyi sergilemişlerdir. “*Ahlaki Muhakeme*” etkinliklerinde ise olayı yaşayan

kişilerle öğrenciler empati kurarken aynı zamanda bu olaylar karşısında nasıl davranış sergileyecekleri konusunda da “karar verme becerilerini” sergilemişlerdir.

Özdenetim Becerisi. Öğrenciler “Ahlaki Muhakeme, İman Gösteri Yöntemi, Ayet Yorumlama” etkinliklerinde kendilerinden beklenen yaklaşımları sergileyerek “özdenetim becerilerini” de sergilemişlerdir.

Mekân, Zaman ve Kronolojiyi Anlama Becerisi. “Kıssa Örnek Olay” etkinliğinde öğrenciler Hz. İbrahim’in yaşadığı dönemi düşünerek sorularını cevaplandırmışlardır. Yine “Ayet Yorumlama” etkinliği ve “Duamı iletiyorum” etkinliğinde ise öğrenciler söylemlerinde Allah’ın mekândan ve zamandan münezzehe olduğu fikrini ifade ederek “mekân, zaman ve kronolojiyi anlama” becerilerini sergilemişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında yapılan uygulamalar kapsamında elde edilen bulgular araştırmanın problemleri ve kuramsal çerçeve ekseninde değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlardan hareketle milli eğitim bakanlığına, öğretmenlere ve ailelere öneriler getirilmiştir.

5.1 SONUÇ

1. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine yönelik Allah'a iman penceresinden değerler hakkında bir dizi etkinlik uygulanmış ve yapılan etkinliklerle öğrencilerin algılarının zenginleştiği ve pozitif yönde değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada öğrencilerin;

- İnanma kavramını yapılan etkinlikler ile Allah ile ilişkilendirdikleri,
- 9-10 yaş grubu tarafından Allah'ın, sıfatlarıyla ve isimleriyle soyut bir varlık olarak anlaşılabilceği,
- Allah'a iman etme ve imanın gerektirdiği davranışlarının ayrımını yapabildikleri,
- Allah ile kurulan duygusal bağın bilinçli bir inanmayı gerektirdiğinin farkında oldukları,
- Allah'ın sıfatları ve isimlerine yönelik algılarının zenginleştiği,
- Allah ile ilişkilendirdikleri değerlerin çeşitlendiği,
- Allah'ın yarattıkları ile olan ilişkisini kavradıkları,
- Allah'ın eşsiz ve tek olduğunu temellendirebildikleri,

- Allah inancının insana güven verdiği fikrini elde ettikleri,
- Dua etmenin amacını ve mahiyetini anladıkları,
- Duanın insan üzerindeki psikolojik etkilerinin farkına vardıkları,
- Kuran-ı Kerim'den iman, ahlak, ibadet, kıssalar hakkında bilgilere erişebilecekleri düşüncesine sahip oldukları,
- Allah inancının iman-ibadet-ahlak bütünlüğünü sağladığını kavradıkları,
- Allah'a iman eden kişinin sahip olması gereken değerler hakkında farkındalık kazandıkları,
- Allah'a iman eden kişinin sahip olması gereken karakter özellikleri hakkında farkındalık kazandıkları,
- Allah'a imanın diğer inanç esaslarının temelini teşkil ettiğini kavradıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

2. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi bağlamında akıllı bir varlık olarak insan, evrendeki düzen, Allah tasavvuru, Allah'a iman değer ilişkisi teması etkinlikleri uygulanmıştır.

- *Akıllı bir varlık olarak insan* teması çerçevesinde, “*beyin fırtınası, ben akıllı bir varlığım, kıssa örnek olay etkinliklerinin*” kullanılabilir olduğu öğrencilerin bu etkinlikler ile hedeflenen kazanım ve değerler hakkında fikir sahibi oldukları görülmüştür.
- *Evrendeki düzen teması* kapsamında “*kavram kartı, minik kaşifler, evrende bunlar olmasaydı?, ayetini bul resmini çiz*” etkinliklerinin kullanılabilir olduğu öğrencilerin bu etkinlikler ile hedeflenen kazanım ve değerler hakkında fikir sahibi oldukları görülmüştür.
- *Allah tasavvuru teması* kapsamında “*puzzle resim yapma, poster, top oyunu, bardak oyunu, sure yorumlama* “ etkinliklerinin kullanılabilir olduğu tespit edilmiştir. Bu tema kapsamında “*elma yedirme etkinliğinin*” ise kullanılabileceği görülmüştür.
- *Allah'a iman ve değer teması* kapsamında“*ahlaki muhakeme, iman gösteri yöntemi, ayet yorumlama, duamı iletıyorum*” etkinliklerinin

kullanılabilir olduğu öğrencilerin bu etkinlikler ile hedeflenen kazanım ve değerler hakkında fikir sahibi oldukları tespit edilmiştir.

3. İlköğretim DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi yapılırken uygulanan etkinliklerle öğrencilerin şu becerileri sergiledikleri görülmüştür:

- *Akıllı bir varlık olarak insan* teması etkinlikleri sonucunda; *eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, gözlem, karar verme, mekan, zaman ve kronolojiyi anlama,*
- *Evrendeki düzen* teması etkinlikleri sonucunda; *eleştirel düşünme, problem çözme, etkili iletişim ve sunuş, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, sosyal katılım, Kuran-ı Kerim mealini kullanma, gözlem, işbirliği, kanıt kullanma,*
- *Allah tasavvuru* teması etkinlikleri sonucunda; *eleştirel düşünme, problem çözme, etkili iletişim ve sunuş, sosyal katılım, Kuran-ı Kerim mealini kullanma, işbirliği, kanıt kullanma,*
- *Allah'a iman ve değer* teması etkinlikleri sonucunda; *eleştirel düşünme, problem çözme, etkili iletişim ve sunuş, sosyal katılım, empati kurma, Kuranı Kerim mealini kullanma, gözlem, karar verme, öz denetim, mekân, zaman ve kronolojiyi anlama.*

5.2 TARTIŞMA

Araştırma süresince elde edilen bulgular, araştırmanın problemleri ve yapılan diğer çalışmalarla desteklenerek tartışılmıştır.

5.2.1 Ön Uygulama ve Son Uygulama Görüşme Sonuçlarına Dair Tartışma

Öğrencilerle yapılan ön uygulama ve son uygulama görüşmelerinde ifade ettikleri durumların değiştiği tespit edilmiştir. Bu kısımda etkinlikler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin algılarındaki değişimler tartışılmıştır.

5.2.1.1 İnanma, İman ve Allah'a İman Kavramları Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma

İnanma Algıları Teması. İnanma bireylerin duygulanma ve düşünme gibi içgüdüsel hareketlerindedir (Hökelekli,2011). Bu temada öğrenciler inanma kavramını uygulamalar öncesi yalnızca somut bir varlık olan *insan ilişkilerine yönelik (25)* düşünmüşlerdir. Ancak uygulanan etkinliklerden sonra bu kavramı *insan ilişkilerine dayalı (18)* ve *Allah'a inanma (23)* olarak ifade etmişlerdir. İnanma somut ya da soyut tüm varlıklara yönelik bir düşüncedir. Çünkü inanma yanlış veya doğru bir bilgilenme sonucu nesneye yönelik bireyde oluşan yaklaşımdır (Güler, 2016). Bu yüzden düşüncenin sadece *Allah'a inanma* olarak nitelendirilememesi insanın ve kavramın doğasına uygundur. İnsan ilişkilerine yönelik inanmada öğrencilerin etkinlikler öncesinde ifade etmiş oldukları “*iyi olma, güvenilir olma, doğru sözlü olma, paylaşımda bulunma, hakkaniyetli olma, çıkar ilişkisi, sevgi bağı kurma*” içerikleri ve etkinlikler sonrasında ifade ettikleri “*iyi olma, güvenilir olma, paylaşımda bulunma, sevgi bağı kurma, yardımsever olma*” içerikleri insanlar arasındaki güven bağı oluşturarak birbirlerine inanmalarını sağlayan durumlardır. Arslan (2017)'in çalışmasında dile getirdiği gibi insanların birbirlerine inanarak ve güvenerek bir yaşam sürebilmesiyle, toplumsal huzurun sağlandığı bir dünya oluşur. Bu durum öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrasında *insana yönelik inanmanın*, içinde değerleri barındırdığı fikrine sahip olduklarını göstermektedir.

Allah'a inanmanın sadece son uygulamada öğrenciler tarafından ifade edilmiş olması ise inanma kavramının bir diğer boyutu olan soyut varlığa inanma becerisini kazandıklarını göstermektedir. Allah'a inanma da öğrencilerin çoğunluğunun vurguladıkları “*varlığını kabul etme (12), güven duyma (5), iman etme (3), sevgi bağı kurma (2), saygı duyma (1)*” içerikleri ile Allah'a inanmanın boyutlarına ve mahiyetine dair fikir edindiklerini belirtir. Bir kişinin Allah'a inanıyorum diyebilmesi için temel şartlar; O'nun varlığını tam bir teslimiyet, sevgi, saygı ve güven ile kabul etmesidir (Osmanoğlu, 2014). Yapılan etkinlikler ile 12 öğrencide imanın Allah'ın varlığını kabul ile başladığı ve yaratımla yaratılan arasındaki güven, sevgi, saygı, paylaşımda bulunma gibi duygusal bir bağ ile kuvvetleneceği düşüncesinin oluştuğu görülmektedir.

İman Algıları Teması. İnanmanın çok yönlü yapısına rağmen iman kavramı yalnızca yaratıcıya yönelik kullanılan bir kavramdır (Hökelekli, 2011). Ancak öğrencilerin algılarında iman kavramını *insan biçimci ilişkilendirerek* (antropomorfist) hem ön uygulamada hem de son uygulamada *insana iman (1/10)* olarak da ilişkilendirdikleri görülmüştür. Bu durumun nedeni öğrencilerin içinde buldukları yaş grubunun somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş aşamasında olmaları gösterilebilir. Çünkü son çocukluk döneminin (6-12) sonuna doğru kazanılan soyut işlem becerisine, 9-10 yaş aralığında bulunan çalışma grubunda bulunan her öğrencinin bireysel dini gelişim seyri içinde aynı anda ulaşması düşünülemez (Köse ve Ayten, 2015). Öğrencilerin son uygulamada imanı “*insana iman (10)*” olarak niteleme oranı artmıştır. Bu artışın sebebi olarak öğrencilerin aslında soyut bir kavram olan imanı somutlaştırma istekleri gösterilebilir. Esasında Müslüman çocuklar 9 yaşlarına geldiklerine Allah hakkında daha sağlıklı bir fikre sahip olabilmektedirler ancak çocuğun yetiştiği çevre, yaş, sosyo-kültürel ortam ve dini gelişimlerine göre değişiklik göstermektedir. Yaş itibarıyla somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçiş noktasında bulunan öğrencilerin iki aşamaya dâhil edilebilecek söylemlerde bulunmaları gelişim dönemleri göz önüne alındığında doğal bir süreçtir (Öcal, 2004).

İmanı *soyut bir varlık olarak Allah ile ilişkilendirenler* ise imanın 3 boyutuna değinerek kavramı açıklamaya çalışmışlardır. Bu üç boyut Hökelekli (2011)’in ifade ettiği gibi “*kabul ve tasdik, itaat ve teslimiyet, sevgi ve fedakârlık boyutudur*” (Hökelekli, 2011:158-160). Öğrenciler etkinlikler öncesinde iman kavramını yüksek oranda yapılan ibadetlere benzeterek *itaat ve teslimiyet boyutunda (7)* açıklamaya çalışırken; iman esaslarına değinerek onların *kabul ve tasdik edilmesine (6)* az bir sıklıkla ise *sevgi ve fedakârlık (2)* boyutuna da değinmişlerdir. Ancak yapılan etkinliklerle birlikte bu ifadelerin vurgulanma sıklıkları değişmiş *kabul ve tasdik (7)*, *sevgi ve fedakârlık (6)*, *itaat ve teslimiyet (3)* oranında vurgulanmıştır. Öğrencilerin sevgi ve fedakârlık boyutunda ifadeyi vurgulama sıklığının artması Allah ile kurulan duygusal bağın da imanın gereklerinden olduğunu fark etmeleridir. Yaratıcının verdiği güven ve onunla kurulan duygusal bağ bilinçli bir inanmayı getirir (Düzgün,2013). Duygusal bağın kurulması içinde öncelikle inanılan varlığın kabulü ve tasdik edilmesi gerektiği

için bu boyutta öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Buradan hareketle öğrencilerin algılarındaki bu değişim inanç yapılarını bilinçli olarak kurmalarını sağlar nitelikte olduğu söylenebilir.

Allah'a İman Algıları Teması. İnsanlar neye inandıklarını bildiklerinde imanı algılayış ve yaşayışları da pozitif yönde gelişecektir. Allah, soyut bir alan olan kendisine imanın bilgisini, vahiy ve yarattıklarında kendisinin varlığına işaret edecek simge ve işaretlerle insanlara bildirmektedir (Düzgün,2013). Öğrencilerin Allah'a iman hakkındaki algıları etkinlikler öncesinde ve sonrasında değişiklik göstermiştir. Ön uygulamada Allah'a imanı *genellikle dua etmek (5), namaz kılmak (3), Kuran okumak (2)* gibi *ibadet ve davranışlarla ilişkilendirerek (13)* ifade etmişlerdir. Bu durum çocukların imanın gerektirdiği eylem ve davranışları Allah'a iman olarak nitelendirdiklerini göstermektedir. Nitekim yaş grubunun gerektirdiği somutlaştırma isteği kendini burada da göstermiştir. Yine ön uygulama sonuçlarına göre öğrenciler Allah'a imanı; *Allah'a inanmak (4)* olarak iman esaslarıyla, *Allah'a güvenmek (3), istekte bulunmak (1), Allah'ı sevme (1), hissetme (1) gibi duygusal bağ (6)* içeren söylemlerle de açıklamışlardır. Yapılan etkinliklerden sonra ise kavram yüksek oranda *Allah'a güvenmek (10), saygı duymak (3), Allah'ı sevme (2), şükretme (1) gibi duygusal bağa (16)* değinerek ve *varlığını kabul etme (9), Kitaplara iman (19), Meleklerle iman (1) gibi iman esaslarıyla (14)* ilişkilendirerek açıklamışlardır. Bu durum öğrencilerden ulaşması beklenen durumdur. Öğrencilerin Allah'a iman etme ve imanın gerektirdiği eylem ve davranışların ayrımını yapabilmeleri Allah'a iman kavramını algılama düzeylerinde pozitif bir değişikliğe neden olmuştur.

5.2.1.2 Allah Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma

Öğrencilerin yapılan etkinlikler ile Allah'a dair algılarının zenginleştiği görülmüştür. Bu tema altında *Allah'ın sıfatları ve isimleri temasında* öğrenciler “*yaratan, bizi gören, bizi duyan*” gibi sıfatların yanı sıra etkinliklerden sonra “*Semi, Kudret, Vahdaniyet, Vücut, Rahman, Beka, Basar, İlim, Kelam, Muhalefet'ünlil-havadis, tekvin*” gibi alana özgü terimlerle sıfatlarına ve isimlerine çeşitlilik ve sıklık artarak (15/48) vurgu yapmışlardır. Allah'ın sıfatlarıyla ve isimleriyle anlaşılması bireyin davranışlarının yüce bir varlık tarafından görüldüğü, bilindiği, duyulduğu düşüncesiyle kontrol etmesini sağlar.

Birey tanıdığı varlıkla yakınlık kurar ve ahlaki ilkeleri davranışa dönüştürmek için güç bulur (Hayta,2006; Çağrııcı, 2015; Uysal, 2014). Yapılan etkinlikler ile öğrencilerin Allah'ın sıfatları ve isimlerine dair bilgi düzeylerinin arttığı görülmektedir.

İslam'a ait şart ve sembollerin ele alındığı temaya ilişkin özel bir etkinlik tasarlanmamıştır. Ancak öğrencilerin etkinlikler sırasında fark ettikleri şart ve sembolleri bu kapsamda ifade ettikleri görülmüştür. Kavramlar arası ilişkilerin doğru kurulmasıyla, öğrenmenin temelini sağlam olacağı bilinmektedir (Aktepe, Cepheci, Irmak ve Palaz; 2017). Öğrencilerin İslam'a ait şart ve semboller temasında ifade ettikleri kavramların çeşitliliği ve vurgulanma sıklığı (31/40) artmıştır.

Allah ile ilişkisi kurulan değerlerin incelendiği temaya öğrencilerin değerlere etkinlikler öncesinde az bir sıklıkla değindikleri görülmüştür. Etkinlik öncesinde öğrenciler “*dürüstlük/doğruluk, iyilik, sevgi, saygı, şükür etmek, güvenmek*” değerlerini Allah ile ilişkilendirirken; yapılan etkinliklerden sonra “*saygı, sevgi, sabırlı, merhamet, güvenmek, şükür, affedici, adaletli, cömert, doğru/dürüst, yardımlaşma, iyilik*” gibi değerler çeşitlenerek ve vurgulanma sıklıkları (8/57) artarak Allah ile ilişkilendirilmiştir. Bireylerin hayatlarında karşılaştıkları durumlara karşı duyarlı olmaları değerler eğitiminin en temel amaçlarından biridir. Bireyin sahip olduğu değerler, gelecekte olaylara bakış açısını, kişiliğini belirleyeceği için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle değerleri kazanması ve içselleştirmesi gerekir (Yaman, 2014). Allah'a iman ise değerli davranışın yapılmasında teşvik edici bir unsurdur (Yaran,2016). Öğrencilerin etkinlikler sonucunda değerlerin farkına vardıkları sonuçlardan görülmektedir.

Birey Allah'ı yarattıkları üzerindeki sembolleri ve işaretleriyle tanır (Düzgün, 2013). Bu sebeple öğrencilerin bir kısmı etkinlikler öncesinde ve sonrasında *Allah'ı yarattıkları ile ilişkilendirmişlerdir*. Etkinlikler öncesinde “*bitkiler, hayvanlar, akli veren, bizi yaşatan, duymamızı sağlayan, nimet*” gibi ifadelerle ilişki kurarken; etkinlikler sonrasında “*düzen, evren, hayvanlar, rızık, nimet, kul*” gibi yarattıklarına sıklıklar artarak (8/23) değinmişlerdir. Yapılan uygulamaların ardından değindikleri kavramlar *evrendeki düzen etkinliklerinin* öğrencilere bir farkındalık kazandırdığını göstermektedir.

5.2.1.3 Allah'ın Tek Olması ve Allah Tasavvuru Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma

Allah'ın tek olması algıları teması. Etkinlikler öncesinde 4 öğrencinin Allah'ın tek olmasını “*İnsanın tercih problemi (2), çelişki- çatışma teorisi (1), evrendeki düzenin bozulacağı teorisi (1)*” ile temellendirdikleri ancak 11 öğrencinin “*kötü olurdu (5), tek olması iyi (1), farklı olurdu (1), fikrim yok (3)*” söylemleriyle büyük oranda temellendiremedikleri tespit edilmiştir. Fakat yapılan etkinliklerden sonra öğrencilerin hemen hepsi Allah'ın tek oluşunu “*evrendeki düzenin bozulacağı teorisiyle (11), çelişki- çatışma teorisi (7), İnsanın tercih problemi (2)*” ile temellendirmiştir. 1 öğrenci temellendiremeyerek bu beceriyi elde edememiştir. Allah'ın tek olması ıstılahta “*tevhid*” inancıyla açıklanır. Tevhid inancı dini unsurların birbiriyle bütünlük sağlamasını, dinin sistemli bir yapı oluşturmasını, insanların ve insanlığın birliği, insanlığın ortak problemlerine çözüm bulmasını sağlar. Tevhid inancının bozulmasıyla dinin içindeki tüm unsurlar bozulmaktadır (Düzenli,2013: 93). Dinden beslenen değerlerin de bozulmaması ya da bozulan değerlerin düzenlenmesi için tevhid inancının anlaşılması önem arz etmektedir. Etkinliklerle öğrencilerin hemen hepsinin tevhid inancı hakkında bilgi sahibi olduğu ve Allah'ın tek olduğunu kavrayarak temellendirebildikleri görülmektedir.

Allah tasavvuru teması. Etkinlikler öncesinde Allah tasavvuruna dair 1 öğrenci insan biçimci düşünceye sahiptir. Bu öğrenci yaşlarından bir yıl erken okula başladığı için 9 yaşındadır. Yaşı göz önüne alındığında soyut düşünceye sahip olmaması olağan bir durumdur. Öte yandan 3 öğrenci bu konuya dair bir fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin soyut bir varlık olarak Allah'ı tasavvur edemedikleri söylenebilir. Yine ön uygulamada 12 öğrenci Allah'ı “*eşsiz, yaratan, insana benzemez, işiten, gören, bilen, seven, güvenen, iyi olan*” gibi sıfatlarıyla ve isimleriyle tasavvur etmişlerdir. Uygulanan etkinliklerden sonra ise tüm öğrenciler Allah'ı “*eşsiz, işiten, var olan, sonsuz olan, muhtaç olmayan, gören, insana benzemez, başlangıcı olmayan, bilen, diri olan, yaratan, kelam, güçlü, yol gösterici, düşünen, merhametli, seven, yalnız, iyi olan*” sıfatlarına çeşitlilik ve sıklık artarak vurgu yapmışlar ve hedeflenen şekilde soyut bir varlık olarak tasavvur edebilmişlerdir. Nitekim Çabuk (2006)'nın ilköğretim öğrencileri ile yürüttüğü Allah tasavvuruna yönelik araştırmasında öğrencilerin Allah tasavvurlarının yaşları ile farklılık gösterdiği, ilk kademedede

Antropomorfik bir düşünce hâkimken; zihinsel gelişmelere uygun olarak ikinci kademedeki öğrencilerin Allah'ı soyut bir nitelikte her şeyi gören, duyan, bilen her yerde olan bir varlık olarak düşünebildikleri sonucu bu araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir (Çabuk, 2006:216).

5.2.1.4 Allah'a İman Etme Gereçleri Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma

Öğrencilerin Allah'a iman etme gereçlerine dair ön uygulama algıları incelendiğinde 5 öğrenci *fikrinin olmadığını* ifade ederken, diğer öğrenciler “*şükran duygusu (4), çıkar ilişkisi (3), cezalandırılma korkusu (2), görev bilinci (2)*” gibi gereçlerle iman etmelerini açıklamışlardır. Etkinliklerden sonra ise öğrenciler “*şükran duygusu (5), çıkar ilişkisi (3)*” gibi ön uygulamada belirtilen gereçlere ek olarak yüksek bir sıklıkla “*sığınma duygusu (12)*” nu ifade etmişlerdir. 2 öğrencinin etkinlikler öncesinde cezalandırılmaktan korktuğu için iman etme gereği duydukları görülmektedir. İlk çocukluk döneminde korkuya dayalı bir din eğitimi alan çocuk bilgilerini yapılandırdığı ve Allah inancını oluşturduğu son çocukluk döneminde de korkuya dayalı bir inanç yapısı sergilemektedir (Bilici, 2014). *Çıkar ilişkisi içeriği* ise her iki uygulama da eşit şekilde vurgulanmıştır. Bunun nedeni Öcal (2004)'e göre son çocukluk döneminde Allah'ı besleyen, büyüten, bir koruyucu olarak gören çocukların namaz kıldıklarında, oruç tuttıklarında, dua ettiklerinde isteklerinin gerçekleşeceğine inanmalarındadır. Bu öğrencilerde ben O'nun isteklerini yaparsam O da benimkileri yapar gibi bir düşünceye itmektedir. Ancak bu durum geçici olup dini gelişim seyri içinde tam bir teslimiyete dönüşecektir. Yine iman etme gereçlerinden *şükran duygusu* her iki uygulamada da yüksek sıklıkla dile getirilmiştir. Öğrencilerin verdiği nimetler için Allah'a şükretmeleri gerektiğinin farkında olduğunu gösterir. Ayrıca şükür değerinin de farkındalık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan etkinlikler sonucunda “*sığınma duygusu*” öğrenciler tarafında yüksek sıklıkla dile getirilmiştir. Yapılan etkinliklerle öğrencilerin Allah'ın kendisini koruyan, güvenip, sığınabileceği bir liman olduğu bilincini kazandıkları söylenebilir.

5.2.1.5 Dua Kavramı ve Kuran-ı Kerim'in Konuları Hakkındaki Algıları Temalarına Dair Tartışma

Öğrenciler dua kavramını etkinlikler öncesinde ve sonrasında *eylemle ve içerdiği muhteva* ile tanımlamışlardır. Öğrenciler geçiş döneminin özelliği olarak dua kavramında da somutlaştırma yoluna gitmişlerdir. Dua edilen *mekânla, dua ediliş şekliyle ve dua edilecek durumla* kavramı somutlaştırmaya çalışmışlardır. Bu durum her iki uygulama da kendini göstermiştir. Öte yandan öğrenciler dua kavramının içerdiği muhtevayı ve niçin edildiğini etkinlikler öncesinde ve sonrasında neredeyse eşit şekilde ifade etmişlerdir. Öğrenciler Allah'ın yüceliğini ifade etmek için (*tapınma ve övgü duası*), istek ve dileklerini iletmek için (*istek ve dilek duası*), Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek için (*şükür duası*), yakınları, sevdiklerinin iyiliği ve mutluluğu için (*şefaak duası*) dua etme ihtiyacı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Dua etme davranışı inanan toplumlarda sık başvurulan bir yöntemdir. Çocuklar dini davranışları ilk olarak çevrelerinden taklit yoluyla edinirler (Köse ve Ayten, 2015). Çocuklarında çevresindeki büyüklerini gözlemleyerek taklit yoluyla bu beceriyi elde etmiş olma ihtimalleri yüksektir. Taşkın (2012) ilköğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmasında beşinci sınıf öğrencilerinin 4. sınıf öğrencilerine nazaran daha çok dua yazdıklarını ve bu duaların niteliğinin yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun nedeni olarak ise DKAB dersinin öğrencilerin dua etme davranışı üzerinde etkili olduğu düşüncesidir.

Dua hissiyatı algısı. Her iki uygulamada da öğrenciler dua ederken *iyi, mutlu, ümitli, güven, sevap işlediğini, kulluk görevini yerine getirdiğini* hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca sadece ön uygulama da *Allah'ı mutlu ettiğini, ahlaklı, hoşgörülü* hissettiklerini vurgulamışlardır. Son uygulama da ise *Allah ile yakınlık kurduğunu ve yeni bir başlangıç yaptığını* hissettiklerini ifade etmişlerdir. Taşkın (2012)'nin araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin tamamına yakının duanın faydasına inanarak, psikolojik kazanımlar nedeniyle dua ettikleri maddi bir karşılık göremeseler bile duanın onları rahatlattığı ve huzur verdiği sonucuyla örtüşmektedir. Öğrencilerin vurguladığı içerikler duanın birey üzerindeki psikolojik etkileridir. Öğrencilerin dua ederken *ahlaklı ve hoşgörülü* hissettikleri ifadesi ise Carrel (1967)'in alışkanlık haline getirilmiş duanın karakteri etkileyeceği düşüncesini destekler niteliktedir. Mahiyetine uygun bir şekilde

yerine getirilen dua, bireyde sabır, tevekkül ve kararlılık gibi ahlaki duyguları geliştirerek bireyin moral değerlerine katkı sağlar (Karaman, 2011: 44)

Kuran-ı Kerim'in konuları algısı teması. Öğrencilerin neredeyse yarısı etkinlikler öncesinde Kuran-ı Kerim'in içinde barındırdığı konularla ilgili *fikri olmadığını* ifade etmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler *ahlak (6), iman (3), kıssalar (2), ibadet (1)* içeriklerinin Kuran-ı Kerimin konularından olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yapılan etkinliklerden sonra neredeyse bütün öğrenciler Kuran-ı Kerim'in konularıyla ilgili fikir beyan etmiştir. Etkinlikler sonrasında öğrenciler tarafından iman (13) konusu yüksek sıklıkla vurgulanmıştır. Bunun nedeninin ayetini bul resmini çiz ve ayet yorumlama etkinliklerinin etkisi olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra öğrenciler *kıssalar (5), ahlak (4), muamelat (3), ibadet (2)* içeriklerine de vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin etkinlikler sonrasında Kuran-ı Kerimin konularıyla ilgili bilgi edindikleri görülmektedir.

5.2.1.7 Allah'a İman Eden Kişinin Sahip Olması Gereken Özellikler Hakkındaki Algıları Temasına Dair Tartışma

Öğrenciler Allah'a iman eden kişinin özellikleriyle ilgili; belli değerlere, karakter özelliklerine, iman esaslarına ve ibadetlere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin etkinlikler öncesi ve sonrası ifadeleri çeşitlenerek pozitif yönde gelişme göstermiştir. Allah'a iman salt bir inanış biçimi değildir. Allah'a inandığını ifade eden birey O'nun emir ve yasaklarını, koyduğu ahlaki ilkeleri de kabul etmiş demektir (Yaran, 2016). İslam inancının temelinde de iman-ibadet ve ahlak bütünlüğünü korumak vardır.

Allah'a iman edenin sahip olduğu değerler temasında en yüksek sıklıkla vurgulanan değer merhametli (1/13) olmuştur. Merhamet değerinin vurgulanma sıklığının nedeni etkinlikler esnasında evrenin yaratılışı, bize verilen nimetler, Allah'ın Rahman ve Rahim sıfatları konusunda öğrencilerin merhamet değerini anlamlandırmaları olabilir. Merhamet değerinden sonra yüksek sıklıkla ifade edilen bir diğer değer ise adalet (1/12)'tir. Öğrenciler Allah'a iman ettiğini söyleyen bir kişinin adaletli olması gerektiğini düşünmektedirler. Adalet; insanın bir durum karşısında göstermiş olduğu tavidir. Adalet yapılan yanlışı sadece cezalandırmak değil, iyilikleri artırarak gerçekleştirilmesidir (Tarhan, 2016). Bunların yanı sıra ön uygulamada 13 değer öğrenciler tarafından vurgulanırken

etkinliklerden sonra 22 değer çok yüksek bir sıklıkla (32/174) çeşitlenerek ifade edilmiştir. Bu çeşitliliğin nedeni olarak öğrencilerin yapılan etkinliklerde, örnek olaylarda Allah'a iman eden kişilerin özelliklerini detaylı analiz ettikleri ve değerler hakkında farkındalık kazandıkları gösterilebilir. Örneğin öğrenciler iman gösteri yöntemi etkinliğinde teyzenin sahip olduğu özelliklerde belirttikleri değerleri etkinliklerden sonra bu soru altında da ifade etmişlerdir. Öğrenciler her iki uygulamada da iyi insan (7/15) değerini vurgulamışlardır. Bunun nedeni Allah'a inanan bir insanın her şeyden önce değerlerini bilen ve onlara uygun davranan insan olarak iyi insan ifadesini seçtikleri söylenebilir. “*Güvenilir olma, hayvanları sevme, affedici olma, sabırlı olma, şükretme, estetik, çalışkan, vatanını seven, Allah'ı seven, onurlu, paylaşımcı, özgür*” değerleri öğrenciler tarafından etkinliklerden sonra ifade edilen değerlerdir.

Allah'a iman edenin sahip olduğu karakter özellikleri temasında öğrenciler etkinlikler öncesinde “*kötülükten kaçınan (4), akıllı (3), Müslüman (2), Allah dan korkan (1), anlayışlı (1), duygusal (1), düzenli (1), uysal (1)*” gibi karakter özelliklerini düşük bir sıklıkla (14) vurgularken; etkinliklerden sonra içinde değer barındıran uygulamaya yönelik “*düzenli (13), doğayı ve hayvanları korur (9), kötülükten kaçınır (6), Müslüman (5), israf etmez (4), insanlara zarar vermez (3), düşünceli (2), güler yüzlü (2), güzel sözlü (2), ailesine sahip çıkan (1), dedikodu yapmayan (1), güçlü (1), konuşanın sözünü kesmez (1), lakap takmaz (1), uslu (1), yol verir (1), zeki (1), zor zamanlarında yanında olan (1)*” İslam dininin öğütlediği karakter özelliklerini yüksek sıklıkla (56) ifade etmişlerdir. Bireyin karakterini şekillendiren ahlaki erdemlerin en büyük teşvik unsuru imandır (Acar, 2017). Öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere iman konusunda yapılan bir dizi etkinlik ile öğrenciler karakter özellikleri hakkında farkındalık kazanmışlardır.

Allah'a iman edenin sahip olduğu iman esasları temasında öğrenciler etkinlikler öncesinde “*imanlı, Allah'a inanan*” gibi soru kökünden de çıkarılabilecek iman esaslarına düşük bir sıklıkla (11) vurgu yaparken; etkinliklerden sonra “*Allah'a inanır, meleklerle inanır, Allah'a güvenir, Kitaplara inanır, Putlara inanmaz, peygamberlere inanır*” gibi Allah inancının gerektirdiği diğer inanç esaslarına da yüksek bir sıklıkla (31) vurgu yapmışlardır. Bu durum inanç esaslarının temelini

oluşturan Allah inancının doğru şekilde öğrenilmesiyle diğer inanç esaslarının da mahiyetinin anlaşılacağı fikriyle örtüşmektedir (Hökelekli, 2011).

Allah'a iman edenin yaptığı ibadetler temasında öğrenciler etkinlikler öncesinde ifade ettikleri “*namaz kılan, Kuran okuyan, hacca giden, camiye giden, dua eden, oruç tutan, sevap işleyen*” gibi ibadetleri etkinlikler sonrasında da ifade etmişlerdir. Ancak bu ifadelerin vurgulanma sıklıklarında(23/64) bir artış tespit edilmiştir.

Kuran-ı Kerimde iman kavramı Salih amel ile birlikte kullanılmaktadır. Salih amel ise başta ibadetler ve ahlak ilkeleri olmak üzere Allah'ın tüm emir ve yasaklarını kapsayıcı mahiyettedir (Aydın,2001). Allah'a iman eden kişinin özellikleri temasına yönelik genel bir değerlendirme yapılacak olursa Allah'a iman çerçevesinde yapılan etkinliklerle birlikte öğrencilerin Allah'a imanın pratikteki yansımaları olan değerler, karakter özellikleri, iman ve ibadetler konusunda farkındalık düzeylerinin arttığı görülmektedir.

5.2.2 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitiminin Nasıl Ve Hangi Etkinlikler İle Yapılabileceğine Dair Tartışma

5.2.2.1 Akıllı Bir Varlık Olarak İnsan Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma

İnsan akıllı bir varlık olarak diğer canlılardan ayrılmaktadır. Akı sayesinde düşünebilen, üretilebilen, araştırabilen insan tüm bunların sorumluluğunu da üstlenmekle dinen mükellef tutulmuştur (Hökelekli, 2011; Acar, 2017). İslam dini insanın aklıyla sorgulayıp, araştırıp, tahkik ederek ulaştığı imanı bilgiden güç aldığı için daha sağlam bir iman olarak nitelendirir (Esen,2011). Nitekim Kuran-ı Kerimde de Hz. İbrahim kıssasıyla bizlere insanın sorgulayarak, inceleyerek gerçek bilgiye ulaşabileceğini göstermektedir. Öğrencilerin insanı diğer canlılardan ayıran bu özelliğin fark etmesi imanını bilinçli olarak yapılandırmasına olanak sağlamıştır.

Beyin fırtınası etkinliğinde öğrencilerin büyük bir kısmının insanın akıllı bir varlık olduğunun farkında olmadığı görülmüştür. Bir kısım öğrenci aklın bir fonksiyonu olan düşünebilme özelliğine değinmişler bir öğrenci ise insanın akıllı bir varlık

olduğunu belirtmiştir. Beyin fırtınası tekniği bireylerin birbirinin fikirlerinden hareketle yeni fikirler üretmesi için kullanılan bir yöntemdir (Güven, 2013). Nitekim diyalog sürecinde öğrencilerin başlangıçta insanın aklına dair söylemlerde bulunmamaları diyalog ilerledikçe düşünme özelliğine vurgu yaptıkları ardından insanın akıllı bir varlık olduğunun ifade edilmesi etkinlik ile amaçlanan sonuca erişilmesini sağlamıştır.

Ben akıllı bir varlığım etkinliğinde öğrencilerin tamamının “*akademik başarı, üretim, öğrenme, araştırma, insan ilişkilerini yönetme, tercih yapma, kendini bilme*” gibi aklın ürünü olan kavramlara vurgu yaptıkları görülmüştür. Öğrencilerin bu etkinlikte ilişkisiz kavramlar ifade etmemeleri aklın mahiyetinin anlaşıldığını göstermektedir.

Kıssa örnek olay etkinliğinde öğrencilere izletilen Hz. İbrahim kıssasında öğrencilerin büyük bir kısmı Hz. İbrahim’in Allah’ı bulması olayını düşünerek aklıyla gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Yine öğrencilerin Nemrut’un Allah’a iman etmeme nedenine ilişkin soruya “*aklını kullanmaması, kibirli olması, kötü olması*” gibi cevapları imanın önünde engel teşkil edecek kötü hasletleri fark ettiklerini göstermektedir. Nemrut’un yaptıklarından sorumlu olmasına yönelik soruya ise öğrencilerin büyük bir kısmı sorumludur şeklinde yaklaşmıştır. Sorumlu olmasının nedeni olarak ise uyarıldığı halde ısrarla kötü davranışlar gerçekleştirmesi gösterilmiştir. Sorumlu değildir diyen öğrencilerin burada bahsedilen sorumluluğun mahiyetinin anlaşılmasından doğduğu düşünülmektedir. Bu öğrenciler Nemrut’un kötü biri olduğunu vurgulamışlardır ancak sorumluluğu yaptığı eylemlerin sonucunu üstlenme değil kendisine verilen görevi yerine getirme olarak düşünmüşlerdir. Hz. İbrahim’in sahip olduğu özelliklerle ilgili ise öğrenciler “*akıllı, iyi, Allah’a inanan, düşünen, Allah’ın emirlerine uyan, Rabbini bulan, uyarıcı, cesur, güçlü, putları kıran, çok sevilen*” gibi cevaplarıyla etkinlikle hedeflenen kazanıma eriştiklerini göstermektedir. Ayrıca öğrenciler kıssada dikkatlerini çeken noktaya ilişkin Hz. İbrahim’in tüm zorluklara rağmen Allah’a güvenmesi, sabretmesi, Allah’ın Hz. İbrahim’e yardım etmesi durumlarını belirtmişlerdir. Öğrenciler yapılan bu etkinlikler ile Hz. İbrahim’in tevhide davetini özetleyebilmişler ve Hz. İbrahim örneği ile insanın akıllı, inanan bir varlık olduğunu kavrayabilmişlerdir. Yine öğrenciler “*sorumluluk, cesaretli olma, iyi olma, saygı, sevgi, güven, sabır*” gibi farkındalık

kazandırılması hedeflenen değerleri Hz. İbrahim kıssasından hareketle fark ettikleri görülmüştür. 9-12 yaş aralığında öğrenciler soyut kavramları somut nesnelere üzerinden anlamlandırabilirler. Soyut olan dini kavramlarında hikayeler yoluyla somutlaştırılması ve olumlu örnekler sunulması öğrencilerin dini ve ahlaki tutumlarını doğru şekillendirmesini kolaylaştırır (Pakdemirli, 2011). DKAB derslerinde ise kıssaların bu amaçla kullanılabilmesi etkinlik sonucunda görülmüştür.

5.2.2.2 Evrendeki Düzen Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma

Evrendeki düzen ve yasalılık Allah'ın birliğinin delillerindendir (Düzgün, 2013). Evrendeki düzenin öğrenciler tarafından tahkik edilerek incelenmesinin inanç yapıları ve belli değerler hakkında farkındalık kazanmaları üzerinde olumlu değişiklikler oluşturduğu görülmüştür.

Kavram kartı etkinliğinde öğrenciler kavram kartlarında “*hayvanlar, bitkiler, insanlar, canlılar*” gibi kavramlara değinmişlerdir. Sadece bir öğrenci kavram kartlarıyla karşılaştığında evrendeki düzen içeriğine vurgu yapmıştır. Etkinliğin uygulanmasının ardından öğrencilerden istenen sloganların hepsi evrendeki düzene vurgu yapar niteliktedir. İnsanlar çevrelerindeki pek çok şeyi kavramlar yoluyla tanır, ayırt eder, seçer ve birleştirir. Kavramlar insanların yaşantısını anlamlandırmaya yarayan zihinsel oluşumlardır (Bozkurt, 2018: 7). Allah inancının somut bir delili olan evrendeki düzende yer alan kavramlardan hareketle öğrencilerin tamamı etkinlik ile amaçlanan evrende bir düzenin var olduğu fikrini ifade etmişlerdir.

Minik kâşifler etkinliği ile gözlemleri sonucu öğrenciler yaşadıkları çevrede evrendeki düzeni inceleyerek örnekler verebilmişlerdir. Ayrıca bazı öğrencilerin evrendeki düzeni bozan durumlara da değindikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin tamamı evrendeki düzenin tek başına olamayacağı ve Allah tarafından yaratıldığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin durumu evrendeki düzenden kanıtlar sunarak ve kendileri bir sav ileri sürerek açıkladıkları görülmüştür. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında öğrenilen bilginin sorgulanması, yorumlanması ve analiz edilmesi süreci vardır (Karadağ ve diğerleri, 2008). Bu

durum etkinliğin, öğrencilerin öğrendiği bilgileri yapılandırması ve keşfetmesi amaçlanan yapılandırmacı yaklaşımın doğasına uygun olduğunu göstermektedir.

Ayetini bul resmini çiz etkinliğinde öğrencilerin tamamı Kuran-ı Kerimden kendilerine verilen sayfadaki evrendeki düzenle ilgili ayeti buldukları tespit edilmiştir. Özönder Aydın (2017), çocukların çizdikleri resimleri; iç dünyalarını, arzularını, isteklerini ifade etme aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir. Araştırmada çocukların çizdiği resimlere ayetten çıkardıkları sonuçları da ekledikleri görülmüştür.

Tema kapsamında uygulanan etkinlikler genel olarak değerlendirilecek olursa öğrencilerin hedeflenen “*Evrendeki mükemmel düzen ile Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.*” ve “*Allah’ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.*” kazanımlarına eriştikleri ve “*bilimsellik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, estetik, ölçülülük, şükür*” gibi değerleri etkinlikler esnasında ifade ederek farkındalık kazandıkları görülmektedir.

5.2.2.3 Allah Tasavvuru Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma

Allah’ın nasıl tasavvur edildiği çocukların dini gelişim safhalarına göre farklılık arz etmektedir. Ancak doğru bir inanç yapısının oluşması için bu tasavvurun ikinci çocukluk döneminin sonuna doğru somutlaştırılmış insan biçimci düşünmeden soyut düşünmeye doğru ilerlemesi gerekmektedir (Köse ve Ayten, 2015).

Puzzle resim yapma etkinliği ile öğrencilerin tamamı Allah’ın tek oluşunu temellendirmiştir. Bu durum Allah’ın tek ve eşsiz bir varlık olduğunu kavradıklarını göstermektedir.

Elma yedirme etkinliğinde öğrencilerin yarısı Allah göreceği için elmayı yiyemeyeceğini ifade ederken yarısı yiyebileceğini belirtmiştir. Yiyeceğini düşünen öğrenciler insanların göremeyeceği yerleri seçmişlerdir. Bu ifadede bulunan öğrencilerin istenilen kazanıma erişemedikleri tespit edilmiştir.

İhlâs suresi etkinlikleri ile öğrencilerin tamamının top oyunuyla surenin Arapçasını ezberledikleri ve bardak oyunuyla grup arkadaşlarıyla beraber mealini öğrendikleri görülmüştür. Ezber oyunları, din öğretiminde özellikle öğrencilerin

ibadetlerde okuyacakları dua ve sûrelerin oyun yoluyla uzun süreli hafızaya geçirilip tekrar oradan çağrılabilmesine yardımcı olacak teknikleri içermektedir (Zengin, 2018: 1074). Öğrenciler sureden ilke ve mesajlar çıkarmışlardır. 14 öğrenci Allah'ın kendisini anlattığını, 4 öğrenci ise Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu öğrenip iyi davranışlar sergilememiz gerektiğini anlattığını ifade etmiştir. Bu durum öğrencilerin Allah'ı anlamının değerleri uygulama noktasında etkili olduğunu fark ettiklerini gösterir.

Bu temaya ilişkin uygulanan etkinliklerle ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa etkinlikler ile hedeflenen “*Allah'ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnek verir.*”, “*Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.*” ö “*İhlâs suresini okur, anlamını söyler.*” kazanımlarına eriştikleri görülmüştür. Ayrıca etkinlik ile farkındalık kazandırılmaya çalışılan “*estetik ve ölçülülük*” değerlerini etkinlikler esnasında ifade etmişlerdir.

5.2.2.4 Allah'a İman-Değer İlişkisi Etkinlikleri Uygulama Temasına Dair Tartışma

İslam dini din ve dünya arasında bir bütünlük sağlamıştır. Bu bütünlüklerden biri kişisel istikrarı ve kültürel sürekliliği sağlayan inanç-davranış (iman-amel/ahlak) bütünlüğüdür. Bir değerle bağ kurmak olan inanç, her zaman aktif durumdadır (Acar, 2017:105). Allah'a inanan insanın karşılaştığı kritik durumlarda doğru ve yanlış ayırt ederek doğru olanı seçmesi ve inancının gereği olan değeri sergilemesi gerektiği bilincinin kazandırılması bireyde inanç ve değer bütünlüğünün oluşturulması açısından önemlidir.

Ahlaki muhakeme etkinliğinde öğrencilerin Allah'a imanla ilgili yapılan etkinliklerden sonra karşılaştıkları durumlara bakış açısını değerlendirmek amaçlanmış ve kazanımın istenilen düzeyde anlaşıldığı tespit edilmiştir. Öğrenciler her iki hikâyenin de tamamlanması aşamasında ahlaki olan davranışı seçerek yanlış yapanın uyarılması gerektiği fikrini ifade etmişlerdir. Ayrıca kendilerini hikâye kahramanlarının yerine koymaları istendiğinde yanlış olan davranışı sergilememe nedenlerini “*Allah'ın sevgisini kaybederim, günah işlemiş olurum, Allah görür ve duyar, kötülük yapmış olurum*” söylemleriyle gerekçelendirmişlerdir.

İman gösteri yöntemi etkinliğinde öğrencilerin inanan bir insanın özelliklerinin farkına varmaları amaçlanmış ve hedeflenen amaca ulaşıldığı tespit edilmiştir. Öğrenciler izledikleri videodan hareketle iman eden kişinin “*güçlü, bilgili, Allah inancı olan, Allah’a güvenen*” gibi karakter özelliklerine, “*onurlu, yardımsever, hoşgörülü, saygılı, Allah’ı seven, adaletli*” gibi değerlere sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca yaşanan sıkıntılara sabretme gerekçesi olarak “*Allah’a güvenilmesi, Allah’a inanılması, azimli olma*” içeriklerini belirtmeleri bireyin sıkıntılı zamanlarında Allah ile iletişimde olması gereken değerlerin farkına vardıklarını göstermektedir.

Ayet yorumlama etkinliği ile öğrencilerin Allah’ın her an bizimle beraber olduğunu kavramaları amaçlanmış ve bu amaca ulaşılmıştır. Öğrencilerin Allah’ın her yerde olacağını, zaman ve mekândan münezze olduğunu kavradıkları görülmüştür. Allah’ın her an yanında olduğu düşüncesi öğrencilere davranışlarının her daim görüldüğü ve bilindiği farkındalığını kazandırdığı söylenebilir.

Duanı iletıyorum etkinliği ile öğrencilerin dua kavramının mahiyetini ve duanın nasıl yapılacağını anlaması amaçlanmış ve hedeflenen kazanıma erişilmiştir. Öğrencilerin yazdıkları dualarında sadece Allah’a dua edileceğini, Allah’a dua ederken şükredilmesi gerektiği, istek ve dileklerin Allah tan isteneceği, sevdikleri için ve yaptıkları hatalardan af dilemek için dua edebileceklerini belirttikleri görülmüştür.

Bu tema kapsamında yapılan etkinliklerle hedeflenen “*Allah’a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.*”ve “*Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.*” kazanımlarına öğrencilerin tamamının ulaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca farkındalık kazandırılmaya çalışılan “*bağışlama, cesaret, duyarlılık, Allah sevgisi, şükür, sorumluluk, onurlu olma, yardımseverlik, iyi niyet, hoşgörü, saygı, adaletli, doğruluk, dürüstlük, merhamet, sabır, kanaatkârlık, cömertlik, dayanışma, çalışkanlık, güvenilirlik, hakseverlik*” değerlerinin etkinlikler esnasında ifade edilerek öğrenciler tarafından fark edildiği görülmüştür.

5.2.2.5 DKAB Derslerinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitimi Yapılırken Sergilenen Becerilere Dair Tartışma

Araştırmada öğrencilere Allah'a iman penceresinden değerler hakkında farkındalık oluşturmak amaçlanırken, bireysel ve grup olarak belli beceriler de desteklenmiş ve amaca ulaşılmıştır. Müfredat içeriğinde yer alan kazanımlardan hareketle oluşturulmuş etkinliklerde “*eleştirel düşünme, etkili iletişim ve sunuş, problem çözme, araştırma, bilgi ve teknolojilerini kullanma, sosyal katılım, empati kurma, Kuran-ı Kerim'in mealini kullanma, gözlem, işbirliği, kanıt kullanma, karar verme, özdenetim, mekân, zaman ve kronolojiyi anlama*” becerilerinin öğrenciler tarafından sergilendiği tespit edilmiştir. Değer eğitimi verilirken dikkat edilmesi gereken temel noktalardan biri de öğrencilerin değerleri ortaya koyarken, yaşamlarında sergiledikleri iletişim becerileridir. Bireyin doğru iletişim becerilerini ve değerleri müfredatta ki kazanımlar üzerinden, yeri geldikçe belirginleştirerek öğrenebileceği çalışma sonucunda görülmüştür. Bireyin öğrendiklerini hayatına aktarabilmesi için sürecin içerisinde aktif bulunması gerekmektedir. Lickona (1991), bireylerin değerleri içselleştirip, değerler sistemini kurabilmeleri için, öğretmenlerin değer eğitiminde izlemesi gereken yolları tanımlarken; sınıfta demokratik bir ortam oluşturmak, öğretmenin ahlaki rehberliği, sınıfı bir ahlak topluluğu haline getirmek, ahlaki disiplin oluşturmak, çatışma çözme yöntemlerini öğretmek, değerleri ders, konu ve işlenişleri ile ilişkilendirmek, eğitimde işbirlikçi öğrenmeyi kullanmak, öğrencilerde elinden gelenin en iyisini yapma alışkanlığı geliştirmek olarak ifade etmiştir (Akt. Kaymakcan ve Meydan, 2014).

5.3 ÖNERİLER

5.3.1 Milli Eğitim Bakanlığına Öneriler

- Öğrencilerin 12 yaşlarına doğru Allah'ı tam anlamıyla soyut bir varlık olarak düşünebildiğinden hareketle değerlerin uygulanmasında ve diğer inanç esaslarının temelini teşkil etmesi bakımından Allah inancı sadece 5. Sınıf müfredatıyla sınırlandırılmamalıdır. Bu öğretim 6, 7 ve 8. sınıflarda da öğrencilerin soyut Allah inancını kuvvetlendirecek şekilde müfredat içeriğine dâhil edilmelidir.
- Allah inancı özelinde bütün inanç üniteleriyle ilgili ders kitapları öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önüne alınarak onları aktif kılacak etkinliklerle düzenlenmelidir.
- Öğretmenlere kazanımlar içindeki değerleri ve becerileri ortaya çıkararak etkin materyal geliştirmeye yönelik hizmet içi kurslar ve eğitimler verilmelidir.
- Araştırmanın yapıldığı okul özelinde halen pek çok devlet okulunda akıllı tahta, bilgisayar, etkinlikler için uygun görsel, işitsel malzemeleri kullanabilecek teknik destek sağlanamamaktadır. Devlet tarafından bu imkânların sağlanması gerekmektedir.

5.3.2 Akademisyenlere Öneriler

- Yüksek öğretim programlarında eğitim gören DKAB öğretmen adaylarının eğitim programlarında, değerlerin kazanımlar içinde nasıl verileceğine yönelik beceri geliştirici derslere yer verilebilir.
- Materyal geliştirme derslerinde atölye çalışmalarıyla öğretmen adaylarının değerler üzerine materyal geliştirme becerileri desteklenebilir.
- Akademisyenler diğer inanç esaslarıyla ilgili bu tarz uygulamalar yaparak alanda çalışan öğretmenlere yol gösterici çalışmalar sunabilirler.

5.3.3 Öğretmenlere Öneriler

- Araştırma sonucu ile öğrencilerin doğru Allah tasavvuru ile değerler hakkında farkındalık kazandıkları sonucuna ulaşılmıştır. DKAB öğretmenlerinin öğrencilerin yaşlarına uygun bir eğitimle Allah inancını güçlendirecek bir yaklaşımla eğitimlerini vermeleri gereklidir.
- İnanç ve değer eğitimi verilirken düz anlatım yönteminin çok sınırlı kalmaktadır. Öğretmenlerin uygulanabilecek görsel ve işitsel etkinlikleri inceleyip, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun dersleri destekler nitelikteki materyalleri sağlaması gerekmektedir.
- DKAB öğretmenleri bu yaş grubunun geçiş döneminde bulunduğunu unutmadan Allah ve sevgi faktörünü öne çıkararak çocukların dini gelişimini desteklemelidir. Öğrencilerden yetişkin inancına ve ahlak sistemine ulaşmasını beklememelidir.
- Oyunun ve etkinliklerin çocuğun yaşamındaki yerinin önemsenmesi gerekmektedir. Öğrenci beklentileri dikkate alınarak DKAB dersi yöntem ve teknikleriyle kıssalar, kavram kartları, ayet ve sure yorumlamalarına yer vermelidirler.

5.3.4 Ailelere Öneriler

- Çocuğun bebeklik döneminde annesi veya kendine bakan kişi ile kurduğu bağın Allah inancını etkilediği bilinmektedir. Ailelerin bu bilinç ile çocuklarıyla sevgi ve güven bağını kuracak yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir.
- Çocuğun değerler sistemini etkileyen Allah inancının ilk olarak ailede oluştuğu bilinmektedir. Ailelerin korkutarak yapılan bir din eğitiminin bireye sadece zarar verdiği hususuna dikkat ederek çocukların sordukları soruları yaşlarına uygun şekilde cevaplamaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2017). *Allah'a İmanın Ahlaki Boyutu* (3. Baskı). İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Altuntaş, H. (2012). *Duayı Anlamak* (2. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aktepe, V., Cepheci, E., Irmak, S., Palaz, Ş. (2017). Hayat Bilgisi Dersinde Kavram Öğretimi ve Kavram Öğretiminde Kullanılabilecek Teknikler Üzerine Kuramsal Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 3(1), 33-50.
- Arslan, A. (2017). Hz. Peygamberin (S.A.V) Örneğinde “Güven ve Sadakat” a Dayalı Toplumsal Ahlak. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Arslan, Z.Ş., Yaşar, F.T.(2014). Yükselen Değer Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. Y.S. Zavalı (Ed.). *Değerler Eğitimi* içinde (s. 7-13). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Aslan, Z. Ş. (2010). Değerler Eğitiminde Bir Yöntem Önerisi: Edebiyat Metinlerinden Yararlanma. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı* (s. 47-55). İstanbul: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Aşıkoğlu, N.Y. (2011). Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği). *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 5-13.
- Atik, A. (2015). Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 728-743.
- Ayas, M. (2013). Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 73-96.
- Aydın, M.Z., Akyol Gürler, Ş.(2014). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar* (4. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, Ö. (2016). *Kuran-ı Kerimde İman-Amel İlişkisi* (2. Baskı). İstanbul: İşaret Yayınları.

- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baş, T.,Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bilali, A. (2011). *İman ve Salih Amel* (6. Baskı). (Çev. Ayşe Esra AĞIRAKÇA). İstanbul: Buruc Yayınları.
- Bilici, A.B. (2014). *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Gelişim Süreci Ve Din Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilis, Ö. P. (2011). *Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLGİN, B. (1981). Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 469-483.
- Buran, A. (2017). Nitel Araştırmada Veri Toplama. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. (s.43-59) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükbingöl Yağcı, A. (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yusuf ile Züleyha Kıssası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt, B.Ü. (2018). Kavram, Kavramsallaştırma Yaklaşımları ve Kavram Öğretimi Modelleri: Kuramsal Bir Derleme ve Sözcük Öğretimi Açısından Bir Değerlendirme. *Dil Dergisi*, 169(2), 5-23.
- Carrel, A. (1967). *Dua*. (Çev. Alper Yüçetürk). İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- Coşkun Keskin, S. (2013). Değer Eğitiminde Veli. *Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumu* (s. 61-70). Antalya: Antalya Valiliği.

- Çağlayan, A. (2013). *Ahlak Pusulası/Ahlak ve Değerler Eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çağrııcı, M. (2015). *Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı* (8. Baskı). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.
- Derince, Z. M. ve Özgen, B. (2017). Eylem Araştırması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. (s.146-162) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2011). *Kuran-ı Kerim Meali* (12. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Durdu, L. (2016). Veri Toplama Yöntemleri. M. Y. Özden ve L. Durdu (Ed.). *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri*. (s. 93-123). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Düzgün, Ş.A. (2013).Dinin Kaynağına İlişkin Tartışmalar.Ş.A. Düzgün (Ed.). *İslam İnanç Esasları* içinde (s.15-34). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Düzgün, Ş.A. (2013).Allah'a İman. Ş.A. Düzgün (Ed.). *İslam İnanç Esasları* içinde (s.63-120). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Er, H. (2002). İlköğretim Okullarında DKAB Dersleri Hakkında Bir Değerlendirme. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 255-266.
- Esen, M. (2011). Hz. İbrahim'in İmanı ve Tevhid Mücadelesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52 (2),111-128
- Gashi, F. (2016). Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,25 (2), 1-29.
- Glesne, C. (2011). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güler,A., Halıcıoğlu, M.B., Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. (2.Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güler, İ. (2016). *İman Ahlak İlişkisi* (4. Baskı). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Gündüz, T. (2003). *İslam, Gençlik ve Din Eğitimi*.İstanbul: Düşünce Yayınları.

- Güven, M. (2013). Öğretme ve Öğrenme Süreci. B. Duman (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 154-261). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gömlüksiz, M.N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, (s.727-741). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Halstead, J. M., Taylor, M. J. (2000). Learning And Teaching About Values: A Review Of Recent Research. *Cambridge Journal Of Education*, 30(2), 169-202.
- Hayta, A. (2006). Anneden Allah'a: Bağlanma teorisi ve İslâm'da Allah tasavvuru. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 29-63.
- Hökelekli, H. (2011). *Din Psikolojisi* (9. Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda, Değerler Psikolojisi ve Eğitim* (2. Baskı). Timaş Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler* (1. Baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Johnson, A. P., (2015). *Eylem Araştırması El Kitabı*. (Çev. Uzuner, Y. ve Anay, M. Ö.). (2. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. ve Deniz, G. (2008). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı: Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Kapsamında Bir Araştırma. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 383-402.
- Karaman, F. (2011). *Din ve Sosyal Hayat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (9. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. (2006). İlköğretim DKAB Öğretim Programlarındaki Ahlaki Konuların Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 23-50.
- Kaymakcan, R., Meydan H. (2014). *Ahlak ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

- Köklü, N. (2001). Eğitim Eylem Araştırması-Öğretmen Araştırması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34, 35-43.
- Köse, A., Aytan, A. (2015). *Din Psikolojisi* (5. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köylü, M. (2006). *Küresel Ahlak Eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2003). *İnsan ve Değerleri* (1. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş Nitel Düşünce İçin Bir Rehber*. (Çevirenler: Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Meltem, İ. (2008). *İlköğretim DKAB Öğretmenliği Anabilim Dalı Yenilenen (2007) İlköğretim 5. Sınıf Müfredatında Bulunan "Kur'an Kıssaları, Allah İnancı, İbadet Konusunda Bilgilenelim" Ünitelerinin Sözel, Görsel Ve Kişiler Arası Zekâ Ortamlarında İşlenişine Yönelik Bir Deneme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Merriam, S.B. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Meydan, H. (2013). Din, Ahlak Ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, 219-250.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (2010). *İlköğretim DKAB Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *DKAB Öğretim Programı, İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar* Ankara: MEB. Yayınları.
- Osmanoğlu, C. (2014). Din Eğitiminin Gelişimsel Temeli Olarak İnanç. *Bilimname*, 27, 177-206.

- Öcal, M. (2004). Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 59-80.
- Önder, M. (2013). DKAB Öğretiminin Temelleri Üzerine. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 24-40.
- Özcan, H. (1992). *Epistemolojik Açından İman*. İstanbul: MÜİFV. Yayınları.
- Özdemir, H.A. (2015). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Allah İnancı(Burdur Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 323-343.
- Özönder Aydın, U. (2017). Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 Yaş). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2215-2228.
- Pakdemirli, M.N. (2011). İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: *Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım*. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 99-129.
- Pazarlı, O. (1968). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Selçuk, Z. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Silah, M. (2000). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Şeriatı, A. (1993). *Dua*. (Çev. Kerim Güney). İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-31.
- Şimşek, E. (2004). Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri Ve Din Eğitimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(1), 207-220.
- Tarhan, N. (2016). *Değerler Psikolojisi ve İnsan/Güzel İnsan Modeli* (9. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşkın, O. (2012). *İlköğretim DKAB Dersinde Dua Öğretiminin Öğrencilerin Dua Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tetik, H. (2018). İlköğretim DKAB Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme, *Universal Journal of Theology*, 3 (1), 64-86.
- Tural, K.S. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*.Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tosun, C. (2000). Dua Öğretimi.*Dini Araştırmalar Dergisi*,2(6), 1-22.
- Uysal, E. (20149. Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler(2. Baskı). M.S. Saruhan (Ed.), *İslam Ahlak ve Felsefesi* içinde (syf. 103-118). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Uzun, E. (2016). Eylem Araştırması. M. Y. Özden ve L. Durdu (Ed.). *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri*. (s. 19-35). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, E. (2014). *Değerler eğitimi* (3. Baskı).Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaran, C.S. (2016). Ahlakın Temelleri ve “Hakla Kal” Önerisi (2. Baskı). Ö. Türker (Ed.), *Ahlakın Temeli* içinde (syf. 67-78). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel Araştırmalarda Niteliği Artırma. *İlköğretim Online*, 9, 79-92.
- Zengin, H.K. (2018). Din Öğretiminde Eğitsel Oyunların Kullanımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 1068-1075.
- URL 1:www.tdk.gov.tr adresinden 15.02.2019 tarihinde erişilmiştir
- URL2:https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden 20.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- URL3: www.tdk.gov.tr adresinden 15. 02. 2019 tarihinde erişilmiştir
- URL4:<https://www.youtube.com/watch?v=R3st2SDbbCc> adresinden 10.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- URL5:<https://www.youtube.com/watch?v=ZhMgyeM5uDg> adresinden 10.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

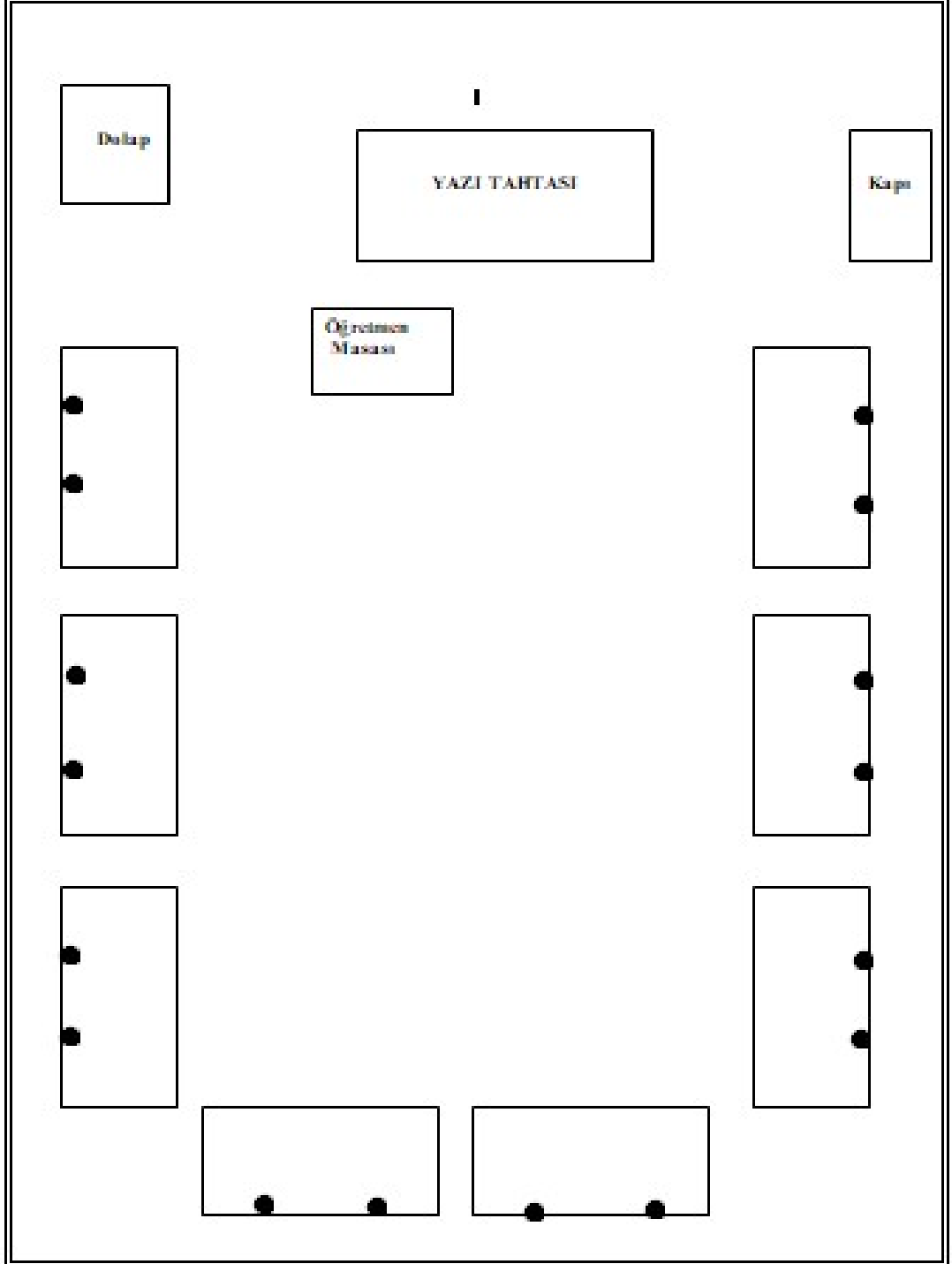
URL6:<https://www.youtube.com/watch?v=JS2neHaMENQ>

adresinden

10.10.2018 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

EK 1. SINIF YERLEŞİM PLANI

EK 2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Öğrenci Kodu	Özellikleri
Ö1	9 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise işçidir.
Ö2	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 1 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise esnafıdır.
Ö3	9 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise çalışmamaktadır.
Ö4	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 1 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası işçidir.
Ö5	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası boşanmış olan öğrenci babasıyla birlikte yaşamakta ve 1 kardeşi vardır. Anne ve babası sağdır. Annesi ev hanımı, babası işçidir.
Ö6	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 3 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir.
Ö7	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 1 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir.
Ö8	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise tır şoförüdür.
Ö9	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 3 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise işçidir.
Ö10	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 3 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise emeklidir.
Ö11	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 4 kardeşi vardır. Annesi ve babası işçidir.
Ö12	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise muhasebecidir.
Ö13	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrenci tek çocuktur. Annesi ev hanımı, babası ise esnafıdır.
Ö14	10 yaşında erkek öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Annesi ev hanımı, babası ise işçidir.
Ö15	10 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağ olan ve birlikte yaşayan öğrencinin 2 kardeşi vardır. Anne ev hanımı, babası ise çiftçidir.
Ö16	9 yaşında kız öğrencidir. Anne babası sağdır. Resmen ayrılmış olmasalar da uzun süredir anne-babası ayrı yaşamakta ve öğrenci annesiyle beraber kalmaktadır. 2 kardeşi vardır. Anne ev hanımı, babası ise tır şoförüdür.

EK 3. VELİ İZİN BELGESİ

Değerli Veliler;

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görevli olan İklîma Betül ERTÜRK “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Allah’a İman Penceresinden Değerler Eğitimi” konulu yüksek lisans tez çalışmasını ..... Ortaokulunda yürütmektedir. Bu araştırmanın amacı çocukların Allah’a iman konusu kapsamında belli değerlerin ve becerilerin farkına varmalarını sağlamaktır.

Etkinlikler okulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders saatleri içerisinde yapılacaktır. Araştırmaya katılmasına izin verdiğiniz çocuğunuzun bilgileri gizli tutulacak ve sadece bilimsel araştırmada kullanılacaktır.

Saygılarımla...

İklîma Betül ERTÜRK

Bu araştırmaya çocuğum .....’nın katılımına ve bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımına izin veriyorum.

Veli Ad- Soyad:.....

İmza: .....

EK 4. GÖRÜŞME SORULARI

- 1-Birine inanıyorum dediğimizde neyi kastetmiş oluruz.*
- 2-İman ne demektir? Açıklayınız.*
- 3- Allah 'a İman etmek ne demektir? Açıklayınız.*
- 4-Allah dediğimizde aklınıza gelen ilk beş kelimeyi yazınız. Nedenleriyle birlikte açıklayınız.*
- 5- Evrende birden fazla yaratıcı olsaydı nasıl bir sonuçla karşılaşırđık.*
- 6- Allaha neden iman etme gereği duyuyorsun?*
- 7- Sizce Allah nasıl bir varlıktır?*
- 8- Dua ne demektir? Neden dua edersin?*
- Dua ettiğinde neler hissedersin?*
- 9-Kur'an-ı Kerim açıklayıcı ve yol gösterici bir kitaptır. Sizce Kur'an-ı Kerimde hangi konulardan bahsedilmektedir?*
- 10- Allah'a inandığını söyleyen bir insan, sizce nasıl bir insan olmalıdır?*

EK 5. AKILLI BİR VARLIK OLARAK İNSAN TEMASI ETKİNLİKLERİ SÜREÇ PLANI

KAZANIM

“Hz. İbrahim’in (a.s.) tevhide davetini özetler.”

KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Anlatım, Beyin Fırtınası, Tartışma, Soru-Cevap, Gözlem, Örnek Olay Yöntemi, Gösteri Yöntemi

KULLANILACAK MATERYALLER

Çalışma Kâğıdı, Bilgisayar, Projeksiyon Cihazı

UYGULANACAK ETKİNLİKLER

Beyin Fırtınası Etkinliği, Ben Akıllı Bir Varlığım Etkinliği, Kıssa Örnek Olay Etkinliği

İŞLENECEK DEĞER VE BECERİLER

Eleştirel Düşünme, Problem Çözme, Sosyal Katılım, Gözlem, Mekân, Zaman ve Kronolojiyi Anlama, Karar Verme Becerileri, Sorumluluk, Cesaretli Olma, Sabır, Saygı, Sevgi, İyi Olma, Güvenirlik, Yardımseverlik Değerleri

ETKİNLİK SÜRECİ

Başlangıç

Öğrencilere dersle ilgili yapılacak etkinliklerden kısaca bahsedilir.

- 1- Öğretmen *sizce canlıların ortak özellikleri nelerdir?* sorusu ile öğrencilerin varlıkların özelliklerini söylemeleri ve gruplandırarak insanın diğerlerinden farklı olan özelliklerinin bulunmasını ister.

Ana Etkinlikler

1) *Aynı gökyüzünün altında diğer varlıklarla birlikte yaşamamıza rağmen niçin uçmayı yalnızca biz insanlar düşünürüz?* sorusu ile insanın akıllı bir varlık olmasını bulmasını sağlar

2) “Ben akıllı bir varlığım” etkinliği için çalışma kâğıdı (bkz. Ek-6) verilir ve öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden insanın akıllı bir varlık olduğu vurgusu yapılır.

3) Hz. İbrahim kıssası videosu ile ilgili öğretmen tarafından hazırlanan örnek olay soruları (bkz. Ek-7) video izletilmeden önce öğrencilere dağıtılır. İzleyecekleri videoyu ellerinde bulunan sorular çerçevesinde değerlendirecekleri için daha kalıcı öğrenme sağlanacaktır.

4) Örnek olay videosu izletilir.

5) Videodan sonra sorular üzerinde tartışılarak insanın akıyla yapabilecekleri listesine Allah’ı bulma da eklenir.

EK 6. BEN AKILLI BİR VARLIĞIM ETKİNLİK KÂĞIDI

ADI:

SOYADI:

NO:

İNSAN AKILLI BİR VARLIKTIR

Sevgili öğrenciler Allah'ın insana doğru ve yanlış ayırt edebilecek bir yetenek verdiğini ve bu yeteneğin akıl olduğunu bir önceki dersimizde öğrendik. Akıllı bir varlık olarak şimdiye kadar ki deneyimlerin sonucunda aklınla neleri yaptığını yazabilir misin?

1-

2-

3-

4-

5-

6-

7-

8-

9-

10-

EK 7. HZ. İBRAHİM KISSASI ÖRNEK OLAY SORULARI

1-Aşağıdaki soruları izlediğiniz kıssadan hareketle cevaplandırınız.

<p>NIÇİN</p> <p>HZ. İBRAHİM’İ ANNESİ NIÇİN MAĞARADA DÜNYAYA GETİRMIŞTİR?</p>	<p>NASIL</p> <p>HZ. İBRAHİM’İN ALLAH’IN TEK OLDUĞUNU BULMASI OLAYI NASIL GERÇEKLEŞMİŞTİR?</p>	<p>NEDEN</p> <p>NEMRUT NEDEN HZ. İBRAHİM’İ ATEŞE ATMIŞTIR?</p>
<p>KİM</p> <p>HZ. İBRAHİM’İN BABASI AZER KİMDİR? KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ HAKKINDA BİLGİ VERİNİZ.</p>	<p>NE</p> <p>NEMRUT’U ALLAH’A İMAN ETMEKTEN ALIKOYAN ŞEY NEDİR?</p>	

2-Dinlediğiniz kıssadan hareketle HZ. İBRAHİM’in hangi özelliklere sahip olduğunu söyleyebilirsiniz?

3-Sizce Firavun yaptıklarından sorumlu mudur? Niçin?

EK 8. EVRENDEKİ DÜZEN TEMASI ETKİNLİKLERİ SÜREÇ PLANI

KAZANIMLAR

- 1) Evrendeki mükemmel düzen ile Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.
- 2) Allah'ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.

KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Anlatım, Soru-Cevap, Grup Çalışması, Tartışma, Araştırma, Çember Tekniği, Ters Beyin Fırtınası Yöntemi

KULLANILACAK MATERYALLER

Kavram Kartları, Sloganlar, Bilmeceler, Poster, Kuran-ı Kerim Meali, Resim Kâğıdı, Boya Kalem, Fon Karton, Yapıştırıcı, Makas, Çalışma Kâğıdı

UYGULANACAK ETKİNLİKLER

Kavram Kartı, Minik Kâşifler, Bunlar Olmasaydı?, Ayetini Bul Resmini Çiz

İŞLENECEK DEĞER VE BECERİLER

Eleştirel Düşünme, Problem Çözme, Sosyal Katılım, İşbirliği, Araştırma, Gözlem, Kanıt Kullanma, İletişim ve Sunuş, Bilgi ve Teknolojilerini Kullanma, Kuran-ı Kerim Mealini Kullanma Becerileri
Bilimsellik, Doğa Sevgisi, Doğal Çevreye Duyarlılık, Estetik, Ölçülülük, Şükür

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler (1. Ders)

- 1- Evrendeki düzen – bilmece etkinliği uygulanır.
- 2- Öğrenciler dörderli gruplara ayrılır ve resimler gruplara verilir bu kartlara hızlıca bakmaları ve birer kavram çıkarmaları istenir.
- 3- Cevaplar alınır fakat kavram öğretmen tarafından söylenmeden pano da gruplara dağıtılır.
- 4- Öğretmen tarafından bilmeceler (bkz. Ek-9) okunur ve gruplar cevabını buldukları kartı panoda ki numaralı yere yapıştırırlar. Kartlar ve bilmeceler bitinceye kadar bu şekilde devam edilir.
- 5- Bilmecelerin tamamı bittiğinde sırayla resimlerin arkasını çevirmeleri istenir. Ortaya çıkan resim hakkında fikirleri sorulur. Bu resimle ilgili bir slogan bulmaları söylenir.

Ana Etkinlikler (2. Ders)

- 1- Minik kaşifler (dedektif) etkinliği uygulanır.
- 2- Ders başında verilen gözlükleri kesmeleri ve iple başlarına bağlamaları istenir. Öğrencilere bu eğlenceli başlangıçtan sonra çalışma kâğıtları (bkz. Ek-10) verilir ve okul bahçesine çıkarılır. Evrendeki düzene dair örnek bulmaları ve ellerindeki çalışma kâğıtlarına yazmaları istenir.
- 3- Çalışma tamamlandıktan sonra çember tekniği ile öğrencilerin örneklerinden hareketle “**Tüm bunlar kendiliğinden olabilir mi?**” sorusu sorularak yaratıcının varlığını bulmaları istenir.
- 4- ARAŞTIRMA ÖDEVİ: “Evrende bunlar olmasaydı ne olurdu?” çalışma kâğıdı (bkz. Ek-11) verilir ve araştırmalarının sonucu bir sonraki derse istenir.
- 5- HAZIRLIK: Öğrencilerden bir sonraki ders için Kur’an-ı Kerim meali- boya kalemi- resim kâğıdı getirmeleri istenir.

Ana Etkinlikler (3-4. Ders)

- 1- Bir önceki ders istenen araştırma sonuçlarını (evrende bunlar olmasaydı) öğrenciler sırayla tahtaya çıkararak sunarlar. Öğrenciler araştırmalarını sunduktan sonra öğretmen tarafından önceden hazırlanmış konuyla alakalı resimlerle beraber panodaki yerine asılır.
- 2- Bir önceki ders istenen Kur'an-ı Kerim mealleri ile derse hazır gelen öğrencilere ders başında birer sure verilir ve bu surelerden evrendeki düzene dair ayetleri bulmaları istenir. Buldukları ayetlerden birini seçip (bkz. Ek-12) uygun bir şekilde resmini çizmeleri ve boyamaları istenir. Hazırladıkları afişlerle okul bazında sergi yapılır.

EK 9. BİLMECELER

1-AT

Koşarken tozu dumana
katarım
Kızdırırsan çifte atarım
Yavrum tayı ararken
yelelerimi sallarım.

2-ARI

Çiçek çiçek gezerim
Bolca emek veririm
Kendim yemem yediririm

3-KUŞ

Daldan dala uçarım
Solucan yer doyarım
Bir ses duyunca pır diye
kaçarım

4-ÇİÇEK

Mis gibi Kokarım
Etrafa güzellik saçarım

5-KELEBEK

Önce tırtıldım ,
Sonra koza ördüm
Kozadan çıkınca herkes
rengarenk kanatlarımı
gördü

6-SALYANGOZ

Yağmur yağınca ortaya
çıkardım
Yolda yürürken iz bırakırım
Taze yaprak yemeğe
bayılırım
Evimi sırtımda taşırım

7-KEDİ

Pençem aslan gibi
Gözlerim volkan gibi
Tüylerim pek yumuşak
Beni gören fareler saklanır
köşe bucak

8-TAVŞAN

İki uzun kulağım var
Küçük top kuyruğum var
Zıp zıp zıplarım
Havuç yiyip ormanda
yaşarım

9-ZÜRAFA

En yüksek dallardaki
En güzel yaprakları yerim
Hayvanlar aleminin en uzun
boylusu benim

10-UĞUR BÖCEĞİ

Uç uç böceğidir diğer adım
Adıma şarkılar yazılır
Birde batıl inanç
uydurmuşlar ki
Şans getirdiğime inanılır

11-GÜNEŞ

Ne ekmek yerim
Ne su içerim
Akşam olur ağlar giderim
Sabah olur güle güle
gelirim.

12-PATATES

Karbonhidratların reisiyim
Hem kızartmayı hem
yemeğim
Fazla bekletirsen yeraltında
Cıvıvli tavuk olurum.

13-KÖPEK

Hav hav der
Kangal doberman fino gibi
Birçok çeşidimizle
İnsanların en iyi arkadaşı
biziz der.

14-AY

Yanar sönerim
Parlarım ısıtmam.

15-NAR

Pazardan aldım
Bir tane
Eve geldim
Bin tane

16-BUKELAMUN

Sürüngelelerin en ilginçiyim
Tehlikelerden korunmak
için
Renkten renge girerim
Bil bakalım ben kimim?

17-BALIK

Pullarım var gelin değilim
Suda yaşarım kayık değilim
Avuçta kayarım sabun
değilim
Bil bakalım ben kimim?

18-DENİZ

Dalgası köpük yapar,
İçinde balık yaşar.

19-PORTAKAL

Sarıdır, zerdali gibi;
Suludur, şeftali gibi.
Ne vallahi zerdali,
Ne billahi şeftali.

20-İNSAN

Eli var ayağı var
Ağzı var dili var
Hem düşünür, hem yazar.

21-KARINCA

Bal yemeyi severim.
Kışa hazırlıklı girerim.
Yardımlaşmayı severim.
Ağustos böceğine
yiyeceğimden veririm.

22-BİBER

Al₂ yeşil renklim var.
Acım ve tatlım vardır.
Yemek₂ dolma olurum.
Salataya konurum.

23-MUZ

Sarıyım limon değil
Soyulur kabuğum yersin
beni
Sen yemezsen maymun
yer
“Bir daha yok mu?” der

24-SİNCAP

Ağaç gövdesindeki kavukta
yaşarım
Cevizi fındığı çok severim
Tüylü kıvrık kuyruğum ile
Çabuk çabuk giderim
Bil bakalım ben kimim?

25-SONBAHAR

Çocuklar okula başladı,
Yapraklar da sarardı,
Göçmen kuşlar,
Sıcak ülkelere ulaştı.

26-İLKBAHAR

Her şey taze canlıdır,
Güneş daha sıcaktır,
Hayvanlar yavrolamıştır,
Baharın ilk adıdır.

27-YILAN

Yerde kıvrım kıvrım
kıvrılırim
“Tıss” diye ses çıkarırım
Sürünerek yol alırım
Kobra, çingiraklı,piton,gibi
türlerim var Bil
bakalım ben kimim?

28-HOROZ

Kümeslerin efesiyim
Her sabah çınlar sesim
Sanırsın ezan okurum
Uyandırırım herkesi

29-FARE

İnce uzun kuyrukluyum
Minicik sivri burunluyum
Kediler düşmanım
Peynir düşkünüm
Bil bakalım ben kimim?

30-TOPRAK

Kayalardan ezilir,
Yeryüzüne dökülür,
Yetiştirmek için bitkiler,
Oraya dikilir

31-ELMA

Ufacık kırmızı bir ev₂
Ne kapısı var ne penceresi₂
İçinde yıldızdan bir yatak₂
Yatakta beş küçük
yavrucuk.

32-YILDIZ

Biz biz bizidik
Yüzbin tane kız idik
Gece oldu dizildik
Sabah oldu silindik

EK 10. MİNİK KÂŞIFLER ÇALIŞMA KÂĞIDI

ADI:

SOYADI:

NO:

MİNİK KÂŞIFLER

İŞ BAŞINDA

Sevgili öğrenciler Allah'ın evrendeki her şeyi bir uyum ve düzen içerisinde yarattığını bir önceki dersimizde öğrendik. Dedektiflik deneyimlerin sonucunda evrendeki düzene dair bulduğun örnekleri aşağıya yazabilir misin?

1-

2-

3-

4-

5-

6-

7-

8-

9-

10-

EK 11. BUNLAR OLMASAYDI?

- 1) Hamam böcekleri genelde çürümekte olan organik şeylerle beslenir. Bu gıdalarda da bol miktarda azot vardır. Bu azot, hamam böcekleri vasıtasıyla toprağa verilir, oradan da bitkiler tarafından kullanılır. **Hamam böcekleri olmasaydı sizce evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 2) **İnsanlar doğar, büyür ve ölürlür. Sizce insanlar hiç ölmeseydi evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 3) **Yer çekimi kuvveti olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 4) **Yeryüzünde çeşitli renkler olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 5) **Ay olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 6) **Güneş olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 7) Fotosentezin yaşam için temel iki görevi vardır.İlk olarak bitkiler besinin fotosentezden üretmektedirler.Besin piramidinde ilk basamağı bitkiler oluşturduğundan fotosentezin gerçekleşmesi besin zinciri için çok önemlidir.İkincisi ise karbondioksit gazının alınıp oksijen üretilmesi sonucunda doğadaki madde döngüsünde çok önemli bir yere sahiptir. **Sizce bitkiler fotosentez yapmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 8) **Dünya biraz daha eğik olsaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 9) **Suyun kaldırma kuvveti olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 10) **Su döngüsü olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 11) **Besin zinciri olmasaydı yılan fareyi yemese evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 12) **Dünyanın güneşe olan uzaklığı değişseydi evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 13) **Dünyanın etrafını saran atmosfer tabakası biraz daha ince yada biraz daha kalın olsaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 14) **Mevsimler olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 15) **Güneş her gün doğudan doğup batıdan batmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 16) **Sonbaharda ağaç yapraklarının dökülmeseydi evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 17) **İlkbaharda ağaçlar çiçek açmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 18) **Meyvelerin tadı ve kokusu değişik olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 19) **Suyun akışkanlık değeri farklı olsaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 20) **Atmosferdeki gazların oranı değişseydi evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**
- 21) **Organlarımız arasındaki işleyiş böyle olmasaydı evrendeki düzen nasıl etkilenirdi?**

EK 12. AYETİNİ BUL RESMİNİ ÇİZ ETKİNLİĞİ AYETLERİ

SURE ADI /AYET NUMARASI	AYETİN MEALİ
NAHL SURESİ 11-14 AYETLER	<p>11: Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzüm ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır.</p> <p>12: O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler vardır.</p> <p>13: Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır.</p> <p>14: O, taze et yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi sizin hizmetinize verendir. Gemilerin orada suyu yara yara gittiğini görsün. (Bütün bunlar) O'nun lütfundan nasip aramanız ve şükretmeniz içindir.</p>
KAF SURESİ 9. AYET	<p>9. Gökten de bereketli bir su indirip onunla kullar için rızık olarak bahçeler ve biçilecek taneler (ekinler), birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları bitirdik ve böylece onunla ölü bir beldeye hayat verdik. İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir.</p>
NUH SURESİ 15-16. AYETLER	<p>15.Görmediniz mi Allah yedi göğü, tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?'</p> <p>16.Onların içinde nasıl ayı, bir ışık, güneşi de bir kandil yapmıştır?'</p>
RAD SURESİ 2-3. AYET	<p>2. Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş'a istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağımıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklamaktadır.</p> <p>3. Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.</p>
ENBİYA SURESİ 31-33. AYETLER	<p>31: Yeryüzüne, insanlar sarsılmasın diye sabit dağlar yerleştirdik; rahat gidebilsinler diye aralarında geniş yollar var ettik.</p> <p>32: Göğü karışıklıktan korunmuş bir tavan kıldık; oysa onlar bundaki delillerden yüz çeviriyorlar.</p> <p>33: Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yürür.</p>
FATİR SURESİ 13. AYET	<p>13: Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar. Güneşi ve Ay'ı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşte bu, Allah'tır, Rabbinizdir. Mülk yalnızca O'nundur. Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz, bir çekirdek zarına bile hükmedemezler.</p>
NAHL SURESİ 15-16. AYET	<p>15. Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar; yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice işaretler meydana getirdi. İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.</p> <p>16. Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar; yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice işaretler meydana getirdi. İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.</p>
FURKAN SURESİ 47-49. AYETLER	<p>47. Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.</p> <p>48. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa canvermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.</p> <p>49. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten</p>

	tertemiz su indirdik.
RAHMAN SURESİ 18- 25. AYETLER	(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar. (Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar. O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? O denizlerin her ikisinden de inci ve mercan çıkar. O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? Denizde akıp giden dağlar gibi yüksek gemiler de O'nundur. O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
ENAM SURESİ 1. AYET	1.Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar.
BAKARA SURESİ 22. AYET	22. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.
HİCR SURESİ 19-22. AYETLER	19. Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik. 20. Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık. 21. Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz. 22. Biz, rüzgârları aşılacağı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.
RAD SURESİ 4.AYET	4. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.
NAHL SURESİ 5- 6.AYETLER	5. Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve birçok faydalar vardır. Hem de onlardan yersiniz. 6. Onları akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken de sizin için bir güzellik (ve zevk) vardır.

EK 13. ALLAH TASAVVURU TEMASI ETKİNLİKLERİ SÜREÇ PLANI

KAZANIMLAR

- 1) Allah'ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler verir.
- 2) Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.
- 3) İhlâs suresini okur, anlamını söyler.

KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Anlatım, Soru-Cevap, Grup Çalışması, Tartışma, Beyin Fırtınası, Eğitsel Oyun, Görsel Okuma

KULLANILACAK MATERYALLER

Boya Kalem, Resim Kâğıdı, Fon Karton, Yapıştırıcı, Top, Karton Bardak, Elma, Çalışma Kâğıdı

UYGULANACAK ETKİNLİKLER

Puzzle resim yapma, poster, elma yedirme etkinliği, top oyunu, bardak oyunu, sure yorumlama etkinliği

İŞLENECEK DEĞER VE BECERİLER

Eleştirel Düşünme, Problem Çözme, Sosyal Katılım, Kanıt Kullanma, İşbirliği, Etkili İletişim ve Sunuş, Kuran-ı Kerim Meailini Kullanma Becerileri
Estetik, Ölçülülük Değerleri

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler (1. Ders)

- 1- Puzzle resim yapma etkinliği uygulanır. (Bütün resimler dört parçaya bölünür dörderli gruplara verilir her bir öğrenci kendisine verilen parçayı bireysel boyar, boyama işlemi tamamlandıktan sonra gruplar resmi yapıştırıp öğretmene teslim eder. Birleştirilen resimler estetik olması açısından tartışılır.
- 2- “Bir okulda iki müdür ya da bir sınıfta iki başkan olsa ne olurdu?” sorusu öğrencilere sorulur
- 3- Tam resimler yansıtılır ve **“Birden çok Allah olsaydı ne olurdu?”** diye sorulur ve öğrencilerin görüşleri alınır. (Not: Öğrencilere dağıtılan resimlerle öğretmenin çekmiş olduğu manzara resimleri paralel olarak yansıtılır.)
- 4- Allah’ın var ve tek olduğu vurgusu yapılarak ders bitirilir.

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler (2. Ders)

- 1- Öğrenciler ikişerli gruplara ayrılır. Gruplara Allah’ın sıfatlarının bulunduğu başlıklar ve tanımlarla beraber fon kartonları (35x25- yarım fon kartonu) verilir. Allah’ın sıfatlarının yer aldığı ayetler (bkz. Ek- 14) karışık olarak verilir ve başlıklarına uygun olanları sınıflamaları istenir.
- 2- Öğretmen tarafından tahtada zati ve subuti sıfatların ayrımı yapılır. Bitiren grupların ki tahtada sınıflandırılarak yapıştırılır.
- 3- Elma yedirme etkinliğinde öğrencilere birer adet elma verilir ve bu elmayı kimsenin görmeyeceği, duyamayacağı bir yerde yemeleri istenir (bkz. Ek-15).

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler (3-4. Ders)

1-İhlas suresi öğrencilere dinletilir. Ardından bir öğrenci seçilir ve topu düşürmeden ayağında sektirmesi istenir o sırada öğretmen de koro şeklinde sureyi okur. Öğrenci topu her düşürdüğünde sure baştan alınır ve öğrencilerin tamamı sureyi okuyabilecek duruma gelene kadar etkinlik devam ettirilir.

2-Bardakların üzerine sure ayetlerine ve önemli kavramlarına ayrılarak yazılır. Bardaklarla kule yaparak sureyi tamamlamaları istenir. Böylece bir önceki ders ezberlenen surenin Arapçası pekişmiş olur. Ardından sınıf iki gruba ayrılır. Gruplar surenin Arapçasının yazılı olduğu bardaklar ile mealinin yazılı olduğu bardakları eşleştirerek çalışmasını ilk önce tamamlamaya çalışır.

3- Etkinliğin ardından öğrencilere sureden **ne gibi ilke ve mesajlar çıkardıkları sorulur** tahtaya cevapları not edilir.

EK 14. AYETLER

De ki: “Yeryüzünde dolaşın; Allah’ın yaratmaya nasıl başladığına bir bakın, işte Allah son yaratmayı da yapacaktır. Allah’ın her şeye gücü yeter. (Ankebut Suresi/20)

Gökleri ve yeri (örneksiz) var eden O’dur. O, bir işin olmasını dileyince ona ancak “ol!” der; o da olur. (Bakara Suresi/117)

(O) kendisinden başka ilah olmayan Allah’tır. O diridir, varlıkları ayakta tutarak gözetip durandır. O’nu ne uyuklama, ne de uyku tutar. Göklerde olanlar ve yerde olanlar O’nundur. O’nun izni olmadan katında aracılık edecek kimdir? Onların geçmişlerini ve geleceklerini bilir. O’nun dilemesinin dışında ilminden bir şey kavrayamazlar. O’nun tahtı gökleri ve yeri kuşatmıştır ve onların korunması Allah’a yük olmaz. O Yüce’dir, Ulu’dur.(Bakara Suresi/255)

Kendisinden başka ilah olmayan Allah diridir, her an varlıkları gözetip durandır. (Al-i İmran Suresi/2)

De ki: “İçinizde olanı gizleseniz de, açıklasanız da, Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde bulunanları da bilir ve Allah’ın gücü her şeye yeter. (Al-i İmran Suresi/29)

Sizin ilahınız tek bir ilahdır. Ondan başka ilah yoktur. O Rahmandır, Rahimdir. (Bakara Suresi/163)

Onun (yeryüzünün) üzerinde bulunan her şey fanidir. Ancak, yüce ve cömert olan Rabbinin varlığı bakidir. Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? (Rahman Suresi/26-28)

O diridir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde sadece Allah'a itaat ederek (samimi olarak) Ona ibadet edin. Hamd alemlerin Rabbine mahsustur. (Mü'min Suresi/65)

Göklerin ve yerin hükümrânlığı Allah'ındır. Dirilten de öldüren de O'dur. Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır. (Tevbe Suresi/116)

(O), kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. And olsun ki, O (geleceğinden) şüphe olmayan kıyamet gününde sizi toplayacaktır. Kim Allah'tan daha doğru sözlüdür? (Nisa Suresi/87)

O kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal, barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah onların ortak koştuklarından uzaktır. (Haşr Suresi/23)

Bu kitabın indirilmesi, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı ağır olan, lütuf sahibi Allah tarafındandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş ancak O'nadır. (Mü'min Suresi/2,3)

Musa demişti ki: "Eğer siz ve yeryüzündekilerin tümü inkar edecek olsanız bile şüphesiz Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmüştür. (İbrahim Suresi/8)

Ey insanlar, siz Allah'a (karşı fakir olan) muhtaçlarsınız; Allah ise, Ğaniy (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan)dır, Hamid (övülmeye layık)tır. (Fatır Suresi/15)

Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratanın(ve her şeyi) bilen ta kendisidir. (Hicr Suresi/86)

EK 15. ELMA YEDİRME ETKİNLİĞİ GÖRSELİ

EK 16. ALLAH'A İMAN VE DEĞER İLİŞKİSİ TEMASI ETKİNLİKLERİ SÜREÇ PLANI

KAZANIMLAR

- 1) Allah'a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.
- 2) Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.

KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Anlatım, Soru-Cevap, Tartışma, Beyin Fırtınası, Gösteri Yöntemi, Örnek Olay Yöntemi, Yapararak-Yaşayarak Öğrenme

KULLANILACAK MATERYALLER

Çalışma Kâğıdı, Bilgisayar, Projeksiyon Cihazı

UYGULANACAK ETKİNLİKLER

Ahlaki Muhakeme, İman Gösteri Yöntemi, Ayet Yorumlama Etkinliği, Duamı İletiyorum Etkinliği

İŞLENECEK DEĞER VE BECERİLER

Eleştirel Düşünme, Problem Çözme, Sosyal Katılım, Empati Kurma, Karar Verme, Öz Denetim, Etkili İletişim ve Sunuş, Kuran-ı Kerim'i Kullanma, Mekân, Zaman ve Kronolojiyi Anlama Becerileri
Bağışlama, Cesaret, Duyarlılık, Allah Sevgisi, Şükür, Sorumluluk, Onurlu Olma, Yardımseverlik, İyi Niyet, Hoşgörü, Saygı, Adaletli, Doğruluk, Dürüstlük, Merhamet, Sabır, Kanaatkârlık, Cömertlik, Dayanışma, Çalışkanlık, Güvenirlik, Hakseverlik Değerleri

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler

- 1) Öğrencilere iki ayrı ahlaki muhakeme yapmaları beklenen hikâyelerin yer aldığı çalışma kâğıtları (bkz. Ek-17 ve Ek-18)) dağıtılır ve etkinliği tamamlamaları istenir.
- 2) Allah'a iman eden kişinin özelliklerini gözlemlenmesi amacıyla Sivaslı Lütfiye Coşkun'un hayatını anlatan belgesel izletilir ve ellerinde yer alan çalışma kâğıdını (bkz. Ek-19) izledikleri videodan hareketle tamamlamaları beklenir. Öğretmen tarafından iman ne demek, Allaha iman nasıl olur açıklanır ve Allaha iman eden insanın özellikleri hakkında bilgi verilir.

ETKİNLİK SÜRECİ

Ana Etkinlikler

- 1-Öğrencilere “Sizce şah damarımız nerede? Şah damarının yerini gösterip sizce burası bize yakın mı? sorularıyla öğrenciler derse güdülenir”, Peki Allah bize “Şah damarınızdan daha yakınım diyor nerede olabilir?” sorusu yöneltilir.
- 2- Kendimize yakın hissettiğimiz birinden bir istek de bulunurken nelere dikkat edersiniz? Tüm bunları göz önünde bulundurarak bize Şah damarımızdan daha yakın olduğunu bildiğimiz Allaha bir istek de bulalım diyerek öğrencilerden dualarını yazmalarını istenir.

EK 17. AHMET'İN KARARI AHLAKİ MUHAKEME ÖRNEK OLAYI

Ahmet sabah okula giderken babasından harçlık istemiştir. Babası ise maaşını alamadığı için bugün harçlık veremeyeceğini söylemiştir. Annesinden beslenmesini alıp okula gitmek için yola çıkan Ahmet yürürken içi para dolu bir cüzdan bulur. Etrafına bakar ve kimseye göremez. Bir an gün içinde kendisine bu parayla bir sürü yiyecek ve eşya alabileceğini düşünmüştür.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1- Sevgili öğrenciler hikayenin nasıl sonuçlanmasını isterseniz? Hikayenin sonunda bırakılan boşluğa yazınız.

2)Siz Ahmet'in yerinde olsaydınız cüzdanı alırdınız mı?

Alırdım. Çünkü;	Almazdım. Çünkü;
-----------------	------------------

3) Allah'a iman eden bir kişi böyle bir durumda nasıl davranır? Nedenini açıklayınız.

EK 18. AYŞE' NİN KARARI AHLAKİ MUHAKEME ÖRNEK OLAYI

Ayşe sınıftaki arkadaşlarıyla sohbet ediyordu. O sırada arkadaşlarının orada olmayan başka bir arkadaşları hakkında o kişinin hoşuna gitmeyecek şeyler konuşmaya başladıklarını fark etti. Aslında o kişi hakkında konuştukları onun gerçekten yaptığı şeylerdi. Ayşe bu durumda ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 1) Sevgili öğrenciler hikayenin nasıl sonuçlanmasını isterseniz? Hikâyenin sonunda bırakılan boşluğa yazınız.
- 2) Siz Ayşe'nin yerinde olsaydınız arkadaşlarınızın konuştuğu konuya dahil olur muydunuz?

Dahil olurdum. Çünkü;	Dahil olmazdım. Çünkü;

- 3) Sizce Allah Ayşe'nin konuşmaya engel olmak istemesi ya da istememesi durumunda Allah nasıl karşılık verirdi?

EK 19. İMAN GÖSTERİ SORULARI

1) Bu teyzenin hangi özelliklere sahip olduğunu düşünüyorsunuz.

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

2) Sizce teyzenin yaşadığı zorluklar karşısında güçlü durmasının nedeni nedir?

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

1994 yılında Kütahya'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Kütahya'da tamamlamıştır. 2012 yılında başladığı Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. 2015 yılından itibaren MEB'de İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görevini sürdürmektedir.

Eposta:iklimabetulerturk@gmail.com